STANISLAS D'YDEWALLE

DE KARTUIZE SINT-ANNA TER-WOESTIJNE

1350-1792

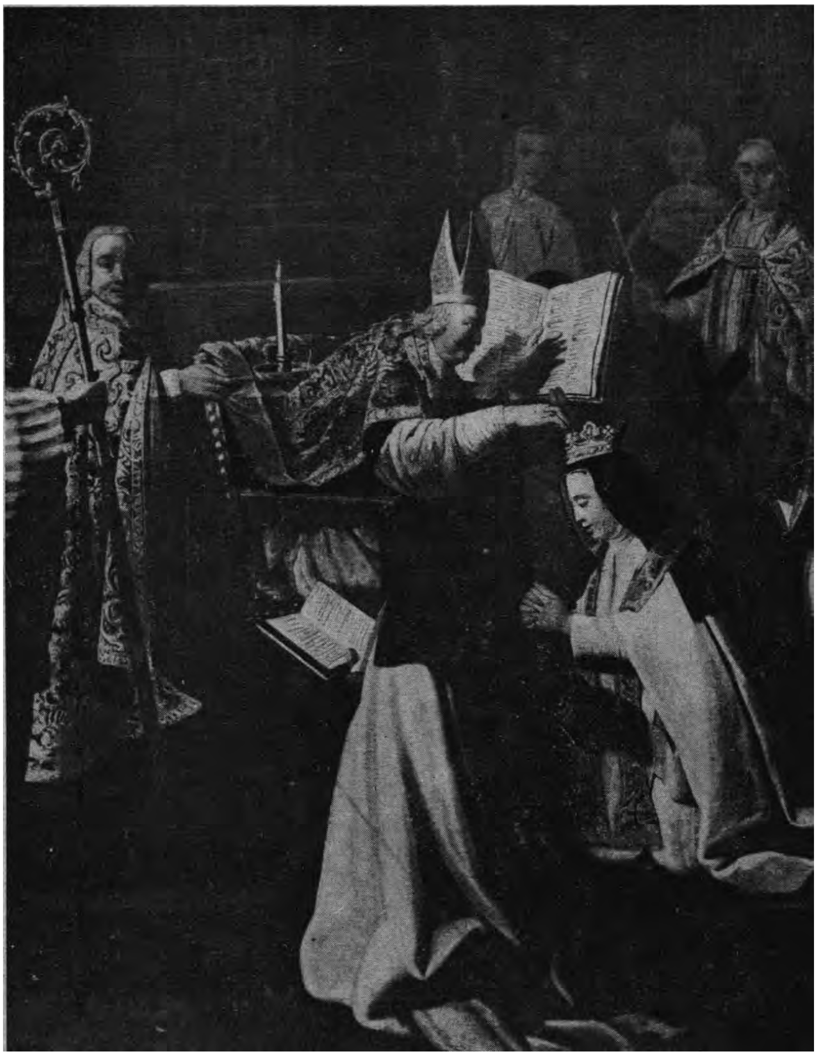

DE KINKHOREN - BRUSSEL
DESCLÉE DE BROUWER - BRUGGE

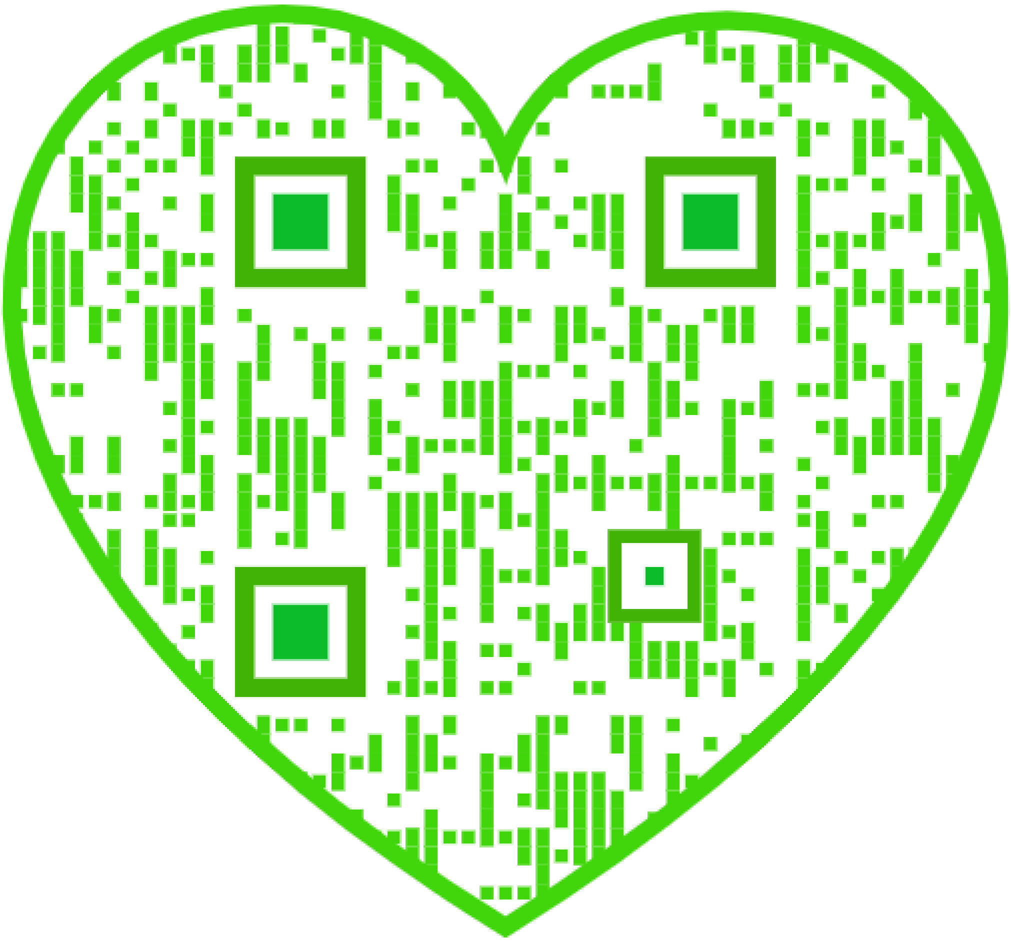

Stanislas d'Ydewalle, DE KARTUIZE SINT-ANNA-TER-WOESTIJNE

A N D R E A N A - R E E K S

Bijdragen tot de Geschiedenis van de Gemeente Sint-Andries

Nr 1. STANISLAS D'YDEWALLE,
De Kartuize Sint-Anna-ter-Woestijne.

Nr 2. MAURITS VAN COPPENOLLE,
Onze Lieve Vrouw van 't Boomtje.

Nr 3. DOM NIKOLAAS HUYGHEBAERT,
Schets van eene geschiedenis der Sint-Andriesabdij.

Nr 4. STANISLAS D'YDEWALLE,
Geschiedenis van de Parochie Sint-Andries.

Nr 5. MAURITS VAN COPPENOLLE,
Geschiedenis van de Parochie Sint-Baafs.

Nr 6. JULES POLLET EN HERVÉ STALPAERT,
Toponymie en Folklore van Sint-Andries.

Afb. 1. — Sint Bruno omringd door Heiligen van zijn Orde.

(links)	(rechts)
Sint Anthelm	Sint Stefaan van Die
Sint Hugo van Châteauneuf	Sint Hugo van Lincoln
Gelukzalige Beatrijs van Ornacieux	Gelukzalige Margareta van Oingt

DE KARTUIZE
SINT-ANNA TER-WOESTIJNE
TE SINT-ANDRIES EN TE BRUGGE

1350 - 1792

DOOR

STANISLAS D'YDEWALLE

DE KINKHOREN, BRUSSEL
DESCLÉE DE BROUWER, BRUGGE

DIT BOEK WERD GEDRUKT OP
DE PERSEN VAN DE FIRMA
DESCLÉE DE BROUWER,
HOUTKAAI 22, TE BRUGGE.
DE OPLAGE WERD VASTGESTELD OP 600 EXEMPLAREN
WAARVAN 250 OP LUXE PAPIER,
ZIJNDE DE OORSPRONKELIJKE
UITGAVE, GENUMMERD
VAN 1 TOT 250.

Onder voorbehoud van alle rechten.

EEN WOORD VOORAF

De Kartuize Sint-Anna-ter-Woestyne, een der zeldzame vrouwenkloosters der orde, heeft tot nog toe geen geschiedschrijver gevonden. Hiermede staat de vrome stichting onder de gelijkaardige inrichtingen als een minder goed bedeelde, een achteruitstelling die werkelijk onverdiend is. Want in Sint-Anna heerschte een zoo goede regeltucht, dat het Algemeen Kapittel der orde zich herhaaldelijk lovend over onze monialen uitliet[1]*. De middeleeuwsche mystiek beleefde hier een hoogtebloei; terwijl in de reeks priorinnen en vicarii zeer markante figuren optreden, die aan deze ietwat eentonige kroniek van stil gebedsleven het passend historisch reliëf geven. Hierbij komt nog, als geschiedkundig element, de reactie op de buitenwereld. Niet deze geheimzinnige wisselwerking tusschen boete en zonde, die eerst bij het einde der tijden ons zal worden geopenbaard, maar de onweerstaanbare aantrekkingskracht van het deugdzame leven, die ons allen aangrijpt.*

Sint-Anna-ter-Woestyne was als het troetelkind van de graven van Vlaanderen, van de hertogen van Bourgondië en van den Vlaamschen adel. Schenkingen en stichtingen waren hier talrijk, en op de lijst van de monialen komen vele namen van adellijke geslachten voor.

Een rijke geschiedenis die echter ongeschreven bleef. Enkele oudere schrijvers hebben, naast heel sobere details, den oorsprong van het klooster beschreven; zoo Dorlandus (1608), Raissius (1632), Sanderus (1637) en Miraeus (1748). Later zal M. Beaucourt de Noortvelde, in zijn Description historique de l'église de Notre-Dame à Bruges *(1773), in een tiental bladzijden de geschiedenis in vogelvlucht van ons klooster geven, erg gefantaseerd en zonder*

1. Onlangs schreef Pater Vicarius van de Kartuize van Mougères (Hérault), Frankrijk, ons nog : « Je vous félicite d'avoir eu l'heureuse idée d'écrire l'histoire de nos moniales de Bruges (Sint-Andries en Brugge) ; elles le méritaient bien. Cette maison a été l'une des plus ferventes de l'ordre. Les grâces mystiques n'y ont pas manqué. Jamais la ferveur n'y a connu de déclin. Cette maison peut servir d'exemple à toutes les communautés ».

verwijzing naar bronnen noch oorkonden. Dichter bij ons staat Kanunnik Tanghe (Beschrijving van Sint-Andries, 1857), even beknopt als zijn voorgangers: een aanwinst op het tot nog toe bekende is zijn bijdrage niet.

Schrijver dezes heeft zich tot tweemaal toe aan een soortgelijke onvolledige schets... bezondigd: in de Geschiedenis van het Veld *(1918), en in de* Beschrijving van Sint-Andries *(1930). Uit deze eerste contactname met de geschiedenis van de oude kartuize, en mede uit de belangstelling voor alle historische aangelegenheden van de gemeente Sint-Andries, is het verlangen gegroeid dit boek te schrijven; verlangen dat nog werd gesterkt door het feit, dat schrijver het eigendom, waarop de kartuize werd gesticht, kon aankoopen. Sedert is het bij hem tot een overtuiging geworden dat het voor hem als een plicht was de geschiedenis van het sticht te schrijven.*

Het materiaal werd verschaft door de Chartae capituli generalis ordinis Cartusiensis, *de* Annales Ordinis Carthusiani *(1084-1429), door Le Couteulx, de* Ephemerides Ordinis Cartusiensis *van Le Vasseur, de* Series Vicariorum *en de* Catalogus Priorissarum *van Sint-Anna-ter-Woestyne. Belangrijke tot nog toe onbenutte archivalia vonden we in het Rijksarchief te Brussel en te Gent, in het Rijks- en Stadsarchief te Brugge. Van groot nut was nog de onuitgegeven handschriftelijke kroniek, opgesteld in 1665 door Zuster Petronilla de Grutere en door jongere handen zorgvuldig bijgehouden.*

Hartelijken dank zijn wij verschuldigd aan allen die ons door hun vriendelijke bereidwilligheid de taak mogelijk en gemakkelijk hebben gemaakt:

Dr. A. J. J. Scholtens, burgemeester van Beverwijk (Holland), de geleerde en welbekende cartusiaansche geschiedkundige, dien wij bij toeval ontmoetten toen hij pas een studie voltooid had over het innerlijke leven der communiteit van Sint-Anna, van de stichting af tot aan haar uitwijking naar Brugge in 1580.

Vernemende dat wij de volledige geschiedenis van het klooster aan 't schrijven waren, zag Dr. Scholtens er niet alleen van af zijn werk te publiceeren, maar was hij zelfs zoo vriendelijk de documenten die hij had weten te verzamelen te onzer beschikking te stellen. Om zijn heerlijke geste zijn wij hem ten zeerste erkentelijk.

De Zeer Eerwaarde Heer English, de zeer geleerde en met de geschie-

denis van het Brugsche vertrouwde historicus, schrijver van menig hoog gewaardeerd werk; bij hem gingen wij nooit tevergeefs aankloppen.

De Eerwaarde Pater Nikolaas Huyghebaert O. S. B., die ons zoo welwillend tal van interessante gegevens verstrekte.

De Bewaarders van Staats- en Stadsarchief te Brugge, die zoo vriendelijk waren alle nuttige oorkonden te onzer beschikking te stellen.

Schrijver is er zich wel van bewust dat, niettegenstaande deze zeer gewaardeerde medewerking, zijn werk nog in menig opzicht voor verbetering vatbaar is. Met de bedoeling een zoo ruim mogelijk publiek te bereiken, op de eerste plaats de inwoners van Sint-Andries, heeft hij enkele algemeene hoofdstukken over de kartuizerorde willen inlasschen, die in een monografie, voor een technisch onderlegd publiek bestemd, wel konden gemist worden. Anderszijds zijn de details over begiftigingen en schenkingen, die chronologisch na elk prioraat worden opgesomd, voor den gewonen lezer wellicht overbodig; maar ze zijn van belang voor de genealogie en toponymie der streek.

Welke ook de tekorten en de gebreken van deze Geschiedenis *mogen zijn, voor den schrijver was het een vreugde ze te mogen opstellen, en het is met een gevoel van dankbaarheid dat hij de pen neerlegt. Het was voor hem een groote gunst en het stemt hem tot diepe erkentelijkheid, als van dichtbij getuige te zijn geweest van het wonder gebeuren, dat zich op dat heilig plekje gronds eeuwen lang heeft afgespeeld. Wellicht hebben we ongelijk dit alles als een bloot historisch feit voor te stellen: de geheimzinnige draagkracht van het gebed reikt verder dan het oogenblik dat voorbijgaat. En wordt deze overtuiging ook bij den lezer gewekt, dan acht de schrijver zich voor zijn arbeid rijkelijk beloond.*

Stanislas D'YDEWALLE.

VOORNAAMSTE GESCHIEDKUNDIGE BRONNEN

I

ONUITGEGEVEN BRONNEN

	Afkortingen
Rijksarchief Brugge, fonds Kartuizerinnen	R. A. Br.
Rijksarchief Gent	R. A. Gent.
Rijksarchief Brussel	R. A. Brussel.
Archief van het bisdom Brugge, Klooster der Kartuizerinnen	A. Bisdom.
Archief van O. L. Vrouwekerk te Brugge.	
Cronycke of kort verhael van alle gedenkweerdighe geschiedenissen, die gebeurt syn in het clooster van Sint Anna, genaemt de Chartreusinnen. Hoe hetselve eerst begonst heeft in de wildernisse van Sint Andries ende daernaer gekomen is binnen de stadt van Brugghe, alwaer het teghenwoordich is florerende in alle godvruchtigheit ende heyligkeyt ende bij een vergaedert door zuster Petronella DE GRUTERE, seer weerdighe supppriore van het selve cloostere.	*Kroniek.*
Series Vicariorum domus Sanctae Annae. Deze bevat een lijst van de vicarii van de stichting van het klooster af met de vermelding van eenige levensbizonderheden en de jaren van hun functie. Als slot staat : « D. Joannes van den Houte coadjutor ejusdem domus monialium Brugis 1662, 15 Aprilis, haec omnia fideliter se collegisse testatur ». Het is een onderdeel van de verzameling historische bescheiden, in 1681 bijeengebracht door D. Joseph CAPUT en getiteld : *Fundationes et dispositiones Cartusiarum Provinciae et monialium ordinis simul in unum collectae* (Archief van de Grande Chartreuse, nr A-5).	*Series Vicariorum.*

II

KAARTEN

Marc GHEERAERT, *Plan van de stad Brugge*, 1562.

POURBUS, *Kaart van het Brugsche Vrije* (stadhuis Brugge), 1571-1579.

Plan van het Clooster van de gewesen Chartreusinnen in Brugghe gemaakt door LAMMEIRE ten verzoucke van Paulus Marechal de Bompré, administrateur ende ontvanger van de goederen van wijlent het zelve clooster, April 1784.

III

GERAADPLEEGDE WERKEN

Catalogus Priorissarum. Een lijst van de priorinnen van het huis met vermelding van haar bestuursjaren. Le Vasseur heeft in de XVIIe eeuw stukken geraadpleegd voor de samenstelling van zijn *Ephemerides* (Zie LE VASSEUR, I, 127, 155 ,254; III, 498 ; IV, 385). — *Catalogus Priorissarum.*

MIRAEUS-FOPPENS, *Opera Diplomatica*, IV, Leuven, 1748, 599-602, bevat den tekst van een kroniekje getiteld: « Origo domus Sanctae Annae monialium Carthusianarum Brugis », naar een oud handschrift van het klooster. — MIRAEUS.

Arnold RAISSIUS, *Origines Cartusiarum Belgii, Duaci* 1632. Blz. 61-81 *Domus monialium Carthusianarum Sanctae Annae.* — RAISSIUS.

Petrus DORLANDUS, *Chronicon Cartusiense*, Coloniae, 1608. Kapittel XXXIII « De Fundatione domus S. Annae prope Brugas, in Flandria ». — DORLANDUS.

SANDERUS, *Flandria illustrata*, 1641, Keulen. I, blz. 258, 259 : *Domus Sanctae Annae, vernacule de Cartreusinnen monialium apud Brugas.* — SANDERUS.

Chartae capituli generalis ordinis Cartusiensis (thans in Certosa di Lucca, Italië). — *Ch. c. g.*

Monasticon : « Maisons de l'Ordre des Chartreux. Vues et notices », Montreuil-sur-Mer et Parkminster, 1913-1919. Groot monasticon der Orde, bevattende de beknopte geschiedenis van en afbeeldingen betreffende alle bestaande en gesupprimeerde Chartreusen. — *Monasticon.*

C. LE COUTEULX, *Annales ordinis Cartusiensis ab anno 1084 ad annum 1429*, 8 boekdeelen, Montreuil, 1887-1891. — LE COUTEULX.

Léon LE VASSEUR, *Ephemerides ordinis Cartusiensis*, 5 boekdeelen, Montreuil, 1890-1893. — LE VASSEUR.

La Grande Chartreuse par un Chartreux, 6e éd., Lyon, 1898 (beroemd en bij tienduizendtallen verspreide geschiedenis van het moederklooster).

D. NIC. MOLIN, *Historia Cartusiana ab origine Ordinis usque ad tempus auctoris anno 1638 defuncti*, 3 boekdeelen, Tornaci, 1903-1906.

Vie de saint Bruno, fondateur de l'Ordre des Chartreux, par un religieux de la Grande Chartreuse, 1898.

A. BEELTSENS en J. AMMONIUS, *Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérinnes-lez-Enghien,* publiée et annotée par E. Lamalle, S. J., Louvain, 1932. — LAMALLE.

Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, I-X, Utrecht, 1911-1937. — *N. N. B. W.*

(A. DE ROOVERE), *Excellente Kronycke van Vlaenderen* (Antwerpen, 1531).

H. J. J. SCHOLTENS, *De Kartuizers bij Geertruidenberg,* Bouwstoffen voor de geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch, XVIII, 1941. *Bossche Bijdragen,* blz. 10 vv.

— *De voormalige kartuizerkloosters hier te lande. Hun bouw en hun inrichting,* in het tijdschrift : *Het Gildeboek,* XXIII, Juli, 1940, blz. 33-44.

— *Bijdrage tot de geschiedenis van het voormalige kartuizerklooster buiten Delft,* overdruk uit de *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom Haarlem,* deel XLIX, 1932, blz. 321-367.

— *Het Roermondsche Kartuizerconvent in de XVIe eeuw,* overdruk uit de *Publicaties der Historische en Oudheidkundige Maatschappij te Maastricht in Limburg,* LXXVI, 1940, blz. 91-121.

— *Een boek over kartuizers,* Roermond, 1923.

PIRENNE, *Histoire de Belgique,* 2e uitgave, Brussel.

J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc,* I-VI, Brugge, 1857-1859. — GAILLIARD.

Edw. GAILLIARD, *De processiën generael en de Hallegeboden te Brugge,* Gent, 1912.

BEAUCOURT DE NOORTVELDE, *Description historique de l'église de Notre-Dame à Bruges. Fondation du couvent de Sainte-Anne, dit des Chartreuses,* Brugge, 1773. — BEAUCOURT DE NOORTVELDE.

— *Beschrijving der troebelen en omwenteling in Vlaanderen.*

Baron A. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, *Commentaires sur l'ouvrage de Joseph Laenen. Étude sur la suppression des couvents par Joseph II dans les Pays-Bas Autrichiens (1783-1794),* in *Annales de la Société d'Émulation,* LVI, 1906, blz. 310-321. — VAN ZUYLEN.

Baron KERVYN DE LETTENHOVE, *Histoire de Flandre,* Brussel, 6 boekdeelen, 1847-1850.

J. POLLET et J. HELSEN, *Toponymie van Varssenare,* Brussel, 1933.

J. POLLET, *Toponymie van Meetkerke,* Brugge, 1942.

Baron J. DE BÉTHUNE, *Méreaux des familles Brugeoises.* Brugge, 6 boekdeelen, 1890-1894.

Ch. VERSCHELDE, *Étude sur les noms des rues et des maisons de la ville de Bruges*, Bruges, 1876.
A. GOETHALS, *Chronica abbatiae Sancti Andreae*, Ed. Weale, Brugge, 1848.
A. DUCLOS, *Histoire et Souvenirs*, Brugge, 1913.
D. LESCOUHIER, *Geschiedenis van het kerkelijk en godsdienstig leven in West-Vlaanderen*, Brugge, 1926-1927.
L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Invent. des Archives*, 7 boekdeelen, 1871-1878.
A. MAERTENS, *O. L. V. der Potterie*. Brugge, 1937.
E. REMBRY, *De bekende pastors van Sint-Gillis*. Brugge, 1890-1896.

IV

TIJDSCHRIFTEN

Annales de la Société d'Émulation de Bruges. Revue trimestrielle pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre, Bruges.
Rond den Heerd, Brugge, I-XXV (1866-1890).
Biekorf, Brugge, I (1890)vv.
Charles CUSTIS, *Jaerboecken der stadt Brugge*, Brugge, 1765.

SINT BRUNO

STICHTER VAN DE KARTUIZERORDE

Bruno werd omstreeks 1030 te Keulen uit een adellijk geslacht en uit godvreezende ouders geboren. Zijn vroegste opleiding kreeg hij op de kapittelschool van Sint-Cunibert in zijn geboortestad ; zijn verdere studies, philosophie en theologie, voltrok hij in de toenmaals beroemde Domschool te Reims. De priesterwijding ontving hij te Keulen, waar hij overigens een kanunnikaat bezat in Sint-Cunibert.

Volgens de eenparige getuigenissen van zijn tijdgenooten, was de jonge Bruno een geleerd man, ernstig boven de jaren en bezat een soliede godsvrucht. Zijn verdere geschiedenis ligt in deze drie hoofdtrekken samengevat. Hij was nog geen dertig jaar toen hij, in 1057, naar Reims werd teruggeroepen, om als scholaster aan het hoofd te staan van de school waar hij, kort te voren, als een schitterend leerling was opgemerkt geworden. Twintig jaar lang zal hij hier doceeren op de hem eigen wijze : het was er hem niet om te doen door spitsvondigheid of nieuwigheden zijn faam als leeraar te vestigen — een euvel dat destijds zeer verspreid was ; — hij wilde leerlingen vormen naar het ideaal dat hij in zichzelven had verwezenlijkt : geleerd, ernstig en godvreezend. Hoe hij in dit opzet met Gods hulp is geslaagd, wordt bewezen door zijn talrijke geestelijke zonen die, in deze voor de Kerk beroerde tijden, lichtpunten teekenen aan een duisteren hemel. Twee van hen zullen we hier met naam vermelden, omdat ze in de verdere geschiedenis van Bruno een belangrijke rol spelen : Hugo van Châteauneuf en Eudes van Châtillon, de latere Paus Urbanus II. Beiden, zooals hun leermeester, werden tot de eer der altaren verheven.

Onder aartsbisschop Jeronsius, die Bruno naar Reims had geroepen en hem tot kanunnik-scholaster had aangesteld, nam onze heilige nog een ruim aandeel in het bestuur van het bisdom ;

hij was de raads- en vertrouwensman van zijn prelaat. Na den dood van Jeronsius, in 1067, kwam de aartsbisschoppelijke Stoel in bezit van Manasses I, die door simonie deze hooge waardigheid had bemachtigd en terecht in de geschiedenis bekend staat als een trouwelooze herder en een wolf in schaapsvacht. Hij was ongelukkiglijk geen uitzondering : de simonie was de kanker van den tijd ; veel bisschoppelijke zetels vielen ten prooi aan onwaardigen, die niet alleen hun ambtsplichten verwaarloosden, maar de Kerk veel kwaad berokkenden. Dat was voor Bruno, die steeds op deugd en vroomheid had aangestuurd, een harde beproeving ; maar hij stond pal. Ja de stijgende nood staalde zijn durf en verdubbelde zijn bedrijvigheid. Manasses wist zijn tegenstander naar waarde te schatten ; evenwel hoopte hij nog door gunst en vleierij diens tegenstand te breken of althans te sussen : in 1075 verhief hij Bruno tot de hooge waardigheid van kanselier van Reims.

Twee jaar later, in 1077, werd Manasses gedagvaard op de Synode te Autun om te verantwoorden over zijn schandige gedragingen. De schuldige, die wel wist dat hier geen verantwoording mogelijk was, weigerde te verschijnen. Maar te Autun stonden vóór den pauselijken legaat, kanselier Bruno met nog twee andere leden van het kapittel om hun onwaardigen prelaat aan te klagen. De weerwraak van den bisschop bleef niet uit : de aanklagers werden uit hun ambt ontzet en van hun waardigheid beroofd ; hun bezit werd verbeurd, hun huis en huisraad geplunderd en vernield.

Zoo was de vroegere kanselier en wijdgeprezen leeraar tot balling geworden. Dat hij hierom door alle weldenkenden te Reims niet minder geacht werd hoeft geen betoog. Maar de episode die zich te Autun afspeelde had nog een ander gevolg : de legaat, die sterk onder den indruk was gekomen van Bruno's persoonlijkheid, schreef aan den paus, dat de kanselier van Reims de meest vooraanstaande geestelijke was in dit bisdom, een man die om zijn deugd, zijn klaar inzicht in de zaken, zijn wijzen raad, de aangewezen persoon was om den paus ter zijde te staan in den strijd tegen de simonie. Ook, wanneer, in 1080, Manasses werd afgesteld waren aller oogen op den kanselier gevestigd. Hoe kon men beter het kwaad herstellen dat door een onwaardigen bisschop was

aangericht, dan met hem als opvolger te geven : een heilige ?

Toen komt plots een zwenking in die opgaande levenslijn van den kanselier. Hij doet afstand van de kerkelijke waardigheden die hem waren teruggeschonken. Wat hij nog aan goederen bezit, wordt het erfdeel der armen. Hij zal niet meer verschijnen in de kapittelzalen om de samengedrongen toehoorders in geestdrift te brengen door zijn diepzinnige en verheven lessen. Met twee zijner leerlingen, verdwijnt hij van het tooneel: God roept. Het is niet, zooals men zou kunnen denken, een vermoeid zijn van den voorbijen strijd, een bevreesd zijn voor wat de toekomst nog brengen kan aan bange oogenblikken. Zoolang de zege niet bevochten was, stond de kanselier op de frontlijn en heeft hij niet versaagd. Maar in die harde dagen, toen hij alle krachten zag samengebundeld voor den triomf eener goede zaak waarvoor hij zelf alles veil had, moest hij tòch dikwijls ondervinden dat de kwade wil der menschen zoo gemakkelijk elke edelmoedige poging schaakmat stelt. Stoottroepen zijn in den strijd onmisbaar, maar evenzoo gros en achterhoede. Zoo in Gods strijd op deze wereld : achter de frontlinie van het apostolaat moet staan het leger van hen die bidden. En voor wie schouwt door het geloof, wordt hier de rangorde der waarden volledig omgekeerd, en wordt de strijd gestreden, niet tusschen twistende menschenkinderen, maar tusschen de machten der hel en de almacht der genade. Het hart des menschen, zegt de Schrift, is in de hand van God.

Zoo'n krijgsmacht vormen voor Gods leger was Bruno's droom. Hij vestigde zich met zijn eerste gezellen in de buurt van het klooster Molesme, waar onder de leiding van den H. Abt Robert een strenge regeltucht was ingevoerd. Hun verblijf daar was echter niet van langen duur. Hoe vurig en ingetogen men er ook leefde, toch kon dit klooster aan de innige betrachting van den heilige niet beantwoorden. De stilte die er heerschte was hem nog onvoldoende, want bovenal betrachtte hij de volstrekte eenzaamheid. Intusschen was het kleine groepje tot zeven gegroeid. Er werd uitgezien naar een andere woonplaats. We hebben een woesten eenzamen uithoek noodig, meende Bruno, en dat vinden we gemakkelijk. — We hebben echter nog meer noodig : een man Gods om ons te leiden... Zoo iemand is bisschop Hugo van Châteauneuf te Grenoble, zegden twee jonge kanunniken van

Sint-Rufus te Avignon, die zich bij Bruno hadden aangesloten. Was hier nu geen vingerwijzing Gods ? Bruno had den bisschop als leerling gekend te Reims. Een vroom man was hij zeker : nog kort geleden had hij zijn bisschopsstaf neergelegd om de monnikspij aan te trekken te La Chaise-Dieu ; op uitdrukkelijk bevel van den paus was hij echter naar Grenoble teruggekeerd. Een nacht nu had Hugo een wonderbaren droom : hij zag den Heer zelf een tempel bouwen in de Chartreuse, een woesten eenzamen uithoek van zijn bisdom. Dan zag hij zeven sterren, die zich in een krans schikten, vóór hem uitgingen en hem den weg wezen naar het nieuwgebouwde heiligdom. Den volgenden morgen stonden Bruno en zijn gezellen voor de poort. De beteekenis van den wonderbaren droom was duidelijk.

De wilde eenzaamheid van de Chartreuse was iets naar Bruno's hartewensch. Den 24 Juni 1084, leidde bisschop Hugo de kleine kolonie naar het kloostertje dat hij had laten optrekken : een armoedig kapelletje, met, in de nabijheid, afzonderlijke hutten van hout, waarin de kloosterlingen als eenzaten leefden. Slechts tweemaal daags kwamen ze in het kerkje samen voor het bidden van het nachtofficie en van de vespers. Den enkelen soberen maaltijd nam ieder in zijn cel. Alleen des zondags kreeg het leven een zachteren toon : er werd niet gevast, alle gebedsuren geschiedden in het kerkje en ook de maaltijden in een gemeenschappelijken refter, zij het dan ook onder het consigne van het eeuwig stilzwijgen, dat als de uiterlijk kenschetsende noot is van het strenge kartuizerleven.

Een trouwe vriend bleef bisschop Hugo van Grenoble. Zoo graag had hij andermaal den bisschopsstaf neergelegd om zich bij zijn vroegeren meester aan te sluiten : maar daar was voor hem het strenge gebod uit Rome. Kartuizer is hij geweest in het diepste van zijn hart. Men had hem als leidsman gekozen, maar hij kwam meer om leiding te krijgen dan te geven. Hij werd een trouw bezoeker der kartuizers, wier leven van boete en gebed hij graag voor enkele dagen kwam deelen. Bruno, die dit verlangen naar eenzaamheid kende, gunde hem graag dezen troost. Toch vermaande hij vaderlijk den bisschop, wanneer deze te lang uit zijn bisschopsstad wegbleef. Om hem de scheiding minder zwaar te maken vergezelde Bruno den prelaat tot aan de grens van de kar-

tuizer eenzaamheid. Op de plaats waar de twee vrienden zoo dikwijls afscheid namen en elkander tot weerziens wenschten staat thans de kleine kapel van Sint-Hugo.

Zoo ging het onze eenzaten naar wensch, in het stille, woeste dal, in den gesloten kring van bergen die op niets anders uitkijk geven dan op Gods blauwen hemel. Coelum non solum. Dat duurde amper een goeie vijf jaar en toen kwam een zware slag. Op den pauselijken troon klom Eudes van Châtillon — Urbanus II — die in de Domschool te Reims aan de voeten van den scholaster Bruno had gezeten. Hij kende de waarde van zijn oud-leermeester ; hij was ooggetuige geweest van den heftigen strijd tusschen dezen kampioen der Kerk en een plichtvergeten geestelijkheid. En daar was het getuigenis van den pauselijken legaat te Autun : Bruno is de aangewezen raadsman voor den paus. Einde 1089 kwam het bevel uit Rome : Bruno moest naar het pauselijk hof. Dat was de genadeslag, want zonder Bruno kon de Chartreuse niet leven. Het aantal kloosterlingen was wel gestegen, maar het werk was zoo jong dat het den leidsman en bezieler niet missen kon. Wanneer, begin 1090, Bruno naar Rome afreisde stond de Chartreuse verlaten : enkele monniken gingen naar andere kloosters over ; de meeste reisden met Bruno mede.

Maar Rome kon de zalige eenzaamheid van de Chartreuse niet doen vergeten. Het heimwee werd te sterk, en eer nog het jaar ten einde liep, was de kleine communiteit in de hutten van het eenzame dal teruggekeerd. De gehoorzaamheid hield echter Bruno te Rome. Zonder zijn geliefde zonen werd hem de ballingschap dubbel zwaar. Het aanbod van den aartsbisschoppelijken stoel van Reggio wees hij van de hand. Wel had de paus hem een klooster geschonken, bij de kerk van Sint-Cyriacus, maar zelfs op die eenzame plek van de wereldstad was het hem veel te druk. Eindelijk mocht hij naar de afzondering terug. Niet naar de Chartreuse — want de paus wilde den wijzen raadsman niet zoo ver buiten zijn bereik — maar naar de woestijn della Torre, in het zonnige Calabrië. Hier stichtte Bruno zijn klooster Sancta Maria dell' Tremo, en wat later, vlak daarbij, een tweede : San-Stefano in Bosco. Nu was hij opnieuw gelukkig. Het heerlijk Italiaansche landschap deed hem echter nooit het woeste Chartreuse-dal vergeten, waar de witbesneeuwde bergtoppen een gesloten ringmuur teekenen

tusschen een wereld die zondigt en een wereld die voor de zonde boet. Af en toe bereikten hem nieuwsberichten van zijn verre zonen, en in de brieven die hij tot hen richtte, klinkt de toon van een zeer gevoelig vaderhart, dat om de scheiding treurt.

Toen hij zijn einde voelde naderen — zoo luidt het bericht dat door zijn kloosterlingen bij zijn afsterven werd rondgestuurd — verzamelde hij zijn zonen, maande hen aan tot trouw aan hun roeping, sprak openbaar zijn algemeene biecht en legde zijn geloofsbelijdenis af. Deze laatste draagt menig spoor van de dogmatische twisten van den tijd. De stervende Bruno openbaart zich hier als een kampioen der orthodoxie ; op twee punten wordt de nadruk gelegd, alsof de heilige hier een geestelijk testament zijn kinderen naliet : de liefde tot den Eucharistischen Christus en tot zijn gezegende Moeder.

Den 6 Oktober 1101 ging de H. Bruno over van de godschouwing in de boete tot de godschouwing in de glorie. Een groot strijder ging ter rust. Het wapen dat zijn moede hand ontviel werd door anderen opgenomen : zijn werk werd voortgezet.

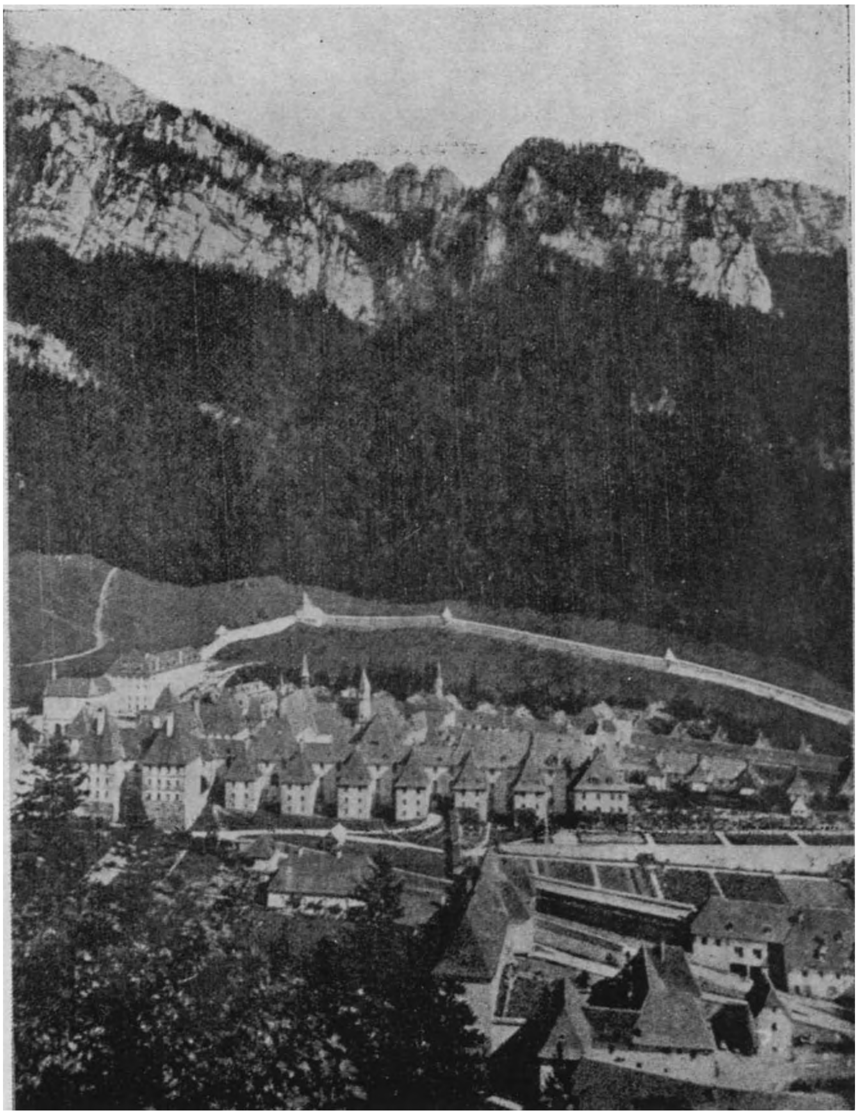

Afb. 2. — De Grande Chartreuse.

Aan zijn geestelijke zonen had Sint Bruno geen geschreven regel nagelaten ; hij had hun iets beters overgeleverd : een voorbeeld en een eigen mentaliteit. Zoolang hij leefde, moesten de kartuizers zich niet bekommeren om wetten en voorschriften ; ze moesten maar de oogen gevestigd houden op hun Vader. Hij was de regel in actie. En zijn voorbeeld spoorde aan tot navolging. Wel was dat strenge leven als een duizelingwekkende hooge vlucht ; maar, om het beeld van de Schrift te gebruiken, Bruno was als de arend die met krachtigen veerslag de hoogte insteeg en de arendsjongen in zijn geweldige vaart al spelend meevoerde op de lucht.

Waar Bruno was en voorging, ging het als vanzelf. Waar hij ontbrak, kwijnde het leven en ging het te niet. Verlaten stonden de hutten van de Grande Chartreuse, toen de paus den heilige dwong te Rome zijn verblijf te vestigen.

En nu was de dood dat machtig hart komen stilleggen... Zou dit het einde van die schitterende episode beteekenen, en raakt de Chartreuse nu ontvolkt, zooals weleer de hutten in het besneeuwde dal ? Neen. Het boompje had wortel geschoten. Zestien jaar scheiden ons van de eerste stichting. Na een korte periode van ontmoediging waren de eerste volgelingen in het Chartreuse-dal teruggekeerd. Bruno was niet langer bij hen — de paus hield hem ver van zijn geestelijke zonen — maar zijn hart ging naar hen uit en Landuinus, dien hij als overste van het dalklooster had aangesteld, had maar deze eene bekommernis : het leven leiden zooals vader Bruno dit opvatte.

Deze bekommernis was het juist die aan het kartuizer-instituut een karakter van bestendigheid zou helpen geven. Prior Landuinus consulteerde Bruno over tal van bizonderheden en betwistbare punten, en het advies van den stichter werd steeds met zorg opgeteekend en bewaard. Zoo was, naast de traditioneele practijk van de kartuizer-observantie, nog een schriftelijke overlevering geko-

men, die des te meer gezag had daar ze van Sint Bruno in hoogsteigen persoon herkomstig was. Een regel in den eigenlijken zin van 't woord was dit nog niet, slechts directieven in min of meer losse volgorde. In 1127, drie en veertig jaar na de stichting der Chartreuse en zes en twintig jaar na Bruno's dood, werden deze directieven op aandringen van Hugo, bisschop van Grenoble, door Dom Guignes, vijfden prior van de Grande Chartreuse, geordend en gecodificeerd in de *Consuetudines*, die voortaan als wet van het kartuizer-instituut zullen beschouwd worden.

De benaming zelf *Consuetudines*, d. i. « Gebruiken », is veelzeggend. De kartuizer-wet is geen nieuwe ordesregel. Sint Bruno heeft geen nieuwigheid beoogd, alleen maar, zooals Dom Guignes zelf aanmerkt, deze twee traditioneele ascetische levenswijzen, het heremieten-instituut en de monniken-observantie naar den regel van Sint Benedictus, harmonisch tot een geheel verwerken. Het kluizenaarsleven is ongetwijfeld de hoogste vorm van ascese. Het veronderstelt echter zoo'n complex van natuurlijke begaafdheden en deugd dat het voor minder bedeelden groote gevaren meebrengt. De heele wetgeving van Sint Benedictus was er nu op gericht deze gevaren door een communiteitsleven onder goede leiding uit te schakelen. Het kan echter niet betwist dat de eerste volgelingen van Sint Benedictus uit andere middens waren gerecruteerd dan onze eerste kartuizers, die allen tot de gestudeerde kringen behoorden. Ook waren de toestanden heelemaal verschillend. Sint Bruno kon gerust in zijn kloostergebruiken weerom een ruimer aandeel geven aan het heremieten-instituut. Hoe psychologisch juist zijn kijk op de toestanden was en hoe wijselijk hij hier twee richtingen der traditioneele kristelijke ascese tot een geheel verwerkte, blijkt ten overvloede uit het feit dat de kartuizer observantie, hierin verschillend van alle andere klooster-instituten, nooit periodes van inzinking heeft gekend en dienvolgens nooit behoefte had aan hervormingen. Wat in deze lapidaire uitdrukking is vastgelegd : *Nunquam reformata quia nunquam deformata.*

Hetgeen den kartuizer onderscheidt van andere contemplatieve orden, is vooral zijn leven van afzondering en eenzaamheid. Niet alleen hebben de kartuizerinrichtingen te allen tijde de buitenwereld gevlucht om zich bij voorkeur in onbewoonde streken, in

de woestijn te gaan vestigen, maar zelfs binnen de communiteit leeft ieder kloosterling afgezonderd van zijn medebroeders, die hij slechts bij zeldzame omstandigheden ontmoet. Zijn leven brengt hij door in een kluis die men « cel » noemt en waaraan een hofje met omheining is toegevoegd. Op het gelijkvloers van de kluis is de werkplaats met den houtvoorraad en het werkgereedschap. Op de verdieping zijn twee aan elkander palende kamers. De eerste dient als voorplaats en is versierd met een Mariabeeld, waarvoor de kartuizer, telkens hij de kluis verlaat, komt knielen en een *Ave Maria* bidden. De tweede kamer is de eigenlijke cel. Daar vindt men een knielbank om het officie te bidden, een bed met stroozak en dekens, een klein meubel dat men *refectorium* noemt en waarop de kluizenaar zijn eenzaam en karig maal neemt, een studietafel met enkele boekenrekken[1]. Alles even kloosterlijk eenvoudig, doch niet ongezellig.

Het leven van den kartuizer is dus een leven van strenge afzondering. Deze afzondering is echter niet bedoeld als oefening van penitentie, maar als hulpmiddel voor de beschouwing en voor een totaal opgaan in God. Wij die in het rumoer van de wereld leven, weten bij ondervinding hoe moeilijk de ziel luistert naar de inspraken Gods, hoe lastig het valt oog en oor te sluiten voor het vergankelijke, om ons met een gerust gemoed te keeren tot de blijvende dingen en het eeuwige waarvoor wij geschapen zijn. Voor den kartuizer bestaat deze tweespalt in het leven niet. Door zijn afzondering heeft hij al het vergankelijke uit zijn levensbeschouwing uitgeschakeld en de rust gevonden. Zijn leven is als een beeld van het ordesmotto : *Stat crux dum volvitur orbis:* het kruis staat pal, terwijl de wereld in een duizelige vaart voortwentelt. Die afzondering is er dus niet om haarzelven, maar om de groote voordeelen die ze in 't geestelijk leven meebrengt. En juist omdat ze niet als doel betracht wordt, maar als middel, is het regiem mild in de toepassing, en kent het kartuizerreglement het *spacimentum*, de wandelingen, wanneer de kluizenaars een soort ontspanning vinden in ernstig gesprek.

Neen, als penitentie wordt die afzondering niet bedoeld. Toch blijft ze voor menschen een zwaar offer. *Stat crux.* Pal staat het

1. *Vie de saint Bruno*, door een kloosterling van de Grande Chartreuse. Montreuil, 1898, blz. 283, 284.

kruis. Hij die een aandeel wil hebben aan deze rust en vrede en niet door de dolle wereldvaart wil meegesleurd worden, moet zich laten klinken op het kruis ; daar alleen is het veilig. Het kartuizerleven is een offerleven, een gekruisigd zijn. Het is, zooals in de overige contemplatieve orden, een leven van boete en versterving, een staag en geduldig herstel van de geestelijke economie die door de zonde gestoord wordt en ontwricht. En in het kartuizer-offerleven speelt de afzondering een voorname rol.

Een ander element van penitentie bij de kartuizers zijn de lange nachtwaken. Om zeven uur 's avonds gaat de witte monnik, met zijn boetepij gekleed, ter ruste. Te half elf, het uur dat in de groote steden de dolle vaart inzet en de jacht naar het genot hoogtij viert, klept de kloosterklok en knielt de monnik op zijn bidstoel voor de Maria-getijden en meditatie. Een tweede maal klept de klok, en in de duistere panden bewegen zich de witte gestalten. Elke pater draagt zijn *absconse* of geblindeerde lantaarn. In de schaars verlichte kerk schuiven de gestoelten vol en begint het nachtofficie, dat naar gelang van de plechtigheid, van twee tot drie uur duurt. Daarna keeren de monniken naar hun cel terug om een gedeelte van het Maria-officie te zeggen en de gebeden van de votief-mis *Salve sancta Parens*, een eigenaardig voorbeeld van de vroeger zeer verspreide *Missa sicca*. Na deze oefeningen kan de monnik weerom drie uur rusten om nog vóór den dageraad op te staan.

Evenals de nacht, wordt de dag in het kartuizerleven in drie deelen verdeeld. Van opstaan (kwart vóór zes op de weekdagen en half zes 's Zondags) tot tien uur schrijft de regel voor dat al de monniken zich met geestelijke oefeningen bezig houden ; om zes uur luidt de klok der kerk en in elke cel begint de monnik aan den bidstoel het kerkelijk morgengebed, de Primen, gevolgd door een getijde van het Mariaal Officie. Daarop volgt het inwendig gebed tot de klok hem weer ter kerke roept. Van zeven uur tot kwart over zeven zetten de monniken er hun gebed voort in aanbidding vóór het Allerheiligste. Daarna heft een der kloosterlingen de litanie van alle heiligen aan, waarop de gansche communiteit antwoordt ter inleiding van de conventueele hoogmis. Deze wordt met de eenvoudigste ceremoniën doch met een diepgaande godsvrucht gecelebreerd. Na de hoogmis begeven al de klooster-

lingen zich naar de in het klooster gelegen kamer-kapellen, waarin ieder priester en jonge monnik de gelezen heilige Mis celebreert. Na het eindigen der mis, rond negen uur, begeven de monniken zich naar hun kluis waar het gebedsleven voortgaat tot tien uur. Van tien tot drie uur schrijft de Regel oefeningen en bezigheden voor die, uiterlijk, niet van onmiddellijk geestelijken aard zijn, zooals het middagmaal, waarna de kloosterling wat ontspanning nemen mag in zijn kluis of kluis-tuintje, een weinig handarbeid, zulks om hem de noodige lichaamsbeweging te geven ; verder studie en voor de jongeren het volgen der lessen van wijsbegeerte en godgeleerdheid welke in het klooster gegeven worden.

Het derde deel van den dag is weer uitsluitend gewijd aan het gebed en begint om kwart vóór drie met de Vespers van O. L. Vrouw, waarna de Vespers gezongen worden in de kerk door de gansche kloostergemeente. Bij zijn terugkomst nut de kartuizer zijn karig avondmaal en brengt tot half zes zijn tijd door in gebed of studie, welke met het gebed rechtstreeks verband houdt. Om half zes vinden wij hem aan den bidstoel waar hij het inwendig gebed voortzet ; ook kan hij op dit uur bij zijn geestelijken leider gaan of zijn biecht spreken. Om zes uur klept de klok voor het kerkelijk avondgebed, de Completen, door ieder monnik aan zijn bidstoel gelezen ; rond kwart vóór zeven of ten laatste te zeven uur gaat hij ter rust.

Het vleeschgebruik wordt door de orde streng verboden, zelfs aan de zieken. Daarin verschilt de kartuizerorde met andere strenge kloosterinrichtingen. Bovendien wordt de oude kloostervasten daar nog onderhouden, van af 15 September (dag der Kruisverheffing) tot Paschen. Gedurende deze periode moeten de kartuizers zich, voor de collatie, met een stuk droog brood en water vergenoegen. Voor het overige van het jaar, bestaat hun avondmaal in sla met eieren of visch en brood, en wat zij van het middagmaal konden overhouden. Al wie kan moet elken Vrijdag vasten op water en brood ; de zwakken en beginnelingen van tijd tot tijd. Ieder ontslaging van dit vasten moet bij den prior worden aangevraagd. De kartuizer heeft slechts twee maaltijden daags. Een ontbijt kennen ze alleen voor hun gasten, voor de donaten en voor de broeders zonder geloften.

Op Zon- en feestdagen verlaat de kartuizer meer zijn cel. Het meerendeel der officiën wordt in de kerk gezongen, en, na het gebed om drie uur, heeft het *colloquium* of broederlijk stichtelijk onderhoud plaats. Eens per week wordt dit onderhoud verlengd tijdens het *spacimentum* of wandeling die ongeveer drie uur duurt. Op Zon- en feestdagen neemt de kartuizer zijn maaltijden, niet in zijn cel maar in communiteit, doch onder het grootste stilzwijgen.

Op Kerstdag, Paschen, Pinksteren en Witten Donderdag, duurt het stilzwijgen gansch den dag ; er is geen *colloquium*, ten einde zich des te inniger in de overweging der geheimen te kunnen verdiepen.

Hoe sterft de kartuizer na dit leven vol schoonheid ? In aanwezigheid van gansch de communiteit ontvangt hij de laatste HH. Sacramenten ; om beurt komt ieder monnik hem vol aandoening den vredeskus geven. Kort vóór zijn heengaan vereenigt hij zich met de gezangen en smeekgebeden zijner medebroeders die hem omringen. Op zijn gelaat is reeds de doodskleur te ontwaren, maar zijn wezenstrekken weerspiegelen het helder licht der hemelsche glorie. Zijn oogen staren ten hemel. Hij smacht naar het oogenblik dat hem nader bij God zal brengen. Zooals zijn Goddelijke Meester, is hij gelukkig zijn leven ten beste te geven voor het welzijn der Kerk en van de maatschappij. Het is zijn laatste offer.

Onmiddellijk na zijn afsterven, bidden de monniken het *Psalterium* en waken, met tweeën, om beurt, tot het lijk bijgezet wordt. Onder psalmodie wordt het lijk kerkwaarts gedragen ; daar wordt de absolutie gegeven en de doodengetijden gezongen. Onder de indrukwekkende en solemneele gezangen van de communiteit draagt de prior het heilig Sacrificie op. Onder klokgelui wordt de overleden monnik, zonder kist, in zijn kloostergewaad aan de aarde toevertrouwd. Men zou zeggen dat men hem tot in het graf toe de gelofte van armoede wil doen volbrengen. Een eenvoudig houten kruisje, zonder opschrift, toont de plaats aan waar hij begraven ligt. Na deze rouwceremonie komen al de monniken nogmaals samen in 't kapittel voor een laatste kort gebed. Met een vaderlijk woord beveelt de prior den overledene in de gebeden van de communiteit aan. Op den dag der begrafenis nemen de kartuizers samen het maal, als op een feestdag. Een

kalme vreugde en een stellige hoop dat de afgestorvene reeds zijn lijden tegen de geneugten des Hemels heeft verwisseld vormen de stemming waarin zij zijn heengaan beschouwen. « Hij is uit zijn lijden, hij is in veilige haven [1]. »

Evenals Sint Bruno zelf, werden veel zijner zonen tot het bekleeden van een verantwoordelijken post geroepen. Men telt een zeventigtal aartsbisschoppen, bisschoppen en verscheidene kardinalen die uit hun midden zijn voortgekomen. En zoo kregen de kartuizers hun eerste gecanoniseerde heiligen. Zonder de vrome bemoeiingen van anderen, hun diocesanen, waren de meeste heiligen der Orde wellicht nimmer op de altaren verheven. *Cartusia sanctos facit, sed non patefacit.* « De kartuizerorde maakt heiligen, maar maakt ze niet openbaar », heette het oudtijds [2].

Wij laten opmerken dat sinds Clemens IV en Martinus V de Kerk aan de leden van alle Orden den overgang tot de kartuizers toelaat, terwijl ze aan deze laatsten iederen overgang zonder uitdrukkelijk pauselijk verlof verbiedt. Dit is een duidelijk bewijs dat, in de achting van het hoogste kerkelijk gezag, de Orde van Sint Bruno een zeer bizondere plaats inneemt onder de kloosterinstellingen.

1. BENOIT DU MOUSTIER, *Uit koor en kluis*, Schiebroek, blz. 22-23.
2. BENOIT DU MOUSTIER, *op. cit.*, blz. 100.

Een vijftig jaar na het ontstaan van de Kartuizerorde, nam deze een dubbele uitbreiding door het stichten van kartuizerinnenkloosters. Deze vrouwelijke vertakking heeft haar oorsprong te danken aan den H. Anthelmus, zevenden prior van de Grande Chartreuse, alsook eersten prior-generaal van de kartuizerorde en later bisschop van Belley.

Ziehier hoe dit gebeurde : de kloostergemeente van Prébayon[1], in Provence, vroeg om in de Orde van Sint Bruno aanvaard te worden. De oversten van de Chartreuse stemden daarin toe en rond het jaar 1147 stelde de prior van Montrieux, de gelukzalige Jean d'Espagne, een regel op, gebaseerd op de *Consuetudines* van Dom Guignes, doch met zekere aanpassingen, die voor vrouwen noodzakelijk of nuttig bleken, eenigszins gewijzigd en getemperd.

Dit was de oorsprong van de monialen die, thans zooals weleer, met de zonen van Sint Bruno, in edelmoedigheid wedijveren om de strenge verplichtingen van het kartuizerleven na te komen.

De inlijving bij de kartuizerorde werd goedgekeurd door Eugenius III en Alexander III, die bij deze gelegenheid de zusters onder de bescherming van den H. Stoel stelden[2].

Het aantal vrouwenkloosters was echter nooit groot in de Orde ; toen er in Frankrijk een twaalftal bestonden, werd door het Algemeen Kapittel van 1368 beslist ze op vijf te verminderen. De inrichtingen die in stand bleven waren het klooster van Prémol-bij-Grenoble, gesticht in 1234, dat van Melan in Savooie, gesticht in 1283 ; dat van Salettes aan de boorden van de Rhône, gesticht in 1299 ; dat van Gosnay in het bisdom Atrecht, opgericht in 1308, en eindelijk dat van Sint-Andries-bij-Brugge, waarover wij hier handelen.

---

1. Deze godvruchtige vereeniging bestond toen sedert meer dan vijf honderd jaar.
2. Cf. A. Marchal, *La vie de saint Anthelme*, Parijs, 1878, blz. 96 en 97.

Buiten Frankrijk, zijn de vrouwenkloosters onder den regel van Sint Bruno, zeer zeldzaam geweest.

Ver van die kloosters te willen vermenigvuldigen, streefden de Kartuizers ernaar hun getal te beperken. Vooreerst moesten zij van hun beste elementen afstaan om deze met de delicate taak van Pater-Vicarius te belasten. Bovendien werden deze laatsten, door hun ambt zelf, onvermijdelijk genoodzaakt met de buitenwereld in voeling te komen, wat geenszins strookte met hun roeping van algeheele afzondering. Daarom achtte men een klein aantal vrouwenkloosters voldoende voor de weinigen die zich tot het strenge kartuizerleven geroepen voelden.

Na 1368 groeide het getal vrouwenkloosters eenigszins aan, doch, bij den aanvang der XVe eeuw, ondergingen zij een nieuwe beperking. Zoo kwam het dat men in 1510 nog enkel zeven kartuizerinnenkloosters telde. Dat van Bertaud werd in 1495 bij het convent van Prémol ingelijfd. Het Kapittel moest zich tegenover de kloosterzusters van Poleteins streng aanstellen ; overigens werd die inrichting in 1605 afgeschaft en de geprofeste zusters moesten naar het huis van Salettes overgaan. Van dit tijdstip af weigerde het Algemeen Kapittel elke nieuwe stichting voor kartuizerinnen ; zulks was het geval met deze ontworpen door Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk[1]. Met de Fransche Revolutie telde de orde nog enkel de vijf bovenvermelde vrouwenkloosters. Thans bestaan er nog vijf : drie in Frankrijk ; te Beauregard (Voiron, Isère), te SS.-Cœurs la Basude-Saint-Pierre (Tarn et Garonne) en te Notre-Dame-du-Gard, thans te Nonnanques (Isère)[2].

De twee andere zijn in Italië gevestigd : te Turijn, Corroento-di-Motta-Grossa, Pinerolo, en Certosa di San-Francisco-Giavino.

1. S. AUTORE, *Dictionnaire de théol. cath.*, article « Chartreux », col. 2290.
2. Gedurende de uitdrijving der Fransche kloosterorden, ging dit klooster tijdelijk schuilen te Burdinne-bij-Luik.

DE KARTUIZERINNEN-REGEL

De kartuizerinnen volgen denzelfden regel als de kartuizers. Zij hebben eenzelfde doel : leven in de beschouwing van God ; dezelfde middelen om daartoe te komen : de eenzaamheid, het stilzwijgen, het gebed, de versterving. Voor de monialen nochtans is eenige verzachting in dien regel voorzien.

Terwijl de kartuizers in afgezonderde huisjes leven, vertoeven de monialen in aan elkander palende cellen. Zooals men zich voorstellen kan, is er alles eenvoudig en streng. Bij de ingangsdeur van de cel ontvangt de kloosterlinge, door middel van een draailade, alles wat zij van noode heeft. Niemand, buiten de kartuizerin zelf, mag haar cel binnentreden.

In tegenstelling met de monniken, nemen de monialen het maal in den refter. Af en toe werken zij ook samen. Alles geschiedt echter in het grootste stilzwijgen. Die stilzwijgendheid is nochtans niet zoo streng als voor de monniken, want iederen dag, zelfs bij vasten, is er gemeenschappelijke recreatie.

De zieke kloosterlingen worden in de infirmerie verzorgd, terwijl de monniken nooit hun cel mogen verlaten. De monialen dragen geen boetekleed.

Zij brengen den dag door zooals de monniken : acht uren slapen, onderbroken door het nachtofficie, zestien uren allerhande oefeningen, waarvan elf aan gebed en meditatie besteed, namelijk drie uren voor de conventueele gebeden in communiteit gezongen, vier uren gebed in de afzondering van de cel en vier uren meditatie.

Het voedsel der kartuizers en der kartuizerinnen is hetzelfde. Zij hebben twee maaltijden daags met altijddurende vleeschderving en onderhouden de groote kerkelijke vasten.

Volgens een besluit, in 1298 door het Algemeen Kapittel getroffen, met betrekking op het decreet van Bonifacius VIII nopens de strenge clausuur van alle communiteiten voor vrouwen, mogen de monialen binnen hun klooster noch monniken

noch leeken toelaten, en moeten alle gesprekken met familieleden of vreemdelingen door de traliën van de spreekkamer geschieden.

Hun kleedij gelijkt aan die der monniken. Zij dragen het wit wollen kleed met scapulier van dezelfde kleur ; in het koor dragen zij den witten mantel ; de monnikskap is vervangen door een bef met kap om den hals. Zij dragen een hoofdband en den sluier.

De communiteit is samengesteld uit ingewijde koorzusters met zwarten sluier, niet ingewijde professie-zusters en koornovicen met witten sluier. Verder hebben wij de leekezusters, waarvan de eenen hun kloostergeloften aflegden en een wit kleed dragen met dito scapulier dat haar tot de knieën daalt ; de anderen « donatienen » genoemd, zijn niet door geloften maar enkel door kontrakt aan het klooster verbonden. Zij dragen het bruine kleed met wit scapulier.

De waardigheidsbekleedsters van ieder klooster zijn : de priorin, de onder-priorin, de celleraria en de novicenmeesteres. Aan ieder kartuizerinnenconvent zijn verschillende monniken toegevoegd, waaronder de pater-vicarius, die door het Algemeen Kapittel van de Orde als zijn vertegenwoordiger in den schoot van de gemeenschap aangesteld wordt. Hij is met de geestelijke leiding van het klooster belast en is de raadgever van de priorin. Hij wordt bijgestaan of desnoods vervangen door een anderen monnik, dien men coadjutor of subvicarius noemt. Twee broeders staan te hunnen dienste. Vaak gebeurde het, zooals voor het Sint-Annaconvent, dat nog andere monniken hun toegevoegd werden. De paters zitten het officie voor in hun gestoelte, door een dubbele tralie en een gordijn van het koor der zusters gescheiden.

Een convent voor monialen is in twee afzonderlijke deelen verdeeld : het eigenlijke klooster met kerk, kapel, refter, cellen en slot, eenerzijds, en het verblijfkwartier der paters anderzijds. Beide deelen zijn volkomen afgezonderd ; zulks is eveneens het geval voor de kerk en het kapittel die de eenige plaatsen zijn waar de monniken, bij het uitoefenen van hun ministerie, met de communiteit in voeling komen.

Door de Grande Chartreuse zijn twee paters visitators aangesteld, die om de twee jaar de kloosters voor monialen bezoeken en nagaan hoe de regel onderhouden wordt.

De verschillende kloosters voor monialen staan bekend om hun

geloof, hun ijver, hun eenvoud en godsvrucht. Zoo mocht de schrijver van het *Leven van den gelukzaligen Jan van Spanje* wel zeggen : « In geen enkel dezer kloosters werden de kristelijke deugden niet met heldhaftigheid beoefend. In al deze inrichtingen schuilden vrome zielen die stierven in geur van heiligheid en de kerkelijke eer verdienden » .

Twee roemrijke heiligen hebben de Orde van Sint Bruno veel luister bijgezet, namelijk: de gelukzalige Beatrijs van Ornacieux, overleden in 1303, en de heilige Roseline van Villeneuve, overleden in 1329, wier stoffelijk overschot, vijf eeuwen later, nog ongeschonden was. Vernoemen wij ook de gelukzalige Margareta van Oingt, gestorven in 1310.

Afb. 3. — Gelukzalige Beatrijs van Ornacieux, Kartuizerin.

Van de abdij van Prébayon en haar oorspronkelijken regel van Sint Caesarius van Arles hebben de kartuizerinnen nog het mooie privilegie der Maagdenwijding behouden, dat nu buiten de kartuizerorde nergens meer bestaat. Eigenlijk is die Maagdenwijding niets anders dan de vroegere Diaconessen-wijding zooals ze in de eerste eeuwen der Kerk geschiedde.

Toen Jezus hier op aarde leefde waren er verscheidene vrouwen die naast Hem en Zijn apostelen een liefdeambt vervulden. In *S. Lucas*, VIII, 2-7 en in *Handelingen der Apostelen*, VIII, 28, wordt voor het eerst van het bestaan en het officie der Diaconessen gewag gemaakt. Deze waren doorgaans weduwen en maagden, die een speciale kleedij droegen en van den bisschop een soort wijding ontvingen. Hun voornaamste taak was het bijstaan der vrouwen bij het doopsel (dat toen geschiedde door het indompelen van gansch het lichaam in het water). Ook hielpen ze de diakens in het onderricht der jonge meisjes en bezochten armen en zieken. Deze inrichting had een groote beteekenis in de Oostersche Kerk, waar de vrouwen afgezonderd en in een soort slavernij leefden. Om tot hen te naderen en hun bekeering en zaligmaking te bewerken, waren er deugdzame en diep godvruchtige vrouwen noodig om als tusschenpersoon en helpster op te treden [1]. Door de verdere ontwikkeling der Kerk kwam deze inrichting langzamerhand tot verval en werd eerst in de XIIe eeuw bij de kartuizerinnen terug in het leven geroepen.

De « Diaconessen-wijding » is dus een toewijding der maagd aan God. Die toewijding geschiedde eigenlijk reeds bij de professie; doch hier wordt ze op speciale wijze en met een bizondere beteekenis herhaald. Alleen de bisschop van het diocees, waar het klooster gelegen is, heeft de macht deze wijding toe te dienen.

---

1. Het Concilie van Chalcedon (451) stelde tot het aanvaarden der Diaconessen den gemiddelden ouderdom van veertig jaar vast. Sommige protestantsche sekten geven hedendaags nog den naam van Diacones aan vrouwen die zich aan liefdewerken, ziekenverpleging en kinderopvoeding toewijden.

De leeftijd van minstens vijf en twintig jaar is vereischt, en de slotzuster die de wijding ontvangt, moet vier jaar te voren haar professie afgelegd hebben.

Op den dag der wijding, die de grootste plechtigheid is in het leven eener kartuizernon, draagt ze een kroon op het hoofd, een stola om den hals en een manipel om den rechter arm (in tegenstelling met de onder-diakens, die den manipel om den linker arm dragen). Deze kenteekenen mag ze maar tweemaal dragen in haar leven : op den dag der wijding zelf en bij haar vijftigjarig profesjubileum, en ook op den dag harer begrafenis.

De stola en de manipel zijn wel eenig bij de kleederdracht der monialen en het is voor de kartuizerinnen dan ook een voorrecht dat zij hoog op prijs stellen.

Eens gewijd, heeft de zuster het recht iederen dag, bij de conventueele hoogmis, den epistel te zingen, zonder evenwel hierbij een manipel te dragen. Bij afwezigheid van een priester mag ze zelfs tijdens de Metten (nachtofficie) het evangelie zingen aan den lessenaar in het priesterkoor der kloosterkerk.

Hier volgen enkele bizonderheden over deze zeldzame ceremonie der Maagdenwijding bij de kartuizerinnen :

Na het *Alleluia* der mis, noodigt de bisschop, staande in de richting van het koor der zusters, de kloosterlinge uit tot bij haar goddelijken Bruidegom te naderen. De kloosterlinge komt vooruit en gaat languit op den grond liggen, om daarmede haar onwaardigheid te betuigen, maar staat dan weer op en komt tot vóór den bisschop. De aartsdiaken richt dan het woord tot den bisschop : « Zeer Eerwaarde Vader, de heilige Kerk vraagt ons tot bruid van onzen Heer Jezus te aanvaarden deze maagd die zich tot het mystieke huwelijk heeft voorbereid », waarop de bisschop antwoordt : « Ik stem erin toe, doch wij mogen slechts maagden aanvaarden die zonder éénige vlek zijn ». De aartsdiaken overtuigt den bisschop van de absolute reinheid der maagd, in zoover de zwakheid onzer menschelijke natuur zulks toelaat ; waarop de bisschop haar aanneemt en de antifoon *Venite* aanheft, daarmede betuigende dat door Zijn genade onze Heer Jezus aan de heiliging van elke ziel wil medewerken, zoodra Hij een hart vindt dat daartoe bereid is. Geknield vlak vóór den bisschop antwoordt de wijdelinge met den zang « Wij volgen U » ; en zoo zingt de bisschop tot driemaal

toe : « Komt... », waarop de wijdelinge telkens antwoordt : « Wij volgen U van ganscher harte », zich telken male ter aarde werpend.

Daarna houdt de prelaat een korte toespraak waarin hij de schoonheid en de plichten der mystieke bruid onderlijnt en haar tot volharden in haar maagdelijkheid aanspoort. Hij stelt haar een reeks vragen waarop ze telkens antwoordt.

« Wilt ge volharden in uw besluit maagdelijk te zullen leven ? »

« Wilt ge uw maagdelijkheid eeuwig behouden ? »

« Wilt ge gezegend en gewijd worden en wilt ge u heelemaal geven aan Jezus-Christus, den Zoon van God ? » enz.

Haar antwoord luidt : « Ja, ik wil en beloof het, want mijn eenigste verlangen is de grootst mogelijke eeniging met mijn God ».

Daarna kust ze de hand van den bisschop, als om haar onderdanigheid aan haar goddelijken Meester te betuigen, en doet den beslissenden stap, zooals de jonge wijdelingen tijdens de ceremonie van het onder-diakonaat. Het koor der zusters zingt de litanie van alle Heiligen, daarna het *Veni Creator*. Dan zegent de bisschop de speciale kleedingsstukken voor deze wijding : de kroon, den sluier, de stola, den manipel alsook het brevier-boek. Hij noodigt de wijdelinge nogmaals uit tot de eeniging met haar Bruidegom, waarop de zuster antwoordt : « Ik ben de Bruid van Hem dien de Engelen dienen en wiens schoonheid zon en maan bewonderen. Ik ben zijn bruid ; de Heer heeft onze eeniging bestempeld met een ring en ten teeken van mijn bruid-zijn versierde Hij mij met een kroon ».

Vervolgens geeft de bisschop haar den manipel en zegt : « Vertrouw op de hulp des Heeren en wees sterk ; dat uw hart niet versage, maar blijf hopen op God ».

Wanneer hij haar de stola omlegt herinnert hij eraan dat het juk dat zij, door de toewijding aan God, op haar schouders neemt haar steeds een vreugde en een geluk zijn moet... « Dit is het juk van den Heer ; van Hem die ons leerde zachtmoedig en ootmoedig van harte te zijn ». De bisschop legt dan op haar rechter schouder een houten kruisje, ten teeken van de dagelijksche zelfverloochening die zij in den dienst des Heeren trouw zal beoefenen.

Beurtelings dragen de gewijde monialen de stola tijdens de plechtige hoogmis en zingen den epistel, zooals hooger reeds werd gezegd, in het priesterkoor der kloosterkerk.

Tijdens de wijdingsmis, die op deze ceremonie volgt, offert de wijdelinge den bisschop een brandende kaars en kust hem de hand bij het offertorium, dit als dankbetuiging, tot teeken van haar liefde en zuiverheid en volkomen overgave aan den Heer. Zij bidt hierbij dat het vuur van haar offer, verzinnebeeld door de brandende kaars, vereenigd moge worden met het Eucharistisch Offer van haar goddelijken Bruidegom.

Bij de Communie der mis ontvangt zij haar Bruidegom op eucharistische wijze en zingt dan deze stemmige antifoon : *Mel et lac ex ejus ore suscepi et sanguis ejus ornavit genas meas.* « Melk en honig heb ik uit Zijn mond ontvangen en Zijn bloed kleurt mijn wangen[1]. »

Op het einde der mis overhandigt de bisschop haar het brevierboek en zegt hierbij : « Ontvang dit boek om het Officie der Kerk te bidden, in den naam van den Vader en den Zoon en den Heiligen Geest ».

De wijdingsplechtigheid wordt besloten met het gezamenlijk zingen van het *Te Deum laudamus*, waarna de bisschop de gewijde maagd aan de zorgen en de leiding der priorin toevertrouwt[2].

1. Cfr. *Pontificale Romanum.*

2. Met betrekking op de coronatieplechtigheid van de kartuizerinnenmaagden, weze het volgende vermeld : Tusschen de geschriften der Bollandisten heeft men een werk aangetroffen met betrekking tot de diaconessen der Kerk *De Ecclesiae diaconissis* en geschreven door Joannes Pien, S. J. Dit werk werd gepubliceerd in het begin van het boekdeel I der *Acta Sanctorum* van September 1746.

Het is wel treffend dat de schrijver van dit werk zich gewend heeft tot den vicarius van Sint-Anna, destijds Pater Orlemans, om nopens den ritus van de coronatie der kartuizerinnen ingelicht te worden. De noodige inlichtingen werden hem den 17 Juni 1744 verstrekt. De vicarius voegde er een boekje aan toe, waarvan het volgend opschrift door den Pater Bollandist uit het Fransch in het Latijn vertaald werd : « Praxis benedictionis et consecrationis Virginum secundum Pontificale Romanum et usum Ordinis cartusiani cum considerationibus et animadversionibus recte ad eos se preparandi ». Dit boekje werd te Brugge gedrukt ten jare 1716. De inhoud van dit werkje is echter waarschijnlijk min of meer identisch met dezen van het handschrift der Openbare Bibliotheek van Grenoble, nr 617 : « Instructions et prières pour la réception des postulantes et pour la consécration des vierges » (XVIIde eeuw ; 148 blz. Zie *D. L. Ray en D. P. Mouton*, Chartreuses, Règle des moniales, Dict. de droit canonique, fasc. XV, c. 632, Paris 1939).

Joannes Pien, Bollandist sedert 1713, overleed te Antwerpen den 19 Mei 1749. Zie over hem de *Acta Sanctorum*, IIIde boekdeel van September ; *De Backer en Sommervogel*, Bibl. des Ecrivains de la Comp. de Jésus, boekdeel VI ; *Biographie nationale*, boekdeel XVII, c. 396-397.

EERSTE DEEL

GESCHIEDENIS VAN HET KLOOSTER DER KARTUIZERINNEN GEZEGD SINT-ANNA IN DE WOESTIJN TE SINT-ANDRIES

STICHTING VAN HET KLOOSTER IN 1348

De Orde van Sint Bruno telde in de XIIe en XIIIe eeuw nog weinig neerzettingen. Een vijftal huizen waren in Opper-Oostenrijk en Slovakije tot stand gekomen. In de XIVe eeuw echter kwam een tamelijk snelle uitbreiding. Toen was het dat men hier te lande verscheidene kartuizerkloosters zag ontstaan [1].

Brugge dat zich steeds zoo gastvrij toonde voor de kloosters, mocht ook voor deze beweging niet ongevoelig blijven. Op edelmoedige wijze hielp zij tot het stichten in de omgeving der stad van twee kloosters, het een voor monniken te Sinte-Kruis, het ander voor monialen te Sint-Andries. Het getuigt voor de sympathie welke men hier in Vlaanderen voor de discipelen van Sint Bruno koesterde. Deze laatsten hadden dan ook een kostbaren steun gevonden bij de graven van Vlaanderen en de hertogen van Bourgondië, die openlijk en bij iedere gelegenheid hun verknochtheid en toewijding aan de kartuizers en kartuizerinnen wisten te betuigen. Menige chartreuse in ons land en daarbuiten heeft overigens, in den loop der XVe eeuw, alsook in het begin der XVIe eeuw, vanwege onze vorsten en hun gemalinnen bizondere gunstbewijzen genoten.

Naar het voorbeeld hunner prinsen, betoonden de adel en de burgerij aan onze Orde gehechtheid en vrijgevigheid. Wat het Sint-Annaconvent betreft, vinden wij de bewijzen ervan in de milde giften waarmede het overladen werd, alsook in het aantal

1. H. J. J. SCHOLTENS, Bossche Bijdragen, *De Kartuizers bij Geertruidenberg*, blz. 11.

monialen die uit de aanzienlijkste, vaak adellijke Vlaamsche geslachten geboren waren.

Reeds in 1318 werd te Sinte-Kruis-bij-Brugge een kartuizerconvent onder den naam van « Genadedal » opgericht. De stichter, Jan van Couckelaere, een zeer godvruchtig priester, schonk den grond waar het klooster moest op gebouwd worden waarvan de eerste steen door Robrecht, graaf van Vlaanderen, werd gelegd.

In 1578 werd het klooster door de ketters verwoest en de monniken schuilden in de stad Brugge, waar Albrecht, graaf van Vlaanderen, in 1608, het gasthuis Sint-Aubert, gelegen in de Langestraat, te hunner beschikking stelde. De communiteit hield er verblijf gedurende bijna twee eeuwen, totdat het decreet van Jozef II in 1783 ze ophief[1].

Te Brugge werd een tweede kartuizerklooster gesticht dat eveneens een kortstondig bestaan kende. In 1559 kwamen de Engelsche kartuizers van Shene zich bij hun medebroeders van Genadedal vestigen doch, daar het getal kloosterlingen tamelijk groot was, werd weldra een afzonderlijke communiteit gesticht. Deze ging zich vestigen in de « Cisteerne », in het huis van de Sinte-Clarastraat, rechtover de oude abdij van Hemelsdale.

De naastbijgelegen kartuizerkloosters toentertijd waren : dat bij Gent, gesticht in 1320, onder den naam van Koningsdal, door Willibrordus, kanunnik van Sint-Donaas te Brugge, dat van Onze-Lieve-Vrouw, op het eiland Cadzand, ten noorden van Sluis, in het vroegere bisdom Brugge. Het werd gesticht na een vredesverdrag door Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, en Edward III, koning van Engeland, onderteekend. Ten gevolge van de gedeeltelijke verwoesting, in 1385, door de Engelschen, en, na overstrooming aan de zee, werd het in 1404 door de kloosterlingen verlaten.

Het was aan de parochie Sint-Andries dat de groote gunst te beurt viel op haar grond de heerlijke stichting, wier geschiedenis

1. Dr. H. J. J. Scholtens, de geleerde cartusiaansche geschiedschrijver, heeft een werk geschreven over de Kartuize van Genadedal. Het zal uitgegeven worden zoodra de omstandigheden het toelaten.

In 1835 werd het gewezen kartuizerconvent in een kazerne omgeschapen. De mooie kerkgevel draagt nog het jaarschrift « *D*eo e*XC*elso br*V*non*I*q*V*e sa*C*r*VM* », dat aan de inzegening der kerk, ten jare 1607, herinnert.

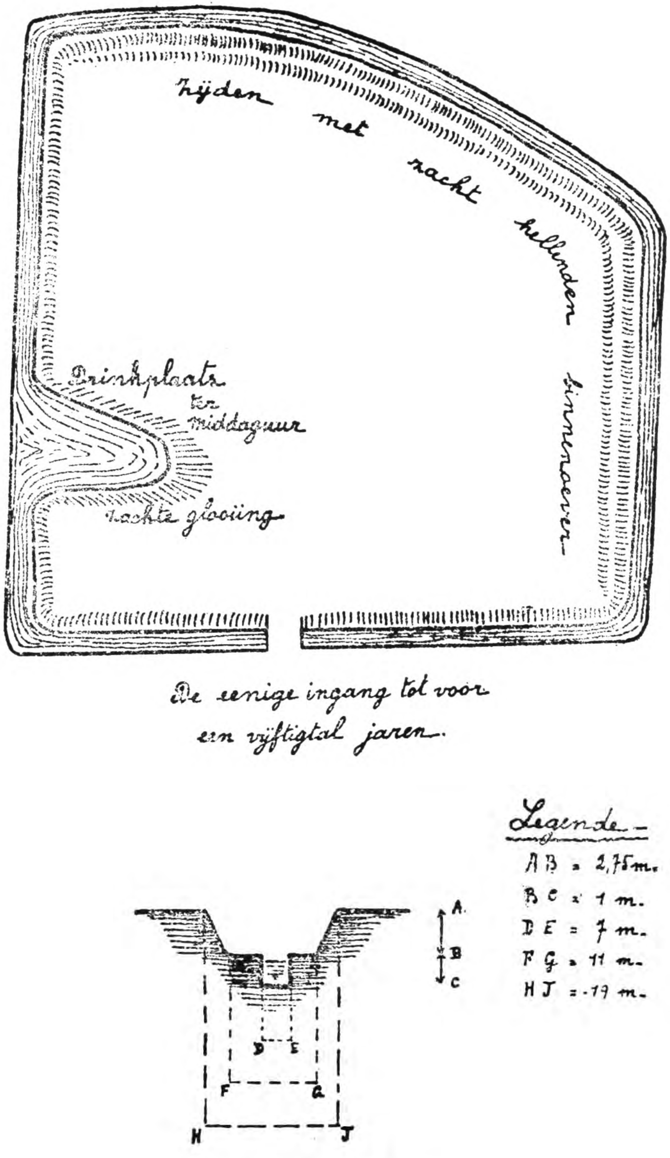

Afb. 4. — Grondplan.

wij verhalen, tot stand te zien komen. Gelukkige streek, gezegende en geheiligde grond die, na eerst aan de monniken van Sint Benedictus en aan de zusters van Sint Franciscus[1] een schuiloord te hebben verleend, thans aan de kloosterzusters van Sint Bruno herbergzaamheid zou schenken.

De plaats, waar vroeger het kartuizerinnenklooster stond, draagt nog dien naam. Zij beslaat twintig gemeten vruchtbaren grond, omringd van breede grachten, het eenige spoor dat ons van het oude klooster is overgebleven. (Zie gravuur op voorgaande bladzijde.)

Ziehier welke omstandigheden en feiten ertoe leidden die plaats uit te kiezen om er het klooster op te bouwen.

Ten jare 1348 werden de bouwwerken van het convent der zusters van Sint Bruno aangevangen, ter plaats « Het Magdalena Veld » genaamd en gelegen tusschen de Boeveriepoort en de Smedenpoort. In de buurt werd vroeger het hospitaal van Sinte-Magdalena ter verzorging van de melaatschen gebouwd. Nauwelijks waren de werken begonnen, of men vond het ongepast in de onmiddellijke nabijheid van een inrichting voor besmettelijke ziekten een klooster op te richten.

Zekeren morgen, wanneer de bouw reeds een drie- of viertal voet boven den grond gevorderd was, waren de muren ineengestort. Bij dit zicht meenden de teleurgestelde werklieden en andere personen dat zulks het werk was van boosdoeners die bij nachte deze schandige daad hadden gepleegd. De schade werd hersteld en de grondwerken in hun vorigen staat gebracht.

Ten einde de daders te ontdekken, werden nachtwachten in den omtrek opgesteld. Op zekeren dag, in den vroegen morgen, ontwaarden deze wachten een helder licht dat uit den hemel nederdaalde, en onmiddellijk daarna een hemelsche schaar die een maagd van ongewone schoonheid, welke zij voor de heilige Maagd Maria aanzagen, omringde. De Maagd verwijderde zich van haar gevolg om, onder de oogen der wachters, den ganschen nieuwen

1. In 1250 kwam een zeer deugdzame vrouw, Ermentrudis genaamd, van Duitschen oorsprong, zich vestigen te Sint-Baafs, waar zij eene kluis en daarna twee kapellen de heilige Eeuwouds toegewijd liet bouwen. Later werd deze kluis gelegen bij de kapel van Sint-Eeuwoud de Jongere, een convent, het eerste klooster der Clarissen in Vlaanderen.

bouw met den voet omver te stooten. Daarna nam zij een grooten witten steen en verdween met gansch haar begeleiding.

Ofschoon de wachters met vrees bevangen waren, durfden zij het toch aan van ver de schaar op te volgen, benieuwd hoe het met die zonderlinge verschijning zou afloopen. De Maagd met haar gevolg zweefde door het hemelruim, en daalde neer wat verder in de woestijn van Sint-Andries ; dan legde zij den steen neer en steeg hemelwaarts, gevolgd van gansch de schaar.

De wachters, die ervoor gezorgd hadden de plaats af te bakenen, gingen in der haast aan degenen die hen opgesteld hadden, het wonderbare gebeurde verhalen. Deze laatsten, diep getroffen en oordeelende dat het den goddelijken wil niet behaagde een klooster te laten oprichten daar waar zij zulks eerst ontworpen hadden, trokken naar de plaats die op zulke bovennatuurlijke wijze de wachters werd aangewezen en beslisten aldaar het nieuwe klooster te doen bouwen.

Daar de grond echter aan de abdij van Sint-Andries toebehoorde, werd aan den toenmaligen abt, Dom Gerard Donckere, gevraagd ervan te willen afstand doen onder door hem te stellen voorwaarden, en mits toelating er een klooster op te richten. Graag willigde de abt dat verzoek in, des te meer, zoo zegt de kroniek dezer abdij [1], daar de streek aldaar woest en moerassig was, vol slangen en giftig ongedierte die nochtans, sedert de verschijning van de Allerheiligste Maagd Maria, verdwenen waren.

Aan de nieuwe inrichting schonk abt Donckere ongeveer honderd gemeten grond, mits een jaarlijksche rente van twee stuivers Parisis het gemet. Als bijkomende voorwaarde moesten de vrienden van het nieuw klooster, onder de solemneele mis op den feestdag van Sint Andries, patroon der abdij, een kaars van twee pond en een muntstuk komen offeren [2]. Volgens de kroniek van beide kloosters, werd die voorwaarde immer en nauwkeurig vervuld.

Deze overeenkomst werd gesloten in 1348, doch het officieel bewijsstuk werd slechts den 21 Augustus 1350 opgesteld [3].

---

1. GOETHALS, *Chronica abbatiae Sancti Andreae*. Ed. WEALE, blz. 120. SANDERUS, I, blz. 258.

2. Het muntstuk werd meest aan de kaars gehecht. 't Is de penninghkeerse. Zie hierover A. MAERTENS, *O. L. V. van de Potterie*, blz. 87.

3. De oorkonde betreffende de gift van de abdij, maakt melding van twee

Met den bouw van het klooster werd onmiddellijk aangevangen ; toen de werklieden echter den steen wilden inmetsen die door de H. Maagd Maria meegenomen was, waren ze niet bij machte om hem op te tillen zoodat ze hem moesten laten liggen. Ter plaatse van den steen werd een zeer eenvoudige kapel gebouwd. Later. toen de kloosterkerk gesticht was, om de woorden van de kroniek te bezigen : « Hiernamels als men die groote kercke maeckte, soo isser de waschbekken[1] (sacrarium) van den hooghen autaer op gemaeckt, ende daer sal men dien steen noch vinden, want d'ouderlinghen hebben malkanderen altoos geseydt dat het soo is[2] ».

Nopens de buitengewone omstandigheden, die tot de keus van de plaats waar het nieuw klooster gesticht werd aanleiding gaven, hebben wij geen uitspraak te doen. Het volstaat vast te stellen dat het convent gebouwd werd in een oord dat daartoe allerbest geschikt was. Waar beter dan in een woestijn kan een kluis opgericht worden ? Daarom ook is het dat het klooster, van den beginne af, den naam van *Sint-Anna in de Woestyn* droeg[3]. In

---

deelen grond: het eerste, 56 gemeten groot, gelegen in de nabijheid van de abdij van Sint-Andries en van het eigendom van Willem Scote. Het strekt zich uit van de Hooghestrate of Diksmuidschen heirweg tot aan de baan van Snellegem naar Brugge of Doornstraat. Het tweede deel, van ongeveer 42 gemeten, grensde, aan den eenen kant, aan het westelijk uiteinde van het eerste bovengenoemd gronddeel, en aan den anderen kant, ten Westen, aan den weg van Loppem op Varssenare (Zeeweg).

Zie in het bijvoegsel nr 1 de uittreksels dezer interessante oorkonde. De origineele tekst ervan is in 't Latijn. In de *Annales de l'Émulation*, 5e serie, jaar 1888, is hij volledig opgenomen.

1. Waar het water voortkomende van de kelkreiniging uitgestort wordt.

2. Deze legende wordt bijna op de zelfde manier verhaald in de tijdrekenkundige kroniek van het kartuizerinnenklooster, in deze van de abdij van Sint-Andries, in de XVIe eeuw door A. Goethals geschreven, blz. 120, alsook nog in SANDERUS I, *Fundatio Monasterii S. Andreae*, blz. 293.

3. « Exinde eodem anno (1348) fundamenta novae domus jacta sunt loco satis sterili et fere inculto ; quapropter et vulgo domus Sanctae Annae in Woestina, id est in deserto, vocitata est. Primitus aedificare caeperant in campo Sanctae Magdalenae quod cum Divino nutu impediri videretur ; locus alius monstratus fuit, ubi caenobium aedificatum mansit ad ultimas usque turbas. » (SANDERUS, blz. 258.)

« Daer na, in 't selve jaer omtrent de feeste van St Maria Magdalene, so was dit Huus gefundeerd ende beghonnen in een onvruchteghe ende onghebouwende steede. Daer-omme was sy gheeten het Huus van St Anna in de Woestyne » (MIRAEUS IV, 600).

den wandel noemde men het ook « 't nieuw clooster », om het van de abdij te onderscheiden[1].

Met het doel het eenzaam stille leven van de vroegere heremieten uit de eerste eeuwen na te volgen, zagen de kartuizers en de kartuizerinnen gewoonlijk uit naar de meest afgezonderde oorden om er hun klooster te bouwen. De Voorzienigheid had voor Sint Bruno de uitgestrekte woestijn van de Chartreuse voorbehouden om er zijn Orde te stichten, terwijl Zij aan het kartuizerinnenklooster van Sint-Anna de woestijn van Sint-Andries ten geschenke gaf.

Die plaats paalde aan de uitgestrekte gronden van den « Beysbrouck », die van dezelfde woestijn deel uitmaakten en die, in de XIIe eeuw, door Baldewyn Hapken, graaf van Vlaanderen, en later door Margareta, gravin van Vlaanderen, aan de abdij van Sint-Andries geschonken werden. Destijds werden zij als dorre en onvruchtbare streek beschouwd. Ter zelfder tijd was het een geheimzinnig oord dat voor fabelachtige en fantastische legenden best geschikt was. Rond dit tijdstip werd verteld dat herders die 's nachts hun kudde hoedden, vaak in die streek in 't wit gekleede en helschitterende hemelgeesten ontwaarden[2].

Die plaats werd reeds « Sint-Anna in de Woestine » genaamd, omdat de legende leert dat Sint Anna in de woestijn van Palestina de kindermoord ging betreuren en de boodschap ontving dat zij moeder zou worden van Maria. Hier is nog een voorbeeld hoe ieder stad voor onze voorouders een Jeruzalem was, zoodat Sint-Andries voor hen te Brugge de palestiniaansche woestijn verbeeldde[3].

---

1. In den loop der eeuwen had het kartuizerinnenconvent verschillende benamingen : De Saertruesinnen bi Brughe of De Charterousinnen buten Brughe (1349), Den clooster van den Saertreusinen te Sint Anna ter Woestinen (1475), Les Chartrouses lez-Bruges, Le monastère de Sainte-Anne de la Woestine (1475), Clooster Chartreuzinnen int ambacht ende inde prochie van Sint Anna ter Straeten (1508). Later werd het klooster gewoonlijk « Sint-Anna in de Woestijn of buiten Brugge » genaamd.

2. ARNOLD RAISSIUS, blz. 62 ; PETRUS DORLANDUS, blz. 376 ; SANDERUS, blz. 258.

3. GUIDO GEZELLE, *Rond den Heerd*, 1868, blz. 264. Dit herinnert aan den aanhef van zijn gedicht : « 't Is wonder hoe de Brugsche stad heel 't Heilig Land beint ».

Wat het kartuizerinnenklooster betreft, is er geen enkel bizonder stichter gekend, die gansch den last van het werk op zich nam. Met het doel nochtans aan Gods sticht een grootere uitbreiding te geven en het huis des Heeren zoo prachtig mogelijk op te richten, kwamen enkele personen hun giften en offeranden in natura aanbieden.

Vooreerst dient in 1348 vermeld de heelmeester Willem Scote met zijn echtgenoote Margareta; deze schonken zes gemeten, vrij van alle lasten, gelegen tusschen den Diksmuidschen heirweg en de abdij. Ze gaven daarbij hun eigen woonst aan den weg van Brugge naar Dixmuide en de aanpalende vijf en twintig gemeten met al de daarop wassende boomen. Het vruchtgebruik van de schenking blijft echter hun en hun zoon Jan voorbehouden [1].

De officieele akte van deze gift, alsmede van deze van abt Donckere werden enkel den 23 Maart 1349 verleden. Dit stuk was belangrijker dan de gewone akten. Het werd opgesteld in 't Latijn, in de woning zelf van den schenker (acta fuerunt in dicto manerio), en in 't bijzijn van drie priors van de Kartuizer-orde, te weten Jean de Bavière [2], prior van Mont-Dieu, bij Gosnay, Pater Willem Busere, prior van Genadedal-bij-Brugge en Pater Jan van Bollezele, prior van den H. Geest te Gosnay, alsook Pater Christiaan Dawes, vicarius van het klooster te Gosnay. Waren daar ook tegenwoordig: heer Jan Hoste en heer Jan Robberecht, de burgemeester van Brugge, Jan van Hertsberghe, deken en kanunnik van Harelbeke en kanunnik van Sint-Donaas, als vertegenwoordiger van het kerkelijk gezag, en heer Jan de Inferno, priester. Daar werd het grondplan van het nieuwe klooster ingestudeerd en besproken [3].

Gedurende gansch hun leven waren Willem Scote en zijn echtgenoote het klooster zeer genegen. Zij hadden het op zulke

1. R. A Br., nr 4214 en 7483. Zie in het bijvoegsel onder Nr II een uittreksel van die twee oorkonden betreffende de dubbele gift door Willem Scote gedaan.

2. Jean de Bavière stierf den 23 Juni 1350. Hij was een intieme vriend van den grooten schrijver Ludolf de Kartuizer.

3. SANDERUS, blz. 258; R. A. B., 4214. « Hoc ad opus primae fundationis ecclesiae, assisterij sive Coenobij aut conventus sancti monalium dominarum ordinis Cartusiensis struende et desuper aedificandi ac Domino Deo dedicande. »

edelmoedige wijze helpen stichten, en gaven het later hun twee dochters als kloosterzusters ten beste.

Degenen die de gronden, welke het domein van het toekomstig klooster moesten uitmaken, wellicht buitengewoon uitgestrekt zouden vinden, doen wij opmerken dat de aard zelf van de kartuizer- en kartuizerinnenkloosters wijd-uiteenloopende gronden vergt. Ook moest voor de toekomst voorzien worden en verhinderd, dat vreemde inrichtingen of het aanleggen van openbare wegen de stille eenzaamheid van de woestijn, door de kartuizers zoo gegeerd, later zouden komen storen.

Door een charter gedagteekend 13 Maart 1349, wilde Lodewijk van Male, toenmalige graaf van Vlaanderen, ten opzichte van de nieuwe stichting zijn sympathie betuigen. Hij nam de communiteit van Sint-Anna onder zijn bizondere bescherming en verleende haar machtiging tot verdere uitbreiding, alsook tot allerhande aanwinsten door middel van aankoopen en erfenissen[1]. Daarbij bleef het niet ; met een edelmoedig hart schonk hij persoonlijk aan de nieuwe inrichting een jaarlijksche rente van 50 pond tornoois tot het bouwen van het klooster.

In ruil voor de belangrijke voordeelen die hij het kartuizerinnenconvent schonk, verzocht Lodewijk, graaf van Vlaanderen, de kloosterzusters een rouwdienst met voorafgaande vigiliën te laten celebreeren, ter zielelafenis van degenen die in de akte vermeld staan, namelijk van zijn geliefden vader en van zijn teedere gemalin, dit ten eeuwigen dage en telkens op den verjaardag van hun overlijden.

Vóór de komst van de kartuizerzusters, was het Jakob van Ruddervoorde, procurator van Genadedal[2], die zich met de belangen van het toekomstige Sint-Annaconvent bemoeide. Hij treedt steeds op met den titel van procurator en in die hoedanigheid

---

1. Deze interessante oorkonde berust in het R. A. Br., nr 7484. Hiertegenover geven wij de eerste bladzijde weer. Den tekst vindt men in het bijvoegsel onder nr III.

2. Jakob de Ruddervoorde was « Clericus redditus » en « Professus » van Genadedal. Niet alleen zijn goederen, maar ook zichzelf schonk hij aan het klooster, waar hij twintig jaar op zeer loffelijke wijze het ambt van procurator vervulde. Hij stierf in 1373.

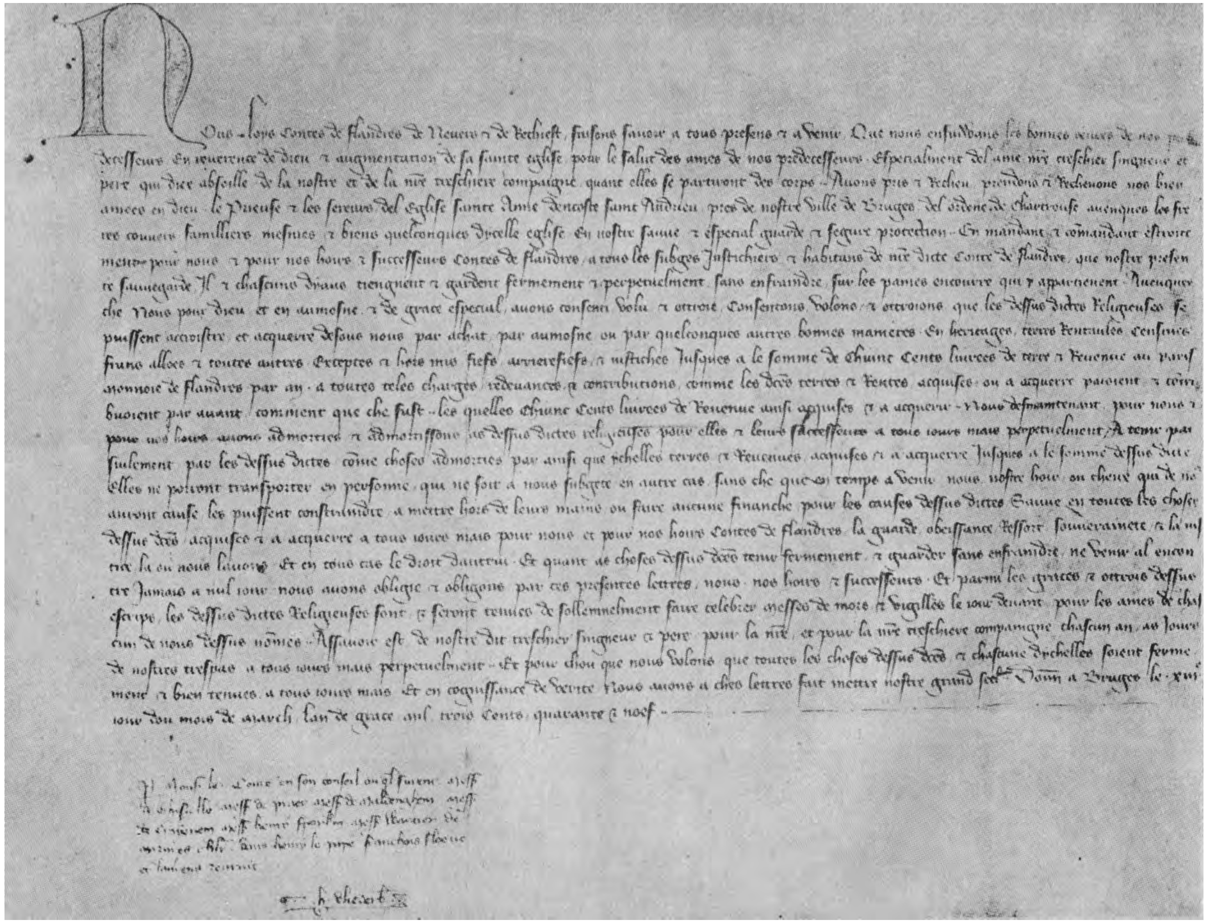

Afb. 5. — Charter van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen.

neemt hij, den 3 Januari 1350, een grond in ontvangst waar de groote kloosterlaan wordt aangelegd[1].

Men wachtte niet op de voltooiing van de bouwwerken om er de eerste kloosterzusters-stichtsters te doen komen. Het was uit Vlaanderen zelf, uit het naastgelegen klooster van Gosnay-bij-Atrecht, dat een schaar vrome zusters vertrok om alhier het nieuw convent te stichten. Den 14 Augustus 1350, op den vigiliedag van O. L. Vrouw Hemelvaart, kwamen alhier uit het kartuizerinnen-klooster van Gosnay[2] een zestal kloosterzusters toe. Deze waren :

Zuster Elisabeth Bradenheicts[3], onder-priorin van Gosnay ;
Zuster Agnes Bradenheicts, haar zuster ;
Zuster Catharina van Belle ;
Zuster Clara van de Walle ;
Zuster Catharina Honin ;
Zuster Catharina Snoermakers[4].

Allen, behalve zuster Snoermakers, waren herkomstig uit Brugge[5].

De komst van de nieuwe communiteit in de woestijn van Sint-Anna werd in de streek als een gebeurtenis beschouwd. Het Magistraat van Brugge, alsmede vooraanstaande personen trokken er heen om de zusters te ontvangen, te verwelkomen en hun allen voorspoed in hun heilige en lofwaardige taak te wenschen[6].

---

1. Zie in het bijvoegsel nr IV den beknopten inhoud van deze oorkonde. Deze oprijlaan leidde tot het klooster, gedurende gansch zijn bestaan. Thans nog ziet men de sporen van de laan ofschoon onregelmatig met boomen beplant. In het kadaster, staat zij ingeschreven onder serie F nr 38 en meet 66 aren 50 centiaren.

2. De Chartreuse van Mont-Sainte-Marie te Gosnay, bij Bethune, bisdom Atrecht, werd gesticht door Diederik van Erichon, bisschop van Atrecht. Dit kartuizerinnenconvent werd gebouwd in 1329, niet ver van het klooster in het dal van den H. Geest door leden van dezelfde orde bewoond. Onder de bizonderste weldoeners treft men aan : Margareta, gravin van Vlaanderen en Artesië, Jan zonder Vrees, Filips de Goede en zijn gemalin Isabella van Portugal, enz. De monialen van Mont-Sainte-Marie moesten herhaaldelijk hun klooster verlaten om in de stad Bethune te gaan schuilen. In 1790, onder de Fransche Revolutie, verdween die inrichting ; haar eigendommen werden als nationale goederen verkocht.

3. Bradenheicts wordt verder altijd « Braederickx » geschreven.

4. Snoermakers of Schoemaeckers.

5. MIRAEUS, blz. 600.

6. BEAUCOURT DE NOORTVELDT, blz. 327. Schrijver voegt eraan toe dat in het begin het leven der zusters zeer armtierig was en dat zij van de aalmoezen van de land- en kasteelheeren uit het omliggende moesten leven.

Elisabeth Bradenheicts was als rectrix met de leiding van de kleine communiteit belast. Het was ongetwijfeld een zeer goede keuze, want niettegenstaande de vele beslommeringen van materieelen aard, door de nieuwe neerzetting meegebracht, zoodat in levensbehoeften maar karig kon worden voorzien, wist de rectrix een zoo goede plooi aan de inrichting te geven dat de kartuizer observantie er goeden wortel schoot en eeuwen lang in vollen bloei bleef. Neen, Gods zegen bleef niet uit, en weerom moest hier de belofte in vervulling gaan dat waar eerst Gods rijk wordt gezocht, het overige in overvloed wordt toegemeten.

Nauwelijks was de bouw begonnen, of reeds stroomden de giften toe om de werken te kunnen voltooien.

Catharina, weduwe van Weitin Vander Lo had, ten overstaan der schepenen van het Vrye, aan Morissise (Maurice) van Varssenare 5 gemeten 50 roeden grond verkocht, gelegen in het ambacht van Ghistele, waarvan 2 lijnen in de parochie Moere, in de jeghenode (gehucht) « Nieuweland » en « Moerland » genaamd, alsook anderhalf gemet in de parochie Ghistele, ten westen van « Tempelhove » en « Die Meet » geheeten.

Zeventien jaar later, 28 Mei 1351, wordt door de schepenen van het Vrye bevestigd dat Morissise van Varssenare en zijn echtgenoote alle rechten die hun uit hoofde van onderhavige akte toekomen, aan Thomas Lobben, ten voordeele van het kartuizerinnenconvent, overmaken[1].

1349. — 26 Juni.

Jan Pletsiwaters en Christina, zijn echtgenoote, verkoopen aan Jan Coorne, een gemet grond, gelegen in het ambacht van Ghistele, in de parochie Zerkenghem, genaamd « Oestbeke ».

Voornoemde Jan Coorne schenkt dezen grond, in eeuwigdurende pacht, aan de verkoopers, mits betaling eener jaarlijksche rente van 10 Pond grooten, welke hij aan Jacques Robrechts overdraagt[2]. Met het doel een jaargetijde te stichten tot zielerust van zijn vader Jacques, zet Pieter Robrechts, in pure gift, aan Jan Robrechts, procurator, ten gunste van het klooster, alle rechten over welke hem luidens bovenstaande akte toekomen[3].

---

1. R. A. Br. nr 5930.
2. R. A. Br., nr 4438.
3. R. A. Br., nr 4438.

1349. — 17 Oktober.

Maes (Thomas) Lobbe, poorter van Brugge, verkoopt aan Jan van Ruddervoorde, 16 gemeten 1 lijn grond, in het ambacht van sheer Wouterman, in de parochie Breedene, in het ambacht en de parochie Lisseweghe, en in het ambacht van Ghistele, in de parochie Sint-Niklaas te Moere.

Onder de beschrijving van de perceelen, stippen wij volgende bijzonderheden aan : Te Breedene « bewesten Moencke hove » ; de Watergang tusschen Moenche hove van Vicoengen [1].

Acht jaar later, 29 Juli 1357, werd een akte verleden vóór Dankaert van Zedelghem, waardoor Jan van Ruddervoorde, aan Jan Robrechts, ten voordeele van het klooster van Sint-Anna, alle hem uit hoofde van bovengenoemde akte toekomende rechten, overmaakt [2].

1. R. A. Br., nr 7483.
2. R. A. Br., nr 4386.

EERSTE PRIORIN

ELISABETH BRADERICKX

1350-1362

Het groepje kartuizerinnen, dat uit Gosnay was gekomen om Sint-Anna-ter-Woestyne te stichten, stond voor een zware taak. Doch aan het hoofd van deze zes kloosterzusters stond een vrouw met sterke wilskracht en diepe godsvrucht : Elisabeth Braderickx.

Met het bouwen was wel een aanvang gemaakt, maar veel jaren moest men nog doorwerken om alles te voltooien. De kosten van den voorgaanden bouw hadden reeds aanzienlijke schulden veroorzaakt, terwijl de gemeenschap nog niet over renten en inkomsten van beteekenis beschikte. Bovendien hadden onze zusters slechts wild en onbebouwd land gevonden. Zoo brachten zij de eerste twee jaren door in groote armoede en gebrek zelfs aan het noodzakelijkste, levende van wat om Godsliefde geschonken werd. Zelfs beweert de kroniek dat in de eerste tijden : « sy gedwongen syn geweest eenighe leemige huysekens te machen om daer inne te wonen ».

Jan van Hertsberghe, proost van Harelbeke en later van Onze-Lieve-Vrouw te Brugge, en zijn moeder lieten de zeer eenvoudige kapel op hun kosten opbouwen. Ze moet reeds einde 1350 voltooid zijn geweest, want den 26 Augustus van dit jaar gaf de bisschop van Doornik de toelating kerk en kerkhof in te wijden. De consecratie gebeurde in September.

Aan den abt en de monniken van Sint-Andries, die met de nieuwe communiteit van Sint-Anna aan den bisschop een gezamenlijke aanvraag hadden gedaan, werd dezelfde gunst verleend[1]. Het hoogaltaar van ons klooster werd gewijd onder de aanroeping van O. L. Vrouw en van Sint Anna.

1. R. A. Br., nr 4759. Zie bijvoegsel nr V.

Na twee jaren werken aan de inrichting van het klooster, had Elisabeth Braderickx het geluk twee novicen te aanvaarden, Catharina van Uitkerke[1] en Margareta Lobbe, die op denzelfden dag het kloosterkleed ontvingen.

In 1354 deden nog drie novicen hun intrede in het klooster, zoodat de gemeenschap vijftien conventueelen telde, met inbegrip van den vicarius. Het dienstpersoneel was uit acht personen samengesteld[2].

In 1362 was de stichting zoover gevorderd dat het klooster bij de kartuizerorde officieel kon ingelijfd. Door die gebeurtenis verwierf Elisabeth Braderickx den titel van priorin, terwijl Dom Gilles Raepsaet[3] als vicarius aan het convent werd toegevoegd. Van dezen laatste is enkel bekend dat hij, om zijne uitzonderlijke gaven, tot dit ambt geroepen werd en zich « laudabiliter » van deze taak wist te kwijten. Hoelang hij de geestelijke leiding van dit klooster waarnam, wordt niet vermeld ; vermoedelijk tot omstreeks 1360.

Alles wat de novicen, bij hun intrede, hadden medegebracht, werd spoedig aan bouwkosten en aan den aankoop van boeken of van andere zaken van eerste noodwendigheid besteed.

Onder de bizonderste weldoeners van dien tijd wordt vermeld Jan Robberecht, eerste magistraat van Brugge, die in de buurt van het klooster woonde, en die gedurende zijn dertig laatste levensjaren zijn beste zorgen aan het klooster besteedde.

Hij was ontvanger en procurator van de zusters. Even goedhartig als rijk, schonk hij aan het convent talrijke milde giften. Hij gaf een kelk, zilveren schaaltjes en mooie kerkgewaden. Hij liet het altaar van Sint-Anna oprichten ; later gaf hij het beeld en een reliek van deze heilige. Verder schonk hij een rente voor de olie der vijf lampen bij de twee altaren. Hij stichtte een

---

1. « Catherina van Hutkerke die was hier Nonne ende si gaf XX solidos jaerlics. » MIRAEUS, blz. 600.

2. « In 't jaer LIV der waren XV persoonen in 't habyt van den Ordene, met Moniken ende Nonnen en VIII familiares. Hoe groote armoede ende gebrec in cleeden dat si lieden adden. » MIRAEUS, blz. 600.

3. Series Vicariorum, *Le Vasseur*, I, blz. 283.

kapelrie[1] in de kloosterkerk. Jan van Ghistel, Christiaan van Lisseweghe en Michiel van Temsche volgden zijn voorbeeld[2]. Later werden deze giften door Lodewyk Mettenneye en zijn neef, Jacob Mettenneye, nog vermeerderd.

Heer Jan van Hertsberghe, groot weldoener van het klooster, alsook zijn zoon Jan[3], schonken 30 Pond grooten tot de voltooiing van de gebouwen.

Vanwege de familie de Vos mocht het convent van Sint-Anna, nagenoeg van den beginne af, buitengewonen steun ontvangen.

Vermelden wij Boudewyn de Vos die Catharina de Calkene huwde. Hij was een personage van belang. De graaf van Vlaanderen, de koningen van Frankrijk en Engeland kwamen bij hem aan huis, waaruit wij mogen afleiden dat hij op vorstelijken voet was ingericht. Van het Brugsch Magistraat bekwam hij het voorrecht om handel te drijven zonder daarom de voorrechten van zijn stand te verbeuren, dit onder de voorwaarde dat het tiende deel van zijn winsten aan ons klooster zou worden afgestaan tot voltrekken van de bouwwerken[4].

Het huwelijk van Boudewyn de Vos met Catharina de Calkene werd met vier kinderen gezegend, waarvan twee dochters in ons klooster het kleed ontvingen : Maria, priorin in 1362, en Johanna die later haar zuster in dit ambt opvolgde. Uit een akte van 1398 leeren wij dat deze laatste toen nog in leven was[5].

---

1. Men gaf den naam van kapelrie aan een kapel of altaar, met een stichting begunstigd. Die stichting ging gewoonlijk gepaard met zekere verplichtingen, zooals het mislezen, volgens de intenties door den stichter nader bepaald.

Hetzelfde altaar kon soms het voorwerp uitmaken van verschillende kapelriën. Aan sommige kapelriën was het onderhoud van de kapel of van het altaar toevertrouwd.

2. Miraeus, blz. 600, 601.

3. Raissius, blz. 62. Jan (zoon) was proost van de kerk van Sint-Salvator te Harelbeke, kanunnik van de kerk van Sint-Donaas en later XVIIe proost van O. L. V. te Brugge, van 1355 tot 1383, jaar van zijn overlijden. Hij werd in het klooster der kartuizers bij Gent begraven.

4. Gailliard, II, blz. 352.

5. Gailliard, II, blz. 352. Deze geeft aan de oudste dochter, kloosterzuster, den naam van Margareta ; dit moet een vergissing zijn, daar andere schrijvers, zooals Miraeus, Raissius, en de kroniek van het klooster haar « Maria » noemen.

Boudewyn junior volgde het spoor door zijn vader getrokken. De kloosterkerk was maar een zeer bescheiden gebouw en het zusterkoor was niet behoorlijk genoeg afgezonderd. Hij liet op zijn kosten een gansch nieuwe kerk optrekken. Het werk kostte 1300 Pond gr. Hij zelf legde den eersten steen op Sint-Vitalisdag (28 April) 1362. De inwijding geschiedde op Sint-Jansonthoofding (29 Augustus).

Hij gaf nog zijn huis te Brugge aan het klooster ten geschenke. « Desen om 't convent in te wonen in tiden van orloghen [1]. » Hij trof de noodige maatregelen om het niet te laten vervreemden. In 1443 werd het door het Algemeen Kapittel als een afhankelijkheid van het convent beschouwd, wat de toen heerschende onzekerheid der tijden te kennen geeft.

Als verdere giften van Boudewyn junior worden vermeld : een aantal geschilderde ramen ; de relieken van een der elf duizend maagden in een kostbaar schrijn ; een zilveren wierookvat met scheepje ; een crucifix met levensgroot Christusbeeld ; een heilig Graf en een tabernakel.

Wanneer de kerk afgebouwd stond en gemeubeld was, ging zijn aandacht en zijn vrijgevigheid naar de « reguliere plaatsen ».

« Hi machte de groote pilaren aan de groote dormiter an bede siden. Item hi dede maken de panden van de nonnen [2], maar hij starf eer 't volmaect was.

Daer omme gaf hij honderd ponden groot om dat te voldoene. En hi gaf desen huisse 33 ghemete lants. Hi gaf ook 50 ponden

---

1. MIRAEUS, t. a.p .

2. Het woord « Nonne » waardoor de kloosterzusters in de XIVe en XVe eeuw bedoeld werden, wordt thans eerder in kleineerenden en weinig eerbiedigen zin gebruikt en heeft zijn vroegere en ware beteekenis volkomen verloren. Het komt van het Latijn « Nonus, Nona » en beteekent : vaderlijke, moederlijke eerbiedwaardigheid. Nu nog geeft men die benaming aan de Paters Cisterciënsers. Volgens Hendrik van der Zype, abt van Sint-Andries (1616-1659) in zijn voorrede tot het « Tractaat van de besluytinghe der vrouwen clooster », Brugge 1625, kan men vaststellen dat reeds in de XVIIe eeuw de origineele beteekenis verdwenen was. « In onse taele », schrijft hij, « meest ghebruyckt wordt den name van Nonne, den welcken is van zeer treffelijke bediedenisse, commende van het oude wordeken : Nonnus, Nonna, hetwelcke hier voortyts seer onder de religieusen mans ende vrouwen was in ghebruyck. »

parisis jaerlics om 't convent win te drinken, en vele anderen beneficien die niet te tellen en waren[1] ».

Boudewyn stierf den 1 Maart 1380, zijn echtgenoote den 16 Mei 1381. Beiden werden bijgezet in de kerk van Sint-Anna in de Woestijn, in het graf waar zijn twee dochters kartuizerinnen rustten vóór het hoogaltaar[2].

Het Magistraat van Brugge dat tot de stichting van het Sint-Annaconvent had bijgedragen, evenals de schepenen, stelden groot belang in de uitbreiding van het klooster. Ook hechtten zij eraan op alle manieren hun sympathie te betuigen voor de nieuwe inrichting, die nochtans niet gelegen was op het grondgebied van de stad. Drie jaar lang gaven zij « uit de ghemeene tresoere van Brugghe » vijf Pond parisis[3].

Magister Arnold, pastoor, en Thomas Lobbe, burger van Brugge, « laboreerden getrauwelic aan het voorseide huus[4] ».

Twee Duitsche kooplieden, de gebroeders Gerwinus en Constantinus, Jan van Gistele, Nicolas Minne, Thomas Lobbe, Ludovicus en Jakob Metteneye, schonken een jaarlijksche rente[4].

« Jan van Gistele maecte boven de poorte een schoone camere ; ende bi die poorte een gasthuys met de priors camere ende een schoone sale, met groote cokene ende een stal om de paerden. En andere renten ende almoesen gaf hi[4] ».

Voor Elisabeth Braderickx was het een troost, gedurende haar prioriaat, elf postulanten te aanvaarden. In dit feit moest zij

1. MIRAEUS, blz. 601.

De kronieken van deze jaren vermelden Boudewyn de Vos, vader en zoon, als groote weldoeners. Le Couteulx noemt den vader « Thibaut de Vos », zoo ook GAILLIARD, II, blz. 350-378. Deze bronnen zijn niet eensluidend in de opsomming van de weldaden, die aan den vader en aan den zoon te danken waren. Zeker is 't dat de zoon Boudewyn als de eigenlijke stichter van de kloostergebouwen moet worden aangezien. Zijn grootvader, zijn vader, een zijner zonen, een zijner kleinzonen en een achterkleinzoon heetten Boudewyn. Den datum bepalen waarop hij al zijn schenkingen deed is niet mogelijk. Zonder twijfel werden zij gedaan onder het prioraat der zusters Paeldynck en van Heule.

2. Kroniek.

3. « Den Chartreusinnen buten Brueghe y ghenen tharen kerken ende tharen ghewerke » « De Chartreusinnen te Bensebrouck ». Gem. rekening van 1349, folio 119, 121. Teksten uitgegeven door GILLIODTS in « Inv. des arch. de Bruges » blz. 453 nota 9 Brugge 1878 en door GAILLIARD, Table analytique de l'inventaire, blz. 79-80.

4. MIRAEUS, blz. 600.

den zegen van den Heer over haar werk erkennen. Zij werd echter nog op een ander wijze beloond, namelijk door de beproeving. Na twaalf jaren het klooster wijselijk te hebben bestuurd, werd zij met blindheid geslagen. Toen, in 1362, vroeg ze haar ontslag en bekwam het ook. Daar zij nog steeds professa van Gosnay gebleven was, zou ze, bij het neerleggen van haar ambt, naar het profesklooster moeten terugkeeren ; maar de banden met het nieuw klooster, het kind van haar zorgen, waren zoo sterk dat men haar toeliet een nieuwe gelofte van stabiliteit af te leggen, voor Sint-Anna-ter-Woestyne. Hier bleef zij nog vijftien jaren in haar geliefde kartuizer eenzaamheid, waarvan haar lichamelijke blindheid de afzondering nog had verhoogd. Op 4 Februari 1377 ontving zij de belooning van haar deugden.

Haar zuster, Agnes Braderickx, overleefde haar tot 1386 of 1387.

Blijkbaar heeft de procurator Jan Roberecht de belangen van het klooster zeer ter harte genomen. Hij treedt op als tusschenpersoon in een heele reeks schenkingen en verhandelingen waarvan wij hier enkele aanstippen :

1353. — 19 April.

Jan Moenay geeft 10 lijnen te Gistel en in de parochie Sint-Niklaas, te Moere [1].

1354. — 9 September.

Christiaan van Lisseweghe en echtgenoote geven 13 gemet 85 roeden van het goed gezegd « ter Lelye », te Sint-Pieters op den Dijk[2]. Nog 15 gemet van hetzelfde goed en 5 gemet van de goederen Belexin, Wokeraislie, Bernkoutshofstede en Noord-Ackerkin te Oudenburg in 's Heer Woutermansambacht[3].

1356. — 30 Juli.

Zigheer Heinricx geeft 6 gemet 1 lijn te Sint-Katelyne in 's Heer Woutermansambacht. De procurator Roberecht zet dezen koop om in een jaarlijksche rent van 6 pond par.[4].

---

1 R. A. Br., nr 2614.

2. R. A. Br., nr 4043.

3. R. A. Br., nr 2410. Dit was ghedaen 't Sinxendaghe naer Onzer Vrouwen dach in Pietmaend int jaar Ons Heeren als men screef zijn Incarnatioen dusentich driehonderd viere ende vichtig.

4. R. A. Br., nr 4020.

1357. — 13 April.

Jakob Corteryse en zijn vrouw Heilsoete geven 7 lijnen 23 roeden te Oudenburg in de jeghenode « ten Oostquaetweghe [1] ».

1357. — 21 April.

Jakob Betevoox en jufvrouw Catharina verkoopen 2 gemet 22 roeden te Koekelaere. Deze verkoop wordt omgezet in een jaarlijksche rente van 22 stuivers par. [2].

1359. — 8 Februari.

Nicolaas gezegd Mof verkoopt 5 ½ gemet te Keiem in het Ambacht Vladsloo[3].

Bij dezelfde akte geeft Clays Teghers een jaarlijksche rente van 6 pond par. bezet op 4 gemet te Keiem.

1359. — 15 Februari.

Jakob van Risele en zijn vrouw Censye geven een jaarlijksche rente van 6 pond par. welke zij beleggen op 6 gemet 1 lijn te Zevecote[4].

1360. — 18 Juli.

De schepenen van het Vrye stellen vast : 1° dat Zegher Wulfen en zijn vrouw Margareta verkocht hebben aan Jan Roberecht 2 lijnen 20 roeden in het ambacht en de parochie Varssenare, ten noorden der kerk bij « Ooster Nieuweghe[5] ».

2° dat Jacob Gerisse en zijn vrouw Elisabeth verkocht hebben aan Jan Roberecht : 2 gemet te Moere.

3° dat Jan Roberecht alle bovengenoemde verkoopingen aan Jan van Gistel ten voordeele van het convent overmaakt.

1362. — 29 September.

Jan, Heer van Gruuthuuse en van Grimberghe, en zijn vrouw Margareta van Dudzele geven 34 gemet 16 roeden te Oostkamp, ten zuiden van de « Ghemeene weide »[6].

Onder de giften en aanwinsten welke het klooster gedurende deze periode te beurt vielen, vermelden wij nog :

1350.

Vóór de schepenen van het Vrye verkoopt Carstine Carsteloots van

1. R. A. Br., nr 4112.
2. R. A. Br., nr 3273.
3. R. A. Br., nr 2668.
4. R. A. Br., nr 2555.
5. R. A. Br., nr 4419.
6. R. A. Br., nr 1362.

Oostende aan broeder Jan van Antwerpen, procurator van het kartuizerinnenconvent : 6 gemet in het ambacht van Vlaerdsloo, te Sint-Pieters-Capelle, in het ambacht van sheer Woutermans, te Sinte-Katelinen, in het ambacht Kamerlinc te Leffinghe[1].

1351. — 29 Januari.

Nikolaas de Haeze, poorter van Damme, en zijn echtgenoote verkoopen aan Hendrik Braderickx 7 gemet 50 roeden grond, te Jabbeke en Stalhille, ten noorden van de kerk en ten oosten van de « Catshille muelne ». Te zelfder tijd wordt dit goed door Hendrik Braderickx aan Jan van Moorseele, vicarius der kartuizerinnen, overgemaakt[2].

1351. — 28 Oktober.

Jan Scappinhoofd en zijn echtgenoote verkoopen aan broeder Jan van Antwerpen 13 gemet grond in het ambacht en de parochie Ichteghem, ten noord-oosten der kerk en in de jeghenode gezegd « Coleveld ».

Bij dezelfde akte doet broeder Jan de overdracht van die gronden aan de verkoopers, met last voor deze laatsten, ten voordeele van de priorin en zusters van het kartuizerinnenconvent, een jaarlijksche rente van 3 lb. parisis te betalen[3].

1352. — 8 September (Pietmaent).

Vóór de schepenen van de Ziesselschen (Syssele), verkoopen Christiaan van Lisseweghe en diens echtgenoote, Margareta, aan broeder Jan van Antwerpen, procurator van het kartuizerinnenconvent : 14 gemet in het ambacht van Ziesselschen, in de parochie Sinte Baens (Sint-Baafs). Bij dezelfde akte wordt door broeder Jan de overdracht van deze gronden gedaan aan de verkoopers, met last voor deze laatsten, jaarlijks een rente van een pond grooten tornoois te betalen[4].

1353. — 1 Juli.

« 't Saterdaghes naer Sinte Pieters ende de Sinte Pauwels dach » ten overstaan der schepenen van het Vrye, verkoopen Pieter van Staden en diens echtgenoote aan « Damp » Gilles, vicarius der kartuizerinnen : 6 gemet in het ambacht en de parochie van Varssenare, ten noord-oosten van de kerk. Deze gronden zijn in nader gedetailleerde perceelen onderverdeeld, en gelegen in den breeden Dam en aan de « Bollaerds hoke[5] ».

1. R. A. Br., nr 4350.
2. R. A. Br., nr 4350.
3. R. A. Br., nr 4516.
4. R. A. Br., nr 4013.
5. R. A. Br., nr 4075.

1353. — 22 Juli.

« Up Sinte Marien Magdalenen dagh. »

Abt Gerard Donckere en de monniken van Sint-Andries bevestigen, dat zij door de schepenen van het Vrye in bezit gesteld werden van 56 gemet in het ambacht van Straeten, vroeger in cijnspacht gegeven aan Meester Willem Scotte, heelkundige, met last voor dezen laatste een jaarlijksche rente van 2 stuivers parisis per gemet te betalen, zoo niet zullen zij bovengenoemde gronden terugschenken aan de priorin en het klooster der Kartuizerinnen van Sint-Anna[1].

1355. — 26 Juni.

Ten overstaan der schepenen van het ambacht van Veurne, verkoopen Frans de Zwarte en zijn echtgenoote Maroye, aan Paul, prior van Genadedal, ten voordeele van de priorin en zusters van het Sint-Annaconvent, 9 gemet grond, in de parochie Ramscapelle. Bij dezelfde akte verkoopt deze prior aan genoemde verkoopers die gronden terug, mits betaling eener jaarlijksche rente van 12 lb. parisis[2].

1356. — 21 Januari.

« Dit was ghedaen up Sinte Vincens (21 Januari) avonde int jaer Ons Heren M.ccc vichtich ende zesse. »

Ghyselbrecht van Roesselaere, klerk der stad Brugge, en zijn echtgenoote Agnes, geven aan Jan Kiekine, ten voordeel van Sint-Anna in de Woestine een rente van 12 pond 5 stuivers 9 penningen parisis bezet op eigendommen « in de Westerste Perdstrate » te Damme, te hunner zielelafenis[3].

1356. — 30 April.

Meester Willem Scotte, heelkundige, en « Joncvauwe Karstine », zijn echtgenoote, alsmede Nikolaas van Boedewyle en vrouw « Machtild », dochter van Willem voornoemd, verkoopen aan Meester Ghyselbrecht van Roesselare, ten voordeele van de priorin en het klooster van Sint-Anna, 56 gemet grond in het ambacht en de parochie van Straeten, dicht bij den weg die van Brugge naar Diksmuide leidt[4].

1356. — 7 Mei.

Jan Walen verkoopt aan Bouden van Assenede 9 gemet grond, in de parochie Niemunster. Bij dezelfde akte doet Bouden overdracht van gezegde gronden, als eeuwigdurende erfpacht, mits betaling eener jaarlijksche rente van 6 lb. 12 stuivers parisis en van een ander rente van 6 capoen[5].

---

1. R. A. Br., nr 7488.
2. R. A. Br., nr 4525.
3. R. A. Br., nr 2415.
4. R. A. Br., nr 2402.
5. Bij het verhandelen van zaken en om die te vergemakkelijken, was het de gewoonte een of meer « capoen » (vet kieken) te geven. Later zou men de waarde van dien « capoen » in geld betalen. Deze som werd wettelijk, volgens den marktkoers, vastgesteld.

Die renten zullen hem, gedurende zijn leven, moeten uitbetaald worden. Daarna doet Boudewyn van Assenede aan Jan Roberecht, ten voordeele van het kartuizerinnenklooster, overdracht van alle hem toekomende rechten welke uit deze akte voortvloeien[1].

1357. — 11 Maart

Ten overstaan der schepenen van het Vrye, verkoopt Jakob van Scathille aan Bouden van Assenede, ten voordeele van heer Jan van Ateracht, pastoor, 10½ gemet 33 roeden grond, in het ambacht en de parochie van Zerkenghem, waarvan een perceel namelijk aan de « Hoghermaet » paalt. Later, den 24 Maart 1369, doet Jan van Ateracht, priester, aan Bouden van Assenede, burger van Brugge, overdracht van alle hem toekomende rechten welke uit deze akte voortvloeien.

Nog later, den 27 April 1374, doet Bouden van Assenede, aan Jan Roberecht, ten gunste van de priorin en kartuizerzusters van Sint-Anna, overdracht van alle hem toekomende rechten welke uit de voorgaande akten voortvloeien[2].

1357. — 29 April.

Ten overstaan der schepenen van het Vrye, verkoopen Arnold Muds en zijn echtgenoote Elisabeth, aan Jan van Ghistele, ten voordeele van de priorin en het klooster der kartuizerinnen, 1 gemet 12 roeden grond, in het ambacht van Ghistele en in de parochie Zevecote, ten noorden der kerk, « in die Battinghe », doch mits vruchtgebruik ten voordeele van Jan van Ghistele voornoemd, dit voor gansch den duur van zijn leven[3].

1357. — 24 November.

Ten overstaan der schepenen van het Vrye, verkoopen Maes Grisen en Catharina, zijn echtgenoote, aan Jan van Ghistele, ten bate van het Sint-Annaklooster : 11 lijnen 60 roeden grond, in het ambacht van Oudenburgh-houc in de parochie Ettelghem, onderverdeeld in drie perceelen, waarvan een de uitgestrektheid heeft van 7 lijnen 8 roeden en « Druufhuus stic » genoemd wordt, en een ander 2 lijnen 68 roeden groot, en dat men « die Broex » heet. Jan van Ghistele echter zal, voor gansch den duur van zijn leven, het genot van deze goederen hebben[4].

1358. — 4 November.

Ten overstaan van Pieter Guls, baljuw van de heerlijkheid van den edelen heer van Diksmuide, verkoopen Frans die Zwarte en « joncvrauwe Maroye » (voornaam), zijn echtgenoote, aan Dom Paul Arnoude, Prior

1. R. A. Br., nr 4370.
2. R. A. Br., nr 4566.
3. R. A. Br., nr 4019.
4. R. A. Br., nr 2405.

der Kartuizers bij Brugge, ten voordeele van het kartuizerinnenconvent van Sint-Anna, 11 gemet grond gelegen in voornoemde heerlijkheid ter parochie Schivinskerke (Stuivekenskerke)[1].

1358. — 4 November.

Denzelfden dag, ten overstaan van Guls, baljuw van de heerlijkheid van den heer van Diksmuide, geeft Dom Paul, prior der kartuizers, krachtens volmacht hem door het kartuizerinnenconvent verleend, in cijnspacht, aan Frans den Zwarten : 19½ gemet grond, gelegen in de parochiën Casekinskerke (Caaskerke) en Stuvinskerke (Stuivekenskerke), mits betaling eener jaarlijksche en eeuwigdurende rente van 37 lb. parisis[2].

1360. — 22 Maart.

« 't Soendaghes voor Onser Vrouwen dach in Maerte int jaer 1360. » Ten overstaan der schepenen van het goed van Ghisene, verkoopen Jan Clais Boeidins en « joncvrauw Machtilde », zijn echtgenoote, aan Griele, weduwe van Hendrik Canin : 11 gemet 92 roeden grond, gelegen in gezegd goed, te Zevecote, ten noord-westen der kerk, in de jeghenode « die Hernesse » genaamd, en welke onderverdeeld zijn in verschillende perceelen die in de akte voorkomen, en waarvan een « Knox stic », een tweede « Pieter Hanckins stic » genoemd worden.

Bij zelfde akte schenkt bovengenoemde Griele deze gronden aan de verkoopers, mits betaling eener jaarlijksche en eeuwigdurende rente van 12 lb. parisis, ten bate van de priorin en het klooster van Sint-Anna[3].

1360. — 23 Oktober.

De schepenen van het Vrye hebben zich te bemoeien met de terugeisching vanwege de erfgenamen van Christiaan van Lisseweghe en van Margareta, zijn echtgenoote, van enkele goederen welke door deze laatsten aan het klooster der kartuizerinnen vroeger verkocht werden. De erfgenamen beweerden dat de gansche aflossing, ten bedrage van 500 lb. 's jaars en die vroeger door den hertog aan genoemd klooster toegestaan werd, rond het tijdstip der verkooping reeds geschiedde, zoodat die verkooping niet meer van kracht was.

Uit naam van voornoemde kloosterzusters, werd de eed aan drie kloosterlingen van de kartuizerorde opgelegd, en de partijen waren overeen gekomen dat, in geval deze drie kloosterlingen den vereischten eed zouden afleggen, bewuste gronden hun zouden blijven toebehooren, terwijl, in tegenovergesteld geval, zij tot de erfgenamen zouden terugkeeren.

---

1. R. A. Br., nr 2408.
2. R. A. Br., nr 2418.
3. R. A. Br., nr 4011.

Onder eed hebben de drie kloosterlingen echter verklaard dat, rond bovengenoemd tijdstip, de aflossing nog niet volledig geschied was [1].

1360. — 31 Oktober.

De schepenen van het Vrye bevestigen dat Meester Gilbert van Roesselaere aan Jan Celien, ten voordeele van het kartuizerinnenklooster, 2 gemet 44 roeden grond verkocht heeft, gelegen in het ambacht van Ghistele, in de parochie Moere, alsook in het ambacht en de parochie Clemskerke [2].

---

1. R. A. Br., nr 4397.
2. R. A. Br., nr 4578.

TWEEDE PRIORIN

CHRISTINA PAELDYNCK

1362-1364

In 1362 werd Christina Paeldynck[1] tot tweede priorin van de pas gestichte gemeenschap benoemd. Voordien, namelijk in 1358, stond zij aan het hoofd van het kartuizerinnenklooster te Gosnay. Haar prioraat te Sint-Anna was echter van korten duur. Reeds in 1364 was zij, wegens ziekte, genoodzaakt haar ambt neer te leggen. Toen keerde zij naar het klooster van haar professie te Gosnay terug, waar zij later andermaal tot priorin aangesteld werd. Zij overleed er den 19 November 1378[2].

Onder haar bestuur kende het klooster een grooten bloei en een snelle ontwikkeling. Te dien tijde immers leefde Boudewyn de Vos, de groote weldoener van het convent[3]. Hij was verschillende malen schepen en tresorier der stad Brugge geweest en gehuwd met Helwigde de Massenne[4]. Sedert geruimen tijd reeds was hij, in stilte, een weldoener van het klooster[5]. Op allerhande manier verleende hij hulp en bijstand.

Als aanzienlijk koopman beschikte hij over zeer ruime middelen. Het was zijn gewoonte het derde van zijn handelswinst aan goede werken te besteden. Dikwijls gebeurde 't dat de zusters onder de dwaal van het altaar, een aanzienlijke som geld vonden. De gever bleef onbekend, totdat hij eens door den vicarius op heeterdaad betrapt werd.

---

1. *Kroniek* ; « Catalogus Priorissarum », LE VASSEUR, IV, blz. 385.
2. Ch. c. g. 1379 : « Obiit soror Christina, priorissa domus Gosnayensis, quae habet tricenarium ».
3. Zie geslachtsboom van de familie de Vos. J. GAILLIARD, II, blz. 352.
4. De familie de Vos had haar kasteel dicht bij Brugge, buiten de Gentpoort, op de parochie Sinte-Catharina. In 1390 werd dit kasteel door de Gentenaren geplunderd en verwoest. J. GAILLIARD, II, blz. 350.
5. DORLANDUS, blz. 376-379 ; LE COUTEULX, V, blz. 498, 499, VI, blz. 42-43 ; MIRAEUS, IV, blz. 599, 602.

Hier volgen enkele transacties welke onder het kortstondig prioraat van Christina Paeldynck afgesloten werden.

1363. — 8 September.

« Dit was ghedaen 's Vryndaghes up Onzer Vrouwen dach in Pietmaend, int jaer Ons Heeren als men screef zyn incarnatioen dusentich drie hondert drie ende zestig. »

Akte verleden ten overstaan der schepenen van het Vrye, waardoor Zegher van Lovendenghem en diens echtgenoote, Joris Belle, alsmede Denys van Diksmuide, aan Jan van Ghistele, 17 gemet 38 roeden grond verkoopen, gelegen in het ambacht van Oostkerke en in de parochie Lapscheure, ten zuid-westen der kerk, in den ouden polder en palende aan den « Mashets polder », nader in de akte vermeld. En op 24 November ('s Vryndaghes voor Sinte Katelinen dach) doet Jan van Ghistele aan Jan Roberechts, ten voordeele van de priorin en kloosterzusters van Sint-Anna, overdracht van alle hem toekomende en uit gezegde akte voortvloeiende rechten [1].

1367. — 17 November.

« 's Vryndaghes naer Sinte Martins dach. »

Ten overstaan der schepenen van het Vrye, verkoopen Jan Lammin en Maria, zijn echtgenoote, aan Jan van Ghistele : 11 lijnen 43 roeden grond, gelegen in het ambacht van Vladselo en in de parochie Beerst en den 24 November doet Jan van Ghistele aan Jan Roberechts, ten bate der priorin en kloosterzusters van Sint-Anna, overdracht van alle hem toekomende en uit gezegde akte voortvloeiende rechten [2].

1364. — 4 April.

Ten overstaan der schepenen van het Vrye, stellen Robrecht Masin en zijn echtgenoote ten voordeele van Jan van Ghistele, een jaarlijksche en eeuwigdurende rente vast ten bedrage van 6 lb. parisis, welke zij beleggen op 12 gemet grond, gelegen in het ambacht van Vlasdselo en in de parochie Leke. Bij dezelfde akte doet Jan van Ghistele overdracht van deze rente aan de priorin en aan het klooster van Sint-Anna [3].

---

1. R. A. Br., nr 4428.
2. R. A. Br., nr 4441.
3. R. A. Br., nr 2564.

DERDE PRIORIN

MARIA VAN HUELEN

1365-1397

In het begin van 1365 wordt Maria Van Huelen priorin[1]. Zij was dertig jaar oud, zoodat nog veel van haar mocht worden verwacht. Gedurende een zeer bewogen en moeilijke periode van twee en dertig jaar was zij een voortreffelijke overste. De kroniek van het klooster getuigt dat zij zich onderscheidde door tal van deugden[2].

Onder haar leiding kon de jonge stichting, niettegenstaande veel tegenspoed, zich zoo ontwikkelen dat het einde van haar prioraat een der bloeiendste tijdperken van Sint-Anna is.

In 1366 stierf Dom Clemens, vicarius van het huis. Wanneer hij dit ambt aanvaardde, en van welk klooster hij professus was, is onbekend. Hij werd als vicarius opgevolgd door Gerrit van Amsterdam[3] omtrent wien eveneens bizonderheden ontbreken. Deze werd in 1369 op zijn beurt vervangen door Jan van Maldeghem[4], die tot zijn dood, in 1380, vicarius van Sint-Anna is gebleven.

---

1. *Kroniek* ; « Catalogus Priorissarum » ; LE COUTEULX, VII, blz. 31-32 ; LE VASSEUR, I, blz. 559 ; *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, IX, blz. 264.

2. Summa morum innocentia, vitae puritate, regularis observantiae zelo, pietate, sollicitudine magna, vigilantia incredibili, patientia in diversis et summa rerum terrenarum paupertate.

« Jufvrouw *Maria Van Heule* was ook een goede vrient desen huse ; en als zi XXII jaer hout was, ende begeirt van veele personen ten huwelic, so coes si hier Nonne te sine. En als si XXX jaer hout was, doen was si Priorisse gemaect. Si haerbeide daer in XXVIII jaer (anderen zeggen 30 jaar). In haren tide was 't Convent te Brugge in vreemde husen nu hier nu daer ; en van haer patrimonie was desen huse gegeven jaerlics in renten CL pond parisis. » MIRAEUS, blz. 600.

3. Series Vicariorum.

4. Series Vicariorum.

Jan van Maldeghem[1] was van 1318 tot 1322 de eerste prior geweest van « Genadedal ». Hij was professus van het klooster bij Edingen. Alvorens hij in 1369 als vicarius naar Sint-Anna kwam, daartoe aangewezen door het generaal kapittel van dat jaar, fungeerde hij als vicarius van « Koningsdal » bij Gent. Volgens de kronieken, heeft hij zijn ambt bij de monialen « digne et laudabiliter » uitgeoefend.

In 1367 wordt bevel gegeven aan de abten van Ten Eeckhoutte te Brugge en van Sint-Andries bij Brugge, alsook aan den proost van Sint-Maarten te Ieper, dat ze Francisca van Staden, kloosterlinge van Nonnenbosche[2] in 't bisdom Terwaan, zouden laten overgaan naar de kartuize van Sint-Anna bij Brugge, in 't bisdom Doornik, daar gezegde kloosterzuster een strenger regeltucht verlangt te onderhouden. Dit bevel wordt gegeven te Avignon, den 8 December, vijfde jaar van 't pausdom van Urbanus V[3].

Boudewyn de Vos, die vóór en tijdens het prioraat van Christina Paeldyns de nieuwe conventsgebouwen hielp bekostigen, bleef ook na 1364 hiertoe zeer mild bijdragen. Volgens een ruwe schatting, moet Boudewyn ongeveer 3.000 Pond Grooten aan St.-Anna geschonken hebben. Hij wordt beschouwd als de voornaamste weldoener van zijn geslacht, maar de vrijgevigheid ten overstaan onzer kartuizerinnen bleef bij de Vos een familietraditie.

Zoo kon ook de bouw van een refter, een pandvleugel, een aantal cellen en andere plaatsen voltrokken worden.

Te recht wordt Boudewyn III in de oude kronieken als de « benefactor praecipuus » van het klooster en als een der stichters vermeld.

Een ander weldoener uit deze jaren was Jan Peuten, die even-

---

1. LE COUTEULX, V, blz. 115, 119; *Monasticon*, II, blz. 137, 138, 145, 146, 195-197; LAMALLE, blz. 12, 18, 24, 38.

2. De abdij van Nonnenbosch, O. S. B. was bij Ieper gelegen. Het dient opgemerkt dat de twee eerste geestelijke dignitarissen tot wie het pauselijk schrijven gericht was, het bisdom Doornik bewoonden, in de buurt van het Sint-Annaconvent waar Françoise van Staden kloosterzuster wilde worden, terwijl de proost van Sint-Maarten te Ieper, tot het bisdom Therouanne (Terwaan) behoorde, waarvan de abdij van Nonnenbosch deel uitmaakte.

3. *Lettres d'Urbain V* (1362-1370), textes et analyses publiés par Camille TIHON, II, Bruxelles-Rome, 1932 (*Analecta vaticano-belgica*, vol. XV), blz. 13. De brief van den Paus is getrokken uit Reg. Av. 165, f. 522 v.

eens in het koor vóór het hoogaltaar werd begraven. Hij had onder andere het convent vereerd met het Crucifix dat men, bij begrafenissen, vóór het lijk uitdraagt [1].

Weldoeners zijn nog verschillende leden uit het adellijk geslacht van Steenlant : Jan van Aertrycke met zijn echtgenoote, Elisa van Steenlant, Rogier van Steenlant en Philip van Steenlant met zijn echtgenoote, Catharina de Rycke, schonken ieder een raam met hun wapenschild [2].

Door de vrijgevigheid van Conrad Bruse en andere personen, kon de kapel van Sinte-Barbara opgericht worden.

Zeker waren er nog veel andere thans onbekende begiftigers, want wij stellen vast dat de aalmoezen talrijk waren en groot. De kroniek (1665) schrijft : « onze voorgangsters wisten ons immer te zeggen dat die giften voldoende waren om het Sint-Annaklooster te stichten, op te bouwen en te onderhouden ». Zij voegt er aan toe : « De goede God moge onze weldoeners met de hemelsche glorie beloonen, en moge het God believen dat wij, evenals zij die ons voorgingen, met gelijke gevoelens van erkentelijkheid bezield blijven, want het is aan die aalmoezen dat wij ons dagelijksch bestaan te danken hebben ».

Het was rond dit tijdstip dat Jan van Hertsberghe, een van de groote weldoeners, in zijn erf en goed werd getroffen [3].

Den 4 Februari 1377 overleed de oud-priorin, Elisabeth Braderickx [4]. Drie jaar later, 16 April 1380, stierf de vicarius, Jan van Maldeghem. Zijn opvolger is onbekend.

---

1. Le Couteulx, VI, blz. 43.
2. Gailliard, I, blz. 115, 119, 125, 128.
3. Hij was de raadsman van graaf Lodewijk van Male, wien hij, bij het onderteekenen van het verdrag van Oudenaarde (1 December 1379) toen hij met de opstandige gemeenten onderhandelen moest, bijstand verleende.

De graaf van Vlaanderen had alras zijn diensten vergeten, want, negen dagen na den slag van West-Roosebeke (1382), toen hij de burcht van Harelbeke doortrok, hield hij stil om een charter te bezegelen, waardoor de goederen van Jan van Hertsberghe verbeurd verklaard werden. Kervyn de Lettenhove, *Histoire de Flandre*, Bruxelles, 1847, IV, blz. 69.

4. Ch. c. g. 1378 : « Obiit pridie nonae Februarii Soror Elisabeth monialis Sancte Anne prope Brugis, quae habet tricenarium per totum ordinem et associationem cum primo anniversario ». Vgl. Le Couteulx, VI, blz. 234.

Bij het overlijden van een kloosterling, bevool het algemeen kapittel, tot zijn zielerust, een Tricenarium, of dertigdaagsche mis, alsook een Anniversarium of jaargetijde op den verjaardag van zijn overlijden.

Thans zou een bewogen en onrustig tijdperk voor het klooster aanbreken. De Kerk werd geteisterd door het Groot Schisma van het Westen. De verkiezing van paus Urbanus VI werd betwist door enkelen der kardinalen die hem hadden aangesteld. Zij zelf verklaarden de verkiezing nietig, onder voorwendsel dat zij niet vrij waren geweest en, opnieuw in conclaaf verzameld, stelden zij een tegenpaus aan, Robrecht van Genève, die den naam koos van Clemens VII (1378).

Dit was de oorsprong van de groote scheuring die een halve eeuw zou duren. Urbanus bleef te Rome en werd erkend door den keizer, door de meerderheid van Duitschland en Italië, alsook door Engeland en de Scandinaafsche Staten. Clemens ging zich te Avignon vestigen en had Frankrijk en diens bondgenooten tot aanhangers.

Deze scheuring had in ons land haar droevigen naklank. Ofschoon de koning van Frankrijk hem gedurig aanspoorde om den paus van Avignon te erkennen, bleef Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, den paus van Rome getrouw. Een verwarde toestand heerschte ; beiderzijds werden de gemoederen bewerkt. Te vergeefs poogde Karel V, koning van Frankrijk, het Vlaamsche volk te overreden. Niettegenstaande de vier bisschoppen van Kamerijk, Terwaan, Doornik en Atrecht, onder wier bestuur Vlaanderen stond, de partij van Robrecht van Genève aanhingen, bleef het Vlaamsche volk Urbanus VI als den wettigen paus beschouwen[1]. Andere bisschoppen werden als rivalen van de clementijnsche bisschoppen benoemd[2].

De slag van West-Roosebeke, in 1382, had zeker duurzame politieke veranderingen ten gevolge, maar kon slechts een voorbijgaande en weinig oprechte bekeering van de Vlamingen tot paus Clemens bewerken[3]. De definitieve aanhechting van Vlaanderen bij het pausdom van Avignon geschiedde enkel rond 1392, onder de regeering van Philips den Stoute, eersten graaf van Vlaanderen,

1. N. Valois, *La France et le Grand Schisme d'Occident*. Paris, 1896-1902, t. II, blz. 253 vlg. ; A. Leman, *La politique religieuse de Philippe le Hardi en Flandre*, « Annales Féd. Arch. Hist. de Belgique ». Brugge, 1903, blz. 437-449.

2. U. Berlière, *Jean de West, évêque urbaniste de Tournai*. Bull. C. R. H., LXXIII, 1904, p. 14.

3. N. Valois, *op. cit.*, II, blz. 224 en vlg.

die tot het huis van Bourgondië behoorde. Tal van priesters en kloosterlingen, ja zelfs van leeken, namen de wijk naar Keulen, Utrecht en Luik. Zij kenden armoede en gebrek, maar bleven Rome onwrikbaar trouw.

Voor de geschillen die scheuring in de christenheid brachten, bleven de kloosterorden echter ook niet gespaard. In April 1380 ontstond er, ten gevolge van het Westersch Schisma, een splitsing in de kartuizerorde. De kloosters die den paus van Avignon volgden bleven aan de Grande Chartreuse onderhoorig. Zij die het met Rome hielden vormden een afzonderlijke groepeering waarvan de hoofdzetel aanvankelijk in Italië gevestigd was, doch in 1391 naar Seitz in Stiermarken overgebracht werd[1].

Ofschoon uiteengerukt door het Westersche Schisma, bleef de kartuizerorde toch eensgezind in de getrouwheid aan den Regel en onverpoosd ijverde zij voor het eindigen van deze voor haar zoo bedroevende scheuring. Ook werden deze twee vertakkingen in 1410 opnieuw vereenigd.

In de Picardische provincie der Orde hadden de op het huidige Fransche grondgebied gelegen huizen zich al spoedig bij de Grande Chartreuse geschaard. Ook hadden de kartuizers van Geeraardsbergen, Edingen en Kiel-bij-Antwerpen allengs voor de Clementijnen stelling gekozen. Die van Luik, Zeelhem en Gent bleven echter urbanistisch gezind, evenals de zusters van Sint-Anna bij Brugge en aanvankelijk ook het convent van Genadedal bij Brugge. Philips de Stoute, die de partij van den paus van Avignon voorstond, oefende druk uit op de kloosters te Brugge. Terwijl de kartuizers van Genadedal, ten slotte, onder dezen invloed, in de jaren negentig zich gedwongen voelden de partij van Avignon en van de Grande Chartreuse te kiezen[2], hielden de monialen, onder de vastberaden leiding van priorin Maria van Huelen, voet bij stuk en bleven zij trouw aan Rome. De

1. Le Couteulx, VI, blz. 248, 250, 294, 297, 412, 413, 441, 443, 444, 452, 489, 537, 538.

2. Door een maatregel, die de tijdsomstandigheden eenigszins kunnen verontschuldigen, werd P. Theodoor Bruysse samen met andere kloosterlingen uit zijn gesticht verdreven, daar hij aan Avignon niet meer wilde onderhoorig zijn om aan Rome te kunnen gehoorzamen. Hij ging schuilen te Utrecht, waar hij tot prior benoemd werd. *Monasticon*, II, blz. 217.

kroniek der XVIIe eeuw kan, tot lof van de communiteit, getuigen dat er, met Gods genade, geen enkele zuster van den waren paus was afgevallen.

Sommige geschiedschrijvers hebben een verband bevonden tusschen de Groote Westersche Scheuring en de uitwijking van de kartuizerzusters naar Brugge, in 1380. Nochtans schijnen de meeningsgeschillen nopens de wettelijkheid van beide pauzen daartoe geen aanleiding te hebben gegeven. Moesten zij gevlucht zijn om aan hun geloofsprinciepen getrouw te blijven, dan ware 't in 1392 en niet in 1380 geweest ; bovendien zouden zij Brugge verlaten hebben in plaats van er te gaan schuilen ; de kerken waren er immers aan de clementijnsche priesters overgelaten en om zeggens niet bezocht, terwijl de bewoners de stad verlieten om te Gent de sacramenten te ontvangen. De reden van het heengaan der kartuizerzusters moet elders gezocht worden. Wellicht is zij te vinden in den troebelen politieken toestand die in de jaren 1379 tot 1382 heerschte, toen onze Vlaamsche gemeenten zich tegen de partij van den graaf stelden.

De strijd die tusschen beide rivaliseerende machten opnieuw ontstaan was, had de oude afgunst tusschen Gent en Brugge nogmaals doen ontbranden. Terwijl te Gent de dictatuur der wevers heerschte, had graaf Lodewijk van Male zich te Brugge gevestigd. Den 3 Mei 1382 moest Brugge, in den slag van Beverhoutsveld, het onderspit delven. Evenwel kon Gent niet lang van deze schitterende zegepraal genieten ; hetzelfde jaar werden de Vlaamsche gemeenten te West-Roosebeke door hun vorst en den koning van Frankrijk verslagen[1].

Dergelijke verwarde toestanden, alsmede de opeenvolgende aanslagen op Brugge hebben wellicht in de omstreken van die stad een hevige beroering verwekt en het verblijf der kloosterzusters in hun *Woestyne* onveilig gemaakt. Zulks blijkt overigens uit een ander uittreksel van de kroniek : « In de oorlog zoo waren de religieusen om den quaden tyt gevlucht binnen Brugge drie jaren lang ». De berekening van drie jaar is inderdaad juist indien zij in 1380 Sint-Anna verlieten, aangezien de Vlaamsche gemeentenaren in 1382 verslagen werden.

---

1. H. PIRENNE, *Histoire de Belgique*, II, 2^{e} uitg., 1908, blz. 189 vlg.

Nopens de wederwaardigheden der kloosterzusters te Brugge is de kroniek heel sober. In de Sint-Jacobskerk werden twee zusters tot de coronatie toegelaten : Joanna de Vos en Elisabeth van der Capelle. Daarbij ontvingen de zusters, gedurende deze moeilijke tijden, veel steun vanwege Duitsche en Lombardische kooplieden [1].

Zekere gebeurtenissen uit deze jaren van ballingschap blijven ons nog bij overlevering bekend en werden in de kroniek aangestipt. « Dit sijn de wonderbaere saecken die den goeden Godt heeft laeten geschieden terwijlen dit clooster noch buyten stont. »

« Het is gebeurt ten tijde van dese vluchte, dat een seer schoone ende glorieuse Vrouwe gesien is met haeren mantel te bedecken de geheele kercke van St. Anna, welcke Vrouwe, soo het te gelooven is, is geweest de Allerheyligste Maeght Maria, willende met dese acte ende manier van doen te kennen geven, dat sij de bewaerster was van de kercke haers Moeders en van geheel het clooster. » Feitelijk, na drie jaar afwezigheid mochten de zusters hun klooster in goeden staat terugvinden.

Eens, toen de zusters in een particuliere woonst de gastvrijheid gingen aanvragen, werden zij ontvangen door een man die met den duivel omging. De aanwezigheid dezer vrome zielen ontnam echter aan den ellendeling zijn macht en boozen invloed [2].

Een anderen dag, na hun terugkomst in het klooster, ontwaarden de zusters den duivel gezeten op de balken van de slaapzaal. Verschrikt vluchtten zij bij den vicarius, die met zijn stool bekleed den duivel verjoeg [3].

---

1. MIRAEUS, blz. 600.

2. Cum enim sanctae illae virgines e monasterio suo extra urbem tunc posito, propter bellorum tumultus ejectae, Brugis ad tempus degerent, contigit cauponem apud quem diversaria eis ab amicis parata fuerant, pactum habuisse cum diabolo, qui ad introitum monialium sua privatus potestate, fassus est impotentem se fieri propter sacrarum virginum presentiam. Quo percepto impius hospes venerandas hospitas sua expulit domo. LE COUTEULX, VII, blz. 31.

3. Praeterea habent monumenta Domus, monialibus in coenobium suum reversis, diabolum apparuisse sedentem super trabem dormitorii, quem Vicarius a sororibus perterritis advocatus, sacro adhibito exorcismo fugavit ; prius confessum se venisse ad explorandum num aliquam ex eis inveniret noxae capitalis ream. Multa patiuntur hujus parthenii etiam a diabolo. LE COUTEULX, VII, blz 32.

Op de vlucht naar Brugge heeft wellicht ook betrekking het volgende verhaal : Toen, na haar vlucht, de communiteit in haar klooster was terug gekeerd, had zij in haar schuilplaats reliquieën achtergelaten : twee schedels van de elf duizend maagden van Sint Ursula, en waarvan de aanhoudende kloppingen de lieden van het huis met vrees bevingen. Na de overbrenging dezer reliquieën deed dit verschijnsel zich niet meer voor.

In 1390, of kort daarna, werd Jan Zas, die sedert 1384 of vroeger prior van Genadedal was geweest, van dit bestuur ontheven en tot vicarius van Sint-Anna benoemd[1]. Te vergeefs trachtte hij de monialen voor de clementijnsche partij te winnen. Ze bleven trouw aan het generaal kapittel van Seitz. Ten slotte vertrok Jan Zas naar het klooster bij Geeraardsbergen, dat zich twee jaar te voren voor den paus van Avignon had uitgesproken. Hier werd hij prior in 1396. Als vicarius van Sint-Anna werd hij, in 1396, opgevolgd door Jan van Delden van Oldenzaal, monnik van de Chartreuse bij Arnhem.

Het jaar na de aankomst van den nieuwen bestuurder, 4 Mei 1397, stierf de toen drie-en-zestigjarige priorin. Hoezeer het heengaan van Maria van Huelen door de Grande Chartreuse als een gevoelig verlies beschouwd werd, blijkt uit het doodsbericht dat op het volgende generaal kapittel werd afgegeven.

Gedurende haar bijna drie-en-dertigjarige bestuursperiode had zij zestien monialen in de communiteit aanvaard.

Door tusschenkomst van den ijvervollen procurator van het convent, Jan Roberecht, mocht priorin van Huelen belangrijke giften in ontvangst nemen :

1365. — 17 Mei.

2 gemet 45 roeden in het ambacht Vladselo, te Beerst en te Vladselo[2]. Volgende aanduidingen staan in de akte te lezen : « Benorden der kerke ter Beerst, in een jeghenode heet ten hoghen ackere, Nickerspit, Zinaerde stic ».

---

1. R. A Br., *Fonds Kartuizers*, nrs 4787, 4667, 4697, 4683, 4684, 4685, 4692, 4693, 4635, 4793, 4694, 4702, 4698.
2. R. A Br., nr 4432.

1365. — 13 Juli.

5 gemet 10 roeden, te Zuyenkerke, bij den Heerweg die loopt van Castickers crucen naar Zuyenkerke en palende aan den dijk waar bovengenoemde kruisen staan[1].

1367. — 11 December.

De helft van 8 gemet 2 lijnen 45 roeden in het ambacht Oostkerke te Lapscheure, ten noord-westen der kerk, aan den polder « de Market »[2].

1368. — 5 Maart.

4 gemet 63 roeden, in het ambacht Oostkerke te Lapscheure, verkocht door Lodewijk, heer van Lichtervelde, ten voordeele van het kartuizerinnenconvent[3].

1368. — 15 Juli.

4 gemet 88 roeden, te Lissewege, bij de « Tiende scuere » en grenzende aan een stuk grond dat aan het Sint-Jorisgild van Lissewege toebehoort[4].

1368. — 15 Juli.

10 gemet in het ambacht Vutkerke, te Wendunen, ter plaats gezegd « te Tarrendike »[5].

1368. — 22 December.

4 ½ gemet, in het ambacht en de parochie Clemskerke en toebehoorende aan Jan de Brouckere[6].

1369. — 24 Maart.

8 gemet 2 lijnen 45 roeden, in het ambacht Oostkerke en te Lapscheure aan den polder « de Market »[7].

1370. — 29 Juli.

2 gemet 14 roeden, in het ambacht Oudenburghouc, te Ettelghem[8].

1370. — 17 Augustus.

57 gemet 38 roeden, in het ambacht en de parochie Niemonster (Nieuwmunster) en Vlisseghem[9].

---

1. R. A. Br., nr 4431.
2. R. A. Br., nr 4769.
3. R. A. Br., nr 5992.
4. R. A. Br., nr 5988.
5. R. A. Br., nr 4072.
6. R. A. Br., nr 4211.
7. R. A. Br., nr 4049.
8. R. A. Br., nr 4459.
9. R. A. Br., nr 4610.

1370. — 9 November.

1 ½ gemet 10½ roeden, in het ambacht Oostkerke te Lapscheure [1].

1370. — 10 December.

5 lijnen, in het ambacht en de parochie Vladselo, waarvan Roberecht overdracht doet aan de verkoopers die daarvoor een jaarlijksche rente van 24 Pond grooten betalen [2].

1374. — 4 Februari.

30 gemet, in het ambacht en de parochie van Straeten (Sint-Andries). Met de gronden waarvan het klooster reeds eigenaar was vormde dit domein een mooi geheel, grenzende ten noorden aan de Doornstraet, ten westen aan den Zeeweg en ten zuiden aan den Diksmuidschen Heirweg [3].

1374. — 8 Juli.

10 gemet 22 roeden, in het ambacht Meetkerke te Sint-Pieters up den Dyc [4].

1376. — 3 Augustus.

3 gemet 72 roeden, in het ambacht en de parochie Niemonster [5].

1379. — 8 Januari.

De helft van 5 gemet 60 roeden, te Zerkenghem en die het eigendom was van Joris vander Vlamincpoorte, poorter van Brugge [6].

1379. — 1 April

5 gemet 41 roeden, te Vutkerke [7], waarvan nadere melding in de akte.

1373. — 15 September.

Boudewyn Colin, priester, verkoopt aan Zegher van Langhemeersch, ten voordeele van het kartuizerinnenconvent, een jaarlijksche en eeuwigdurende rente ten bedrage van 16 stuivers Grooten, belegd op een huis gelegen te Sluis in de Hoghestrate, bij de Onser Vrouwen strate [8].

1378. — 14 November.

Catharina van Meetkerke, weduwe van Jan van Coukelaere, geeft aan de priorin en de zusters, een jaarlijksche en eeuwigdurende rente van 12 Pond grooten, op 17 gemet in het ambacht Veurne te Odenkerke (waarschijnlijk

1. R. A. Br., nr 4454.
2. R. A Br, nr 4458.
3. R. A. Br., nr 4625.
4. R. A. Br., nr 4633.
5. R. A. Br., nr 4638.
6. R. A. Br., nr 4646.
7. R. A. Br., nr 4647.
8. R. A. Br., nr 4777.

Oudecapelle). Op haar verzoek hebben heer Jan vander Kapelle en mevrouw Maria van Coukelaere den brief met hun zegel voorzien[1].

1385. — 6 Januari.

Jan van Houtrivere en andere schepenen van het ambacht Oostcamp verkoopen aan Jan vanden Beynaerde, ten voordeele van het klooster, 29 gemet 20 roeden gelegen in voornoemd ambacht in de jeghenode genoemd « Pudebrouc ». Deze gronden hadden, luidens den « brief » dien de heer van Oostcamp van den graaf van Vlaanderen ontvangen had, een jaarlijksche opbrengst van 3 Pond grooten per gemet[2].

1396. — 8 Maart.

Jakob van de Vagheviere en zijn vrouw Catharina, dochter van Gilles van de Walle, stellen het uitzet vast van hun dochter Anna, kloosterlinge in het Sint-Annaconvent. Uit dien hoofde schenken zij 30 gemet weideland, te Oostcamp, ten noorden der kerk, in de jeghenode (gehucht) gezegd « Harssenoot », onder beding eener uitbetaling van een jaarlijksche lijfrente van 21 Pond grooten tornoois, aan hun dochter Anna[3].

---

1. R. A. Br., n^r^ 4651.
2. R. A. Br., n^r^ 14788.
3. R. A. Br., n^r^ 1710.

VIERDE PRIORIN

AGNES VOENS

1397-1403

Nog hetzelfde jaar 1397 treedt Agnes Voens[1] op als priorin van Sint-Anna. De definitoren van het generaal kapittel, in 1398 te Seitz gehouden, richtten tot haar en het klooster een bizondere aansporing om, als in het verleden, standvastig trouw te blijven aan Rome. Bovendien werd haar, om de armoede van het convent, vanwege het bestuur der Orde een subsidie toegekend. Voorts werd haar als bizondere gunst toegestaan dat haar toenmalige vicarius, Jan van Delden, niet zonder haar toestemming zou verplaatst worden[2].

Toch werd Jan van Delden reeds in 1402 uit zijn ambt ontslagen. Hij keerde naar zijn profesklooster bij Arnhem terug[3]. In zijn plaats kwam Herman Steenken. Deze was geboortig uit dezelfde streek als Jan van Delden. Hij kwam van Scuttorp in het Bentheimsche, niet ver van Oldenzaal.

---

1. Le Couteulx, VII, blz. 31-32, 373; Le Vasseur, I, blz. 254; *Catalogus priorissarum.*

2. Ch. c. g., 1398 : « Exhortantur in Domino et caeteras venerabiles sorores Deo devotas dicte domus, ut in proposito et obedientia S. R. Ecclesiae et nostri Ordinis sint firmae et solidae, prout hactenus fuerunt, quia Deo et ordini multum erunt gratae et acceptae, et aliis in exemplum probitatis et sanctitatis. Et propter paupertatem dimittitur eis taxa capituli generalis. Et pro earum consolatione ordinatur quod earum vicarius, qui nunc est, sine sua voluntate et consensu non posset auferri ».

3. Toen in 1417 bij den hertog van Kleef plannen rijpten tot stichting van een kartuizerklooster bij Wesel, werd Jan van Delden door den prior van Monnikhuizen belast met deze nieuwe nederzetting. Het klooster was in 1420 zoover voltooid, dat het door het bestuur der Orde kon worden geïncorporeerd. Toen werd Jan van Delden de eerste prior van dit huis, dat hij tot 1424 bestuurde. Zijn laatste levensjaren heeft hij daar ziekelijk doorgebracht. Hij stierf 16 Februari 1434. (NNBW, VI, blz. 384-385; *Haarlemsche Bijdragen*, LIV, blz. 33-38.)

Herman Steenken[1] stamde uit een adellijk geslacht. Hij had gestudeerd aan de universiteit te Parijs[2]. Daarna werd hij monnik in de Chartreuse van Zeelhem-bij-Diest. Het Zeelhemsche convent had in dien tijd zooveel personen van aanzienlijke afkomst in zijn midden en telde er zoovelen onder zijn vrienden en relaties, dat het terecht genoemd werd het huis der edelen[3].

Toen hij naar Sint-Anna kwam, stond Herman Steenken bekend als een voorbeeldig priester en monnik. Hij was een geleerde. Daarbij was hij ingetogen, wijs en zachtmoedig. Zijn engelachtig gelaat was als de spiegel zijner vrome ziel. Er lag iets bekoorlijks in zijn omgang met anderen. Zijn warm woord drong tot in de harten door om de menschen beter te maken en nader tot God te brengen[4]. Hij was zijn nieuwe taak geheel toegedaan, streng jegens zich zelven en onverbiddelijk in het naleven der statuten. Bovendien legde hij zich soms nog vrijwillig harde verstervingen op.

Hij bezat in hooge maat de gave om zielen te leiden, waarbij hij blijk gaf van scherpzinnigheid en grondig doorzicht. Steeds werd hij door de liefde tot God en door een onvergelijkelijken zielenijver tot bidden en werken aangespoord. Niet zelden liet hij slaap of voedsel, wanneer het op dringende en belangrijke zaken aankwam[5].

Gedurende de acht jaren dat zuster Voens aan het hoofd van het klooster stond, heeft zij acht koorzusters aanvaard.

Bij het begin van 1403 schijnt zij vervangen te zijn geweest door een nieuwe priorin, Maria de Vos.

---

1. *Kroniek ; Series Vicariorum ;* Kon. Bibl. Brussel, Hs., nr 40868; LE COUTEULX, VI, blz. 386, VII, blz. 574-577 ; LE VASSEUR, I, blz. 502- 505 ; F. V. GOETHALS, *Lectures relatives à l'histoire des sciences, des arts, des lettres, des mœurs et de la politique en Belgique*, II (Bruxelles, 1837), blz. 34-36 ; zie verder blz. 92 en vlg.

2. DENIS-LE-CHATELAIN, *Actuarium chartularii univ. Parisiensis*, tom. I (Parisiis, 1894), blz. 618 : « 1382 : Item determinavit dominus Hermanus Steneken de Scutdorpe », en blz. 986 (index).

3. RAISSIUS, blz. 52 ; J. J. SCHOLTENS *(Jan van Brederode, convers der Kartuizers bij Diest) Historisch Tijdschrift*, III (1924), blz. 8-29.

4. LE VASSEUR, I, blz. 502 : « ornatus pietate eximia et omni virtute sibi rigidissimus, qui nonnunquam inhumanissime spinis ac virgis in corpus suum desaeviebat. Praeterea tam insignis eloquentis in sermonibus illius tantaque elucebat in rebus agendis prudentia in Hermanno, ut sequaces plurimos, pauces vero haberet aequales ».

5. LE VASSEUR, I, blz. 503.

De Voorzienigheid waakte over het Sint-Annaconvent en zorgde voor het levensonderhoud.

1398. — 7 Juli.

Ten overstaan der schepenen van Sluis verkoopt Nicasin Boudelood, ten voordeele van het kartuizerinnenklooster, 15 stuivers grooten tornoois, jaarlijksche en eeuwigdurende rente, toegekend op woonhuizen staande te Sluis in de Rudderstrate, Sint-Jacobstrate en Bruchstrate [1].

1400. — 26 October.

Boudewyn de Vos, heer van Pollaere, maakt aan het kartuizerinnenconvent de jaarlijksche en eeuwigdurende cijnsrechten van 4 stuivers grooten tornoois over, hem toekomend op een huis staande in de Zuidzandstraat te Brugge, onder voorwaarde dat zijn echtgenoote Margareta ervan geniete voor den duur van haar leven [2].

1400. — 17 December.

Jan Metteneye, Agnes, weduwe van Sheer Pieter Broloos, Elisabeth, begijnzuster en Lodewyk van Theimsche erkennen verkocht te hebben aan heer Nicolaas Baerbesaen 3 lb. 6 stuivers 8 penningen parisis, jaarlijksche en eeuwigdurende rente toegekend op een woonhuis staande in de Hoedenmakersstrate te Brugge. Op zijn beurt bevestigt Nicolaas Baerbesaen dat deze rente toekomt aan de kartuizerinnen, met lastgeving voor deze laatsten jaarlijks en ten eeuwigen dage een jaargetijde te doen celebreeren tot zielelafenis van Lodewyk en Jacob, zonen van Jacob Metteneye [3].

1400. — 17 December.

Brieven waardoor Nicolaas Baerbesaen erkent dat de jaarlijksche en eeuwigdurende rente van 10 stuivers grooten tornoois, welke Aertuer de Ram en zijn echtgenoote hem verkocht hadden op twee woonhuizen staande in de Sheer Loys van Cassele strate te Brugge, toekomt aan het kartuizerinnenconvent met wiens penningen bovengemelde rente gekocht werd [4].

1401. — 6 Januari.

Brieven waardoor Nicolaas Baerbesaen aan het kartuizerinnenklooster overmaakt een jaarlijksche en eeuwigdurende rente van 23 stuivers parisis toegekend op een woonhuis staande in de Scottendyk [5] te Brugge ; deze rente werd hem door Lodewyk van Theimsche verkocht [6].

---

1. R. A. Br., nr 4800.
2. R. A. Br., nr 4291.
3. R. A. Br., nr 4806.
4. R. A. Br., nr 6012.
5. De Schottendijk is de huidige Sint-Annarei.
6. R. A. Br., nr 4807.

1401. — 1 Juni.

Brieven waardoor Boudewyn de Vos en zijn echtgenoote Elisabeth van Massemine, alsmede hun zoon Boudewyn de Vos, erkennen, op vraag van de priorin Agnes Voens, dat de goederen welke Boudewyn de Vos, vader, en welke op de akten vermeld staan, door dezen laatste voor rekening van het kartuizerinnenconvent aangekocht werden[1].

1. R. A. Br., nr 6314.

VIJFDE PRIORIN

MARIA DE VOS

1403-1418

De ouders en grootouders der nieuwe priorin[1] staan als de voornaamste weldoeners van het klooster bekend. Ook haar zuster, Johanna de Vos, behoorde tot de communiteit, en fungeerde als priorin van 1419 tot 1434. Haar broeder, Boudewyn de Vos, heer van Pollaere, Axel en Laerne, en zijn echtgenoote, Elisabeth van Massemine, behoorden tot de bizondere weldoeners van Sint-Anna en van Genadedal[2].

Reeds op veertienjarigen ouderdom was zij, ingevolge een bizonder privilege, in het klooster gekomen. Bij haar professie ontving het convent van harentwege, ten behoeve van den eeredienst, een tafel vol zilveren geschenken.

In het begin van haar prioraat ontviel haar de steun van zuster Cecilia van Azelbek, sub-priorin en novicenmeesteres, die op 14 Augustus 1403 overleed[3]. Het heengaan van deze voorbeeldige vrouw, die zoovelen tot goede kartuizerzusters had gevormd en die zelf zoozeer in deugden had uitgemunt, was een groot verlies.

In sommige omstandigheden lieten de schepenen van Brugge overigens niet na, de kloosters voor gestorte gebeden rijkelijk te beloonen. Een voorbeeld : « De Kartuizerinnen bij Brugge hadden druk ghearbeit met bedinghen voor den hertog, tijdens zijne vaart tegen de rebelle slandts van Ludeke (Luik)[4]. » De stad

1. Le Couteulx, VII, blz. 419-420 ; Le Vasseur, III, blz. 540.
2. J. Gailliard, II, blz. 350-373. R. A. Br., nr 4061, 4139, 6313, 6514.
3. Le Vasseur, III, blz. 69.
4. Edw. Gailliard, *De processiën generael en de Hallegeboden te Brugge.* Gent, 1912, blz. 1088. Gilliodts-van Severen, *Invent. Arch. Bruges*, IV, blz. 34. Rekeningen der stad Brugge over 1408-1409.

Brugge schenkt « daarvoor aan het klooster eene pipe[1] Spaansche wijn, ter waarde van 32 lb. 14 schellingen parisis ».

Na betrekkelijk korten tijd gevoelde de vicarius Steenken zich zoozeer aangetrokken tot de eenzaamheid en de stilte van de cel, dat hij het generaal kapittel van Seitz met aandrang verzocht hem uit zijn bediening in Sint-Andries te ontheffen. Waarschijnlijk heeft het bestuur van de urbanistische tak der orde hem feitelijk in 1404 daarvan ontslagen. Daarna begaf hij zich naar Trier waar hij in de Sint-Alban kartuize een zoogenaamde tweede professie aflegde[2].

In een zijner sermoenen verhaalt Steenken zelf dat hij te Trier de plaats van Joannes Maynardi had ingenomen. Deze Maynardi had drie en veertig jaar in het klooster te Trier gewoond. Steenken moest zijn voorganger goed kennen, want hij wist in bovengemeld sermoen nog een en andere bizonderheid uit den noviciaatstijd van Maynardi te verhalen[3].

De zusters van Sint-Anna hadden hem zeer noode zien vertrekken. Zij baden vurig voor zijn terugkeer en riepen daarbij de voorspraak in van de toenmalig zeer populaire heilige Catharina van Siëna († 1380). Even voor dat het generaal kapittel van Seitz in 1406 zou bijeenkomen, zegt de kroniek, verscheen de H. Catharina aan den prior-generaal Stephanus van Siëna, dien zij, gedurende haar leven, zeer goed gekend had ; het was zelfs op haar aanraden dat hij in de Orde was getreden. Zij openbaarde hem dat het Gods wil was dat het Brugsche klooster Steenken als vicarius zou terugkrijgen. Naar aanleiding hiervan, werd Herman Steenken door de kapittelvaders andermaal tot vicarius van Sint-Anna benoemd. Zij spoorden hem aan in deze

1. De pype of pipe was een inhoudsmaat voor vloeistoffen, inzonderheid in den wijnhandel gebruikt. Zij verschilde naar gelang de soort. De pype Spaansche wijn had een inhoud van 500 tot 600 liter.

2. De monniken waren door een professie aan een bepaald klooster verbonden. Wanneer zij, bij uitzondering, voor korteren of langeren tijd, in een andere chartreuse verbleven, werden zij daar « hospites » genoemd. Wanneer zij echter, om bizondere redenen, definitief van klooster veranderden, moest er een tweede professie geschieden, waardoor zij aan deze inrichting verbonden werden.

3. Le Couteulx, VI, blz. 356. Het feit werd ook medegedeeld door Dionysius den Kartuizer en door Pieter Dorland (Dorlandus, *o. c.*, blz. 336-337).

aanstelling te berusten[1]. Steenken aanvaardde gehoorzaam deze opdracht. Te Sint-Andries teruggekeerd legde hij zich met groote toewijding en met veel succes op de leiding der monialen toe.

Gedurende zijn tweejarige afwezigheid, was D. Judocus vicarius[2]; over zijn persoon en zijn bedrijvigheid vinden wij niets vermeld.

Het bestuur van Maria de Vos valt samen met een bizonderen bloei, zoowel in geestelijk als in stoffelijk opzicht. In 1407 stond de Orde toe, dat de vicarius Steenken niet uit zijn bediening mocht ontslagen zonder uitdrukkelijke goedkeuring van het generaal kapittel of van den prior-generaal[3].

Den 22 Mei 1408 stierf Margareta van Dudzele[4], die na het overlijden van haar echtgenoot, Jakob Metteneye, als « clerica reddita[5] », in het klooster was gekomen. Ook hun dochter, Margareta Metteneye, was gelijk met haar moeder in het klooster getreden. Zij was er procuratrix en overleed in 1450 of begin 1451.

Bij haar intrede in het klooster had Margareta van Dudzele een grooten bijbel benevens veel andere boeken geschonken. Gedurende haar kloosterleven gaf zij nog menig ander geschenk : « Sy gaf hier vele in renten en in andere zaken. Item sy gaf LXXX gemeten goed land. Item si dede die minste dormiter (slaapzaal) maken ende 't capitel van de grond up. Item si gaf XLVI pond parisis om 't scalye dac van den grooten dormiter.

1. Ch. c. g., 1406 : « Et hortamur eum in Domino ut haberet patientiam in obaedientia sibi commissa propter honorem Jesu Christi ad consolationem sponsarum eius ».

2. *Series Vicariorum.*

3. Ch. c. g., 1407 : « Ordinamus ad consolationem priorissae domus Sancte Anne prope Brugis et aliarum venerabilium filiarum suarum, quod D. Hermannus vicarius earum non possit eis auferri sine licentia capituli generalis vel prioris Cartusis in Seitz ».

4. Ch. c. g., 1409 : « Obiit Domna Margaretha Cartusis Metteneye monialis domus Sancte Anne prope Brugas, habens tricenarium » ; MIRAEUS-FOPPENS, *o. c.*, IV, blz. 599-602 ; GAILLIARD, IV, blz. 157.

5. De *clericae redditae*, die in de vroegere kartuizerinnenconventen somtijds werden aangetroffen, volgden in verzachten vorm de levenswijze der kloosterzusters. In de kerk, het kapittel, de cel en den refter namen zij op dezelfde wijze aan het kloosterleven deel. Zij hadden evenwel geen stemrecht en konden niet tot ambten geroepen worden. Wat de kartuizers betreft, hier werden de *clerici redditi* slechts tot het priesterschap toegelaten na uitdrukkelijke toestemming van het bestuur der Orde. H. J. J. SCHOLTENS, *De kartuizers bij Geertruidenberg*, blz. 14.

Item si dede de poest maecken, daer de coghen in staen. Item si gaf vele ander benificien ende ornamenten van de kerke in selveren en cristallen. Item si cochte nog vele andere dingen, dat niet al ware te vertellen. Item si bestede dry pont witten keersen aan 't convent.

Si licht begraeven bi Metteneye, in sint Jans Baptiste Capelle, met haere dochter[1] ». Vader, moeder en dochter werden dus in het Sint-Annaconvent begraven.

Volgens Gailliard, schonken moeder en dochter Metteneye nog aan het convent 80 gemet land en een jaarlijksche rent van 450 pond parisis[2].

Later verhoogden hun zoon Lodewijk Metteneye[3] en zijn neef Jakob, de inkomsten van de drie kapelanen die de kerk bedienden. De eerste bediening werd ingesteld, dank zij de vrijgevigheid van Jan van Ghistele, de tweede door Christiaan van Lisseweghe en de derde door Jan Roberecht[4].

Na dertig jaar weduwe te zijn gebleven, werd Anna, dochter van Jakob Posthoofds en echtgenoote van Colard Cortschoefs, ook als « clerica reddita » in de kloosterorde aanvaard. Aan het klooster schonk zij een eeuwigdurende rente van honderd pond parisis. « Item si bestelde een alf pint Ypicras op Witten Donderdag », wat wil zeggen dat zij op dien dag aan ieder lid van de communiteit een glas Ypicras[5] te drinken gaf.

« Item si bestelde drie pont keersen voor 't Convent ; daer men de lessen 's nachts mede segt. Item si dede die muelen ende de brauwerie hier maken. Si licht begraven in 't fruthoof[6]. »

---

1. MIRAEUS, blz. 600, 601.

Zulks wordt bevestigd door Gailliard, die eraan toevoegt : « Zy werd begraven in de capelle van de Metteneye aen de suytsyde van den hooghen autaer aan den choor, onder een seer schoone ende triumphante sepulture recht voor den autaer al van metael, ende op den serck syn drie beelden daeraf, d'eene seer vriendelyck gheaccoutureert is. » GAILLIARD, VI, blz. 354, 355.

2. GAILLIARD, IV, blz. 158.

3. Lodewijk Metteneye overleed den 17 December 1475.

4. GAILLIARD, IV, blz. 165.

5. Ypicras, van het grieksch. Het was een soort likeur of stroop vervaardigd uit wijn, suiker, kaneel en meer andere bestanddeelen. Te dien tijde was deze drank zeer gegeerd.

6. MIRAEUS, blz. 600, 601.

In 1415 meldde het generaal kapittel het overlijden van Beatrix Godscalck, koorzuster, en van Margareta de Vos, converszuster. Het jaar daarna volgde het doodsbericht van de monialen Catharina van Tult en Anna de Vos, alsmede van de oud-priorin, Agnes Voens, die stierf den 3 Maart 1416[1].

Ten gevolge van de scheuring in de Orde ontstaan, oordeelde men het geraadzaam de kloosters van Luik, Gent, Zeelhem en het convent der monialen van Sint-Andries tijdelijk bij de Rijnprovincie in te deelen. Toen in 1410 aan die scheuring een einde kwam, gingen deze vier inrichtingen tot de Picardische provincie over. Het volgend jaar echter werd deze laatste, om haar uitgestrektheid en taalverschil, in twee gesplitst : de Noord-Picardische en Zuid-Picardische. Al de kloosters van het huidige België, ter uitzondering van de Chartreuse te Herinnes, bij Doornik, behoorden tot de Noord-Picardische provincie.

Bij het einde der XVe eeuw, toen de uitbreiding van de Orde in ons land werd stopgezet, telde die provincie, welke men destijds de Teutonische provincie noemde, niet minder dan achttien kloosters, te weten : Edingen, Brugge (Sinte-Kruis), Kiel, Geeraardsbergen, Geertruidenberg, Zeelhem, Gent, Luik, Brugge (monialen van Sint-Andries), Utrecht, Amsterdam, Arnhem, Zierikzee, Scheut, 's Hertogenbosch, Delft, Kampen en Leuven[2].

Maria de Vos stierf den 15 Oktober 1416. Met bizondere toestemming van het bestuur der Orde werd deze priorin in de kloosterkerk, vóór het hoogaltaar, bij haar ouders begraven. Ook haar zuster Johanna werd later in dit graf bijgezet. Op de grafzerk stond de beeltenis van beide priorinnen[3].

Gedurende haar prioraat heeft Maria de Vos elf monialen in het convent aanvaard.

1. LE COUTEULX, VII, blz. 373.
2. H. J. J. SCHOLTENS, *De Kartuizers bij Geertruidenberg*, II, blz. 11, 12, 13.
3. Baron J. DE BÉTHUNE, *Méreaux des familles brugeoises*, blz. 305. Zie verder het hoofdstuk : « Zerken en grafzerken », blz. 175.

Het lag niet in den geest van de kartuizers en kartuizerinnen hun toevlucht te nemen tot geldinzamelingen, wat overigens met hun leven van afzondering en eenzaamheid geenszins strookte. God zond hun de noodige weldoeners.

1404. — 4 April.

Boudewyn de Vos, heer van Pollaere en Elisabeth van Massemine, zijn echtgenoote, maken over aan het kartuizerinnenconvent den aankoop van een woonhuis staande in de Nieuwstrate, bij Sint-Gillis, achter dit genaamd « ten Thoore », alsook den wederafstand van die woning aan de verkoopers, ten eeuwigen cijnse, met last voor het klooster, een jaarlijksche rente van 20 stuivers grooten, Vlaamsche munt, te betalen[1].

1404. — 28 Juni.

De schepenen van Sluis kennen aan het kartuizerinnenconvent een woonhuis toe staande in voornoemde stad, ten noorden van de Hogherstrate, uit hoofde van zes maanden achterstallige rentebetaling[2].

1404. — 8 November.

Jan vander Buerse en Nicolaas van Temsche, voogden van « Copkinne Jacob Rueps » maken over aan Catharina, zuster van genoemde «Copkinne» en moniale in het kartuizerinnenconvent, opdat deze er den ganschen duur van haar leven van geniete, de inkomsten van 4 gemet 80 roeden gelegen in het ambacht van sheer Woutermans, in de parochie Oudenburg[3].

1405. — 4 Februari.

Boudewyn de Vos, heer van Pollaere en Elisabeth van Massemine, zijn echtgenoote, verklaren over te maken aan het kartuizerinnenconvent de zeven gemeten, gelegen in het ambacht van Meetkerke, te Sinte-Pieters up den Dyc, die zij voor rekening en ten voordeele van dit klooster gekocht hebben[4].

1405. — 20 Maart.

Jan de Leeuwe neemt ten eeuwigen cijnse een woonhuis staande te Sluis in de Hogherstrate, mits betaling eener jaarlijksche rente van 40 stuivers grooten tornoois ten voordeele van het kartuizerinnenconvent[5].

1406. — 3 November.

Ten overstaan der schepenen van Sluis, wordt aan Zegher vanden Walle, ten voordeele van het Sint-Annaconvent, een jaarlijksche en eeuwig-

---

1. R. A. Br., nr 4822.
2. R. A. Br., nr 7500.
3. R. A. Br., nr 6013.
4. R. A. Br., nr 4175.
5. R. A. Br., nr 4821.

durende rente verkocht van 10 stuivers grooten tornoois, toegekend op een woonhuis staande te Sluis in de Hooghstrate, met uitgang in de Rebaudstrate[1].

1409. — 2 Maart.

Jan de Brouckere en Hendrik van Meetkerke verklaren dat hun ouders, bij testament, enkele goederen overgemaakt hadden aan het kartuizerinnenconvent, met last voor dit laatste, sommige diensten tot hunner zielelafenis te laten celebreeren.

Jan en Hendrik schenken aan Herman, vicarius, ten voordeele van de priorin en de kloosterzusters, 2 lb. grooten tornoois, jaarlijksche en eeuwigdurende rente, en 14 gemet 20 roeden gelegen te Meetkerke, met opdracht aan de zusters onder al de missen en diensten, die in hun convent zullen gecelebreerd worden, tot zielerust van deze personen te bidden, ze onder de sermoenen aan te bevelen, hun naam op het boek der jaargetijden in te schrijven en jaarlijks, den 8 Oktober, hun jaargetijde te celebreeren[2].

1412. — 26 Maart.

Brieven waardoor Gauthier van Heymsrode, ridder, uit naam zijner echtgenoote Elisabeth, alsmede Jan de Broukere en Hendrik van Meetkerke, erkennen aan het Sint-Annaconvent de 3/4 van 9 gemet 2 lijnen, gelegen in het ambacht van Straten, in de parochie Sint-Andries, ten geschenke gegeven te hebben. Die grond wordt nader in de akte vermeld[3].

1413. — 29 Mei.

Rynvisch geeft aan Maria Vos, priorin van het Sint-Annaconvent, een jaarlijksche rente van 50 stuivers parisis, op een woonhuis gelegen te Brugge, bij de Sint-Christoffelkerk en de markt, tusschen de huizen gezegd « ten Scepelkine » en « ten Koeyke », in ruiling van een huis staande in de Sheer Gillis Dopstraete[4].

1414. — 25 Januari.

Anna, weduwe van Colard Cortkscoof en dochter van Jakob Potshooft, ter gelegenheid harer ontvangst in hoedanigheid van « donatinezuster », maakt aan Maria de Vos, priorin der kartuizerinnen, al haar goederen, gronden en renten over. Deze goederen waren namelijk gelegen te Oudenburg, Zandvoorde, aan de polders, genaamd « Onzer Vrouwe poldre », alsook in de parochie Groede in den sheer Gheeraerds Moors polder. Bovengenoemde Anna verzocht heer Boudewyn de Vos deze akte met zijn stempel te willen verzegelen[5].

1. R. A. Br., nr 4828.
2. R. A. Br., nr 5929.
3. R. A. Br., nr 4130.
4. R. A. Br., nr 4069.
5. R. A. Br., nr 4865.

1417. — 5 Maart.

Adelissa, weduwe van Jakob Tobbins, parochiane van Sinte-Kruis, maakt een rente over aan het kartuizerinnenconvent met last voor het klooster, ten eeuwigen dage een jaargetijde voor haar zielerust te celebreeren [1].

1418. — 19 Mei.

Boudewyn de Vos en Elisabeth van Massemine, zijn echtgenoote, erkennen van hun zuster, Maria de Vos, priorin, en van haar communiteit de som van 70 lb. grooten, Vlaamsche munt, ontvangen te hebben, welke haar door verschillende liefdadige personen, tot onderhoud van het klooster en tot aankoop van gronden, geschonken werd.

Daar luidens de wet de kloosters geen aanwinsten mochten doen van gronden in het Vrye gelegen, verklaren Boudewyn de Vos en zijn echtgenoote, in ruiling van bovengenoemde som, aan het klooster 19 gemet 2 lijnen 50 roeden gelegen in het land van Cadzand, te verkoopen. Deze gronden worden in de akte gespecificeerd [2].

---

1. R. A. Br., nr 4876.
2. R. A. Br., nr 4061.

ZESDE PRIORIN

GEERTRUIDE VAN THEMSCHE

1418-1419

Geertruide van Themsche[1] die in 1418 als priorin optreedt, behoorde tot een adellijk geslacht. Zij was de dochter van Jakob van Themsche en van Catharina Braderickx[2]. Haar broeder, Christophorus van Themsche, was monnik en procurator van Sint-Anna en stierf in 1443.

Kort na het aanvaarden van het bestuur werd de priorin overvallen door een ziekte, die zij met voorbeeldige berusting verdroeg. Zij stierf den 7 Augustus 1419, na een prioraat van nauwelijks tien maanden. De kroniek van het klooster prijst haar ijver voor het naleven van den Regel alsook haar buitengewone minzaamheid jegens anderen, terwijl zij voor zichzelf zeer hard en streng was.

Ook in latere tijden hebben leden der familie van Themsche tot het convent van Sint-Anna behoord. In 1448 overleed zuster Catharina van Themsche. Zij was dochter van Geertruides broeder, Michiel, die in 1432 en 1440 schepen van Brugge was. In 1515 of 1516 stierf zuster Agnes van Themsche, kleindochter van Geertruides broeder, Jakob, die in 1419 als schepen wordt vermeld.

De priorin van Themsche was de achterkleindochter van den roemrijken Bruggeling, Jan Breidel.

Tot slot van dit hoofdstuk vermelden wij dat aan zuster Geertruide van Themsche (Trudekin genaamd), bij erfenis van haar ouders, een jaarlijksche en eeuwigdurende rente van 3

---

1. LE VASSEUR, III, blz. 26-27 ; *Catalogus Priorissarum*. Men vindt dien naam op verschillende manieren geschreven : van Themske, van Theemsche of van Theimsche.

2. GAILLIARD, VI, 21-31.

Pond grooten, op het huis van Jan Gheerlo te Sluis, toegekend was.

Bij akte van 21 Februari 1392 geven de burgemeester en schepenen der stad Sluis toelating aan de voogden, Jan Braderickx en Joris van Themsche, deze rente aan het kartuizerinnenklooster, waar Trudekin gekleed en geprofest werd, over te zetten [1].

---

1. R. A. Br., nr 4707.

ZEVENDE PRIORIN

JOANNA DE VOS

1419-1434

Zuster Joanna de Vos[1], wier naam en familiebetrekkingen reeds meermalen werden vernoemd, trad in het klooster toen het convent gedurende drie jaren (1480/2) binnen Brugge verbleef. Zij werd in de Sint-Jakobskerk gewijd. Ze was ongeveer vijftig jaar toen men haar tot priorin benoemde.

Tijdens haar bestuur werd het huis met voorspoed gezegend. De reeds bestaande bloei nam geleidelijk toe. Niet minder dan vier en twintig koorzusters werden gedurende die jaren in de communiteit opgenomen. Het aantal monniken, aan het klooster verbonden, nam eveneens toe.

In 1420 of in het begin van 1421 overleed Willem van Boxtel, monnik van Sint-Anna. In 1422 nam Beatrix van Langemersch het kartuizerkleed aan. Zij was vermoedelijk een dochter van ridder Zeger van Langemersch, gehuwd met Beatrix de Vos, dochter van Boudewyn de Vos, heer van Pollaere, zuster van de priorin. Beatrix van Langemersch bracht twee en zeventig jaar in het klooster door.

Den 4 Januari 1423 stierf de hier pas genoemde Boudewyn de Vos. Ruim een jaar later, 27 Februari, overleed zijn echtgenoote, Elisabeth van Massemine. Beiden werden in het klooster, in het koor vóór het altaar begraven[2]. Hun dochter, zuster Anna de Vos, werd bij hen ter aarde besteld. Dezelfde steen dekte ook het graf van Willem de Vos, die den 1 Augustus 1407 overleed.

In 1425 stuurde het generaal kapittel tijdelijk naar Sint-Anna

---

1. *Catalogus Priorissarum;* LE VASSEUR, II, blz. 477-478.
2. J. GAILLIARD, blz. 357 ; baron J. DE BÉTHUNE, *op. cit.*, blz. 305.

broeder Dirk, een convers van het Hollandsche huis bij Geertruidenberg, dat door den Sint-Elisabethsvloed veel had geleden[1].

Een zeer gevoelig verlies ondergingen de zusters door het overlijden van de vicarius, Herman Steenken († 23 April 1428)[2].

Tijdens de vele jaren van zijn vicariaat had hij vijf en dertig koorzusters, twaalf converszusters, negen donatinnen en twee clericae redditae (Margareta Metteneye, moeder, en Anna Pothof) in het klooster zien komen. Ten behoeve van zijn opvolgers had hij een verhandeling *De regimine monialium* opgesteld, vrucht van zijn rijke ervaring[3].

Steenken schreef vijftig preeken over het Onze-Vader, welke hij wellicht in het Dietsch voor het convent van Sint-Anna heeft gehouden. Zij zijn door een honderdvijftigtal voorbeelden aangevuld. Deze verzameling is bekend als de *Expositio melliflua*[4].

Twee handschriften van den Dietschen tekst bleven bewaard : een exemplaar, dat in 1927 te Leopoldsburg in privaat bezit was[5] en een exemplaar in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel[6]. Zij bevatten waarschijnlijk niet den oorspronkelijken tekst maar een vertaling uit het Latijn.

---

1. Ch. c. g., 1425 in domo Hollandiae : « Et frater Theodoricus ejusdem domus conversus vadat ad domum Sancte Anne prope Brugas ad hospitandum ad Ordinis voluntatem ».

2. Weale heeft in den knielenden monnik, die op Jan van Eyck's paneel *De H. Maagd met den Kartuizer*, als donator voorkomt, verkeerdelijk het portret van Herman Steenken gezien. Het stelt den prior Jan de Vos voor. Vgl. *Oud Holland*, LV, 1938, blz. 49-62.

3. Th. Petreius, *Bibliotheca Cartusiana*. Coloniae, 1609, blz. 143-144.

4. J. Jacobs, *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal en Letteren*, 1927, blz. 51-72.

5. Inc. : « Hier beghint die voersprake op den heiligen paternoster, dien onse lieve here Jhesus Christus selve ons geleert heeft met synen gebenediden heiligen honichvloeienden monde ». — Expl. : « Desen heiligen paternoster ende dese salighe leeringe daer op dat predicden die weerdige vader Her Herman Stekin, vicarius van den clooster van Sinte Anna bi Brugge, die staerf int jaer ons heren MCCCC ende XXVIII op den XXIII sten dach van Aprille. Item dit boeck is geschreven te Maestricht int beslooten susterhuis opter Meechendries, ende voleindet op Sinten Christinadach. Ende het heeft geschreven een arme susterken, arm van doechden, suster Katryn van Rade, int jaer ons heren doe men screiff MCCCC ende LXXXVII ».

6. Hs., nr 2386, xve eeuw, fol. 1-163 : « Die exposicie oft verclaringhe op die bedinghe, die ons lieve heere Jesus Christus sinen apostelen leerde ». Herkomstig uit het Roode Klooster bij Brussel.

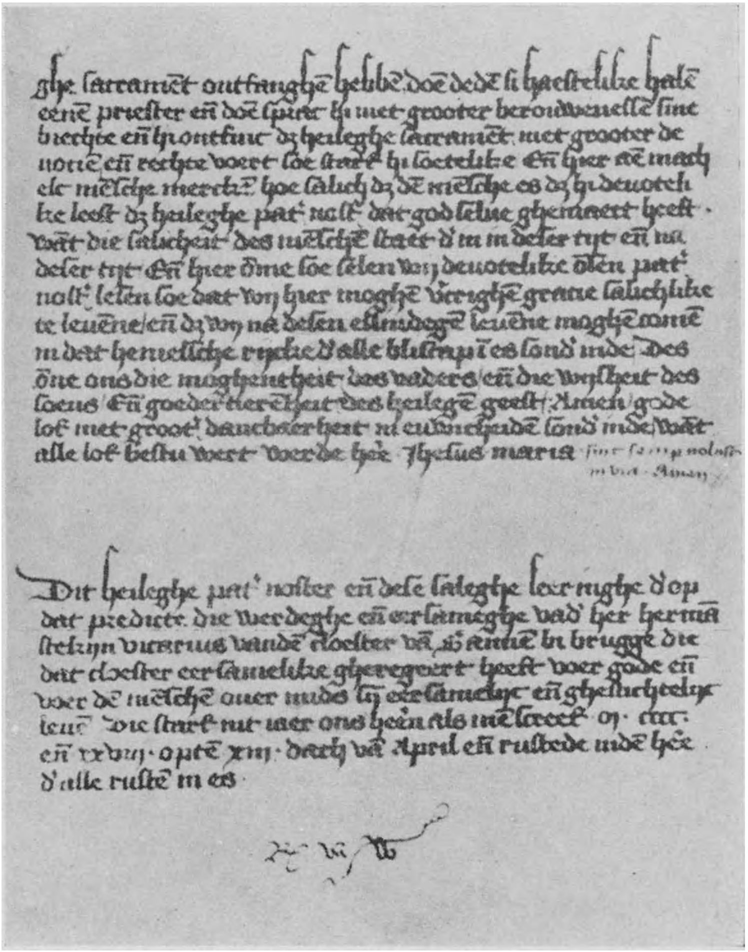

Afb. 6. — Slotpagina van het werk van den vicarius Steenkens.

De Latijnsche tekst werd herhaaldelijk in druk uitgegeven, en wel het eerst in 1480 bij Arnold de Keysere te Oudenaarde : *Hermanni de Petra de Scutdorpe Sermones quinquaginta super orationem dominicam* (in fol. ; 144 blz. ; 2 kol.). Vervolgens in 1484 bij Joannes de Westfalia te Leuven : *Compendiosa Sermonum quinquaginta super dominicam orationem compilatio* (in fol.). Daarna in 1512 bij Richardus Goupil te Rouen [1].

In 1484 werd te Leuven gedrukt zijn *Tractatus de Immaculata conceptione beatissimae semper Virginis Mariae* (in fol.). Steenken wordt ook auteur genoemd van de *Sermones de tempore et de Sanctis*, in zes boeken.

De plaat hierbij is een reproductie van de eindpagina der « Expositie oft verclaringhe op die bedinghe, die ons lieven heere Jesus-Christus sinen apostelen leerde », door Herman Steenken [2].

Wij laten opmerken dat er nog enkele codices uit de XIVe en XVe eeuw voorhanden zijn, waarvan de auteurs ons onbekend bleven, maar die tot de boekerij van onze kartuizerzusters behoord hebben. Deze zijn : « Summa virtutum », « St Thomas de Aquino, Opera », « Jordanus de Quedlinburg », « Sermones » [3].

Tal van stichtende verhalen betreffend zijn persoon zijn in het convent blijven voortleven en werden door latere kronieken geboekt. Eens gebeurde het — aldus de Vlaamsche kroniek — dat een der zusters tegen Kerstmis doodelijk ziek was en in stervensgevaar verkeerde. De vicarius gebood haar in naam der heilige gehoorzaamheid, niet te sterven vóór het feest. De zuster stierf op tweeden Kerstdag [4].

---

1. Van den Latijnschen tekst zijn verschillende handschriften bewaard, o. m. :
Utrecht : Universiteitsbibliotheek, codex nr 143, afkomstig van de kruisheeren te Maastricht, die het hadden ontvangen uit de nalatenschap van kanunnik Dirk van Linde, in 1458 overleden.
Brussel : Kon. Bibliotheek, codex nr 1998 (XVe eeuw), fol. 3-139, afkomstig van de kartuizers te Geeraardsbergen, codex nr 1969 (XVe eeuw), fol. 2-140 v, afkomstig van de regulieren van Bethlehem bij Leuven, en codex nr 1654.
Darmstadt : codex nr 449.
Parijs : Arsenal, codex nr 8211.
2. Koninklijke Bibliotheek, Brussel, sectie der handschriften, nr 2386.
3. Koninklijke Bibliotheek, Brussel : Catalogus Vanden Gheyn, III, nr 2146, 1589 en 1934 ; ze worden er aangeduid als herkomstig uit het kartuizerinnen-convent van Sint-Anna.
4. LE VASSEUR, I, blz. 504 ; IV, blz. 577 ; LE COUTEULX, VII, blz. 576.

Toen Steenken hier vicarius was, zoo verhaalt dezelfde bron, was er een jongeling die naar den hemel was opgetogen geweest. De vicarius ging hem bezoeken en stelde hem de vraag of hij daar ook kartuizers had gezien. « O Pater », antwoordde de jongeling, « de kartuizers zitten er allernaast de H. Drievuldigheid en de Orde geniet er den voorrang boven alle anderen. »

Ook weet de kroniek te verhalen dat Steenken, na zijn dood, aan zijn ondervicarius verscheen en dezen verzekerde dat zijn ziel op 's Heeren Hemelvaartdag de volmaakte hemelvreugde zou genieten.

Een man, die de gewoonte had te vloeken, was daarover reeds meermalen te vergeefs vermaand geweest. Eens dat hij in het klooster was en op het punt stond in zijn fout te hervallen, kwam juist de vicarius voorbij, die hem zwijgend aankeek. De man was heelemaal onder den indruk van dezen blik en vroeg wie deze monnik was. Toen men hem zegde dat het de vicarius was, bekende hij dat de pater wel een wondere macht bezat, daar de vloekwoorden op zijn lippen waren verstomd. Sindsdien was hij van zijn kwade gewoonte verlost[1].

Niet ver van het klooster stond een kapel van de H. Barbara, waar Steenken, op zekeren dag, met enkele vrienden voorbijkwam. Hij had een zeer groote vereering voor het Bitter Lijden. Toen hij het oog richtte op het kruisbeeld der kapel, werd hij zoo bewogen dat hij geheel buiten zich zelven geraakte. Hij hoorde niet meer wat zijn gezellen tot hem zeiden en merkte in 't geheel niet op wat om hem heen gebeurde. Wanneer hij, na enkelen tijd, het bewustzijn teruggekregen had en de omstaanders bemerkte, bloosde hij hevig en betreurde het dat zij van zijn vervoering getuigen waren geweest.

Graag zag hij dat de communiteit veelvuldig tot de H. Tafel naderde. Het feest van de verschijning des Heeren hield hij steeds bizonder in eere. Hij had een engelachtig geduld : nimmer zag men hem droevig of neerslachtig.

Steenken's confrater en tijdgenoot, Albert Kivet[2] uit het Arn-

---

1. Le Vasseur, I, blz. 504 ; Le Couteulx, VII, blz. 576.
2. Over hem, Le Vasseur, II, blz. 127-134 ; H. J. J. Scholtens, *Bossche Bijdragen*, LIV, blz. 36-41.

hemsche kartuizerklooster en die over het convent van Sint-Anna zeer goed was ingelicht[1], heeft in zijn *Referendarium Exemplorum* het volgende verhaald : « In het jaar 1424 had zich te Brugge een dame verhangen. De naastbestaanden, om opspraak te vermijden, hielden het voorval geheim. Zij hadden voor een passende begrafenis in het klooster der kartuizerzusters gezorgd. In den daaropvolgenden nacht echter, toen het convent in het koor de metten zong, werden de zusters opgeschrikt door een hevig en aanhoudend geraas in de omgeving van het graf. De ontsteltenis was zoo groot, dat men uit het koor vluchtte. Drie jonge monialen werden zenuwziek, en moesten te bed blijven onder bewaking. De volgende nachten bleef het wonder feit zich geregeld herhalen. Ten einde raad werd een bode naar Antwerpen gestuurd om den prior van het Kiel, Dirk Teerlinck († 1449), die visitator der Provincie was, over het gebeurde een verslag uit te brengen. IJlings snelde deze daarop naar Brugge. Na met Steenken beraadslaagd te hebben, begaven beiden zich naar de familie van de overledene, en werden op de hoogte van den toestand gebracht. In overleg met den pastoor van Sint-Andries werd het lijk, in alle stilte, in ongewijde aarde overgebracht. Het gerucht werd niet langer gehoord[2].

Pater Herman Steenken stierf als een heilige, den 23 April 1428, na een vicariaat van acht en twintig jaar in het klooster van Sint-Anna in de Woestijn ; veertig jaar was hij kartuizer geweest. In hem verloor de communiteit een vader, een heilige, een niet geëvenaarden zielenleider. Niet alleen was hij een geleerd theoloog, maar ook een uitmuntend predikant, die ongemeenen bijval oogstte[3].

---

1. Terwijl hij prior te Wesel was, fungeerde de oud-vicarius van Sint-Anna, Jan van Delden, daar als procurator.

2. RAISSIUS, blz. 79, Elisabeth van Massemine, echtgenoote van Boudewyn de Vos en schoonzuster van de priorin Joanna de Vos, was 27 Februari 1424 overleden en naast haar echtgenoot in de kloosterkerk, vóór het altaar begraven. Heeft het verhaal op haar betrekking ? Niets wijst er overigens op, en wat van haar bekend is leent geen grond aan zulke veronderstelling. J. GAILLIARD, blz. 357.

3. A. VIAENE, Her Herman van Seutdorpe, *Biekorf*, XXXIV, 1928, blz. 115-116 ; J. VAN MIERLO, Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden, II, Antwerpen, 1940, blz. 161.

Niettegenstaande een leven van afzondering, kenmerk van de Orde, ging zijn faam ver buiten de kloostermuren, evenals nu nog, na vijf en halve eeuwen, zijn geleerde schriften zijn roem verspreiden. Een kartuizer blijft inderdaad liefst onbekend, zoo niet miskend[1]; maar in vicarius Steenken is het woord bewaarheid geworden : « die zich vernedert zal verheven worden ». Hij is een der puurste glories zijner Orde en van Sint-Anna in de Woestijn geweest.

Een zeer waardigen opvolger kreeg Steenken, in 1428, in den persoon van vicarius Hugo van Delft[2]. Hij was monnik van het klooster van Kiel bij Antwerpen. Van omstreeks 1424 tot 1428 was hij prior van de kartuizers buiten Geertruidenberg, wier klooster in 1421, door den Elisabethsvloed getroffen werd en dientengevolge nog steeds in nood verkeerde.

De kronieken van Sint-Anna spreken met veel lof over Hugo van Delft[3]. Het is zeker aan de geestelijke leiding van het convent ten goede gekomen, dat ook deze voortreffelijke vicarius langen tijd, namelijk gedurende twintig jaar, dit ambt waarnam.

Van de monniken die hem ter zijde stonden, stierf in 1433 of in het begin van 1434 D. Zegerus[4]. In 1434 overleed Hendrik van der Voorde[5]. Deze was aanvankelijk professus van de Chartreuse bij Edingen en werd later, door een tweede professie, monnik van Sint-Anna. Zijn plaats werd vermoedelijk ingenomen door zijn conprofessus uit Edingen, Jan van Haycruce (de Alta Cruce)[6], die eveneens door een tweede professie bij het convent van Sint-Anna was ingelijfd. Hij overleed daar, den 7 Sep-

---

1. Zoo hebben de kartuizers ook nimmer de heilig- of zaligverklaring betracht van hun medebroeders die in geur van heiligheid gestorven waren. Te allen tijde hebben zij de daden van deugd en de bovennatuurlijke gebeurtenissen, welke tot dit eerebetoon hadden kunnen leiden, als een geheim in hun communiteit bewaard.

2. *Series Vicariorum;* LE VASSEUR, I, blz. 281.

3. « Vir fuit eximia morum mansuetudine praeditus, versatissimus in rerum spiritualium cognitione, et insigni exornatus vitae sanctimonia. » (LE VASSEUR, I, blz. 281.)

4. Ch. c. g., 1434 : « Obiit D. Zegerus, monachus domus Sancte Anne prope Brugas ».

5. LAMALLE, blz. 21, 52, 57.

6. LAMALLE, blz. 21, 56, 57.

tember 1442. In 1445 of in het begin van 1446 werd D. Pieter van Laer door den dood aan de communiteit ontrukt[1].

Onder het prioraat van Joanna de Vos, namelijk den 3 Juli 1432, stierf haar neef, Boudewyn V de Vos. Zijn echtgenoote, Margareta van Lovendeghem, was hem den 8 Maart 1423 reeds voorafgegaan. Beiden werden bij hun voorvaderen in het koor begraven.

Joanna de Vos overleed den 11 Juli 1434. Zij had vier en twintig monialen in het convent opgenomen.

Het Sint-Annaklooster genoot groote sympathie vanwege de notabelen van de streek ; men oordeele erover naar de giften of bevoordeelingen die wij hieronder opsommen :

1419. — 26 Juli.

Willem Gheerolf verkoopt aan « Bouden den Vos », heer van Pollaere, de helft van 32 gemet grond, gelegen in het ambacht van Straeten in de parochie Sint-Andries, ten zuid-westen van de kerk. Deze gronden welke hem en het kartuizerinnenconvent gemeenschappelijk toebehoorden, werden « Boenecourt » genaamd[2].

Bij brief van 25 September 1419 erkent Boudewyn de Vos deze aanwinst voor rekening van het kartuizerinnenklooster gedaan te hebben[3].

1423. — 15 October.

Boudewyn de Vos en zijn echtgenoote Elisabeth van Massemine erkennen, voor rekening van de priorin en de zusters van het kartuizerinnenconvent, de in de oorkonden nader vermelde goederen verkocht en overgedragen te hebben[4].

1426. — 18 October.

Jakob Sculaert erkent van heer Christoffel van Themsche, priester, procurator van het Sint-Annaconvent, ontvangen te hebben de som van 84 lb. 12 stuivers 2 penningen grooten, voortkomende van den verkoop, ten voordeele van genoemd klooster, van 19 gemet 69 roeden, gelegen in het ambacht van Jabbeke te Stalhille[5].

1. Ch. c. g., 1446 : « Obiit D. Petrus de Laer monachus domus Sancte Anne prope Brugas ».
2. R. A. Br., nr 2302. De hofstede Bonnecour draagt nog dien naam en staat bij de Sint-Annadreef, nr 2, dicht bij het voormalig kartuizerinnenklooster.
3. R. A. Br., nr 4116.
4. R. A. Br., nr 2301, 2302.
5. R. A. Br., nr 4252.

1426. — 14 December.

Jan Gheerolf erkent verkocht te hebben aan Jakob van Theimsche, ten voordeele van het kartuizerinnenconvent, 50 roeden grond, gelegen in de parochie Stalhille [1].

1427. — 2 October.

Michiel van Theimsche en Magdalena, zijn echtgenoote, dragen over aan mevrouw Joanna de Vos, priorin, ten voordeele van het kartuizerinnenconvent, zekere renten en gronden als zijnde, overigens, door Michiel van Theimsche, met de penningen en voor rekening van genoemd convent aangeworven [2]. Deze overdracht geschiedde onder hun zegel, en dien van Jakob van Theimsche, Michiels broeder.

1428. — 17 September.

Jan Ryx en zijn echtgenoote verkoopen aan Christoffel van Theimzeke, ten voordeele van het kartuizerinnenklooster, een woonhuis gezegd «ter Ghibe », staande te Brugge in de Zuudproossche, bij de «cleene Eeckoutbrugghe ». Bij zelfde akte schenkt voornoemde Christoffel, procurator van het convent, dit woonhuis aan de verkoopers, ten eeuwigen cijnse, mits betaling eener jaarlijksche rente van 12 lb. parisis Vlaamsche munt [3].

1428. — 3 November.

Hendrik van Meetkerke en Catharina, zijn echtgenoote, geven aan Joanna de Vos, priorin, al hun toekomende rechten hoofdens een akte verleden den 18 October 1426, met betrekking tot 19 gemet 69 roeden grond, in het ambacht van Jabbeke en Stalhille [4].

1429. — 9 Februari.

Hendrik van Meetkerke en zijn echtgenoote, parochianen van Snellegem, schenken aan het klooster 6 gemet 1 lijn 38 roeden, gelegen in de parochiën Zerkegem en Jabbeke, in de « Brouc » ; dit ter gelegenheid der aanvaarding van Elisabeth de Rohen in het kartuizerinnenconvent. De akte ging door te Snellegem in de woning der schenkers [5].

1430. — 24 Juli.

Franciscus de Heict ontvangt, in zijn hoedanigheid van procurator van het convent, verschillende renten; hieronder vermelden wij de rente geschonken door Boudewyn Porlingiet, toegekend op de woning, gezegd « 't Huus ter zee », staande langs de Reye, ten noorden, rechtover de Koningsbrug te Brugge [6].

1. R. A. Br., nr 4893.
2. R. A. Br., nr 4897.
3. R. A. Br., nr 4900.
4. R. A. Br., nr 4876.
5. R. A. Br., nr 4903. Zie beknopten inhoud van de akte, in 't Vlaamsch vertaald, in het bijvoegsel, nr VI.
6. R. A. Br., nr 4904.

1432. — 6 October.

Joris Ruebs en zijn echtgenoote dragen over aan de priorin en zusters van het kartuizerinnenconvent, al hun toekomende rechten voortkomende van de akte dd. 31 Mei 1432, 't zij 5 gemet 2 roeden, gelegen te Ghistel en te Westkerke [1].

1433. — 9 October.

Jakob Biese verkoopt aan Jan de Guucht, ten voordeele van het kartuizerinnenklooster, verschillende renten nader in de akte vermeld en toegekend op enkele woonhuizen in de stad Sluis [2].

1434. — 20 Mei.

Bartholomeus Moreel maakt over aan broeder Gilbert Coutereel, ontvanger van het kartuizerinnenconvent, 1 lijn 44 roeden, gelegen in het ambacht en de parochie Lophem [3].

---

1. R. A. Br., nr 4909.
2. R. A. Br., nr 3385.
3. R. A. Br., nr 4915.

ACHTSTE PRIORIN

MARIA DE BROUCKERE

1434-1465

De een en dertig jaren prioraat van Maria de Brouckere maken een tijdperk uit van hoogen bloei in- en uitwendig.

De priorin stamde uit een adellijke familie. Haar ouders waren Jan de Brouckere en Barbara van de Vagheviere.

Deze overste werd in den *Catalogus Priorissarum* als volgt geschetst : « Onder haar vele deugden blonk vooral de nederigheid uit. Zij had een kalm en rustig gemoed, alsook een voorliefde voor de armoede en wijdde zich volledig toe aan de geestelijke oefeningen [1] ».

Over verschillige kloostervrouwen uit dit tijdvak vindt men in de kroniek merkwaardige dingen aangeteekend. Evenals de kartuizers, hielden de kartuizerinnen zorgvuldig de buitengewone gebeurtenissen en feiten geheim welke blijkbaar aan een bovennatuurlijke kracht moesten toegeschreven worden. Wij aanzien het nochtans niet als onbescheiden van onzentwege ze na een viertal eeuwen bekend te maken.

Een zuster die de priorin in haar cel was komen bezoeken, vond haar in vervoering bij een verschijning van het kind Jezus [2].

Een bizondere devotie voor de Passie Onzes Heeren schijnt van ouds in de XVe en in het begin van de XVIe eeuw in het klooster te hebben gebloeid. Wellicht was zulks te danken aan den heiligen vicarius Steenken (1402-1404 en 1406-1428) die een ongemeenvurig vereerder was van 's Heeren Lijden [3].

---

1. « Inter caeteras virtutes singulari humilitate praecelluit. Fuit etiam moribus admodum pacifica, paupertatis amatrix, detilissima spiritualibus exercitiis. » *Catalogus Priorissarum; Kroniek;* LE VASSEUR, III, blz. 498 ; GAILLIARD, I, blz. 404-405.
2. *Catalogus Priorissarum* en *Kroniek*.
3. LE VASSEUR, I, blz. 504 ; LE COUTEULX, VII, blz. 576.

Den 14 November 1438 overleed zuster Catharina Buls[1] die het Bitter Lijden een bizondere vereering had toegedragen. Zij schreef *een tractaat ofte boecxken der selve Passie Christi genomen uyt de H. Schriftuur,* dat door gestudeerde zusters zeer gunstig werd beoordeeld.

Bij haar doodsbed kwam de duivel haar zeggen dat zij verdoemd was. Toen zuster Catharina blijk gaf daar geen geloof aan te hechten, nam de duivel de vlucht, terwijl hij een walgelijken stank achterliet. Nu verscheen haar Christus, haar Bruidegom, toonend zijn rechterhand, zeer opgezwollen, bloedend en met een plompen nagel doorboord. Hij verzekerde haar dat zij Hem nog denzelfden dag in de glorie zou aanschouwen.

Omstreeks 1435 was er een zuster die eveneens voor de Passie Onzes Heeren een groote vereering had. Zij was buitengewoon devoot en bezat de gave der tranen. Op zekeren dag, tijdens de Metten, werd zij door den slaap overvallen. Onverwachts zag zij Jezus met het Kruis op zijn schouders, waaronder Hij bijna bezweek[2].

Omtrent dienzelfden tijd stierf een zuster die het bidden voor de afgestorvenen eenigszins had verwaarloosd. Zij verscheen na haar dood, zeggende dat de gebeden welke men voor haar zielerust deed, weinig baatten. « Ende al ist saecken sijde sij, dat mijn fouten en de mijn achterlaeten daer inne ick te kort bleef door andere religieusen betaeld wierden, nochtans zoo soude mijne saelichkijt in groot perijckel geweest hebben, ten waere ick Godt Almachtig in mijn leven hadde gebeden om een druppelken van sijn kostbaar bloet tot remedie mijnder siele naer mijnder doodt ; hetgeen mij ook gejont is ; want Jezus uitstekende tot mij een seer wit en suiver cleed, waarin in 't midden sich vertoonde een seer cleijn plecxken ende tittelken van sijn dierbaer bloet, het welck soo clijn was, dat men 't quaelijk en konde sien[3]. » Dit alles luidens de « Kroniek ».

Van een harer tijdgenooten, die donatien was en een zuster

1. Ch. c. g., 1439 : « Obiit soror Catharina Huls (sic) monialis domus prope Brugas » ; LE VASSEUR, IV, blz. 127-128 ; *Kroniek.*

2. *Kroniek.*

3. *Kroniek.*

van den subvicarius Jan de Pape, wordt eveneens vermeld, dat zij een groote vereerster van de Passie Onzes Heeren is geweest [1].

Een dergelijke overlevering is ook verbonden aan de nagedachtenis van Elisabeth Bladeline [2], die in 1460 als subpriorin en novicenmeesteres van het convent was gestorven. Vaak had zij de geheimen van het Lijden des Zaligmakers onder een vloed van tranen overwogen.

In 1440 stierf een jonge zuster, die zeer heilig had geleefd. Haar tante, die eveneens tot de communiteit behoorde, treurde zeer om haar dood en verlangde haar nog eens te zien. Korten tijd daarna zag een der zusters de overledene, na de Metten, de cel van haar tante binnengaan [3].

De in 1445 fungeerende kosteres was zeer devoot tot de H. Drievuldigheid. Op het einde van haar leven kreeg zij des nachts, omstreeks den tijd van de Metten, een beroerte. Toen zij verlamd en verlaten lag, werd ze door een groote schaar heiligen getroost.

Opmerking verdient ook hetgeen zuster Amelberga van Hamme [4] zou voorgevallen zijn. Zij was zoo ernstig ziek dat zij drie dagen buiten bewustzijn lag. Onderwijl werd zij, naar zij later mededeelde, door haar Engelbewaarder geleid, eerst naar het Paradijs en vervolgens naar het Vagevuur, waar zij veel zielen zag die groote kwellingen leden. Nog veel meer werd haar getoond, en dat alles zou zij verteld hebben indien een priester haar niet het stilzwijgen had opgelegd. Daarna werd zij gedurende drie jaar aan het ziekbed gekluisterd, terwijl zij bijna geen ander voedsel nam dan de H. Eucharistie. Zij voorspelde den dag van haar dood (21 October 1443).

In 1557 had een kloosterknecht, op voorschrift van den dokter, vleesch te eten gekregen dat buiten huis gekocht en bereid was.

Heimelijk werd het echter, tegen den regel in, in de keuken

1. Le Vasseur, I, blz. 203.
2. Le Vasseur, I, blz. 364.
3. *Kroniek.*
4. *Kroniek;* Ch. c. g., 1444 : « Obiit soror Amelberga, monialis dicte domus Sancte Anne ; Le Vasseur, IV, blz. 21.

gebracht om opgewarmd te worden. Nauwelijks was de pot op het vuur gezet of hij sprong in vele stukken[1].

Het convent had, vanwege wereldlijke personen, voor ieder zuster een vischpastei gekregen. Een ervan echter was, door een ongepaste grap, met vleesch gevuld. De zuster, die deze pastei kreeg, werd na den eersten hap terstond doodelijk ziek[2]. Tot dusver de « Kroniek ».

Michiel van Temsche, broeder van Kristoffel, wiens dochter kloosterlinge was te Sint-Anna, had eveneens veel sympathie voor ons convent ; hij mag onder de groote weldoeners van het klooster gerekend worden. Ziehier, volgens Miraeus, wat hij in 1440 ten geschenke gaf : « In MCCCCXL gaf Mychiel *van Teemsike* en zyn wyf desen huse in warachtege almoesene IV gemeten en XXV livre grossorum. Daer af sal men gheven een hoet ruggenbroot 't poerten de armen. Ende van dien gelde was de Clooster van de Nonnen gepaveert met viercante steenen, ende verwit. Ende ook de Moneken Clooster en de Sinte Barbele Capelle was der mede vermaect, daer 't noet was. Ende met dien summe fundeerde hi een Capelrie in sinte Barbels Capelle, ende andere beneficien die hi gaf. Hi licht begraven in S. Barbels Capelle, ende syne dochter ook[3] ».

Hetzelfde jaar, den 25 November, stichtte hij in ons klooster een jaargetijde en schonk daartoe de weide « Zeldone onder Beke », in de heerlijkheid Wulfsberge te Oedelem[4].

In 1448 werd de vicarius Hugo van Delft uit zijn ambt ontslagen. Hij keerde terug naar het klooster zijner professie te Kiel, waar hij kort daarna overleed[5]. Hetzelfde jaar werd, in zijn plaats, Arnold Herinck van Amsterdam[6] met de geestelijke leiding van de zusters belast. Herinck was professus van de Chartreuse bij Geeraardsbergen. Door een zoogenaamde tweede professie werd hij monnik van Sint-Anna.

1. *Kroniek.*
2. *Kroniek.*
3. MIRAEUS, blz. 600, 601.
4. R. A. Br., nr 4919 en 4920.
5. Ch. c. g., 1450 : « Obiit D. Hugo de Delft, monachus professus domus Sancte Catharine prope Antverpiam, dudum vicarius domus Sancte Anne ».
6. R. A. Br., fonds kartuizerinnen, nr 1720, nr 5929, akte van 2 Juni 1452 ; *Series Vicariorum ; Kroniek ;* LE VASSEUR, I, blz. 197.

De nieuwe vicarius was een man van uitstekende deugd. Zijn serene en blijde gelaatstrekken troffen elkeen[1]. De kronieken kenschetsen hem verder als een zeer inwendig mensch, door Gods genade verlicht. Van jongs af had hij een groote devotie tot de H. Maagd. Nog in de wereld zou hij haar eens in volle klaarheid vóór zich hebben zien staan. Hij bad haar dat zij hem in zijn stervensuur terzijde zou staan. Bij zijn gebed placht hij vaak overvloedige tranen te storten.

Tijdens zijn vicariaat heeft hij meerdere altaren doen oprichten, daar het aantal monniken, aan het convent verbonden, vermeerderd was en in de vroege morgenuren talrijke missen gelijktijdig moesten gecelebreerd worden. Ook in veel andere opzichten wist hij de belangen der communiteit te bevorderen.

Wie zijn destijds de overige mannelijke kloosterlingen in Sint-Anna geweest ? Kort voor of na zijn komst, stierf Kristoffel van Themseke, die als procurator fungeerde[2]. Een bizonder figuur onder de monnikken van St-Anna in dezen tijd was Jan de Pape[3]. Deze was aanvankelijk monnik van de Chartreuse op het Kiel bij Antwerpen ; door een tweede professie werd hij aan het convent van Sint-Anna verbonden.

Volgens de Kroniek, was hij hier reeds in 1450. Hij had een buitengewone devotie tot het H. Sacrament des Altaars. Hij celebreerde met zoo diepe godsvrucht dat de omstaanders erdoor gesticht werden. Hij koesterde steeds een groote liefde voor de afgestorvenen, voor wie hij heel dikwijls het Misoffer opdroeg. Hoe aangenaam zulks aan God was, moge blijken uit hetgeen zijn zuster, die als donatien tot het convent behoorde, is overkomen. Aan deze zuster verscheen eens een overleden man, die haar zeide : « Zuster, weet dat een der priesters van dit huis dagelijks in het vagevuur komt om de lijdende zielen te helpen. Zoo gij hem wilt kennen, hij is de bleekste en magerste van allen ».

---

1. « Vitae admodum austerae, vigiliis, jejuniis aliisque corporis macerationibus carnem castigans ut pro suis et aliorum delictis divinae justitiae faceret satis. » LE VASSEUR, I, blz. 197.

2. Ch. c. g., 1448 : « Obiit D. Christophorus de Themseke, procurator domus monialium Sancte Anne prope Brugas ».

3. *Kroniek ;* LE VASSEUR, I, blz. 203.

Omstreeks 1448 kwam ook Jacob de Heuter van Delft [1], aanvankelijk als hospes, naar Sint-Anna. Hij was monnik van de Chartreuse bij Edingen, doch deed later te Sint-Anna een tweede professie en bleef daar tot zijn dood. In 1454 prees het generaal kapittel zijn werkzaamheid te Sint-Andries en liet hem de keuze terug te keeren tot het huis zijner professie of te Sint-Andries te blijven [2].

In 1457 werd Arnold Herinck door het bestuur der Orde uit zijn officie ontheven. Zijn opvolger was Adriaan Storm [3], monnik van het kartuizerklooster buiten Utrecht [4].

Den 18 Februari 1458 stierf de hoogbejaarde celleraria van het klooster, zuster Adriana [5]. Kort voordien had zij met een zekere plechtigheid haar gouden profes-jubilé gevierd. Men prees haar om haar groote wijsheid en werkzaamheid in de uitoefening van haar officie. Voor de zieken had zij altijd een bizondere liefde aan den dag gelegd. Na haar dood — aldus de overlevering — verscheen zij aan een der huisgenooten. Zij verklaarde daarbij dat zij na enkele dagen de volle hemelsche glorie zou genieten. Den 16 Oktober van het zelfde jaar ontviel aan de communiteit zuster Anna van den Weghe [6]. Zij was een vurige kloostervrouw, die zich op een volmaakte wijze op het onderhouden van den regel had toegelegd. Graag hadden haar medezusters haar met een officie belast gezien, doch de dood kwam dit opzet verijdelen.

Over haar heeft de kroniek opgeteekend dat zij eenige dagen na haar begrafenis in groote klaarheid nabij haar graf gezien werd.

---

1. LAMALLE, blz. 22, 75.

2. Ch. c. g., 1454 : « Et D. Jacobus de Heutere, professus domus Capellas, per Ordinem dudum missus ad domum Brugis, pro laudabilibus suis laboribus sex annis peractis, habeat optionem ibidem profitendi vel ad domum professionis suae redeundi ».

3. *Series Vicariorum; Kroniek;* LE VASSEUR, III, blz. 154 ; Arch. voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht, LIII, blz. 332.

4. De *Series Vicariorum* getuigt van hem dat hij was een man « singulari modestia et insigni morum probitate et innocentia exornatus ».

5. *Kroniek,* waar zij Adriana Bolaert wordt genoemd ; LE VASSEUR, I, blz. 201, die haar familienaam aldus schrijft : « Bretsaers » ; Ch. c. g., 1458 : « Obiit soror Adriana Bootsaerts, celleraria domus Sancte Anne prope Brugas ».

6. *Kroniek;* LE VASSEUR, IV, blz. 1.

Een soortgelijke overlevering is ook verbonden aan de nagedachtenis van Elisabeth Bladelinc[1], die den 22 Maart 1460, als sub-priorin stierf. Zij was novicenmeesteres geweest en had een bizondere vereering voor de Passie Onzes Heeren, waarvan zij dikwijls de geheimen overdacht onder een vloed van tranen. Ook betrachtte zij steeds een groote stiptheid in het naleven van den regel. Na haar dood verscheen zij aan een van haar vroegere novicen, om haar te zeggen dat zij na korten tijd den hemel zou binnengaan.

Den 4 April 1460, verloor het convent zuster Elisabeth van den Rocke[2]. Zij wordt geprezen als een vrome kloosterlinge, die op lofwaardige wijze de kartuizertucht had gedragen. Zij had de eenzaamheid en het stilzwijgen zeer lief en was zeer devoot tot de H. Ursula. Op haar sterfbed sprak zij tot de omstaanders : « Maakt vlug plaats voor het gezelschap dat hier komt ». « Ongetwijfeld », besluit de kroniek, « heeft zij daarmede Sinte Ursula en haar heilig gezelschap bedoeld. »

In 1464 of 1465 overleed Hendrik Maynardi van Haarlem, monnik van Sint-Anna[3].

Den 17 Maart 1465 stierf zuster Anna van den Casele[4]. Zij was bij haar dood subpriorin, en als zoodanig, de opvolgster van Elisabeth Bladelinc († 1460). Zij had een groote vereering voor haar Engelbewaarder, wiens beeltenis zij immer bij zich droeg en die, volgens haar verlangen, haar in 't laatste uur kwam bijstaan. Na haar dood verscheen zij, vergezeld van den Engel, aan een harer vroegere novicen. Zij vermaande haar, minder begaan te zijn met materieele dingen, want soortgelijke bekommernissen, al beoogt men hiermede de welvaart der communiteit,kunnen een ernstig beletsel worden voor het inwendig leven.

Jan van Haarlem, die tot 1525 subvicarius van Sint-Anna is geweest, heeft een traktaat nagelaten getiteld : «Passio Dominica ».

---

1. LE VASSEUR, I, blz. 364.
2. *Kroniek ;* LE VASSEUR, I, blz. 429.
3. Ch. c. g., 1465 : « Obiit D. Henricus Maynardi de Harlem, monachus professus domus Sanctae Annae prope Brugas ».
4. *Kroniek ;* Ch. c. g., 1465 ; LE VASSEUR, I, blz. 342, 343.

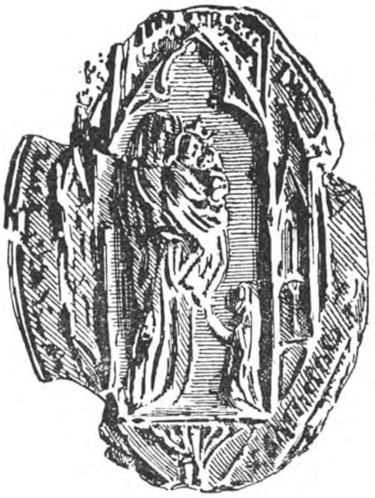

Afb. 7. — Zegel van Sint Anna klooster.

Een akte, van 1463[1] gedagteekend, nopens de betwisting, ontstaan tusschen de kartuizerinnen en de kanunniken van Sint-Donaas, draagt het zegel van het Sint-Annaconvent. Dit zegel is ovaalvorming : in het midden, in een gothieke nis staat Sint Anna afgebeeld. Op haar armen draagt zij een gekroonde maagd met het Jezukindeken. Vóór haar knielt een kloosterzuster. Het opschrift rondom het zegel is gedeeltelijk verdwenen ; wat er nog van overblijft is onleesbaar. Het zegel is 45 mm. lang op 34 mm. breed.

Onder het prioraat van Maria de Brouckere was het, dat op 10 Januari 1437 Philips van Bourgondië de privilegiën bevestigde door zijn voorgangers geschonken en aan de kartuizer- en kartuizerinnenkloosters in Vlaanderen en Artesië ontslaging verleende van alle belastingen en bijdragen welke over 't algemeen van kloosters en kerken geëischt werden[2].

Maria de Brouckere stierf den 6 Oktober 1465, op den feestdag van Sint Bruno. Zij werd begraven bij haar ouders in de kerk van het klooster, vóór de koorstoelen. Tijdens haar bestuur was de kloostertucht voorbeeldig, en bij haar dood was de communiteit talrijker dan ooit te voren. Er waren niet minder dan veertig geprofeste monialen, drie conversen en elf donatinnen ; verder een vicarius met vier monniken alsmede vier mannelijke donaten[3].

De communiteit der zusters had zulk een uitbreiding genomen, dat de vicarius niet alleen door een coadjutor, maar bovendien door een of meer andere monniken en leekebroeders ter zijde werd gestaan. Soms waren deze monniken door professie aan het huis

1. Archief Bisdom.
2. Zie in het bijvoegsel nr VII het decreet van Philips van Bourgondië.
3. Le Vasseur, III, blz. 498.

verbonden. Vermoedelijk echter waren de monniken die daar verbleven, met uitzondering van den vicarius, bejaarde of rustbehoevende personen.

De XVe eeuw was ten andere een bloeiperiode voor de kartuizerorde. In 1463, toen Jan van Roosendael, uit Nijmegen, prior van de Grande Chartreuse was, telde de Orde bijna tweehonderd kloosters over heel Westelijk Europa verspreid[1].

Onder de talrijke schenkingen en aanwinsten dezer periode, kunnen we aanstippen :

1443. — 9 Augustus.

Laurent Stevens en zijn echtgenoote Cornelia verkoopen aan het klooster 50 roeden, palend aan den noord-westkant van het goed der kartuizerinnen te Sint-Andries[2].

1450. — 20 Januari (Lauwmaand).

Henri van Meetkerke, van Snelleghem, schenkt aan het kartuizerinnenconvent, een rente tot lafenis der zielen van zijn vader, moeder en echtgenoote en voor de rust zijner eigen ziel, alsook tot het celebreeren van een jaargetijde voor hem en zijn echtgenoote.

Het betreft een voortdurende rente van « vyf scellinghen zeven penninghen groten in ingelschen en eenen capoen[3] ».

1451. — 5 Februari.

In de oorkonde van dezen datum is er spraak van een huis gelegen te Brugge, in de « Cleyne Eeckhoutstrate » rechtover dat genaamd « ten drien zweerdehuis ». Jan Debloud erkent van den vicarius van het kartuizerinnenconvent de som van 151 lb. grooten ontvangen te hebben, wegens een verkoop aan den kartuizer Kristoffel van Themsche[4].

1452. — 5 Juli.

Arnold van Haemsterdamme, vicarius der kartuizerinnen, biedt zich aan in het kapittel der Sint-Donaaskerk om de uitbetaling te doen van enkele renten met achterstallige schulden, welke zijn klooster aan den proost en het kapittel verschuldigd is. Dit in uitvoering van een arbitrale

---

1. LE VASSEUR, II, blz. 352 ; *La Grande Chartreuse*, par un Chartreux, 6e éd., Lyon, 1898, blz. 94-95 ; SCHOLTENS, *Overdruk uit de bijdrage tot de geschiedenis van het bisdom Haerlem*, blz. 330.
2. R. A. Br., nr 6243.
3. R. A. Br., nr 4827. Zie in het bijvoegsel nr VIII den beknopten inhoud van deze oorkonde.
4. R. A. Br., nr 4238.

beslissing uitgesproken door Jan Alaerd en Lodewyk van Aertsche, raadsheeren van den Hertog, en door Meester Gilles van der Woestinen, voorzitter van den Hertogelijken Raad. Arnold van Haemsterdamme teekent protest aan tegen de weigering vanwege het Sint-Donaaskapittel deze betaling in ontvangst te nemen [1].

1455. — 28 September.

Het convent der kartuizers en dit der kartuizerinnen bij Brugge doen klacht bij den Raad van Vlaanderen te Ieper, omdat in weerwil van het voorrecht waardoor al hun goederen vrij van lasten zijn, Hendrik Bossuit, deurwaarder gehecht aan de kamer van bovengenoemden Raad, zekeren Nicolaas Vleminc, een hunner pachters in de streek van Brugge, in hechtenis genomen had, daar hij de door hem zoogezegd verschuldigde bedragen niet wilde betalen [2].

1460. — 20 Augustus.

Jan Sys en zijn echtgenoote, Vrijlaten van 't Brugsche Vrye, maken over aan broeder Adriaan van den Hamme, ontvanger en procurator van het kartuizerinnenconvent, ten voordeele van gezegd klooster, de gronden die hem van rechtswege toekomen, ingevolge de opgestelde akte, en die in de oorkonde nader vermeld staan [3].

1462. — 12 Januari.

Akte houdende verdeeling in der minne tusschen zuster Maria de Brouckere, priorin van het kartuizerinnenconvent, en Jan de Plaet, van 18 m. 87 r. grond gelegen in de parochie Jabbeke. In de beschrijving der perceelen treffen wij volgende toponiemen aan : « De Westmuelne », « De Riedolf », « De Monchestraete », « Den Doelaerd » [4].

1462. — 29 Maart.

Ruiling tusschen het convent der kartuizers en dat der kartuizerinnen, van enkele renten in de akte opgesomd, en waarvan eene toegekend wordt op 1 lijn 80 roeden, gelegen in het « Ambacht van Straeten », in de parochie Sint-Andries, ten noorden der kerk, bij het « Stedekin », gezegd « ten Bornestope » [5].

1463. — 23 Maart.

Arnold Helle, monnik der Sint-Andriesabdij, doet overdracht, uit naam van gezegde abdij, aan Adriaan van den Hamme, ontvanger van het kartuizerinnenconvent en te diens voordeele, van 3 gemet 38 roeden

1. R. A. Br., nr 4952.
2. R. A. Br., nr 4956.
3. R. A. Br., nr 4970.
4. R. A. Br., nr 4981.
5. R. A. Br., nr 4979.

gelegen in het ambacht van Straten, in de parochie Sint-Andries en waarvan nadere melding in de akte gemaakt wordt [1].

1464. — 26 November.

Akte houdende wijziging eener ruiling van gronden, tusschen het kartuizerinnenconvent eenerzijds, en de kerk- en armmeesters van de kerk van Stalhille anderzijds [2].

1465. — 10 Juni.

Jacob van der Lepe en Margareta, dochter van Adriaan Suchts, zijn echtgenoote, parochianen van Eernegem, erkennen verkocht te hebben aan broeder Adriaan van den Hamme, ontvanger der kartuizerinnen, 75 roeden grond gelegen in de parochie Zerkegem [3].

1465. — 15 Juni.

Akte bij dewelke Walterus, zoon van Riquard, vrijlaat van 't Brugsche Vrije en parochiaan van Snellegem, aan de priorin en aan de kartuizerzusters van Sint-Anna zekere rechten overmaakt [4].

1. R. A. Br., nr 4983.
2. R. A. Br., nr 4992.
3. R. A. Br., nr 4995.
4. R. A. Br., nr 4998.

NEGENDE PRIORIN

COLETA RAETS

1465-1479

Coleta Raets[1] werd priorin op het einde van 1465. Over haar persoon worden geen andere bizonderheden medegedeeld dan dat haar prioraat veertien jaar duurde, en dat zij in die periode negentien monialen aanvaardde.

Destijds behoorden tot het convent Barbara en Anna, dochters van Jan van Nieuwenhove, burgemeester van Brugge in 1448 en 1454[2], Agnes, dochter van Bartholomeus de Vooght en Margareta, dochter van Jacob de Vooght, burgemeester in 1475 en 1491[3]. Catharina, Anna en Barbara Rueps[4] en Maria de Baenst[5].

De zusters van Sint-Anna hielden zich onledig met het vervaardigen van handschriften, het opstellen of copieeren van godsdienstige tractaten. Vóór de verspreiding der drukkunst was deze bedrijvigheid van groot nut en een zeer verdienstelijk apostolaat. We bezitten nog een specimen van den arbeid onzer zusters, een tractaat dat eindigt op : « Explicit liber de viris illustribus ordinis Cisterciensis, anno Domini 1469, per fratrem Gerardum Boschoern procuratorem hujus domus ». Op de bovenzijde leest men : « Sancte Anne », op de benedenzijde : « In heremo ». Iedere letter staat in een rechthoek geschreven. Dit kostbaar handschrift wordt in de stadsbibliotheek van Brugge bewaard[6].

Op stoffelijk gebied werd het convent in deze dagen zwaar beproefd. In de laatste jaren zijner regeering, verwekte de fiscale

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. GAILLIARD, IV, blz. 87.
3. GAILLIARD, II, blz. 7, 9.
4. *Ch. c. g.*, 1466, 1470, 1484.
5. GAILLIARD, I, blz. 28.
6. Volledige beschrijving in *Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque de la ville de Bruges*, door A. DE POORTERE, 1934, blz. 445, nr 396.

politiek van Karel den Stoute meer en meer opspraak. Hij verhoogde de bestaande belastingen en legde steeds nieuwe lasten op. Genoodzaakt tot wanhopige middelen zijn toevlucht te nemen om geld te vinden, dreef de hertog van Bourgondië het zoover, dat hij in 1474 de gedachte opvatte alle giften welke de geestelijkheid, sedert zestig jaren ontvangen had, in te palmen en ze bovendien te dwingen den huurprijs ervan voor de drie voorgaande jaren uit te keeren. De zusters van Sint-Anna verkochten een deel van hun goederen om een belasting van 1800 fl. te betalen[1].

De priorin en de kloosterzusters van Sint-Anna verzochten den burgemeester en de schepenen der stad Brugge een bewijsschrift af te leveren dat zij verschillende renten, tot het bedrag van 16 lb. grooten verkocht hebben, om de som van 300 lb. grooten uit te keeren, welke zij aan den hertog verschuldigd waren, hoofdens het recht van aflossing op de nieuwe goederen die zij in de laatste zestig jaren hadden aangeworven.

Na kennis van dit stuk te hebben genomen, liet hertog Karel van Bourgondië, op 28 Maart 1475, aan de priorin weten dat hij inging op haar verzoek om vrijgesteld te worden van belastingen op zekere goederen, waarvan de aflossing reeds geschied was, zulks ten bedrage van 16 lb. grooten[2].

Vermoedelijk in het jaar 1470 werd Adriaan Storm uit het vicariaat van Sint-Anna ontslagen. Terzelfder tijd benoemde de Grande Chartreuse hem tot prior van het huis zijner professie bij Utrecht. Hij bestuurde dit klooster tot zijn dood (28 Augustus 1473)[3].

De kartuizerzusters zagen zich thans Simon Refius (elders genaamd Rufus of Relfius[4]), als vicarius aangewezen. Hij was monnik van Koningsdal bij Gent, waar hij tot dan toe als procurator had gefungeerd. Gedurende achttien jaar bekleedde hij loffelijk het officie van vicarius. Toen hij door zijn conprofessi te Gent

1. Baron Kervyn de Lettenhove, *Histoire de Flandre*, Brugge, 1874, boek XIX, blz. 110.

2. R. A. Br., nrs 7531 en 7583. Zie in het bijvoegsel nr IX en X den beknopten inhoud van den brief van den burgemeester, de schepenen en den Raad der stad Brugge, alsook van dezen van den hertog van Bourgondië.

3. Le Vasseur, III, blz. 154.

4. *Series Vicariorum;* Le Vasseur, IV, blz. 440.

tot hun prior werd gekozen, wisten de zusters zich daartegen met goed gevolg te verzetten ; zij beriepen zich op een privilege. Zijn leiding welke hij « prudenter, sapienter et religiose » uitoefende, stelden zij op hoogen prijs.

Den 22 Oktober 1474 stierf Jakob de Heuter van Delft, een der monniken van Sint-Anna[1]. Zijn plaats werd ingenomen door Martinus de Pierpont, monnik van Edingen en oud-prior van Noyon, die tot 1481 te Sint-Andries bleef, en daarna invalied en ziekelijk naar Edingen terugkeerde[2].

In 1477 werden bij de « Sertreusinnen » gebeden aangevraagd om den vrede te bekomen[3].

Tijdens het prioraat van Coleta Raets werden verschillende schenkingen aan het klooster gedaan. Hieronder vermelden wij de bizonderste :

1465. — 10 Juni.

Op dien datum verkochten Jan van der Lepe en zijn echtgenoote aan Adriaan van den Hamme, ontvanger der kartuizerinnen, 75 roeden gelegen te Zerkegem[4].

1466. — 3 December.

Edele heer «Limannus» de Gryspeere en zijn echtgenoote Isabella, parochianen van Snellegherskerke, zetten over aan Cornelius Reynaert, procurator van het convent, 4 lijnen grond, gelegen in het ambacht van Sheer Wouterman, in de parochie Oudenburch, palende namelijk aan den Hofwech en aan den Breeden Wech.

Akte verleden te Snaaskerke in de woning van de schenkers[5].

1468. — 13 Februari.

Jan van Messem en zijn echtgenoote Elisabeth van der Banck, van Brugge, zetten over aan Cornelius de Boodt, ontvanger van het convent

---

1. LAMALLE, blz. 22, 75.
2. LAMALLE, blz. 87-88.
3. « Den XIX in Sporkele ghesonden Ywein Lyne eerst 't Zoetendale, van daer te Spermaelyen, ten Jacoppinessen, 't Sint Truden, 't Sertruesinnen, 't St Andries ende ter Does met lettren van placate omme dat zy Gode neerstelyke bidden zouden dat goeden pays werden mochte. » *Inventaire des Archives de Bruges*, VI, blz. 155.
4. R. A. Br., nr 4995.
5. R. A. Br., nr 5004. De hoofding der akte is volgenderwijze opgesteld : « Acta fuerunt hec Snellegherskerke, in domo habitationis dictorum Limanni et Ysabelle, donatorum, sub anno, indictione, mense, die, hora et pontificatus prescriptis, presentibus... »

van Sint-Bruno en ten voordeele van voornoemd klooster, een eeuwigdurende jaarrente van 12 grooten tornoois, Vlaamsche munt[1]. —

Het eigendom der kloosterlingen te Snellegem vermeerdert nog door nieuwe giften.

1468. — 5 April.

Ten overstaan van Jan Sys en Jan de Gauthier Lammins, parochianen van Snellegem, maakt Catharina, weduwe van Jan van Meetkerke, over aan Adriaan van Hamme, ontvanger van de kartuizerinnen, ten voordeele van het convent, de gronden die haar toekomen luidens twee oorkonden in de akte vermeld[2].

1469. — 5 Mei.

Boudewyn « de Busscho » en Joris de Gossuin de Lede, van Oedelem, erkennen verkocht te hebben aan broeder Jan de Pape, professus laicus van het kartuizerinnenconvent, 10 lijnen 53 roeden « hout » te Oedelem[3].

1469. — 20 Juli.

Michel Stevins en Jan van der Helle erkennen verkocht te hebben aan broeder Adriaan van den Hamme, ontvanger van het kartuizerinnenconvent, 1 gemet 40 roeden, gelegen in de parochie Zerkegem[4].

1472. — 13 Juni.

Jan de Hont en zijn echtgenoote Jossine erkennen verkocht te hebben aan broeder Adriaan van den Hamme, ontvanger van het Sint-Annaconvent, 10 gemet 60 roeden in het ambacht van Oostkerke, in de parochie Lapscheure[5].

1472. — 28 September.

Bij inbezitneming, is aan broeder Adriaan van den Hamme, ontvanger van het convent, een woonhuis te Damme toegekend. Het heet « Sinte Cristoffels » en ligt ten westen van de straat genaamd « den groenen dyc », palende langs achter aan den « Houden dyc »[6].

1473. — 25 Juni.

Quinten Hallyncx belooft aan Adriaan van den Hamme, ontvanger van het kartuizerinnenconvent, de som van 23 stuivers 8 penningen grooten, welke hij, als achterstallige cijnsrechten, verschuldigd is. Die betaling zal geschieden op verschillende vervaldagen, nader vermeld[7].

---

1. R. A. Br., nr 6233.
2. R. A. Br., nr 5012.
3. R. A. Br., nr 5024.
4. R. A. Br., nr 5020.
5. R. A. Br., nr 5033.
6. R. A. Br., nr 5031.
7. R. A. Br., nr 5035.

1477. — 26 Januari.

Akte verleden vóór de schepenen van Sluis, waardoor Willem van Halewyn, procurator van het convent, ten eeuwigen cynse aan Antoon Bittere een woonhuis afstaat gelegen te Sluis ten zuiden van de Hoochstrate, op den hoek der « Onzen Vrouwen strate », mits betaling eener jaarrente van 6 stuivers grooten tornoois [1].

---

1. R. A. Br., nr 5052.

TIENDE PRIORIN

JOANNA VAN DEN RHYNE

1479-1484

In 1479 werd zuster Joanna van den Rhyne[1] als priorin aangesteld.

Zij was een dochter van Jan van den Rhyne, heer van Zwevezele en van Aldegonde Coorne. Haar broeder Simon was in 1484 burgemeester van Brugge.

Zij was een wijze vrouw wier omgang zich kenmerkte door bescheiden aantrekkelijkheid. Tijdens haar bestuur werd zij herhaaldelijk gekweld door ziekten, die zij met algeheele berusting heeft gedragen.

Als bizonderheid kan uit den tijd van haar prioraat worden vermeld, dat in 1482 de een en dertigjarige Arnold Adornes[2], weduwnaar van Agnes van Nieuwenhove, ontroostbaar om het verlies zijner echtgenoote en wars van alle aardsche goederen, als prebendarius[3] in het klooster der kartuizerzusters kwam inwonen. Zijn broeder, Maarten Adornes, was op dat tijdstip reeds monnik

1. *Catalogus Priorissarum;* Le Vasseur, I, blz. 557 ; Gailliard, II, blz. 281.

2. Vgl. Gailliard, III, blz. 103 en vlg. ; V, blz. 5 en vgl.

3. De prebendarii in de kartuizerkloosters waren proveniers die, tegen een zekere vergoeding, het voorrecht kregen in het klooster te leven. Sommigen bleven er tot aan hun dood, anderen voor zekeren tijd. Zij gaven bij notarieele akte hun bezittingen geheel of gedeeltelijk aan het convent, behielden de wereldlijke kleedij, werden door het klooster onderhouden en hadden na hun dood deel aan de gebeden van de communiteit. Bij hun intrede legden zij ten overstaan van de kloostergemeente, in handen van den prior, de belofte af van gehoorzaamheid en van onderwerping aan de regeltucht der Orde. Zij hadden den regel van het huis in acht te nemen en waren aan zekere voorschriften gehouden. Ook deze soort kloosterbewoners behoorde bij de kartuizers tot de uitzonderingen. *De kartuizers bij Geertruidenberg,* door H. J. J. Scholtens, « Bossche Bijdragen », 1941, blz. 16.

Buiten Arnold Adornes, wordt geen ander « prebendarius » in de geschiedenis van Sint-Anna vermeld.

bij de kartuizers van Genadedal, terwijl zijn zuster, Margareta Adornes, tot de monialen van Sint-Anna behoorde. Bovendien was zijn grootvader, Pieter Adornes, na het overlijden van zijn echtgenoote, bij de monniken van Genadedal ingetreden en daar in 1465 gestorven, terwijl een oom, Hendrik Adornes, daar in 1486 als procurator fungeerde en een ander oom, Jakob Adornes, kartuizermonnik was te Genua [1].

Arnold Adornes is tot zijn dood provenier van Sint-Anna gebleven [2]. Hij werd begraven bij zijn echtgenoote in de Jeruzalemkerk te Brugge. Beider portretten vindt men daar in het tweede raam aan den zuidkant van deze kerk. Hij is de laatste mannelijke afstammeling geweest van het beroemde Brugsche, oorspronkelijk Genueesche geslacht der Adornes.

Uit zijn huwelijk had hij een dochter, Agnes Adornes, die in 1495 Andries de la Coste huwde. Haar zoon, Jan de la Coste, kreeg in 1511 het voorrecht den naam en de wapens van Adornes over te nemen [3]. Hun dochter, Margareta de la Coste, geboren in 1504, werd later onder de monialen van Sint-Anna opgenomen.

De vader van Arnold, Anselm Adornes, maakte 10 Februari 1470 een testament, waarbij hij onder meer aan zijn dochter Margareta, de kartuizerzuster, en ook aan zijn ander dochter Louisa, kanun-

---

1. De adellijke familie Adornes was oorspronkelijk uit Genua en telde rond dit tijdstip een harer leden, Prosper Adornes, onder de doges van Genua.

De grootvader van Arnold, Pieter Adornes en diens echtgenoote, Elisabeth Braderyckx (zelfde naam en voornaam als haar bloedverwante, de stichtster en eerste priorin van Sint-Anna), waren de stichters van de Jeruzalemkerk te Brugge.

Zijn vader Anselm, geboren in 1424, had in 1443 Margareta van der Banck gehuwd en vervulde te Brugge een belangrijke rol (zie baron A. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, *Anselme Adornes, chevalier, magistrat, diplomate et voyageur*. Bruges, 1929).

Uit dit huwelijk waren twaalf kinderen gesproten, waarvan zes in het klooster traden. Behalve Maarten, Arnold en Margareta hierboven vermeld, waren nog Jan, kanunnik van de Collegiale kerk van Sint-Pieters te Ryssel ; Catharina, eerste eeredame van de hertogin van Gloucester, die daarna in het klooster trad der Arme Clarissen te Gent ; Louise, die in het klooster van Sint-Trudo te Brugge geprofest werd.

2. In het necrologium van de Utrechtsche Kartuizers vindt men op 3 April 1517 : « Obiit dominus Arnoldus Adornes, prebendarius domus Sancte Anne prope Brugis ». *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, IX, blz. 254.

3. GAILLIARD, III, blz. 114.

nikes van Sint-Trudo bij Brugge, een beeltenis van Sint Franciscus vermaakte, geschilderd door Jan van Eyck. « Item so gheve ic elk van myn lieve dochters... een tavereele daerinne dat Sinte Franssen in portreture van meester Jans handt van Heyck ghemaect staet[1]... »

Sint-Anna is op deze wijze in het bezit gekomen van een werk van Jan van Eyck. Friedländer denkt dat de twee vermelde Franciscuspaneelen te Turijn en te Philadelphia zijn. Naar zijn schatting zijn zij omstreeks 1438 gemaakt. Zij zijn volkomen gelijk en stellen den heilige voor die de stigmata ontvangt.

Het Sint-Annaklooster stond met het Magistraat van Brugge, evenals met het Hof van Bourgondië, in de beste betrekkingen.

« Byzonder guur was de winter van het jaer 1480 en de zomer van het volgend jaer was weder buitengewoon ongunstig. De Schepenen vragen om gebeden en zenden boden naar verschillige kloosters (ter Doest, *'t Sartruesinnen* en Sint-Andries) met verzoek dat zij bidden zouden om ghetidich weder[2]. »

Maria van Bourgondië, echtgenoote van Maximiliaan van Oostenrijk, slachtoffer van een val toen zij in het bosch van Wijnendaele te paard reed, leed aan inwendige kneuzingen, zoodat haar toestand groote onrust baarde. Het Magistraat van Brugge stuurde een bode naar verschillende kloosters en namelijk naar de kartuizerinnen om gebeden te vragen voor de genezing van de prinses[3].

---

1. M. J. Friedlaender, *Die altniederländische Malerei*, I (Berlijn, 1924), blz. 101-102 en de fotographische reproducties XLV en XLVI. Ten onrechte gist Friedländer dat de vader van Anselmo Adornes Frans heette. Hij heette Pieter Adornes, oud-burgemeester van Brugge, en had met zijn broeder Jakob de Jeruzalemkerk gesticht. Na het overlijden van zijn echtgenoote is hij in 1454 clericus redditus bij de kartuizers van Genadedal geworden, waar hij op 30 Juli 1465 is gestorven. Vgl. ook W. H. James Weale, *Hubert and John van Eyck* (Londen-New-York, 1908), blz. 130.

2. Charles Custis, *Jaerboecken der Stadt Brugge*. Brugge, 1765. Rek. der Stad Brugge over 1480-1481. Ed. Gailliard, *De Processiën generael en de Hallegeboden te Brugge*. Gent, 1912, blz. 1087.

3. Te zelfder intentie had een processie plaats in het klooster der kartuizers van Genadedal, te Sinte-Kruis. « Hiernaer begonde men soodanig voor haar leven te vreesen, dat men op den 27 Maerte eene Generale Processie met het H. Bloedt heeft ingesteld ; als oock met de Reliquien van den H. Donatianus, gaende met alle de Geestelyken en het Magistraat naer het klooster der Carthuysers buyten de Stadt. » Charles Custis, *op. cit*, jaar 1482, blz. 205.

« De jeugdige Maria van Bourgondië was stervende. Zoo dapper verergerden ende apostumeerden die secrete quetsueren van de hertoginne... daghelicx lancx zo dangiereuselicker binnen haren hove te Brugghe, dat mens int ende teeneghadere gheenen raedt en wiste »[1]. Met aller haast worden door de wet der stad Brugge boden naar de kloosters gezonden (namelijk naar ter Doest, tSint Andries, tSinte Baefs, tSaertrusinnen en elders[2]) met verzoek « omme dat zij processie[3] draghen zouden ende Gode devotelic ende met herten bidden voor de gesondigheid van onser geduchter vrouwe ende princesse. »

1. DESPARS, *Cron.*, IV, blz. 215.

2. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Invent. Archives de la ville de Brugge*, VI.

3. Te dien tijde was het de gewoonte processie te houden om een genade te bekomen. Later werden de processiën door de kerkelijke overheid gereglementeerd en hun getal beperkt.

ELFDE PRIORIN

MARIA BALMELS

1484-1514

Na het overlijden van Joanna van den Rhyne werd de leiding van het convent gedurende dertig jaar aan zuster Maria Balmels toevertrouwd[1]. Bizonderheden omtrent haar persoon vinden wij niet, doch wij weten dat onder haar prioraat de communiteit zeer troebele tijden doormaakte, wat zuster Balmels nochtans niet belette zeventien monialen te aanvaarden.

Den 28 Juli 1494 had het convent het heengaan te betreuren van zuster Beatrijs van Langhemersch[2], die gedurende twee en zeventig jaar loffelijk in de orde had geleefd, voorbeeld van ootmoedigheid, geduld en zachtmoedigheid. Gedurende de laatste drie en dertig jaren was zij kosteres. Deze bediening oefende zij uit met de grootste toewijding en eerbied. De Kroniek verhaalt dat Ons Heer haar enkele malen verscheen en haar den dag van haar sterven voorzegde. Na haar dood verspreidde haar lichaam, en heel in 't bizonder haar handen, zulk een helderen glans dat de omstanders erdoor verblind werden.

Den 20 November 1499 stierf de oud-priorin, Coleta Raets. In 1502, of in het begin van 1503, volgde zuster Cornelia de Vos. In 1506 berichtte de Grande Chartreuse het overlijden van twee Brugsche monialen : Margareta van Gruythuyse[3], celleraria en Margareta Adornes.

---

1. *Catalogus Priorissarum* ; *Ch. c. g.*, 1522.

2. *Kroniek;* LE VASSEUR, II, blz. 547-548 ; *Ch. c. g.*, 1495 : « Obiit soror Beatrix de Longoprato monialis professa domus prope Brugas, quae annis 33 stetit in officio sacristae ».

3. *Ch. c. g.*, 1506 : « Obiit soror Margaretha de Gruythuyse celleraria domus Sancte Anne prope Brugas, habens missam de Beata Maria in provincia Teutoniae ». Haar naam komt niet voor in de door GAILLIARD samengestelde geslachtslijst, I, blz. 68, 79.

In den eersten tijd van het prioraat van Maria Balmels, namelijk tot 1488, was de reeds vermelde Simon Relfius nog vicarius van Sint-Anna. De voortreffelijke Jan de Pape, die sedert 1450 aan het klooster als monnik was verbonden, stierf er den 19 Februari 1487[1]. Behalve deze, was in 1483 magister Jacobus van Borselen[2], uit het adellijk Zeeuwsch geslacht van dien naam, aan den vicarius toegevoegd.

Van Borselen was oud-prior van de kartuizers bij Edingen. Tot 1494 bleef hij te Sint-Andries en keerde dan terug naar Edingen, waar hij als vicarius den 15 Augustus 1499 overleed.

Van omstreeks 1475 tot 1488 vertoefde in het convent van Sint-Anna de oud-prior en monnik van de Gentsche Chartreuse, Willem van Halewyn[3].

Het generaal kapittel had hem in 1475 van het prioraat te Gent ontheven om hem als procurator te sturen naar het klooster der kartuizerzusters, waarop zware geldelijke schulden drukten. Hij mocht erin slagen den financieelen toestand van het convent, die dreigde hachelijk te worden, te verbeteren. Nadat hij vervolgens van 1488 tot 1496 prior van Val-Saint-Pierre (Aisne) en daarna nog eenigen tijd procurator van het klooster te Abbeville was geweest, keerde hij als vicarius naar Sint-Anna terug om er zijn levensavond door te brengen. Hij stierf er den 14 Augustus 1500.

In 1485 of 1486, stierf D. Gerrit, monnik van Sint-Anna.

Den 11 Februari 1487 overleed als monnik van Sint-Anna Ludovicus Pottier[4], die van 1475 tot 1480 als opvolger van Willem van Halewyn aan het hoofd van de Chartreuse Koningsdal, bij Gent, had gestaan. Veelvuldige ziekten hadden hem genoopt ontheffing van den bestuurslast te vragen. Aanvankelijk was hij professus van Gent, doch later werd hij door een tweede professie aan het convent van Sint-Anna verbonden. Waarschijnlijk heeft hij zijn laatste levensjaren in ziekelijkheid doorgebracht. Hij was een voorbeeldig monnik.

---

1. Le Vasseur, I, blz. 203.
2. Le Vasseur, I, blz. 150-151 en Lamalle, blz. 13, 75, 84, 184, 207.
3. Le Vasseur, III, blz. 71-72.
4. Le Vasseur, I, blz. 173.

Omstreeks het jaar 1488 kreeg Simon Relfius ontheffing van zijn officie als vicarius. Hij was blind geworden en bleef als hospes in het klooster wonen. Na langdurige ziekten, welke hij met veel geduld droeg, stierf hij den 27 November 1492[1]. Zijn plaats als vicarius werd ingenomen door een anderen monnik van Gent, Jan Dorlo, die tot dan toe in zijn klooster vicarius was geweest.

In 1492 had het Sint-Annaklooster, zooals de gansche streek rond Brugge, het erg te verduren onder den burgeroorlog, die na de bevrijding van Maximiliaan uit zijn Brugsche gevangenschap, uitbrak.

Philips van Cleef, voorvechter der gemeenten die tegen den aartshertog Maximiliaan waren opgestaan, had de citadel van Sluis tot steunpunt voor zijn veldtochten gemaakt. De toen in de streek heerschende anarchie en wanorde zijn niet te beschrijven. Inwoners van Sluis, Gentenaren en Duitschers wedijverden in gewelddaden. Om beurten komen de aanhangers van den hertog van Cleef en de landsknechten van den koning der Romeinen vernieling zaaien op het platteland rond Brugge, dat zich in 1490, door den vrede van Damme, aan den aartshertog onderworpen had.

Gebeurtenissen uit dezen strijd zijn het verhalen waard. Om maar van de onmiddellijke omgeving van ons kartuizerinnenklooster te gewagen, herinneren wij aan den brand van de kerk van Houtave, door de aanhangers van den hertog van Cleef. Al degenen die zich in de kerk hadden verschuild kwamen in de vlammen om. De rijkste landbouwers van het dorp werden gevangen genomen[2]. Vermelden wij ook dat hetzelfde jaar het kasteel van Varssenare[3], dicht bij het Sint-Annaconvent, vanwege de ambachten van Brugge, een zware belegering te verduren had[4].

---

1. LE VASSEUR, IV, blz. 440.
2. CUSTIS, *Jaerboecken der Stadt Brugge*, II. Brugge, 1765, jaar 1492.
3. Het hier bedoelde kasteel was dat van Proven, hetwelk reeds in 1435 het kasteel van Varssenare werd genoemd. Het was een versterkte burcht opzettelijk gebouwd om aan belegering en stormloop te weerstaan. Het was omringd door breede grachten met een ophaalbrug. Zie J. POLLET, *Toponymie van Varssenare*. Brussel, 1933. blz. 10.
4. BEAUCOURT DE NOORDVELDE, *Beschrijving der troebelen en omwenteling in Vlaanderen*, 1765, I, blz. 264.

Den 20 Oktober 1488, vergaderden ongeveer vierhonderd Duitsche en Vlaamsche soldaten, meestal vaandelvluchtigen, in de parochie Varssenare om er alles in vuur en vlam te steken. Van daar trokken zij naar Jabbeke. Zij keerden terug met tweehonderd wagens buit[1].

De omgeving van het kartuizerinnenklooster ontsnapte niet aan den storm : een gedeelte van het leger van den hertog van Saksen, ongeveer duizend zeshonderd man sterk, kwam het gansche dorp Sint-Andries, en inzonderheid de abdij en het kasteel Noordveld plunderen en uitbranden. Tot aan de Smedenpoort werden verwoestingen aangericht[2]. Rombout de Doppere zegt dat Sint-Andries door de lieden uit Sluis verwoest werd[3]. Een getuige verhaalt ons het lot dat de abdij te beurt viel « De monniken werden gedood of gevangen genomen, de gebouwen werden in brand gestoken, de puinen der abdij dienden tot schuilplaats voor plunderende soldaten[4]. »

In de maand Februari 1492, onderging het Sint-Annaconvent hetzelfde lot. « Item up den selven tyt, te weten, in Sporcle 1492, verbrandden die van Ghendt t clooster van de Sartruesinnen ende namen daer coyen schapen ende peerden[5]. » De « jaerboecken der Stadt Brugge » bevestigen het feit als volgt : « Ten selven tyde verbranden eenige van de Gentenaars het klooster der Chartruesinnen, alwaer sy mede grooten roof behaelden[6] ».

De Kroniek van het klooster vermeldt niets van de troebelen die, rond dit tijdstip, zoo geweldig de streek teisterden, noch van het lot van het klooster gedurende deze woelige tijden. Naar onze

1. CUSTIS, *Jaerboecken der Stadt Brugge*, II. Brugge, 1765, jaar 1491.
2. BEAUCOURT DE NOORDVELDE, *Beschrijving der troebelen en omwenteling in Vlaanderen*, I, 1765, blz. 266-285 en Ch. CUSTIS, *Jaerboecken der Stadt Brugge*, II, blz. 518.
3. In Zelandia perturbatio grandis. Philippus Burgundis, dominus Verensis contra Philippum Cleviensis consurgit et unum oppidum Zelandiae contra aliud consurgit. Slusenses pagum S. Andreae juxta Brugas diripiunt. *Kronyk van Rombout de Doppere.* Uitgave van H. DUSSART. Publicatie van « Société d'Émulation », Brugge, 1892. II, blz. 189.
4. A. GOETHALS, *Chronica monasterii Sancti Andreae*, hoofst. XXIX, blz. 162-163.
5. *Excellente chronicke van Vlaenderen.*
6. Charles CUSTIS, *Jaerboecken der Stadt Brugge*, 1765, II, blz. 515.

meening, is dit te wijten aan eene leemte in de bronnen waarover de geschiedschrijfster van het convent, die de gebeurtenissen bijna twee eeuwen later te boek stelde, beschikte. Maar de « Excellente chronicke », die amper enkele jaren na die gebeurtenissen geschreven werd, mogen wij als een betrouwbare bron beschouwen. Zij zegt nochtans niet dat de zusters hun klooster verlaten hebben.

Zich grondend op voornoemden tekst, gewagen verschillende auteurs van een tweede vlucht van het klooster naar Brugge. De troebelen en verwoestingen van den burgeroorlog eenerzijds, en de uittocht van al de plattelandsche kloosters naar de stad, anderzijds, zouden zeker van aard zijn die veronderstelling te staven, doch bij gebrek aan doorslaande bewijzen, kunnen wij ze niet bevestigen[1]. Wellicht had ons klooster, gedurende deze bewogen periode, veel te verduren, zonder daarom naar de stad te moeten vluchten. Zulk belangrijk feit had aan de kroniekschrijfster wel niet kunnen ontsnappen.

---

1. Men weze op zijn hoede tegenover alle dwaling of verwarring waaraan zekere auteurs zich zoo gemakkelijk vergrepen hebben bij de verschillende uittochten van het klooster. Onder meer vermelden wij : GAILLIARD, *Kronyk der Stad Brugge*, 1849, blz. 194 en 195 ; BEAUCOURT DE NOORDVELDE, *Description historique de l'église de Notre-Dame à Bruges*, Brugge, 1773 ; *Description historique du couvent de Sainte-Anne*, blz. 330-331.

Deze schrijvers beweren dat onze kloosterzusters bij de Carmelitessen in Brugge een schuilplaats gingen zoeken. Zij verwarren echter met een anderen uittocht naar de stad, in 1566, waarover wij verder zullen spreken. Zij voegen eraan toe dat, na een kort oponthoud bij de Carmelitessen, onze zusters in de 's Heer Gillis Dorpstraat woonhuizen aankochten (wat zij enkel deden in 1580, toen zij zich bepaald te Brugge vestigden) en er een kapel, een refter en een dormiter, onder het bestuur van priorin Catharina Anchemant, lieten bouwen. Al deze werken werden eerst meer dan een eeuw later uitgevoerd. Volgens dezelfde onnauwkeurige bronnen zouden de zusters, na deze vermeende vlucht en verwoesting, naar Sint-Andries zijn teruggekeerd en de kloostergebouwen hersteld hebben. Maar nergens in de oorkonde noch in de kroniek vindt men een spoor van deze herstelling.

Zoo wordt de geschiedenis geschreven !

Gailliard is de eenige auteur die van de vlucht van het klooster naar Brugge gewaagt. Handelende over den geslachtsboom der familie van Nieuwenhove, zegt hij dat Barbara en Anna van Nieuwenhove kloosterzusters waren op het oogenblik dat de kartuizerinnen naar Brugge moesten vluchten en dat hun convent in het begin van 1492 door de Gentsche opstandelingen vernield werd. De tekst waarop Gailliard zijn beweringen steunt, spreekt echter ook niet van den uittocht der zusters naar de stad. (GAILLIARD, IV, blz. 87.)

Vicarius Dorlo (of Duerlo) werd in 1493 vervangen door Arnold Vastaert van Helmond. Dorlo keerde toen naar het huis zijner professie terug, waar hij als vicarius overleed. Arnold Vastaert[1] was monnik van de Chartreuse op het Kiel bij Antwerpen. Hij fungeerde daar als procurator, toen hij in 1493 als vicarius naar Sint-Anna overging. In 1497 naar Antwerpen teruggekeerd, werd hij prior van zijn klooster en tevens convisitator der Nederlandsche Provincie. Hij stierf in deze hoedanigheid den 1 Juni 1585.

In 1497 werd Nicasius van Lichtervelde van Ieper[2] vicarius van Sint-Anna. Hij was een zoon van ridder Wulfaert van Lichtervelde, hoogbaljuw van Ieper, en van Isabeau Adornes. Zijn oom, Maarten Adornes, was, 1492-1507, prior van de Brugsche kartuizers ; zijn oom, Arnold Adornes, prebendarius bij de kartuizerzusters ; zijn tante, Margareta Adornes, koorzuster in dit klooster.

Hij was Doctor utriusque Juris. In het huis zijner professie te Gent bekleedde hij sedert 1486 het ambt van vicarius. In 1499 werd hij prior van de kartuizers bij Diest[3]. Hij bestuurde dit huis slechts korten tijd, want in 1501, of in het begin van 1502, overleed hij als eenvoudig monnik[4].

Als vicarius van Sint-Anna werd hij in 1499 opgevolgd door Adriaan van den Cruyce van Rupelmonde[5]. Deze was monnik van het Hollandsch huis buiten Geertruidenberg en aanvankelijk procurator van zijn convent. In het begin van 1499 was hij reeds procurator bij de kartuizerzusters en enkele maanden later werd hem in plaats daarvan het vicariaat toevertrouwd.

Gelukkig voor het klooster, dat den laatsten tijd zooveel wisselvalligheden had gekend, werd hij ruim dertien jaar lang in dit

---

1. *Series Vicariorum ;* LAMALLE, blz. 66, 203. Men verwarre niet met Arnold van Helmond, die na achtereenvolgens prior te Geeraardsbergen en te Antwerpen te zijn geweest, den 21 December 1465 overleed.

2. *Series Vicariorum ;* GAILLIARD, III, blz. 107-110. V, 100-101.

3. *Ch. c. g.*, 1499 : « Priori domus in Zeelhem prope Diest, visis testimoniis aliquorum fratrem in instantiis prioris, fit misericordia et praeficimus ibidem in priorem D. Nicasium de Lichtervelde, monachum professum domus Gandavi, a vicariatu monialium prope Brugis absolutum ».

4. *Ons Geestelijk Erf*, IX (1935), blz. 192.

5. *Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, LXII, blz. 18.

officie gehandhaafd[1]. In 1513-1517 was hij prior van het klooster Zonneberg bij Kampen in Overijssel, waar hij den 25 November 1519 overleed[2].

In zijn plaats werd in 1513 Willem van Mechelen[3] als vicarius naar de Brugsche zusters gestuurd. Aanvankelijk was hij monnik en procurator van Zeelhem. In 1504 werd hij naar Leuven gestuurd, deed daar een tweede professie en was er achtereenvolgens, 1505-1511, procurator en, 1511-1513, vicarius.

Toen er wederom rust in de streek heerschte, stond een nieuwe taak de priorin Balmels te wachten, namelijk de herstelling van de gedeeltelijk vernielde gebouwen, alsook het vervangen van de ontvreemde voorwerpen.

Wij vernemen dat, inziende de armoede der zusters van het kartuizerinnenconvent, die door de oorlogsomstandigheden en de troepeninkwartiering aanzienlijke schade hadden geleden, « aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk en Philips-de-Schoone dezen van Sluis veroordeelen tot de betaling aan voornoemd klooster van 53 pond 12 stuivers grooten die zij schuldig staan, uit hoofde van een aan het klooster toebehoorende en ten laste van die stad vallende rente ».

De brief van aartshertog Maximiliaan gewaagt van een tachtigtal personen waaruit de bevolking van het Sint-Annaconvent samengesteld was[4].

Maria Balmels kende een erg bewogen prioraat uit hoofde van de politieke gebeurtenissen die zich in dien tijd voordeden. Zij toonde zich opgewassen tegenover al de moeilijkheden waartegen zij, in het uitoefenen van haar ambt, te kampen had. Als vergelding voor haar kommer en zorgen mocht haar Orde, die zich meer en meer uitbreidde en niet min dan twee honderd kloosters telde, een bizonderen bloeitijd doormaken. Het was ook rond dit tijdperk dat de kartuizers wederom in bezit kwamen van de Chartreuse van Calabriën, waar het gebeente van Sint Bruno berustte.

---

1. *Series Vicariorum.* « Multa cum laude domum hanc rexit et promovit. »
2. *Ch. c. g.*, 1517 : « Obiit D. Adrianus de Replemunda, professus domus Hollandiae, prior domus Campensis, qui alias fuit vicarius monialium Brugis.
3. *Series Vicariorum.*
4. R. A. Br., nr 7545.

In 1514 verwierf de stichter der kartuizers de eer der altaren[1]. Zooals overigens in alle kartuizer- en kartuizerinnenkloosters, werd die heiligverklaring ook te Sint-Anna plechtig gevierd[2].

Hier volgen enkele bizonderheden van economischen aard :

1491. — 30 Juli.

Zuster Maria Balmels, priorin, erkent in pacht gegeven te hebben, tegen lijfrente, aan Hendrik van der Eecken, prentenkleurder « den boucscrivere », twee « winckelen », die er voor het oogenblik maar één vormen, thans door gezegden Hendrik gebezigd, aan den noordkant van den Burg, palende aan de volgende eigenaars : ten zuiden aan de Proostdij van Sint-Andries, ten oosten aan de stad en ten westen aan Jan de Vriendt, de « Cornebytere[3] ».

Door eigenaar te worden van een der aan de Sint-Donaaskerk palende huizen, op een voor de boeknijverheid geschikte plaats en aldaar een « boucscrivere » aan te stellen, zag het kartuizerinnenklooster er wellicht een doeltreffend middel in zich werk aan te schaffen, aangezien de kloosterzusters, naar men weet, zich met copieeren en inbinden van boeken onledig hielden[4].

---

1. H. J. J. Scholtens, *Het Roermondsche Kartuizerconvent in de XVI[e] eeuw.* Uitgaven der « Historische en Oudheidkundige Maatschappij te Maastricht in Limburg », LXXVI, 1940.

2. De schrijvers zijn het niet eens nopens het tijdstip waarop de stichter der kartuizers, door een beslissing van Z. H. den Paus, tot de eer der altaren verheven werd.

De eenen beweren dat de heiligverklaring van Sint Bruno dagteekent van Leo X (1513-1521), ofschoon op te merken valt dat het decreet van dezen Paus enkel voor de Orde der Kartuizers, maar nog niet voor de geheele katholieke wereld, gold. Anderen verklaren dat de definitieve uitspraak komt van Paus Gregorius XV. Ten slotte is er een derde groep die aan Clemens X deze opperste beslissing toekent (*Vie de saint Bruno par un religieux de la Grande Chartreuse.* Montreuil, 1898, blz. 564).

Terecht hebben onze zusters het eerste pauselijke decreet, dat overigens hun Orde betreft, als canonisatie-document aangenomen.

3. R. A. Br., n[r] 4801. Het woord « Cornebytere » geldt hier enkel als bijnaam Naar *Verwys en Verdam's Middelnederlansch Woordenboek,* beteekent Cornbitere vooreerst korenworm, een insekt dat het koren op de graanzolders verslindt. Bij afleiding gaf men er dan de beteekenis aan van graankooper, 't is te zeggen deze die het graan opkoopt ; dit woord wordt veel gebruikt onder de graanhandelaars, doch eerder in ongunstigen zin.

De rekeningen van Brugge over 1302 maken gewag van « Boiden den Corenbitere », in den zin van graanhandelaar. Mogelijk telde onze Jan de Vriendt een graanhandelaar onder zijn bloedverwanten.

4. Te Brugge, zooals in de meeste middeleeuwsche steden, groepeeren zich de « boucscrivers » en hun latere opvolgers, de boekdrukkers, om en bij de kapittel-

1493. — 2 Juni.

Willem van der Myen, priester, procurator van het kartuizerinnen-convent, en Maria Balmels, priorin, doen met Dammaert Pyroot van Clemskerke, een ruiling van 4 lijnen 28 roeden grond gelegen in de parochie Clemskerke, ten zuiden van de kerk en aan den « Coolpit houc », tegen 1 gemet 50 roeden grond gelegen in de parochie Varssenare, ten noorden van de kerk, in de jeghenode of gehucht gezegd « Oosternieuweghe[1] ».

1497. — 17 Juni.

De erfgenamen van Jan en Jakob de Vos stichten in de kerk van het kartuizerinnenklooster, op den 18 April en den 19 Oktober van ieder jaar, ten eeuwigen dage, twee jaargetijden, met uitdeeling van porties, tot ziele-lafenis van voorzeide Jan en Jakob de Vos. Met dit doel maken zij over aan broeder Willem van der Rye, in zijn hoedanigheid van procurator van het convent, de verschillende renten, in de oorkonde gespecifieerd[2].

1500. — 8 Maart.

Rogier Olievers van Houtave en Antonine, zijn echtgenoote, verkoopen aan Colard Bolle van Snellegem, 8 lijnen grond en het negende deel der zich erop bevindende huizen en boomen, gelegen in het ambacht en de parochie van Houtave, alsook in het ambacht van Jabbeke in de parochie Stalhille en nader in de akte aangeduid. Op zijn beurt, doet Colard Bolle overdracht van die gronden aan het kartuizerinnenconvent[3].

1501. — 16 Juli.

Beslissing door de « rekenkamer » van Ryssel getroffen naar aanleiding van een proces dat hangend was tusschen den vicarius, priorin en zusters van het kartuizerinnenconvent eenerzijds, en Paul Danckaert, ontvanger van het Land van Saaftinghe, anderzijds. Deze laatste beweerde van het

---

kerken, waar we ook de scholen — kapittelscholen — vinden. Te Brugge vinden wij de « boekwinkels » gebouwd tegen den zuidkant van de collegiaalkerk Sint-Donaas, op den Burg, en ook in de pandgangen van het claustrum. Zie A. MAERTENS, *O. L. V. der Potterie*, blz. 242-245. Onder de gestichten en kloosters die eveneens een winkeltje hadden dat aan de Sint-Donaaskerk paalde, kunnen wij vermelden : « de kercke van S. Donaas », « tcontoir van 't godshuys van de potterie », « 'tcontoir van 'tgodshuys van S. Jans », « 'tcontoir van de Chartreusinnen », « tcontoir van tclooster van der Doest », « tcontoir tgodshuys van de Magdaleenen », « tcontoir van de Jacopynessen », « tcontoir tclooster van St Claren », « tcontoir dabdie van Sint Andries ». *Archief der Potterie*, nr 638 ; *Annales Émulation*, XLIII, blz. 96.

In de rekening der kerkfabriek van Sint-Donaas over het dienstjaar 1354, wordt reeds melding gemaakt van het verhuren van winkels, tegen de kerk aan den kant van den Burg gelegen. DUCLOS, *Histoire et souvenirs*, blz. 445.

1. R. A. Br., nr 5124.
2. R. A. Br., nr 5143. Zie beknopten inhoud in het bijvoegsel nr XI.
3. R. A. Br., nr 5148.

klooster een belasting te mogen eischen op 360 gemet grond waarvan het eigenaar was in den « Bruchschen Poldere » en had den heer Pieter Loyns, ontvanger der zusters, wederrechtelijk aangehouden. Krachtens dit besluit werd het kartuizerinnenconvent in 't gelijk gesteld [1].

1502. — 17 Juni.

De schepenen van het Brugsche Vrije kennen toe, voor een termijn van achttien jaar, aan Willem van der Zale, ontvanger der kartuizerinnen, als inbeslagneming op onroerende goederen, 5 lijnen grond gelegen in het ambacht van Oostburch, in de parochie Nieuwkerke, wegens achterstallige rentebetaling voor de jaren 1501 en 1502 [2].

1505. — 16 December.

Akte verleden vóór den notaris Sybert Wyenhorst, waardoor Catharina Losschaert, weduwe van Boudewyn Petyt, overmaakt aan Willem van der Zale, ontvanger van het kartuizerinnenconvent bij Brugge en ten voordeele van voorzeid convent : 5 gemet 65 roeden grond, gelegen in het ambacht van Straeten en in de parochie Sint-Andries, mits 18 lb. grooten Vlaamsche munt [3].

1506. — 18 Juni.

De kartuizerinnen verleenen machtiging aan hun ontvanger, Willem van der Zale, te verkoopen aan het convent van Sarepta, te Moerkerke, 14 gemet 2 lijnen 25 roeden grond, gelegen in de Heerlijkheid van Middelburg en in de parochie Moerkerke, ten zuiden van de kerk, palende namelijk aan den « Stoofwech », mits een jaarlijksche en eeuwige rente van 30 stuivers grooten [4].

1508. — 22 Mei.

Josse de Raedt, Jan de Lanesse, Josse 't Loenin en Pieter Dassonneville, armmeesters van O. L. Vrouwkerk te Brugge, doen overdracht aan Maria Balmels, priorin van het kartuizerinnenklooster, ten voordeele van deze inrichting, van een lijn grond, gelegen in het ambacht van Jabbeke en in de parochie Stalhille. Deze overdracht geschiedt tot aflossing eener rente van 6 stuivers 8 penningen parisis, welke deze armmeesters jaarlijks aan het convent moeten betalen. Sint-Anna moet echter voor deze overdracht 8 stuivers grooten betalen, welke de armmeesters bekennen ontvangen te hebben [5].

---

1. R. A. Br., nr 5162.
2. R. A. Br., nr 4074.
3. R. A. Br., nr 6307.
4. R. A. Br., nr 5183.
5. R. A. Br., nr 5206.

1511. — 16 Mei.

Ruiling tusschen zuster Maria Balmels, priorin, en Jan van der Haeghe, burger van Gent en zijn echtgenoote, Barbara van der Banck, van 3 gemet 1 lijn grond, gelegen in de parochie Varssenare, ten noord-westen der kerk, palende ten oosten aan den weg gaande van de « Oster Nieuweghe Brugghe » naar Houtave, tegen 3 gemet 1 lijn 2 roeden grond, langsheen denzelfden weg gelegen [1].

1511. — 13 Juni.

Voornoemde Jan van der Haeghe en zijn echtgenoote, maken over aan Willem van der Zale, ontvanger van het klooster, 18 gemet 90 roeden grond gelegen in de parochie Varssenare [2].

1512. — 16 Augustus.

« Ende dit is geschiet te Mechelen, int huys geheeten den « Diamant » bi Ste Romboutskercke, ten jare, indictien, daghe, maende ende paeuscripe als boven, ten byzine ende presentien van... (In den jare Ons Heeren vyftienhondert ende twalve, onder vyftiensten indictien, upten sestiensten dach Augusti, regneerende ons alderheylichste vader in Gode heeren July die tweede paeus, (Julius II), in zynen negensten jare. »

Ten overstaan van den notaris « Nicasy », schenkt Catharina van Stavelle, weduwe van Jacques van Ghistelle, heer van Dudzele en Straten, aan het klooster, 2 lijnen 46 roeden gelegen in de parochie Lisseweghe, 1 gemet 72 roeden gelegen te Wuytkerke, ten westen van den Coutermolen, alsook 1 lijn gelegen te Dudzele, bij het « Goed te Catteem », onder beding dat de opbrengsten ervan zouden besteed worden tot het celebreeren van een jaargetijde, ten eeuwigen dage, ter intentie van Jacques van Ghistele [3].

1513. — 15 Oktober.

Loonis de Vos en Adriaan Cassele, kerkmeesters, en Gerard de Hollandere, ontvanger der kerk van Westcapelle, schenken, door tusschenkomst van Willem van der Zale, ontvanger van het kartuizerinnen-convent Sint-Anna, 5 gemet 1 lijn 57 roeden grond, gelegen in het ambacht Oostkerke en de parochie Westcapelle en die zij vroeger van de Minderbroeders van Brugge [4] gekocht hadden.

---

1. R. A. Br., nr 4120.
2. R. A. Br., nr 5230. In de beschrijving van de perceelen grond treffen wij, onder meer, volgende aanduidingen aan : Wester Nieuweghebrugghe-Yperleet-De Scryemaet-Te Buschouck-Heerwech die loopt van Varssenaere naar Ooster Nieuweghe brugghe-Heerwech die loopt van Nieuweghe brugghe naer Houthauwe-Watergang die leghet aan den Ooster Nieuwech.
3. R. A. Br., nr 5233.
4. R. A. Br., nr 5755.

1514. — 14 Maart.

Georges van de Velde en diens echtgenoote, Barbe Maria, maken over aan Willem van der Zale, ontvanger van het kartuizerinnenconvent, twee landgoederen gezegd « ten Eeckoute », beslaande in het geheel 86 gemet 73 roeden grond, gelegen in de parochiën Oostcamp en Beernem, bij Moerbrugghe, mits betaling eener som van 208 lb. grooten, Vlaamsche munt[1].

1. R. A. Br., nr 5246. In de beschrijving der perceelen, vinden wij volgende aanduidingen : Oostcamp : Hofstede gheheeten ten Grooten Eeckoute — Veltstrate — de Oude Hofstede — de Wildermeisch — Stick de Peirdebilc — Dobbelaere bilc — den quaden beilce — upten Vossenhoet — de Langhe brugghemeersch — de Viverstrate — de Lissenbilc — de ghemeene Weede — de Zuudmeersch — Jeghenoode ghegheeten de Pletse — Goed te Beverhoute — de oude Leye — Dammehuis strate — de Ghemeene weede strate.

Beernem : de Jaghere wech — de Ghevaerts wech — Over de Leye — in een jeghenoode gheheeten Scellebrouck.

TWAALFDE PRIORIN

MARIA VAN DEN CASTEELE

1514-1533

Maria van den Casteele[1], die in 1514 het prioraat aanvaardde, behield negentien jaar lang de leiding van het convent.

Zij was sedert 1466 in het klooster en had daar in andere bedieningen groote ervaring opgedaan. Eerst was zij meer dan vijftien jaar kosteres en vervolgens negen jaar celleraria. Met algemeene stemmen had men haar dan ook in 1514 tot priorin gekozen. Volgens een gelijktijdig getuigenis bestuurde zij het huis « eximia cum laude, necnon vigilantia et utilitate ». Tijdens haar bestuur ontving zij in het convent twee en twintig monialen.

Den 16 Februari 1519 stierf de sub-priorin, Agnes van de Walle[2]. Zij stamde uit een voornaam Vlaamsch geslacht en verbleef drie en tachtig jaar in 't klooster. Zij was ingetreden in 1436, zoodat zij, in het bloeitijdperk van Sint-Anna, veel generaties zag komen en gaan. Kort voordien, namelijk in 1515 of 1516, was zuster Agnes van Themseke gestorven.

Den 27 Januari 1521 overleed de oud-priorin Maria Balmels[3].

In 1522 werd Willem van Mechelen, die sedert 1513 vicarius was, door ziekte genoodzaakt zijn officie neer te leggen. Te Leuven teruggekeerd, stierf hij den 9 Januari 1523. Kort voor zijn vertrek uit Sint-Anna, was daar zijn medebroeder, de procurator Laurentius Bybau overleden[4]. Bybau behoorde tot een bekend Tieltsch

---

1. *Catalogus Priorissarum;* LE VASSEUR, IV, blz. 587.

2. LE VASSEUR, I, blz. 197-198; *Ch. c. g.*, 1519 : « Obiit soror Agnes van de Walle suppriorissa domus monialium Sancte Anne prope Brugas, quae annis 83 laudabiliter vixit in Ordine ».

3. *Ch. c. g.*, 1522, spelt haar naam : Maria Bossuels.

4. *Ch. c. g.*, 1520 : « Obiit D. Laurentius Bibau, professus domus Gandavi, procurator domus monialium Sancte Anne ».

geslacht en was verwant aan Willem Bybau, monnik van Gent, prior van de Grande Chartreuse en generaal der Orde (1521).

In de plaats van Laurentius Bybau kwam, omstreeks 1519, als procurator Jan Mesdach, professus van Genadedal en prior te Luik. Het generaal kapittel belastte hem in 1524 met het bestuur van de kartuizers bij Zierikzee.

Willem van Mechelen kreeg als opvolger, in 1522, Pieter Bernards[1], monnik van Gent. Zijn vicariaat was van korten duur ; hij stierf den 5 Mei 1525. Na hem was Franciscus Taleman van Edam[2] gedurende een achttal jaren vicarius van Sint-Anna. Hij was van het klooster te Leuven, waar hij sacrista en procurator was. Wegens zijn groote gestalte werd hij « Goliath » genoemd. Hij was een zeer geleerd man en stond bekend als een der meest begaafde predikanten van zijn tijd. In 1532 werd hij door zijn Leuvensche medebroeders tot prior gekozen. De zusters van Sint-Anna wilden hem in 1533 niet laten gaan, doch de generaal der Orde, Willem Bybau, bevestigde hem in het Leuvensche prioraat. Heel den tijd van zijn bestuur te Leuven was hij erg ziekelijk ; hij overleed in 1539.

Voor zijn Keulsche confraters schreef hij de in 1534 aldaar verschenen uitgave der *Commentaria Dionysii Richelii in Librum Job, Thobiae, Judith, Esther, etc.* Deze editie bevat een lange opdracht van zijn hand aan Maria van Hamal, weduwe van graaf Willem van Croy van Aarschot.

Tot in 1525 was Jan van Haarlem, professus van de Chartreuse bij 's Hertogenbosch, subvicarius van de zusters te Sint-Andries. Toen keerde hij terug naar het huis zijner professie en werd daar, onder loffelijke bewoordingen, door de Grande Chartreuse als procurator aangesteld[3].

---

1. *Series Vicariorum.*

2. *Series Vicariorum;* LE VASSEUR, IV, blz. 551 ; *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique*, XIV (1877), blz. 285, XVI (1879), blz. 216.

3. *Ch. c. g.*, 1525 : « Et D. Joannes Harlem ibidem sc. in domo monialium Brugis hospes revertatur ad domum Sanctae Sophiae suae professionis, ibique exercet officium procuratoris, sicut de eius probitate plene confidimus ».

Over Jan van Haarlem zie *N. N. B. W.*, VIII; evenals Dr. Fl. Prims, meende de heer H. J. J. Scholtens Jan van Haarlem onder de monniken van het oude klooster van het Kiel te moeten opsporen. Hier herroept de geleerde historicus der Nederlandsche kartuizers zijn eerste bewering.

Generaal der Orde was toen Willem Bybau van Tielt (1521-1535), die tot 1521 prior van de Geertruidenbergsche kartuizers en eerste visitator der Teutoonsche provincie was geweest en derhalve Jan van Haarlem goed had gekend.

Van de hand van den subvicarius Jan van Haarlem is bewaard een tractaat, getiteld *Passio Dominica*. Een handschrift hiervan, geschreven in het laatste gedeelte der XVe eeuw, berust in het Staatsarchief te Antwerpen in het Fonds der Liersche Kartuizers[1].

In 1533 kregen de zusters van Sint-Anna als vicarius Jan Gerritsz van Arendsberge[2], monnik van de kartuizers te Utrecht. Hij was geboortig uit de omgeving van Schoonhoven. In 1531 werd hij procurator van het huis zijner professie. De *Catalogus Vicariorum* getuigt, dat hij het ambt van vicarius te Brugge « laudabiliter et diligentissime » bekleedde.

Den 27 Februari 1524 had het Sint-Annaklooster de eer Nicolas Bureau, minderbroeder, bisschop van Sarepta, suffragaan van den bisschop van Doornik, te ontvangen. Ter herinnering aan zijn bezoek aan het klooster en ter betuiging van het belang dat hij erin stelde, verleende hij veertig dagen aflaat, toties quoties, aan alwie, onder het octaaf van H. Sacramentsdag of op gelijk welken Donderdag, in het convent der kartuizerinnen van Sint-Anna, zich zou voegen bij den zang van het « Pange Lingua », van het « Tantum Ergo » of bij eender welken lofzang het H. Sacrament ter eer, ook 's Zaterdags bij den lofzang « Te Coeli Reginam ». Bij beletsel voor werkelijke deelneming, zou het volstaan zich van harte daarmee te vereenigen. Degenen die door hun werk of aalmoezen tot de versiering van de kerk bijdroegen, konden eveneens dezen aflaat verdienen.

1. Deze codex werd destijds beschreven door J. VANNÉRUS in de *Revue des Bibliothèques et Archives de Belgique*, t. III, fasc. 6. Het handschrift draagt op de eerste bladzijde het opschrift : « Passio Dominica, ab ipso D. Joanne Harlemio conscripta ». Op de binnenzijde van den omslag is met een hand uit het begin der XVIe eeuw geschreven : « Hunc librum compilavit dilectus confrater noster dominus Johannes de Haarlem, monachus professus domus hujus ac sacerdos, qui alias fuit vicarius et procurator domus antedictae et subvicarius domus monialium Sancte Anne extra Brugas, Cartusiensis Ordinis ».

2. *Series Vicariorum; Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, IX, blz. 291, 365.

Dezelfde aflaat kan ook nog gewonnen worden door alwie onder het octaaf van Sint Anna, patrones van het convent en van de kerk, of den Dinsdag, die haar bizonder is toegewijd, in de kerk van het klooster, 't zij de metten, 't zij de vespers of de hoogmis bijwoont.

De aflaatbrief op perkament is omlijst door miniaturen waarin medaillons voorkomen die het H. Sacrament, de Heilige Maagd en den Calvarieberg voorstellen (zie plaat hiernevens).

Nauwelijks hadden de zusters, mits groote kosten, hun door de Gentenaars verwoest klooster laten herstellen, of daar werden hun wederom nieuwe uitgaven opgelegd ; zij moesten hun aandeel betalen in de vrijwillige belasting welke, in 1518, door de geestelijkheid gestemd werd, ten voordeele van aartshertog Karel, pas tot koning van Castilië en van de Romeinen uitgeroepen. Door den veldtocht dien hij gedwongen was te ondernemen om den opstand der Friezen te onderdrukken en zich uit de greep van den hertog van Saksen los te krijgen, had hij zich in zware schulden gestoken [1]. De tusschenkomst van de geestelijkheid geschiedde onder vorm van taks op de door haar gedane aanwinsten van onroerende goederen, waarvan de aflossing nog niet geschied was sedert veertig jaar [2].

Uit dien hoofde moesten de monialen 600 lb. betalen. De opsomming hunner goederen, sedert veertig jaar gekocht welke bij die gelegenheid gedaan werd, beslaat twee groote perkamenten bladen. Wellicht zal het voor onze lezers niet van belang ontbloot zijn de ligging en benaming dezer goederen te kennen [3].

---

1. A. Henne, *Histoire du Règne de Charles-Quint dans les P. B.* Bruxelles 1897, blz. 87.

2. *Placcaetboeck van Vlaanderen*, VI, blz. 987.

3. R. A. Br., nrs 8976 en 4082. Zie in het bijvoegsel nr XII den beknopten inhoud van deze oorkonde.

Om diezelfde uitgaven te helpen afdragen stemden de Staten van Brabant een hulpgeld van 390.000 pond, betaalbaar in drie jaar. Van de andere provinciën werd eveneens hun aandeel gevergd. Hier in Vlaanderen (1518) vond men het billijk dat de adel voortaan van belastingen niet meer zou vrijgesteld worden en dat de geestelijkheid tot bescherming van den Staat eveneens het hare zou bijdragen (A. Henne, *Histoire du Règne de Charles-Quint en Belgique*. Bruxelles, 1897, II, blz. 213).

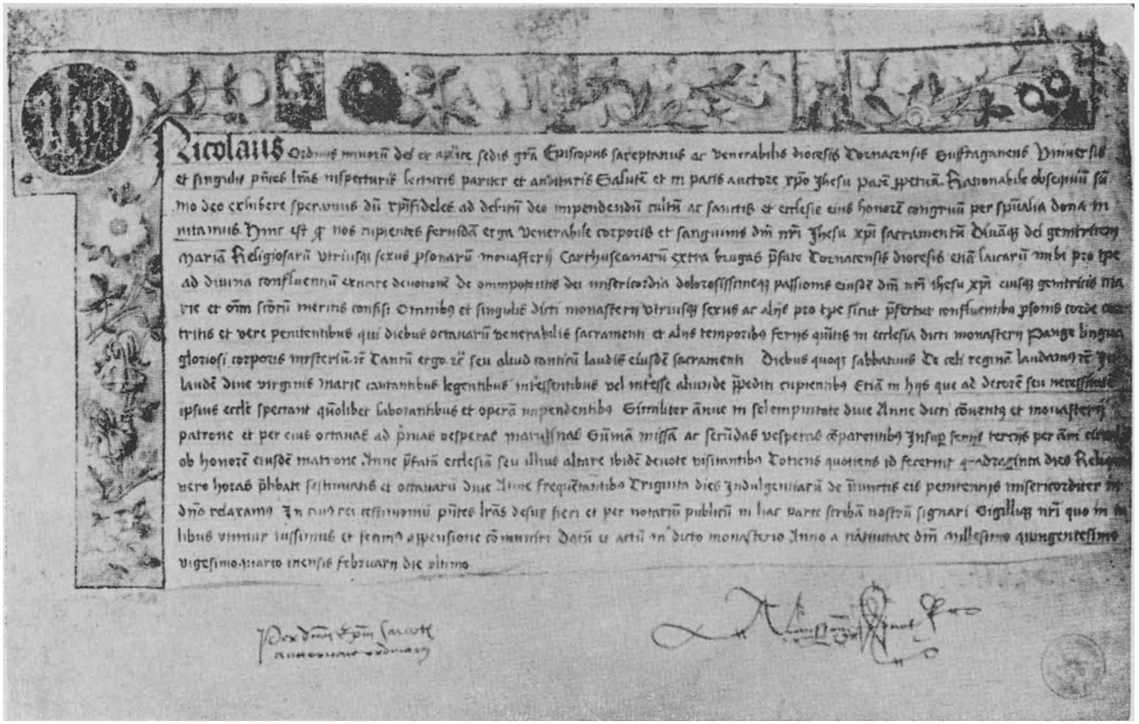

Afb. 8. — Brief van den bisschop van Sarepta, suffragaan van den bisschop van Doornik, aan het klooster der Kartuizerinnen.

Priorin Maria van de Casteele ontving voor haar klooster belangrijke giften, waarvan de bizonderste hier volgen :

1518. — 19 Maart.

Akte waarbij Jacques de Bets en Pieter de Louf aan Willem van der Zale, ten voordeele van het kartuizerinnenconvent, overmaken het vierde deel van 7 lijnen 65 roeden grond gelegen in het ambacht van Vladsloo, in de parochie Leke, ten westen van de kerk bij de « Leke muelne »[1].

1519. — 22 Oktober.

Karel Mesdach maakt over aan heer Willem van Mechelen, vicarius der kartuizerinnen, 2 lijnen grond. Akte verleden vóór den notaris Van de Velde[2].

1523. — 18 April.

Akte verleden vóór de schepenen van het ambacht en de heerlijkheid Ruddervoorde, meldend een ruiling van grond tusschen den procurator van het kartuizerinnenconvent en Mathias de Wulf, en waardoor aan het convent 2 lijnen bosch afgestaan worden, gelegen ten oosten der kerk van Ruddervoorde in de jeghenoode gezegd « den Waelkin busch[3] ».

1525. — 10 Maart.

Antoon Vyncke en zijn echtgenoote, alsmede Helkin en diens echtgenoote, schenken 2 lijnen 50 roeden grond gelegen in de parochie Oostkamp ten noorden der kerk en ten noord-westen van den « Blaeuwen Casteelkene[4] ».

1525. — 10 Mei.

Gift van Jan Willeware en diens echtgenoote, aan broeder Jan Mesdach, gevolmachtigde van de kartuizerinnen, en bestaande uit 2 lijnen 84 roeden grond, gelegen in de parochie Oostkamp, en 3 perceelen, waarvan een gelegen ten westen der kerk in de jeghenoode gezegd de « Wilde Meersch », en een ander deel uitmaakt van de streek gezegd « den Vossestaert », palende aan den weg genaamd « Kalverstraete[5] ».

1527. — 3 Juni.

Ter kwijting eener som van 24 lb. grooten welke hij aan het kartuizerinnenconvent schuldig was, maakt Jan Jacopzone de Wale over aan broeder Frans van Edam, vicarius van bovengenoemd convent, bij wijze van schenking, 5 lijnen 66 roeden grond, gelegen in de parochie Varssenare, ter plaats gezegd « den Hazaert[6] ».

---

1. R. A. Br., nr 5268.
2. R. A. Br., nr 5274.
3. R. A. Br., nr 4105.
4. R. A. Br., nr 3600.
5. R. A. Br., nr 3599.
6. R. A. Br., nr 5312.

1529. — 3 Februari.

Akte verleden vóór de vertegenwoordigers der heerlijkheid van het hof van Ruddervoorde, waardoor Loyc en Catharina, zijn echtgenoote, verkoopen aan Arnould van den Dycke, gevolmachtigde van het kartuizerinnenconvent en te diens voordeele, een gemet grond, gelegen ten zuiden der kerk van Ruddervoorde, in de jeghenoode, gezegd « ten Hooghe weghelkin[1] ».

1531. — 20 Januari.

Olivier Onthooft en echtgenoote Jacquemine verkoopen aan Arnould van den Dycke, ten voordeele van het kartuizerinnenconvent, 4 gemet grond gelegen in de parochie Ruddervoorde[2].

1533. — 1 Maart.

Cornelius Rycx erkent, in tegenwoordigheid van broeder Nicolas Kruyver, procurator, en Arnould van den Dycke, ontvanger van het kartuizerinnenconvent, aan laatstgenoemd klooster verkocht te hebben 10 roeden grond gelegen in de parochie Varssenare, palende ten westen aan het Zwyn en waarvan nadere melding in de akte wordt gemaakt[3].

1. R. A. Br., nr 5797.
2. R. A. Br., nr 5329.
3. R. A. Br., nr 5353.

Afb. 9. — Sinte Godelieve beweend op haar doodbed. De priorin Smeyers geknield tegenover haar patrones, Sint Anna.

DERTIENDE PRIORIN

ANNA SMEYERS

1533-1552

In 1533 begint het prioraat van Anna Smeyers[1]. In het necrologium der Utrechtsche kartuizers wordt zij genoemd Anna Smeyers Montis. Vermoedelijk was zij afkomstig uit Geertruidenberg. Zij was « vitãe admodum exemplaris, pia, devota, multumque sollicita super sibi commissum gregem ». Tijdens haar bestuur heeft zij zestien monialen opgenomen.

Priorin Anna Smeyers moest een bizondere devotie hebben tot Sinte Godelieve, de groote heilige van onze streek.

In 1538 liet zuster Anna Smeyers, priorin (1533-1552) van de Kartuize Sint-Anna-ter-Woestine, een serie van paneeltjes schilderen met voorstellingen uit het leven van onze heilige. Deze stukjes zijn van klein formaat (0,14 ×0,145) en zijn thans bewaard in het Städtisches historisches Museum (Sammlung Prehn) te Frankfurt-a.-M. Een dezer paneelen stelt voor Godelieve beweend op haar doodsbed. Op den voorgrond van dit tafereel is de priorin zelf voorgesteld, geknield tegenover haar patrones, de heilige Anna. De kloosterzuster draagt het karakteristieke kartuizer scapulier, met bindstrooken op de kanten, en de kroon van de coronatae of diaconissae van het kartuizerinnen-instituut. Op een lage kist, de legende : *Anna Smeyers, prioresse. Anno XV° XXXVIII.* Op de drie andere paneeltjes leest men telkens : *de Sanguine S. Godelive.* Waaruit men mag besluiten dat de vier paneeltjes vroeger de versiering vormden van een schrijn of reliekkast, waarin het brugsche kartuizerinnenklooster fragmenten van het « versteende bloed » bewaarde[2].

---

1. *Catalogus Priorissarum;* LE VASSEUR, III, blz. 277 ; *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht,* IX, blz. 238.

2. Deze aanteekening over de devotie van priorin Anna Smeyers tot Sint Gode-

Onder dit prioraat was het dat Marie van Rie, de toekomstige priorin, in het klooster trad. Bij die gelegenheid moeten wij een mooi gebaar vol eenvoud en hartelijkheid aanstippen :

Den 8 December (feest van O. L. Vrouw) 1543, den dag waarop zij gekleed werd, ontving haar vader, Jan van Rie, schepen van het Vrye, vanwege dit Magistraat, ter gelegenheid van deze gelukkige familiegebeurtenis, zes kannen wijn ten geschenke[1]. Wellicht was het de gewoonte in het Vrye den burgemeesters en schepenen, wier kinders in het klooster of in den echt traden, kannen wijn aan te bieden.

Hetzelfde deed zich voor bij de professie van zuster Maria van Rie, op 22 November 1550 ; ditmaal echter betrof het zelfs acht volle kannen[2].

Hoezeer de ervaring, dat kartuizermonniken vaak zeer oud worden, ook geldt voor de zusters der Orde, kan naast het voorgaande nog blijken uit een drietal sterfgevallen in dit tijdvak. In 1544 stierf zuster Margareta Herbesie, voorheen sub-priorin van het klooster, die gedurende vijf en zeventig jaar op lofwaardige wijze in de Orde had geleefd. Den 29 December 1546 stierf de oud-priorin, Maria van de Casteele, die tachtig jaar lang in het klooster was geweest. In 1547 vermeldt men het overlijden van zuster Judoca die volgens het necrologium — wat haast ongelooflijk schijnt — een en negentig jaar in de Orde doorbracht.

Toen in November 1545 de Utrechtsche prior Volpert Hendriksz van Grave stierf, werd Jan Gerritsz van Arentsberge, de vicarius van Sint-Anna, door zijn medebroeders als zijn opvolger aangeduid. De zusters zagen hem echter noode vertrekken en beriepen zich op hun privilege, inhoudende dat men hun door verkiezing,

---

lieve komt uit het zeer interessante boek dat Eerw. Heer ENGLISH geschreven heeft over *Godelieve van Gistel*, Brugge, 1944, blz. 75. De gravure van het tafereel « Godelieve beweend op haar doodsbed » hebben wij ook aan hem te danken.

1. « Zessen ghelycke cannen wyns van 8en in December ghepresenteert meester Jan van Rie, scepene van den lande, ter cleedinghe van een zynde dochtre in 't cloostre van den Chartreusinnen buiten de stad van Brugghe. » Comp. 7, I, 43 ; Fonds van het Brugsche Vrye, nr 289, 1549-1550, f° 116.

2. « Van achte ghelycke kannen wyns ten voorseyden daghe (den 22 in November 1550) ghepresenteert by den burchmeesters Burch ende Douvryn ten professe van Marykin, de dochtere van wylen meestre Jan van Rye, scepene van den Lande. » Compt. 9 u. 12 s. R. A. Br., fonds van het Brugsche Vrye, nr 290, dienstjaar 1550, f° 107.

zonder hun instemming, geen vicarius kon ontnemen. Zij zonden een bode naar de Grande Chartreuse om hun belangen in deze aangelegenheid te bepleiten. Het bestuur der Orde gelastte den prior van Scheut, Jan Meerhoudt, die eerste visitator was, de beslissing aan Jan Gerritsz over te laten. Op het aandringen van de zusters besloot hij te Sint-Andries te blijven, hoezeer hij ook verlangde naar Utrecht te mogen terugkeeren. Korten tijd later viel hij ziek ; hij stierf den 20 Juli 1546. Tijdens zijn vicariaat deed hij de gebouwen van het klooster herstellen.

Nog in hetzelfde jaar volgde Hendrik van Heusden[1] hem als vicarius op. Deze was professus van Monnikhuizen bij Durhem. Hij bekleedde dit officie maar drie jaar.

In 1549 werd Jan van Assche[2], monnik van de Chartreuse bij Edingen, tot vicarius benoemd. Hij was voorheen in het huis zijner professie procurator en, van 1547 tot 1549, prior geweest. Ook hem was slechts een kort verblijf te Brugge beschoren. In 1552 werd hij vervangen door Paulus van de Veere[3], aanvankelijk professus van Zierikzee, doch later monnik van Zeelhem bij Diest. Voor hij naar Brugge kwam, fungeerde hij als procurator van het Hollandsch huis buiten Geertruidenberg.

Na het jaar 1541 trad als procurator van Sint-Anna op Jan van der Essche, monnik van het klooster te Leuven, die in 1568 prior van de Delftsche kartuizers werd[4].

Het generaal kapittel van 1537 zag zich genoodzaakt Pieter Vlaminck, donaatbroeder van Sint-Anna, die toen als hospes in het Amsterdamsche kartuizerklooster verbleef, zeer ernstig te vermanen[5]. Hij heeft deze waarschuwing evenwel in den wind geslagen, want in 1544 werd deze donaat, die toen nog in Amsterdam was, wegens zijn onverbeterlijk gedrag door de Grande Chartreuse uit de Orde gebannen[6].

---

1. *Series Vicariorum.*
2. *Series Vicariorum;* LAMALLE, blz. 13, 143, 185.
3. *Series Vicariorum.*
4. *Haarlemsche Bijdragen*, XLIX, blz. 359-363.
5. *Ch. c. g.*, 1537 : « Et frater Petrus, donatus ibidem ac in domo Amsterdamensi hospes, emendet mores suas, alias in futuro capitulo expellatur ab ordine ».
6. *Ch. c. g.*, 1544 : « Et declaramus Petrum dictum Vlaminck, hospitem in dicta domo sc. Amsterdamensi, donatus domus monialium Brugis, propter multa frequenter reiterata crimina enormia expulsum ab Ordine nostro ».

In 1552 werd de priorin Anna Smeyers van den bestuurslast ontheven.

Zooals veel ander kloosters van dien tijd, was het Sint-Anna-convent in 't bezit van een groot aantal HH. Relieken. Onder het prioraat van zuster Smeyers werden deze in prachtig versierde reliekschrijnen geplaatst[1]. Ook vinden wij het nuttig een gedeelte ervan op te sommen. Zij werden volgenderwijze gerangschikt.

A. — RELIEKEN VAN ONZEN HEER JEZUS-CHRISTUS

Een stuk hout van het kruis van onzen Zaligmaker ; een stuk nagel waarmede Hij aan het Kruis gehecht werd ; een stuk van de spons welke men Hem toereikte ; een deel van de doornenkroon ; een stuk van den paal waaraan Hij gebonden en gegeeseld werd ; een stuk lans ; een gedeelte van Jezus' lijkwade ; een stuk van het voorhangsel van den tempel, van het graf van Onzen-Heer, alsook van den steen die het bedekte ; een gedeelte van het mirakuleus bloed Christi ; een stuk van het met Zijn bloed doordrenkte linnen ; een gedeelte van den steen waarop Hij, in doodstrijd liggend, bloeddruppelen zweette ; een stuk kleed van den Zaligmaker ; een gedeelte van Zijn krib en van het hooi waarmede ze gevuld was ; een gedeelte van het Hemelsch Manna ; een stuk tafel waaraan Christus het Laatste Avondmaal nutte, alsook van het brood dat op die tafel lag.

B. — RELIEKEN VAN DE H. MAAGD MARIA EN VAN SINT ANNA, HAAR MOEDER

Een stuk van den palmtak van de H. Maagd Maria, van de plaats waar zij stierf ; een stuk van haar grafzerk ; een haarlok ; een deel van haar hoofddoek, van haar onderkleed, van haar kleederen en een weinig olie dat vloeit uit haar mirakuleuze beeltenis in Sardinië. Een tand van Sint Anna, patrones van kerk en klooster ; gebeente en kleederen van deze heilige.

1. « Istae vero sunt reliquiae, quae, ut pie creditur, in hac domo Sanctae Annae continentur, quae allis thecis inclusae ac ornamentis tectae fuerunt anno Domini 1548. » SANDERUS, I, blz. 259.

C. — RELIEKEN VAN DE HEILIGE PATRIARKEN EN PROFETEN

Een gedeelte van de plaats waar de Wet aan Mozes gegeven werd ; een stuk van Mozes' staf, alsook van Aaron's staf die gebloeid had ; een gedeelte van het gebeente en van het kleed van Sint Jan-den-Dooper ; een stuk van het met Zijn bloed doordrenkte linnen ; relieken van den profeet Daniël, van Joachim, vader van de Heilige Maagd, alsook van Elisabeth en Zacharias, de ouders van Sint Jan-den-Dooper.

D. — RELIEKEN VAN DE HEILIGE APOSTELEN, EVANGELISTEN EN DISCIPELEN VAN CHRISTUS

Van het gebeente van de apostelen Petrus en Paulus, van den H. Andreas en een stuk van zijn kruis ; van het onderkleed van Sint Jan-den-Evangelist ; van het gebeente der apostelen, Sint Jacobus, Bartholomeus en Mattheus, evangelist ; van het gebeente van Sint Philippus en Sint Jacobus-de-Mindere, Sint Simon, Sint Judas, Sint Mattheus ; van het kleed van den H. Apostel Thomas, van de gebeenten van den H. Barnabas, apostel, van Sint Lucas en Sint Marcus, evangelisten, en van Sint Cleophas en Lazarus, discipelen van Christus.

E. — RELIEKEN VAN DE HEILIGE MARTELAREN

Van het gebeente van den H. Stefanus, van een steen waarmede hij gedood werd ; van het gebeente van Sint Laurentius en Sint Vincentius martelaren ; van de pausen en martelaren Cletus, Clemens, Cornelius, Sixtus, Fabianus, Calixtus, Marcellus, Pontianus ; een haarvlecht van den zaligen Alexander, paus en martelaar ; gebeente van een menigte andere bisschoppen en martelaren, waarvan de opsomming te lang zou zijn.

Dan volgt nog eene zeer lange lijst van heilige bisschoppen, abten, kerkleeraars en belijders, alsook van heilige maagden, weduwen en kloosterzusters[1].

---

1. Zie de volledige lijst in SANDERUS, I, blz. 259.

Hier volgt de lijst der bizonderste officieele akten welke onder het prioraat van Anna Smeyers opgesteld werden :

1533. — 1 Maart.

Cornelius Ryck, in bijzijn van Nicolas Kruyver, procurator, en Arnould vanden Dycke, ontvanger van de kartuizerinnen, bekent aan het convent verkocht te hebben : 10 roeden grond, gelegen in de parochie Varssenare, palende namelijk ten westen aan het Zwyn[1].

1536. — 20 Juni.

Jakob van der Ec verkoopt aan Simon van den Velde, ten voordeele van het kartuizerinnenconvent, 8 gemet 94 roeden grond, te Beernem, ten noord-westen van de kerk[2].

1537. — 22 Juni.

Bij inbeslagneming op onroerende goederen uit hoofde van achterstallige renten krijgt het convent voor zes jaar beschikkingsrecht over 5 lijnen 89 roeden grond te Zandvoorde[3].

1538. — 24 Oktober.

De heerlijkheid van Oostkamp had doen beslag leggen op de wagens en paarden van het kartuizerinnenconvent, als waarborg voor de som van 20 lb. parisis, waarmede de kloosterzusters belast werden, uit hoofde van 97 gemet weiland, door hen uitgebaat en te Oostkamp gelegen. De zusters beweerden dat die belasting tegenstrijdig was met het privilege waarop zij meenden aanspraak te mogen maken. Daaruit volgde een proces tusschen broeder Nicolas Bruyde, procurator van het convent, eenerzijds, en Jan van Hoornewedere, crichouder, en Adriaan Ymelzeilne, burgemeester in de gemeente van de heerlijkheid Oostkamp, anderzijds.

Ten slotte stelden de schepenen den procurator van het convent in 't gelijk[4].

1541. — 27 Oktober.

Bij inbeslagneming van onroerende goederen, kennen de schepenen van het Vrye, voor een termijn van zes jaren, aan Willem van Rye, gevolmachtigde van het convent, 1 gemet 20 roeden toe, gelegen in het ambacht en de parochie Leffinghe, wegens achterstallige renten voor de jaren 1534, 1535 en 1536 verschuldigd[5].

1. R. A. Br., nr 5353.
2. R. A. Br., nr 5373.
3. R. A. Br., nr 5376.
4. R. A. Br., nrs 4158 en 5383.
5. R. A. Br., nr 4294.

VEERTIENDE PRIORIN

ELISABETH UYTTENHOVE

1552-1569

De leiding van het convent werd in 1552 aan zuster Elisabeth Uyttenhove[1] overgedragen.

Kort na haar aanstelling, den 16 Juli 1454, stierf de vicarius Paulus Vander Verre. In zijn plaats werd benoemd Paulus van Diest (alias van Tienen[2]), monnik te Leuven en vicarius in het huis zijner professie.

In 1557 werd hij als vicarius vervangen door Ghislenus Huygens van Borselen[3], professus van de Delftsche kartuizers. Op hem volgde in de reeks der vicarii Dirk Glabeyne[4], monnik van de Arnhemsche Chartreuse, die in 1564 zijn post bij de monialen te Sint-Andries aanvaardde. Hij stierf echter reeds in 1568 of in het begin van 1569[5] en werd door Hendrik Cool[6], monnik van het Utrechtsche huis, opgevolgd.

Den 23 April 1554 verklaren de prior van de Grande Chartreuse en de definitoren van het algemeen kapittel, dat, om de genegenheid en toewijding welke zij jegens het convent der zusters van Sint-Anna betuigden, zekere personen bij de Orde ingelijfd en in al haar gebeden en goede werken deelachtig gemaakt worden[7].

---

1. *Catalogus Priorissarum;* LE VASSEUR, III, blz. 61.
2. *Series Vicariorum.*
3. *Series Vicariorum. Ch. c. g.*, 1569 : « Obiit D. Gislenus de Borsalis, monachus professus domus Delfensis et olim vicarius domus monialium Brugis, habens missam de Beata Maria in provincia Teutoniae ».
4. *Series Vicariorum.*
5. *Ch. c. g.*, 1569 : « Obiit D. Theodoricus Glabeyne, monachus professus domus monachorum et olim vicarius domus monialium Brugis ». Op de officieele lijst *Series Vicariorum* is hij niet vermeld.
6. *Series Vicariorum.*
7. R. A. Br., nr 5829. Werden ingelijfd als broeders : Hendrik Cattenbrouc en Jan de Cuelenaere ; als zusters : Elisabeth Willems, Maria van den Hove, Maria

Niettegenstaande milde tusschenkomst blijkt het klooster, in dezen tijd, met stoffelijke moeilijkheden te kampen te hebben gehad, want in 1557 werd door de kapittelvaders aan de visitatoren van de Teutoonsche provincie opgedragen te bevorderen, dat de rijkere huizen in hun gebied aan de kloosters bij Zierikzee en bij Kampen, alsook aan de zusters van Sint-Anna, meer steun zouden verleenen. Reeds het jaar voordien was een dergelijke opdracht uitgevaardigd[1]. In 1561 werd door de Grande Chartreuse deze aansporing nog eens herhaald, waarbij ook het Leuvensch huis als behoeftig werd genoemd.

Den 7 November 1569 stellen Jan van Scardenburch, metser, en zijn echtgenoote een jaarlijksche en eeuwigdurende rente vast ten bedrage van 2 Pond grooten, ten voordeele van de obedientie der kathedraal van Sint-Donaas, die ze aan het kartuizerinnenconvent overdraagt[2].

Wegens de troebelen in Vlaanderen bracht de bestuursperiode van Elisabeth Uyttenhove voor het klooster veel moeilijkheden mede. Met een ongewoon geduld en een groote nederigheid wist zij zich, waar het pas gaf, te doen gelden.

Zooals alle kloosters in Vlaanderen, had Sint-Anna een moeilijke periode te doorstaan. In onze streek brak een ongemeen hevige godsdienstoorlog uit. De herdoopers en de beeldstormers wisten alom hun razernij bot te vieren. In het begin van Augustus 1566, werd het gerucht verspreid dat te Sint-Omaars, te Ieper, te Meenen en in al de daaraan palende localiteiten, de kerken geplunderd en alle beelden en kerkramen verbrijzeld werden. Onmiddellijk gaf het Magistraat van Brugge het bevel uit de ker-

---

van den Broucke, Barbara de Witte, Magdalena van den Dale, Geertruide Moorkins, Ludwina van Rue, Ursula vander Houve, Gasparine Hughe, Elisabeth van Ackole, Jacqueline Claysins, Jacqueline Valadolyt, Dorothea de Nève, Catharina Boone, Anna Reyngouts, Emerentia Lapostole, Margareta van Dale, Elisabeth Veys, Francine Deckmin, Anna Trompers, Ludovica Poyte, Maria Rups, Barbara Bave en Maria de Jonghe.

1. *Ch. c. g.*, 1557 : « Committimus et mandamus visitatoribus provinciae Teutoniae ut, juxta sibi anno superiori commissa per capitulum generale, aliquid plus faciant dare et expedire per domos ditiores provinciae domibus Ziericzee, Campensi et monialium Sanctae Annae, prout viderint expedire, quibus vices nostras et auctoritatem capituli generalis impertimus ».

2. R. A. Br., nr 5522.

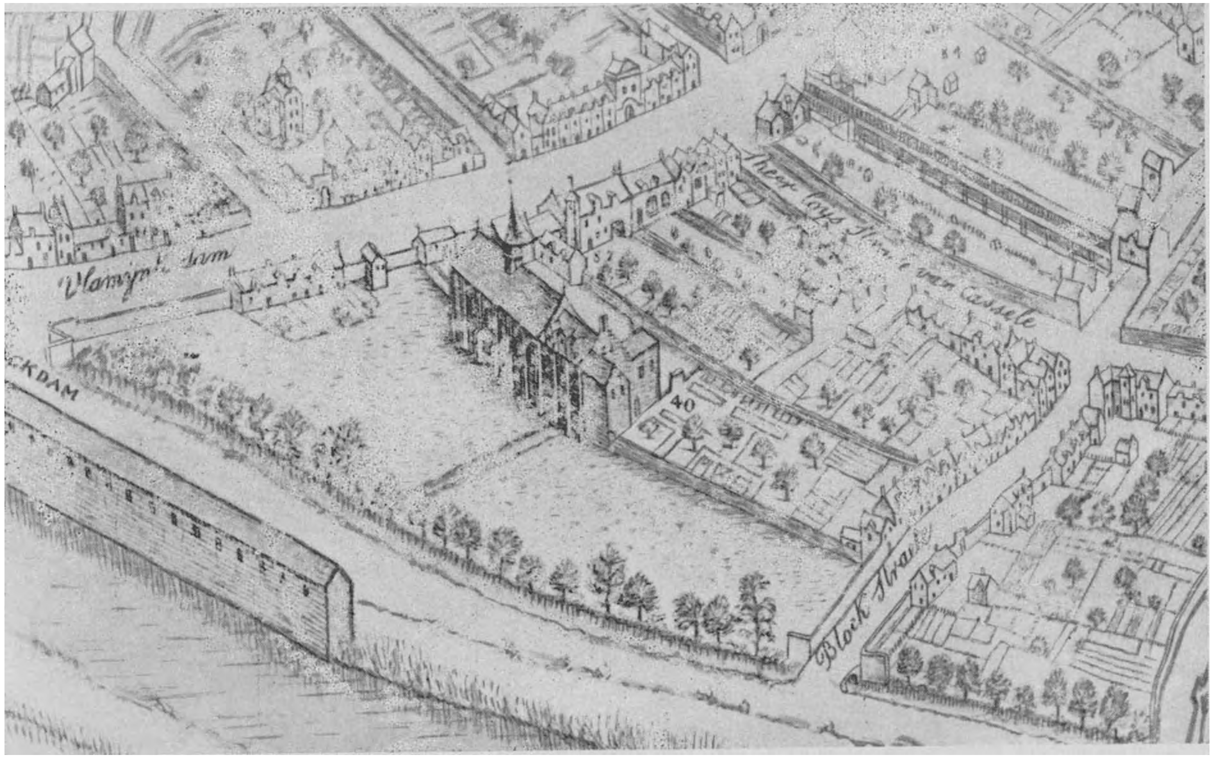

Afb. 10. — Klooster van de Karmelietessen van Sion.

ken alle beelden, schilderijen en andere kostbaarheden weg te halen. Weldra werden de meeste godsdienstige plechtigheden geschorst. De priesters werden aangevallen en verjaagd.

In 1566 hadden de Nederlanden de schrikkelijkste periode te doorstaan. In de kroniek van 't klooster « Engelendaele » op Assebroek leest men : 1566 : « Omtrent Ougst is er geschiedt in bynae alle de Nederlandsche provinciën een noyt gehoorde schroomelyke beeldt-stormerye, kerck en heylig-schenderye[1] ».

Den 22 Augustus 1566 schreef de landvoogdes, Margareta van Parma, aan haar halfbroeder Philips II : « I kmag niet nalaten Uw Majesteit ervan te verwittigen dat de verwoesting der kerken en kloosters voortgaat. De sectarissen verbrijzelen al de beelden, altaren, grafsteenen en kerkmeubelen, bij zoover dat men mij verzekert dat ze, enkel in 't graafschap Vlaanderen, reeds meer dan 400 kerken verwoest hebben[2] ».

De vernielingswoede koos vooral de eenzaam gelegen kloosters tot prooi. Zoo werd in dit vreeselijk jaar 1566 ons convent ertoe genoopt andermaal de eenzaamheid van de woestijn te verlaten om binnen de stad de wijk te nemen[3].

Onze zusters vonden een onderkomen in den Carmel van Sion, waar zij als kinderen van den huize onthaald en behandeld werden. Zij zijn binnen de stadsmuren gebleven van 16 Augustus 1566 tot 16 Februari 1567, waarna zij naar hun klooster buiten Brugge terugkeerden[4].

Zooals men op de hiernevenstaande gravuur[5] kan bemerken, besloeg het Sionklooster te Brugge een uitgestrekt terrein, gelegen tusschen den Vlamynckdam, de heer Loys van Casselestraete, de Blockstraete en de huidige Elisabethlaan.

Dit klooster werd gesticht in 1488 en ten jare 1783, onder Jozef II, afgeschaft. Het behoorde tot de oudere observantie der Carmelietenorde (Geschoeide Carmelieten) ; het staat bekend als

---

1. D. Lescouhier, *Geschiedenis van het kerkelijk leven in West-Vlaanderen*. Brugge, 1926, I, blz. 202.
2. Kervyn de Lettenhove, *Histoire de Flandre*, V, blz. 217.
3. Wij laten opmerken dat reeds in 1545 het concilie van Trente aan alle vrouwenkloosters bevel gaf in stad te gaan schuilen.
4. *Kroniek*.
5. Nevenstaande gravuur is een reproductie van Marc Gheeraerts' kaart (1562).

een kunstmidden waar de zusters zich onledig hielden met borduurwerk, copieeren van handschriften en miniatuurschilderen.

De priorin was de zuster van een der kopstukken der Geuzerie, Jacques de Chantraines, gezegd Broucqsaulx, en hieraan zal het te danken zijn dat, in de algemeene uitdrijving der kloosters, het Brugsche Sion ongestoord kon blijven voortleven[1]. Daar kwamen de kartuizerinnen schuilen. In de stille kloosterkerk wisselden deze communiteiten elkander af voor het gebed ; het was midden het geraas van den storm, als een *Laus Perennis*, het onafgebroken lofgebed, dat vóór den troon van God opsteeg om eereboete te doen en vergiffenis af te smeeken voor het bedreven kwaad.

Ziehier de samenstelling van de communiteit, toen deze in 1566 Sint-Anna in de Woestyn verliet om binnen Brugge te schuilen.

De monniken :

Pater vicarius Dom Hendrik Cool, sedert negen maanden in functie.

Dom Jan van der Essche, procurator.

Dom Jan Veys, kapelaan. Deze laatste bleef in het klooster van Sint-Anna ter Woestyn om over alles te waken. Elken dag droeg hij het misoffer op en bleef hij trouw de getijden bidden.

Dom Jan de Laene, tweede kapelaan.

Dom Leonard, hulp-procurator. Deze laatste reisde dikwijls naar Sint-Anna en bewees hierdoor aan de communiteit veel diensten.

Geprofeste zusters :

Zuster Elisabeth Uyttenhove, priorin ;
Zuster Catharina De Groote ;
Zuster Anna Smeyers ;
Zuster Elisabeth Danckaert ;
Zuster Anna de Nayere, celleraria ;
Zuster Antoinette Ketels ;
Zuster Celina Bibau ;
Zuster Joanna Leernouts ;
Zuster Joanna Genets ;

---

1. DUCLOS, *Histoire et Souvenirs*, Brugge, blz. 523.

Zuster Elisabeth Forniers, onder-priorin ;
Zuster Maria van de Walle ;
Zuster Elisabeth Branders ;
Zuster Barbara Montagnie ;
Zuster Catharina Seyns ;
Zuster Clara Dordore ;
Zuster Godelieve de Boodt ;
Zuster Anna Caryers ;
Zuster Elisabeth Cabeliau ;
Zuster Maria van Rye ;
Zuster Elisabeth Smeyers ;
Zuster Maria Gyssels ;
Zuster Agnes Danckaert ;
Zuster Anna van der Opinie ;
Zuster Catharina Trompers.

Leekezusters :

Zuster Elisabeth Damien ;
Zuster Joanna Clercx ;
Zuster Catharina Patryse.

Zusters Donatienen :

Zuster Cornelia van der Weerde ;
Zuster Petronella van Korteryckx ;
Zuster Anna Barzels ;
Zuster Margaretha Graets ;
Zuster Anna Provoost ;
Zuster Maria Denys ;
Zuster Anna Hendrickx ;
Zuster Maria Lippens ;
Zuster Joanna Baraels ;
Zuster Martina Sicots ;
Zuster Barbara Keysers ;
Zuster Margareta Willebaers ;
Zuster Joanna Herssens ;
Zuster Louisa Pisone ;
Zuster Elisabeth Picavet ;
Zuster Maria Verplancke.

In 't geheel :
5 monniken,
24 geprofeste zusters,
3 leekezusters,
16 zusters donatienen,

48 personen.

Een kloosterzuster die te dien tijde leefde, heeft het vertrek der zusters naar Brugge, hun verblijf bij de Carmelietessen en hun terugkeer naar Sint-Anna ter Woestyn beschreven [1].

Ten jare 1566 waren in de Nederlanden groote onlusten ontstaan, die verwekt werden door slecht befaamde lieden, welke men « Geuzen » noemde ; zij vereenigden zich in benden om naar steden en dorpen op te trekken. Overal waar het hun gelukte binnen te dringen, onderwezen en predikten zij de tegenovergestelde leer der katholieke Kerk en in alle kerken en kloosters waar zij binnendrongen, verbrijzelden zij de beelden, de kruisen en de vensters waarop de heiligen verbeeld stonden.

Den Zaterdag, 16 Augustus 1566, 't zij daags na O. L. Vrouw-Hemelvaart, kwam ons een zeer treurig nieuws toe ; ons werd gemeld dat benden woeste mannen, vol bedreigingen, de streek doorkruisten en ons klooster naderden. Aanstonds verzamelden wij al de beelden, zoowel groote als kleine, van het klooster om ze zoo ver mogelijk van daar te verbergen. 's Anderen daags kwamen wij te vernemen dat alle kloosterlingen, broeders en zusters, van buiten stad naar Brugge gevlucht waren. Onze Eerwaarde Moeder Priorin, Elisabeth Uyttenhove, deed onmiddellijk, in den namiddag, alle zusters van het klooster samenroepen om hun te melden dat, om alle gevaar te voorkomen, wij eveneens naar de stad moesten vluchten, alwaar ons een onderkomen voorbehouden was. Wij waren bedroefd en teleurgesteld omdat wij ons geliefd klooster moesten verlaten ; wat zou er van geworden ? Onze Eerwaarde Moeder gaf ons, in diep bewogen woorden, een heilzame vermaning, wat ons tot onderlinge vertroosting en opbeuring aanspoorde.

Ondertusschen werden de rijtuigen klaar gemaakt ; omstreeks vier uur

1. Dit verhaal is aan de kroniek van het klooster toegevoegd. Het is ook te vinden in het archief van het bisdom Brugge, met den titel « Klooster Chartreusinnen op St Andries bij Brugge. Het ghebeurde in 't jaer toen men schreef 1566 detter ». De vertaling in modern Nederlandsch zal de lezing ervan vergemakkelijken.

van den namiddag stapten wij in en namen met ons mede wat wij konden. Wij werden gevoerd naar het klooster der Carmelietessen te Brugge, waar men ons op zeer vriendelijke wijze onthaalde. Wij werden in de kostschool gelogeerd. De goede zusters Carmelietessen stelden beddingen, oorkussens en dekens, die voor hun eigen gebruik bestemd waren, te onzer beschikking, in zoo ver dat verschillende onder hen genoodzaakt waren op stroo te slapen, in afwachting dat onze eigen matrassen zouden toekomen. Pater Vicarius, Dom Hendrik Cool, E. P. Procurator, Dom Jan van Essche en een kapelaan waren in hetzelfde klooster gelogeerd. Onze eerwaarde Moeder Priorin, die zwak en ziekelijk was, had te harer beschikking een kamer in de infirmerie of ziekenhuis, waar zij sliep en haar eetmalen nam, aangezien zij met ons naar de eetzaal niet kon gaan. Soms kwam een carmelietes met onze Moeder Overste, ofwel met ons het eetmaal nemen ; wij, van onzen kant, gingen ook dikwijls met hen in hun refter noenmalen. Op Sint-Lodewijksdag, gaf Eerwaarde Moeder Carmelietes, die den naam van Louisa droeg, aan beide kloostergemeenten een wel gelukte ontspanning. Wat later, op Sint-Elisabethsdag, volgde onze Eerwaarde Moeder, ter gelegenheid van haar naamdag, dit voorbeeld na. Zoo brachten wij samen een half jaar door, 't zij van den 16 Augustus tot den 16 Februari van het volgend jaar. De zusters Carmelietessen waren goed en minzaam te onzen opzichte. Zij betuigden ons zoo'n innige vriendschap, die door mij onmogelijk te beschrijven is. Net alsof wij tot het klooster behoorden, mochten wij ons begeven waar het ons lustte. Wij gingen samen met hen naar het koor om de metten en lessen te zingen ; bij de gezongen mis werd het epistel door ons gezongen. In de eetzaal, na de benedictie, toen wij gezeten waren, las de voorlezeres uit een Vlaamsch boek dat men ons geleend had, voor, totdat onze Eerwaarde Moeder of de sub-priorin het eindteeken gaf. Na het maal, las een zuster ons nog enkele punten voor, en na teeken gegeven te hebben, zegde de priorin of de sub-priorin ons het volgende : « Tu autem » en, rechtstaande, zegden wij onze dankgebeden.

Daar het ons onmogelijk was de ons door den regel opgelegde stilzwijgendheid te onderhouden, moesten wij daarvoor enkele aanvullende gebeden lezen.

Elken Zondag voormiddag, vóór de hoogmis, bij het kapittel der zusters, predikte onze Eerwaarde Vicarius een sermoen. Onder de mis deelde hij de H. Communie uit door het tralievensterken, waar de carmelietessen gewoonlijk communiceerden.

Tijdens ons verblijf in den Carmel, stierven twee onzer kloosterzusters : Catharina De Groote, die gedurende zes en twintig jaar celleraria was en zuster Barbara Montagnie, twee en veertig jaar oud. Beiden werden in het klooster zelf begraven.

Er dient opgemerkt dat gedurende den ganschen tijd van onze ballingschap, niemand van ons buiten het klooster kwam of daartoe gading had. Integendeel kwamen verschillende andere zusters, die zelfs tot slotkloosters behoorden, ons in leekenkleedij bezoeken. De abdis van Sinte-

Godelieve[1], vergezeld van enkele kloosterzusters, kwam ons een bezoek brengen. Op zekeren dag kwam een rijtuig met Jacobinessen[2] toe ; deze laatsten brachten met ons samen een dag van ontspanning door.

Bij ons kwamen kloosterzusters van Spermalie[3] en van Sarepta[4] ; ook het gansche klooster der Roode Zusters[5] toen zij naar hun vroeger convent terugkeerden. Dien dag waren drie communiteiten vergaderd ; samen trokken wij naar de kerk en iedere kloostergemeente zong om beurten een lofzang. Daarna bezochten de Roode Zusters gansch het klooster, maar wilden noch spijs, noch drank, noch iets anders aanvaarden. Zij noodigden ons uit, op onze beurt, hun klooster te komen bezoeken.

De wederzijdsche genegenheid tusschen het kartuizerinnen-klooster en dit der geschoeide Carmelietessen was door dit samenwonen zoo innig geworden, dat een overeenkomst gesloten werd waardoor onze kartuizerinnen te allen tijde en bij voorkeur boven gelijk welke kloostergemeente, de gastvrijheid binnen de muren van het Brugsche Sion werd toegezegd. Van deze zusterlijke overeenkomst is ons een omstandig en kleurig verhaal

1. De toenmalige Abdis was Catharina de la Coste. Zij overleed te Brugge den 2 December 1581. Het Sinte-Godelieveklooster, te Gistel gesticht en van daar in 1577, tijdens de geuzenberoerten, verdreven, is thans gevestigd te Brugge in de Boeveriestraat. Ook het kartuizerklooster van Sinte-Kruis, de Benedictijner Abdij van Sint-Andries, de Jacobinessen van Engelendale en bijna alle kloosters van buiten stad waren te Brugge komen schuilen.

2. Het klooster der Jacobinessen, gesticht in 1284 te Assebroek, onder de benaming van « Engelendale », was aan Sint Michiel toegewijd. Enkel in 1572 kwam het zich bepaald te Brugge vestigen. Het werd afgeschaft in 1783, bij decreet van Jozef II.

3. De Abdij Spermalie werd gesticht te Slype in 1200 en na 1241 naar Syssele overgeplaatst. Na verwoesting van het klooster door de Geuzen, kwamen de zusters zich in 1601 te Brugge vestigen. Het werd afgeschaft in 1784 en verdween in 1796. LESCOUHIER, *Geschiedenis van het kerkelijk en godsdienstig leven in West-Vlaanderen*, blz. 596.

4. Men gaf den naam van zusters van Sarepta aan de Reguliere Kanunnikessen van Sint-Augustinus die zich, in 1483, te Moerkerke gevestigd hadden, dank zij de medewerking van den bisschop van Sarepta, suffragaan van den bisschop van Doornik, Gilles de Bardemaker. *Rond den Heerd*, III, blz. 306.

5. « Daer de poorten van Sion ongeschonden blyvende, dienden voor een toevlucht van ander Vrouwe-Cloosters, ende namentlijck van de Chartreusinnen, ende Annonciaten, gheseyt « De Roo Susters » ; zoo dat dry ghesloten cloosters in het slot van Sion in liefde vergaederd waeren. » *Rond den Heerd*, 1872, blz. 231.

Volgens de kroniek van ons convent, deelden de Annunciaten niet in de herbergzaamheid waarvan de kartuizerinnen in den Carmel van Sion mochten genieten. Geen enkel schrijver maakt daar melding van. De kroniekschrijfster zal wellicht verward hebben met het bezoek dat zij op zekeren dag aldaar aflegden en dat de drie communiteiten vereenigde.

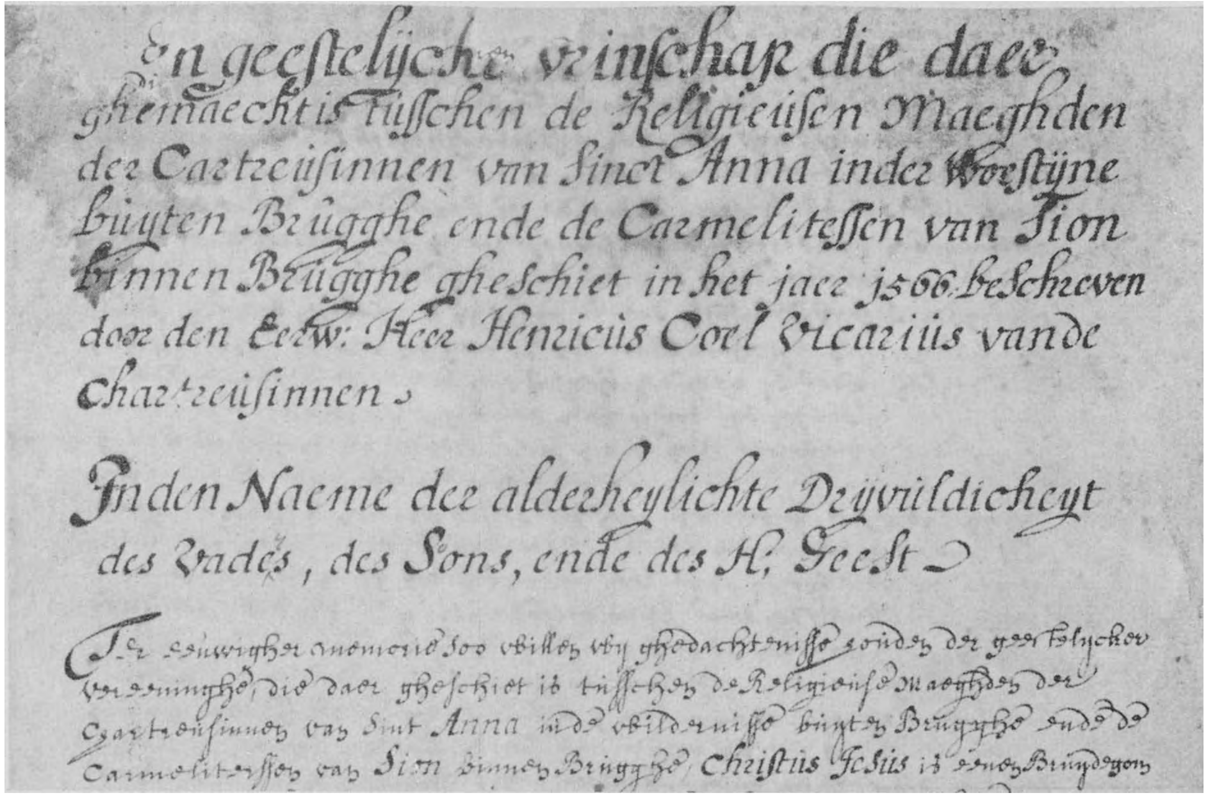
En geestelijcke vrinschap die daer
ghemaecht is tusschen de Religieusen Maeghden
der Cartreusinnen van Sinct Anna inder Woestijne
buyten Brugghe ende de Carmelitessen van Sion
binnen Brugghe gheschiet in het jaer 1566 beschreven
door den Eerw: Heer Henricus Coel Vicarius vande
Chartreusinnen.

Inden Naeme der alderheylichte Drijvuldicheyt
des Vaders, des Sons, ende des H: Geest.

Ter eeuwigher memorie soo willen wy ghedachtenisse houden der geestelycker
vereeninghe, die daer gheschiet is tusschen de Religieuse Maeghden der
Chartreusinnen van Sint Anna inde wildernisse buyten Brugghe ende de
Carmelitessen van Sion binnen Brugghe. Christus Jesus is eenen Bruydegom

Afb. 11. — Beginpagina van het sermoen gepredikt door Vicarius Cools in 1565.

bewaard, dat door den vicarius van Sint-Anna, Henricus Cool, eigenhandig werd opgesteld[1]. Den Zondag na Kerstmis 1566 preekte de vicarius vóór de verzamelde Kartuizerinnen en Carmelietessen in de kapittelzaal van Sion. De preek beviel in zulke mate dat de priorin van Sion den vicarius een ander sermoen vroeg op nieuwjaarsdag als « nieuwjaarsgeschenk ». In deze tweede preek stelde de vicarius de kartuizerinnen voor als geestelijke moeders van Christus : ze waren immers dochters van Sint Anna, en in hun strenge eenzaamheid en afzondering, geleken ze eenigermate die andere dochter van Sint Anna, de gezegende Moeder des Heeren, die de woorden van Haar goddelijk Kind in haar hart bewaarde. De zusters van Sion werden voorgesteld als Bruiden van het Menschgeworden Woord, want de gewijde tekst zegt : « De Heer heeft Sion verkozen tot een woonplaats ».

De heele preek, een opeenvolging van citaten en mystieke uiteenzettingen, die onmogelijk kan samengevat, loopt uit op een paar handig aangepaste schriftuurteksten. Één gericht tot de Kartuizerinnen : *Emitte Agnum dominatorem terrae de petra deserti ad montem filiae Sion. — Zend het lammetje, het kerstkindje, den heerscher over de aarde, van de rots in de «Woestijn» naar den berg van de dochter van Sion.* De andere gericht tot de zusters van Sion : *Egredimini... Treedt naar buiten, dochters van « Sion », en aanschouwt den Koning met de kroon waarmede Zijn Moeder Hem gesierd heeft op den dag van zijn bruiloft en van de blijdschap zijns harten.* Hiermede bedoelde de vicarius dat de Kartuizerinnen geen beter geschenk konden uitdenken voor hun geliefde medezusters van Sion, dan wel, in dank voor het liefdevol onthaal, hun den Heer Jezus als bruidegom te schenken.

En om de kroon op het werk te stellen werd nu besloten deze blijde overdracht van den Bruidegom Jezus te vieren op een dag die sedert vele eeuwen, ook in de kloosters, als een hoogfeest gevierd werd. Dertiendag of Driekoningen, een dag van geschenken

---

1. Op de vorige bladzijde vindt men een photo van den titel van dit kostbaar document dat schrijver van onderhavig boek in zijn familie-archief bewaart. Het beslaat acht groote bladzijden. Ook kunnen wij er maar den beknopten inhoud van weergeven. Het heeft een bizondere geschiedkundige waarde. De dagteekening 1566 weerlegt definitief de meening van zekere schrijvers die spreken van het verblijf der kartuizerinnen in den Carmel van Brugge in 1492.

en offergaven, een dag met een glans van koningspraal, en waarop herdacht wordt de geestelijke bruiloft tusschen het Menschgeworden Woord en de Kerk.

Andermaal waren beide conventen in de kapittelzaal bij een beeld van Jezus in de kribbe « soo hebben de Chartroisinnen als moeders ghesonghen ende ghejubileert die leyse : *Puer nobis nascitur* met dry voisen ; daer naer heeft de priorisse der Chartroisinnen den gheeirden Jesus in der handt ghenomen ende die priorisse van de Carmeliterssen overghelevert beginnende te singhe : *Gaude et laetare, filia Sion...* » Het kerstkindje werd door de Sionzusters onthaald met een gezang : *Tibi Jesu sit gloria, honor, virtus, victoria...* waarna het Christusbeeldje van hand tot hand onder de Carmelietessen werd doorgegeven en door allen eerbiedig gekust.

De priorin van Sion had echter voor de ballingen een verrassing bereid. De Sionzusters stonden bekend als bekwame miniaturisten, en ze hadden een kunstig geschenk gereed : een hart dat als een boek opensloeg en op de binnenzijde met kunstige verluchtingen was versierd. Op het eene plat stond een figuur van Sint Anna met de woorden : *Domus St. Annae in heremo. Emitte agnum.. de petra deserti ad montem filiae Sion.* Op de andere zijde : « was ghefigureert dien ghecroonden Jesus sittende in een seer rype druyve ende beneden waren aen d'een syde sittende sommighe Chartroisinnen op haer knien, ende aen d'andere syde sommighe Carmeliterssen ; ende uyt de Chartroisinnen herten ginghen strynghen tot Jesus ; ende Jesus was daer knoepende die strynghen van beyde partyen tot malcanderen in beteeckeninghe van der eenigheydt van herten... » De zusters van Sion lazen daarbij een gelegenheidsdicht ; men zong nog een krans van geestelijke leysekens en beide conventen werden met « twee flasschen wyns » getracteerd « tot meerder confirmatie des geestelycke vereeninghe».

Daar er kalmte in den toestand gekomen was, zagen onze oversten naar de mogelijkheid uit om naar ons geliefde klooster van Sint-Anna terug te keeren. De gelukkige dag van die terugkomst werd op 16 Februari 1567 vastgesteld ; het was den dinsdag in de eerste week van de Vasten.

Op den vooravond van ons vertrek, kwamen de twee communiteiten samen met hun wederzijdschen bestuurder. Onze Pater Vicarius bedankte alsdan de goede zusters Carmelietessen om al de blijken van liefdadigheid, toewijding en genegenheid, die zij de zusters van Sint Bruno, tijdens hun

verblijf in het Carmelietessenklooster, gegeven hadden. Hij smeekte erom, in den naam Gods, alle zwakheden en fouten, die zij bij ons mochten bemerkt hebben, te willen verontschuldigen. Daarna knielden wij neer om, op de meest vriendschappelijke wijze, van elkander afscheid te nemen.

Dan richtte onze Moeder Priorin zich op en reikte aan de priorin der Carmelietessen, ten teeken van dankbetuiging om al het goede dat men ons had aangedaan, een beurs inhoudende vijftig gulden. 's Anderen daags toen de rijtuigen ons kwamen afhalen, gaven wij hun nog twee tonnen bier ten geschenke.

's Morgens, na de mis gehoord en het officie gelezen te hebben, trokken wij naar de kerk om er den lof van onze heilige Moeder Anna te zingen. Daarna stapten wij in de rijtuigen. Op dit oogenblik kwamen al de zusters Carmelietessen toegesneld om ons vaarwel te zeggen; de meesten onder hen weenden van vreugde omdat de goede God ons de gratie had geschonken naar ons klooster te mogen terugkeeren. Toen de rijtuigen het klooster verlieten trokken alle zusters Carmelietessen naar de slaapzaal om ons zoo lang mogelijk door de vensters, met den blik, te kunnen volgen. Van ver stuurden wij elkander den laatsten groet toe.

Ingaande op de uitnoodiging vanwege de Roode Zusters, leidde men ons eerst naar hun klooster waar wij, door een bizondere gunst, mochten binnentreden. Wij bezochten gansch het gesticht waar wij omstreeks een uur vertoefden. Wij traden eerst het koor binnen der zusters die een lied ter eere van Maria zongen. Daarna zongen onze zusters een lied ter eere van onze H. Moeder Anna : *O Rosa vernalis*[1]. Na gansch de inrichting gezien te hebben, stapten wij in de rijtuigen die ons terugvoerden naar ons geliefd klooster, dat wij sedert zoolang verlaten hadden en ons heel 't verleden in herinnering bracht.

Toen wij de oprijlaan naderden, waarvan wij de boomen reeds ontwaarden, werd iemand voorop gestuurd om onze aankomst te melden.

De zusters die in het klooster gebleven waren[2], overstelpt van vreugde, deden de klokken luiden, en allen die daar waren, mannen en vrouwen, snelden naar het plein om ons te verwelkomen.

Nadat men ons bij het uitstappen der rijtuigen geholpen had, trokken wij allen naar de kerk om er, met volle borst, het *Te Deum laudamus* te zingen. Na den Heer geloofd te hebben, die ons, in zoo troebele tijden beschermd en ous gegeven had naar het klooster terug te keeren, brachten wij een bezoek aan een onzer medezusters die ziekelijk was en aldaar sedert drie of vier maanden vertoefde. Wij troffen haar aan in een ellendigen toestand. Haar naam was Elisabeth Danckaert. Daarna luidde de klok van den refter, waar wij samen het maal namen, maar waar er,bij gebrek aan boekwerk, geen lezing gehouden werd.

---

1. Zang die deel uitmaakt van de kartuizerliturgie.
2. Uit andere dokumenten is gebleken dat enkele leekezusters op Sint-Anna gebleven waren.

Onze geliefde medezusters deden hun best om ons zoo goed mogelijk te vergasten ; eenieder van ons ontving een wit brood, een schotel amandelmelk, twee porties visch, een schaal wijn en nog veel ander gerechten. Al de zusters kwamen daarna in het midden der eetzaal een knieval doen om ons van ganscher harte en met tranen in de oogen te verwelkomen. Het ware te lang hier al de gevoelens van vriendschap en trouw die zij ons betuigden, te beschrijven. Zij hadden al onze cellen gevaagd en gereinigd en onze bedden gereed gemaakt. Zoodanige zorg hadden zij gedragen om al wat wij in het klooster achtergelaten hadden, dat wij om zeggens geen verlies van eenig belang te betreuren hadden.

Den eersten dag van onze aankomst in het klooster, werd geen officie gezongen in de kerk ; ook werden wij den volgenden nacht van het zingen der metten en lauden ontslagen. Den volgenden morgen, van af negen uur, herbegon het werkelijk kloosterleven om het dan zoo goed mogelijk voort te zetten.

De zuster die destijds dit verhaal schreef, besluit : « Dit alles heb ik willen neerschrijven om er de herdenking van te vereeuwigen ». Zij schreef enkel voor haar latere medezusters. Zij heeft zich niet kunnen voorstellen dat vier honderd jaar nadien, anderhalve eeuw na de afschaffing van het klooster, dit verhaal in wijderen kring zou bekend worden en wij ons thans zouden gesticht voelen door deze idylle van christelijke naastenliefde.

Pas enkele dagen in het klooster teruggekeerd, ontvingen onze zusters het bezoek der kloosterlingen van het convent van Sint-Trudo. Deze verbleven een dag te Sint-Anna en namen het middagmaal onder elkander buiten het slot, in de groote zaal der vreemdelingen. 's Namiddags ging de priorin, vergezeld van de celleraria, hen groeten [1].

Te Sint-Anna teruggekeerd, in de hoop er eindelijk kalmte en rust te vinden en er het kloosterleven in gansch zijn regelmatig verloop te beleven, werden onze kartuizerinnen in deze verwachting bitter te leur gesteld. Voortdurend werden zij verontrust en met inval en plundering bedreigd.

---

1. *Kroniek*.

Afb. 12. — Sint-Anna in het Brugsche landschap, door Pourbus.

VIJFTIENDE PRIORIN

MARIA VAN RYE

1569-1589

Moeilijk waren de omstandigheden, toen in 1569 Maria Van Rye[1] de leiding der communiteit op zich nam.

De kroniek van het huis verzekert evenwel dat zij haar taak vervuld heeft met een bewonderenswaardige wijsheid en voorzichtigheid, alsook met een bizondere vurigheid van geest, een grooten ijver voor de naleving van den strengen regel der Orde en een buitengewone liefde voor den evenmensch en voor de haar toevertrouwde kudde. Ondanks de ongunstige tijden heeft zij nog acht monialen in het convent kunnen opnemen.

Bij den aanvang van haar prioraat, namelijk in 1569 of 1570, stierf zuster Celina Bybau[2].

Het generaal kapittel van 1575 gaf de bestuurders van de Nederlandsche provincie opdracht om de goederen en inkomsten op te vorderen van het voormalige huis te Noordgouwe-bij-Zierikzee en deze te gebruiken tot steun van de arme kloosters te Leuven en te Brugge (monialen)[3].

In het klooster bloeide een bizondere devotie tot de H. Anna. Men vereerde er nog altijd het beeld dat Jan Roberechts, in 1350, bij de stichting van het klooster geschonken had. Die devotie

---

1. *Catalogus Priorissarum* ; LE VASSEUR, IV, blz. 91.

2. *Ch. c. g.*, 1570 : « Obiit soror Egidia Bibau monialis professa domus Sanctae Annae Brugis, quae habet ter Pater Noster et totidem Ave Maria per totum Ordinem in singulis personis Ordinis persolvenda. Insuper habet missas de Sancta Trinitate et de Beata Maria in provincia Teutoniae a singulis sacerdotibus dictae provinciae ».

3. *Ch. c. g.*, 1575 : « Et committimus visitatoribus ut proventus domus Ziricsee recuperari et recipi facient, et de recuperatione largiri et dari facient pauperibus domibus Lovanii et monialium Brugis, ut ipsae domus suppleant vicas dictae aversae domus Ziricsee ».

beperkte zich niet bij de communiteit maar groeide weldra uit tot een ware bedevaart.

Een illustratie van het prioraat van Maria Van Rye is zuster Maria Gyssels. Deze was door een slepende longziekte aan haar bed gekluisterd. Omstreeks 1569 was zij verlamd in de beenen, zoodat men haar dragen moest. Vol vertrouwen liet zij zich, op den feestdag van de patroonheilige, de kerk binnendragen tot bij het altaar van Sint Anna. Terwijl zij daar haar hart uitstortte, voelde zij — aldus de kroniek — plotseling haar krachten terugkeeren. Zij stond op frisch en gezond en kon zich weldra bewegen, even goed als wie ook. Aan eenieder bekende zij, dat zij vóór het altaar liggende, een stem had gehoord die zeide : « Sta op en ga ».

Die buitengewone genezing maakte veel ophef want zij wordt aangehaald door al de schrijvers die over het convent handelden [1]. Het wonder feit zal ertoe bijgedragen hebben om de vereering van Sint Anna tot grooter bloei te brengen. Voegen we hieraan toe dat Sint Anna ook in de orde der Kartuizers zeer vereerd was. Zoo komt het dat dezen reeds sedert 1413 den feestdag van Sint Anna aan hun kalender toevoegden ; van 1569 af werd hij als solemneele feestdag gevierd [2].

De interessante kaart van het Brugsche Vrye, door Pieter Pourbus opgemaakt en opnieuw geschilderd door Claassens, dagteekent van dit tijdstip (1571-1597) [3]. Door de teekening die wij ervan weergeven kan men zich een juist denkbeeld vormen van wat de streek van Sint-Andries te dien tijde geweest is. Onder den naam van Sartreusinnen, zal men er ons klooster op vermeld zien. Het is de eenige herinnering die wij ervan bezitten. Enkele jaren nadien had het convent opgehouden te bestaan.

De oud-priorin Anna Smeyers stierf in 1530 [4] en de vicarius, Hendrik Cool, in 1577 of in 't begin van 1578. In zijn plaats werd Cornelis Jansonius van Schoonhoven [5], monnik van het Geertruidenbergsche convent kort nadien naar Sint-Andries

1. *Kroniek ;* RAISSIUS, blz. 79, 80 ; SANDERUS, blz. 258 ; BEAUCOURT, blz. 334.
2. Paul-Victor CHARLAND, *Le culte de sainte Anne*. Québec, 1921, blz. 65.
3. Zie *Ann. Soc. Émulation*, II, serie VIII (1850), blz. 291-321.
4. *Catalogus Priorissarum ;* LE VASSEUR, III, blz. 277.
5. *Series Vicariorum ;* LE VASSEUR, I, blz. 148.

gezonden. Zijn tijdgenooten zijn vol lof over zijn persoon en zijn werk[1].

Veertig jaar is hij vicarius gebleven ; hij was een groote steun niet alleen voor Maria Van Rye maar ook voor haar opvolgsters in de moeilijkste decenniën welke het convent had te doorstaan[2].

Het was rond dien tijd dat de communiteit het verlies te betreuren had van den onder-vicarius, Lambert Rotselaere, een heilig man. Hij was professus van « La Chapelle » bij Edingen, waar hij novicenmeester werd en procurator. In 1580 benoemde het generaal kapittel hem tot prior van het huis zijner professie, doch alvorens de benoemingsakte toekwam, vond men hem dood in zijn bidcel[3].

Sedert ongeveer veertien jaar in hun geliefd convent teruggekeerd, konden onze zusters van de stille rust van voorheen thans niet meer genieten. Door de godsdienstige troebelen werd de toestand aldoor dreigender. Het eenzame plekje «in de woestijn» ontsnapte niet aan den storm die overal in het land opstak.

Ofschoon wij over dit tijdperk niet in den breede kunnen uitweiden, zij het ons toch toegelaten enkele feiten aan te halen, waardoor de kloosterzusters met schrik bevangen waren en hen ten slotte noopten, spijts alles, hun geliefd convent te verlaten.

De kroniek verhaalt dat in 1572, op den feestavond van Maria-Magdalena, een talrijke bende Geuzen die vóór de poorten van Brugge verschenen, de stad in opschudding brachten. De noodklok werd aanhoudend geluid. Alle kloosters uit den omtrek van

---

1. Zij schetsen hem als « vir bonus et magnae aedificationis ac diligens in divino officio » en voorts : « mira morum probitate praedictus a natura, exemplaris ac in divinis officiis quamvis provectior aetate assiduus ».

2. Den 1 Februari 1623 stierf hij als oud-vicarius binnen Brugge. « Obiit D. Cornelius Jansonius, professus domus Hollandiae, qui ultra 60 annislaudabiliter vixit in Ordine et ultra 40 annis in vicariatu domus monialium Brugis, habens per totum Ordinem plenum cum psalteriis monachatum, missam de Beata Maria et anniversarium perpetuum sub prima Februarii et in provincia Teutoniae missam de Sancta Anna ». (*Ch. c. g.*, 1623).

3. « Fuit eximia sanctitate exornatus, tantaeque apud omnes existimationis, ut visitator Allemani ac Inferioris, inter caeteras Lamberti defuncti laudes, non dubitaverit asserere quod talis ac tantus vir catalogo Sanctorum inscribi deberet. Fuit ita orationi addictus, ut in illius exercitio spiritus Deo reddiderit, mortuus in *oratorio* inventus. » LE VASSEUR, II, blz. 272.

Brugge vluchtten naar de stad, maar de kroniek voegt eraan toe : « door een ingeving van God, namen wij het besluit het klooster niet te verlaten. Reeds hadden wij al de beelden die de kerk versierden van hun voetstuk gehaald, en ieder oogenblik stelden wij ons de vraag waarheen wij onzen toevlucht zouden nemen. Mochten zij die na ons komen nimmer dergelijke dagen van angst en vrees beleven. »

Van 1566 tot 1573 werden de bizonderste kunstvoorwerpen, de schoonste kerkgewaden, de relikwieën, met een woord alles wat niet van dagelijksch gebruik was, naar de stad gebracht[1].

In 1577 besliste het Magistraat van Brugge, uit vrees voor een mogelijken inval der Geuzen, dat alle openbare of belangrijke gebouwen, binnen de palen der stad gelegen, afgebroken moesten worden, om te beletten dat de Geuzen die gebouwen zouden innemen, om van daar uit des te gemakkelijker de stad aan te vallen. Zoo werden de kerken van Sint-Michiels, Sinte-Kruis, Sinte-Katharina (Assebroek), Sint-Pieters-op-den-dijk en Sint-Baafs, allen binnen de palen der stad gelegen, alsmede het Magdalenagasthuis voor pestlijders bij Sint-Baafs gesloopt[2].

Hetzelfde jaar werden de kartuizers genoodzaakt hun convent Genadedal te verlaten om in stad te schuilen. De abdij van Sint-Andries, in de buurt van het Sint-Annaconvent, deelde hetzelfde lot.

Te Varssenare lieten de parochianen de klokken afhalen en in het hof van Proven begraven, « in hope deze te solveeren », maar ze werden door de Geuzen gestolen, toen deze, in November 1583, het kasteel uitplunderden[3].

Al de kloosters buiten de stad werden geplunderd en verwoest ; deze van binnen de stad ondergingen weldra hetzelfde lot.

De Engelsche kartuizers, te Brugge gevestigd, kregen twintig dagen om hun klooster te ontruimen ; waren zij binnen dien tijd niet weg, dan zou men het gebouw aan de vier hoeken in brand steken, en de paters, samen met huis en kapel, verbranden[4].

---

1. *Kroniek.*
2. M. Van Coppenolle, *Geschiedenis van Sint-Baafsparochie*, Brugge, blz. 10.
3. J. Pollet, *Toponymie van Varssenare*, Brussel, 1933, blz. 18.
4. Rembry, *De bekende pastors van Sint Gillis*, Brugge, 1890-96, blz. 51.

De Geuzen predikten alom hun valsche leerstelsels, hitsten het volk tegen de Kerk en de priesters op, maakten zich van kerken en kloostergebouwen meester, plunderden, verwoestten, verbrandden of verkochten deze grootendeels, samen met de kerk- en kloostergoederen. De priesters en kloosterlingen werden uitgejaagd en doolden als ellendelingen in de wereld[1]. Veel priesters werden zelfs vermoord. Volgens de Chronycke van 't klooster van Engelendale te Assebroek, « al waeren de cloosters ende religieusen niet sonder peryckel in de steden, evenwel het peryckel was zonder comparatie *veel meerder buyten te lande* ».

Zoo kwam het dat alle kloosters van te lande naar de stad vluchtten. Op het platteland was de toestand zoo gevaarlijk dat zelfs de landbouwers hun hoeven verlieten om in de stad te schuilen. « Op den 3 November 1572 quaemen in Brugge vele landts-lieden met hunne koeyen, peerden, wagenen en andere goederen gevlucht. Zij kwamen in zoo'n groot getal dat het meerendeel ervan geen onderkomen vonden ; velen sliepen op straat. De halle lag vol vluchtelingen die er den nacht op stroo doorbrachten. Vele personen werden dood van honger en ziekte langs de straat aangetroffen[2]. »

Onze zusters bleven moedig in hun klooster zoolang dit mogelijk was. Met het doel zich te beveiligen hielden zij zich schuil in een tamelijk hoogen toren die, naar Raissius in 1632 getuigt, tot in zijn tijd was blijven rechtstaan en aan wiens voet gruwelijke slachtingen geschiedden. In 1580 echter was de toestand te lande zoo verergerd dat onze kloosterlingen genoodzaakt waren in stad te gaan schuilen. Pas hadden zij hun convent verlaten of het werd door de Geuzen in brand gestoken[3]. Zij vestigden zich te

1. LESCOUHIER, *Geschiedenis van het kerkelijk en godsdienstig leven in West-Vlaanderen*, Brugge, 1926, blz. 207.

2. Uit Ch. CUSTIS, *Jaer-Boecken der stadt Brugge* .

3. RAISSIUS bevestigt zulks op blz. 62.

Naar de « Kronijk der Stad Brugge » vermeldt het handschrift van B. J. GAILLIARD, Brugge, 1849, blz. 221, dat, krachtens een bevel van het Magistraat van Brugge, het kartuizerinnenklooster hetzelfde lot van voornoemde kerken zou hebben ondergaan. In zijn *Beschrijving van Sint-Andries*, blz. 32, doet kanunnik Tanghe de zelfde verklaring. Dit moet echter een misgreep zijn, want dit bevel werd uitgevaardigd in 1577, terwijl de zusters in 1580 naar Brugge vluchtten. Gailliard voegt eraan toe dat de kartuizerinnen in den Carmel te Brugge gingen schuilen ; dat is ook verkeerd.

Brugge, in een hunner huizen van « Oude Burg ». Het klooster dat, gedurende meer dan twee en half eeuwen, getuige geweest was van zooveel deugden, werd door moorden onteerd en door de vlammen vernield.

Tot slot van dit eerste deel, zij het toegelaten ons aan te sluiten aan de verheven woorden waarin de schrijver van de geschiedenis van Sinte Roseline de Villeneuve (1263-1329), kartuizerin, het sublieme leven der dochters van Sint Bruno verhaalt[1]. Deze lofspraak komt hier des te gepaster voor, daar het Sint-Anna-convent steeds den vurigsten ijver betoonde en bij de kartuizer-orde de gedachtenis van een voorbeeldige en volmaakte communiteit naliet. De kartuizerobservantie, die zoowel een vrouwelijke als een mannelijke vertakking omvat, is als een mirakel van gestrengheid, maar dat wonderbare bereikt zeker den hoogsten graad in het kartuizerinnen-instituut. Wie zou dat zich hebben voorgesteld dat vrouwen, het spreekwoordelijk « zwakke geslacht », als ideaal hebben gekozen de volkomen afzondering, een stilzwijgen dat omzeggens nooit wordt onderbroken, een aanhoudend vasten en lijfkastijdingen voor elken dag, een ontzeggen van alles wat, ook binnen de grenzen van het geoorloofde, de zinnen van den mensch komt streelen ; en toch met dit alles gelukkig zijn. Wat al jonge meisjes, die met de bekoorlijkste gaven naar geest en lichaam waren getooid, hebben deze natuurweelde verborgen onder de vouwen van de kartuizerpij, waarvan de witte kleur en de grove textuur als het symbool zijn van ongerepte reinheid en van den zwaren strijd dien elk menschenhart moet strijden om in volkomen reinheid onder Gods oog te wandelen.

Elken nacht, 't zij de loome zomerhitte den mensch tot rust uitnoodigt, 't zij de kille kou ons verlangen doet naar de weldoende rust van een warmen en genoeglijken slaap, komen die « zwakke » kartuizermaagden door de stille en duistere kloostergangen om tot aan het vroege morgenuur Gods lof te zingen, en zoo, terwijl alles rust en slaapt, de taak van het heele menschdom over te nemen in het *Laus Perennis*, het eeuwig loflied en hulde aan

1. Comte H. DE VILLENEUVE, *Histoire de sainte Roseline de Villeneuve, religieuse chartreuse*, Paris, 1857, blz. 250 en volgende.

den Schepper. De last waarvoor de sterken deinzen, wordt hier door de « zwakken » overgenomen. En dit gebeurt hier met zoo'n liefde en beslistheid dat, voor hen die het juk opnemen, de last licht wordt en genoeglijk om dragen, en aan het harde leven van de kartuizernon deze blijmoedigheid en opgeruimdheid schenkt, die ook naar buiten uitstraalt en zich meedeelt aan allen die met dit strenge leven in voeling komen.

De schoonste bloemen ontluiken te midden van de doornen. Onwillekeurig denken wij aan de woorden uit de Schrift : « de zwakken dezer aarde heeft de Heer verkozen om de sterken te beschamen ».

Sedert zeven eeuwen wordt dit mirakel van het doorgehouden gebed en boete in de kartuizerinnenkloosters voortgezet. Ook ons Sint-Anna-ter-Woestyne mocht, honderden jaren lang, in dit roemvolle werk zijn aandeel leveren. En al werd door onzinnig geweld aan dit alles een einde gesteld, toch is het alsof de wijding van dit onderbroken gebed op de omgeving is overgegaan en alsof het heerlijk natuurkader de echo heeft opgevangen van de psalmodie der witte koren.

Hier volgen enkele feiten uit de economische geschiedenis.

1572. — 25 April.

Heer Hendrik Anchemant en diens echtgenoote, Catharina Wynckelman, schenken een jaargeld van 16 stuivers 8 penningen grooten, op een huis gelegen te Brugge, aan den zuidkant der Hoochstrate, rechtover dit genaamd « de Sterre », evenals op een ander huis gelegen ten oosten van eerst voormelde woonst en ten westen van deze genaamd « de Hoochpoorte », alsmede van de huizen toebehoorende aan het ambacht der goudsmeden, met uitgang op het « Groene Pidt straetken ». Het klooster neemt de verplichting op zich een jaargetijde te celebreeren tot zielelafenis van Nicolaas Anchemant en Elisabeth Spronck, ouders van de begiftigers.

Bovendien moeten de kloosterzusters, op den verjaardag, een koets sturen om den naasten en oudsten erfgenaam van Nicolaas Anchemant van zijn woonst af te halen en hem terug te voeren. Deze erfgenaam zal zich met het dagelijksch maal van het klooster moeten vergenoegen en den wijn medebrengen dien hij aan tafel wenscht te drinken[1].

---

1. R. A. Br., nr 5530.

In *La Flandre*, I, blz. 211, relateert Gailliard volgende nota die hij gevonden heeft in de staat van goederen nagelaten door Nicolaas Anchemant, folio 162 :

1574. — 6 November.

Het betreft hier een ruiling tusschen Hendrik Anchemant en Catharina Wynckelman, zijn echtgenoote, eenerzijds, en den heer Michiel de Weerdt, procurator van het convent, anderzijds, van 20 gemet 77 roeden grond, « de Torrekins » genaamd, en gelegen in de parochie Sint-Andries, tegen 10 gemet grond, door voornoemden Anchemant reeds vroeger aan 't klooster overgemaakt[1].

Daar de toestand steeds verergerde, moesten onze zusters andermaal de wijk nemen binnen de stad. Van het jaar 1575 af kochten zij woonhuizen aan en grond in het kwartier van den Oudenburg.

Zoo kochten zij in Februari 1575 van Joris Dhont, door tusschenkomst van Bartholomeus van der Praet, een bebouwd stuk grond, palende aan de Reye, gelegen in het « Wynterstratken », strekkende tot aan het « Kyngoenstratken », alsmede zes kamers in de zelfde straat gelegen en een woonhuis in de « Houdenburch[2] ».

Enkele dagen later, den 21 Februari 1575, deden zij, door tusschenkomst van hun procurator, Michiel de Weert, aankoop van een ander woning met afhankelijkheden in de Heer Gillis Dopstraete, met uitgang op de Lippenhoedenaeystratken, die aan den zuidkant van den Houdenburch gelegen was. Zij kochten ook een groot terrein dat aan dit huis paalde[3].

1575. — 17 Februari.

Ten overstaan van de schepenen van Brugge, verbinden zich Joris Dhont en Francyne de Nayere, zijn echtgenoote, solidairlijk aan Lieven van der Leeuw, ten voordeele der kartuizerinnen, de som van 75 lb. grooten te betalen uit hoofde van een aanwinst door hen gedaan van een stuk grond gelegen te Brugge, aan den noordkant van het « Wynterstratken », op den hoek van het « Kyngoenstratken »[4].

« Die van den Chartruesinnen buuten Brugghe VIII s. III d. g. te jaers den penninck XXIIII in ghelde voor een eeuwich jaerghetyde van d'heer Niclays Anchemant, ten daghe als men doet 't jaerghetyde van d'heer Niclays Anchemant, zijnen vadere, te betalene tot de reste die bezit heeft joncvrauwe Elisabet Spronck om te gheven de zusterkens in wyne ende broode midts de ander VIII s. III d. g. te jaers niet ghenouck was tot de vuldoeninghe van elck zusterken een ½ pinte wyns ende een witte brood, midts conditie dat die van den cloostere alle jaere, zenden zullen huerliedere waghens ende paerden omme 's overledens oudtste hoyr ten jaerghetyde te commen ».

1. R. A. Br., nr 5543.
2. R. A. Br., nr 4160.
3. R. A. Br., nr 5544.
4. R. A. Br., nr 5539. Het « Wynterstratken » was een der thans gedempte stegen gaande van Ouden Burg naar de Reye. Het was gelegen rechtover de Zomerstraat, die haar naam ontleende aan het huis « De Zomer » genaamd. VERSCHELDE, blz. 135. Het « Wyngaert- » of « Kyngoenstraetkin » was een steeg gelegen ten zuiden van Ouden Burg; sedert lang werd deze straat gedempt.

Den 26 September 1577 doet de priorin Maria van Rye, bijgestaan door de onderpriorin Elisabeth Pollengier, Anna de Nayere, celleraria en Elisabeth Uyttenhove, gewezen priorin, met Barbara Despaers, priorin van het convent van Inghelendale der Jacobynessen bij Brugge, een ruiling van 5 lijnen 46 roeden grond gelegen te Clemskerke, tegen vijf kamers in het « Wynterstratken », in den Oudenburch, stad Brugge [1].

Ditmaal moest het te doen zijn om een belangrijke zaak die door de gebeurtenissen uitgelokt werd, want bij het opstellen van de aktê worden vermeld het gunstig advies van Pater vicarius Cool en de toestemming van de Paters Visitatoren, Christiaan Houts, prior der kartuizers te Brussel, en Jan Baert, prior van Koningsdal bij Gent.

Eindelijk wordt den 15 September 1579, nogmaals mits toestemming van Pater vicarius van Schoonhove en van Jan Baert, visitator voor de provincie Vlaanderen, een jaargeld toegekend ten voordeele van J. Beerblock, op een huis gelegen ten zuiden van de Sheer Gillis Dopstraete, met uitgang op het « Lippen Hoedemackerstraetkin », alsmede op een stuk grond met woonhuis gelegen aan den oostkant van het « Wynterstraetkin » en palende aan het « Kyngoenstratken » [2].

---

1. R. A. Br., nr 5625.
2. R. A. Br., nr 5636.

HET KLOOSTER EN ZIJNE OMGEVING

Zooals wij op den plattegrond, blz. 41, gezien hebben, vormt het terrein waarop Sint-Anna-ter-Woestine gebouwd stond een onregelmatigen vierhoek. Het is omzoomd met een diepe gracht van 19 meter breed en met een aarden wal.

Twee oude schrijvers hebben over deze grachten gesproken. Raissius (1632) die de deugden der zusters met een omhaal van bijbelsche figuren looft, vindt hier een aanleiding om de kartuizerinnen te vergelijken met het hermelijntje dat, in een moeras geraakt, den hongerdood verkiest boven de verontreiniging. Zoo besluit Raissius, mogen de zusters van onze communiteit zeggen : liever sterven dan van hier weg te gaan [1].

Beaucourt de Noordvelde, die in 1773 schreef, heeft het op zijne beurt over de breede gracht en de omheining. Hij voegt er aan toe, dat aan den eenen kant, het terrein van het kartuizerinnenklooster met hooge muren omringd was (waarschijnlijk aan den kant waar de gebouwen opgericht werden) en, aan den anderen kant, met een breeden wal die bijna even breed was als de vaart van Brugge op Oostende ! Af en toe vond men er grafzerken en ander antieke materialen [2].

Volgens het kadaster, meet het beluik zonder de grachten 7 Ha. 93 a. ; de grachten hebben een oppervlakte van 1 Ha. 12 a. 50 ca., d. i. te samen 9 Ha. 05 a. 50 ca. of ongeveer twintig gemeten [3].

Zekere schrijvers zien in die wallen overblijfselen van een Keltische nederzetting of van een Gallisch dorp. Deze meening steunt op het feit dat in een « Gerichtsstelle », in het Groot Hertogdom Baden, een omheining bestaat, in alles gelijk aan de onze en

---

1. Raissius, blz. 65.
2. Beaucourt de Noordvelde, *Description historique de l'église Notre-Dame à Bruges. Fondation du couvent Sainte-Anne, dit des Chartreuses*, blz. 330.
3. Kadaster, Sint-Andries, Sectie E. n[rs] 141, 142, 143. 144, 146, 147.

waarvan bewezen wordt dat ze dateert uit het Gallisch tijdvak, de laatste vier eeuwen vóór onze tijdrekening [1].

Volgens hen, zou onze omheining, de weerga van het Badensch kamp, een Gallisch kamp zijn. Elders nog treft men gelijkaardige Gallische kampen aan, namelijk in de omstreken van Reims (Frankrijk) en in Duitschland. Uit die toevallige gelijkenis mag men echter geen te haastige gevolgtrekking maken.

Volgens nog anderen [2], zijn die wallen overblijfselen van een Romeinsch kamp. De nabijheid van de oude Romeinsche baan Cassel-Brugge en Aardenburg (de huidige Diksmuidsche heirweg), geeft aan deze meening wel eenige waarschijnlijkheid.

Dat redetwisten onder geleerden bracht geen licht. De oplossing was wellicht te eenvoudig : de grachten werden ten behoeve van het klooster zelf gegraven. Deze meening wordt gestaafd door het feit dat de vergunningsakte van het terrein, waarop het klooster moest worden gebouwd, van deze breede grachten geen melding maakt [3]. Anderzijds waren vroeger veel kartuizerkloosters in onze lage landen van grachten voorzien [4]. Deze waren gegraven met het oog op de rust en de veiligheid. Overigens waren die grachten als vischvijvers heel belangrijk voor kloosters waar het gebruik van vleesch door den Regel verboden was.

Doch hier volgt het voornaamste feit dat onze meening komt staven en de oplossing brengt : In 1435 ontstond tusschen Zeger van Straeten, abt van Sint-Andries, en de kartuize een geschil nopens een wal dicht bij den weg « Zeeweg » genaamd. Ons klooster was vertegenwoordigd door Maria de Brouckere, priorin, Hugo van Delft, vicarius, Christoffel van Themsche, procurator en monnik te Genadedal. De abdij van Sint-Andries die, in 1348, het terrein geschonken had om er de kartuize te bouwen, was nog eigenares der aanpalende gronden, althans van deze aan den Zeeweg gelegen. De abt verwijt het kartuizerinnenklooster, dat

1. J. Claerhout, De Morienen, *Biekorf*, XVIIIe jaar, 1922, blz. 173.

2. Baron de Loe, *Annales de la Société Royale d'Archéologie de Bruxelles*, XXVII, 1913. *Nouvel examen des retranchements de Varssenaere*, blz. 201.

3 Zie blz. 42 : de schenking van den Abt van Sint-Andries aan het toekomstige kartuizerinnenklooster.

4. H. J. J. Scholtens, *De voormalige kartuizerkloosters hier te lande. Hun bouw en inrichting* (*Het Gildenboek*, Juli 1940).

Afb. 13. — De breede grachten die den eigendom omringden en heden nog te zien zijn.

Afb. 14. — Een ander zicht op de grachten.

Afb. 15. - De huidige hofstede binnen de voormalige omheining

Afb. 16. — Huidige ingang.

door het graven van een breede gracht op de grens van zijn goed, het vruchtgebruik van zijn eigendom geschaad wordt[1].

Deze gracht schijnt wel de huidige gracht te zijn die de omheining omringt. Door haar diepte kon zij inderdaad den eigenaar van de oevers schaden.

Een eigenaardigheid van deze plaats is dat zij op een der hoogste punten van de streek gelegen is en een hoogte van 15 meters boven den zeespiegel bereikt. Zulks verklaart meteen den lagen waterstand der grachten. Binnen de omheining is de grond kleiachtig : het lijkt er een ware oase te midden eener ongemeen zandachtige streek. Waaraan is dit wonder toe te schrijven ? Zeker niet aan den akkerbouw sedert de aankomst der kartuizerinnen ; de aard van den grond kan niet derwijze veranderd worden. De slangen en ander giftige dieren die aldaar huisden en waarvan in 1348 gewag gemaakt werd, duiden aan dat destijds reeds die gronden vochtig en kleiachtig waren zooals thans.

Hoe zagen de kloostergebouwen er uit ? Het is ons niet gelukt de hand te leggen op een teekening, graveersel of beschrijving van den voormaligen toestand[2].

In de kartuizerorde zullen de vrouwenkloosters nog al sterk verschillen van de monumentale mannenkloosters[3], daar bij de zusters de afzondering niet zoo streng was doorgevoerd en wij dus deze afzonderlijke kluizen missen met eigen tuintje en omheining, die van de mannelijke chartreusen als een miniatuurstad maken. Ieder kloosterzuster beschikt niet, zooals de paters, over een eigen huisje, doch enkel over een cel, heel sober bemeubeld, waar zij, buiten de conventueele oefeningen, haar leven met bidden en werken doorbrengt. Een kartuizerinnenklooster vertoont dus dezelfde indeeling als andere slotkloosters voor vrouwen ; het

---

1. R. A. Br. Nr 1435 Klooster der kartuizers. Deze inlichtingen zijn gegeven volgens den beknopten inhoud van de oorkonde ; gezien de huidige tijdsomstandigheden berust deze in een verzekerde en ontoegankelijke bewaarplaats.

2. Het kartuizerinnenklooster komt niet voor op de kaart van Marc Gheeraerts (1562), die zich niet ver buiten Brugge uitstrekt. Het werd vernield vooraleer SANDERUS zijn *Flandria Illustrata* uitgaf.

3. Voor wat de kartuizerkloosters betreft, zie : Monasticon, *Maisons de l'Ordre des Chartreux* en H. J. J. SCHOLTENS, *De voormalige kartuizer-kloosters hier te lande; hun bouw en inrichting*, in het tijdschrift : *Het Gildeboek*, Juli 1940.

traditioneele pandhof, een vierkante binnenkoer aan de vier zijden omgeven door pandgangen waarbij de reguliere plaatsen aansluiten : kapittelzaal, refter en keukens, werkkamers, enz.

In het *Origo domus Sanctae Annae monialium Carthusianarum Brugis* van Miraeus-Foppens en in de oude dokumenten welke geraadpleegd werden door Raissius en de priorin de Grutere, schrijfster van de kroniek, worden enkele plaatsen in bijzonderheden beschreven, zoodat wij ons een beter gedacht van het uitzicht ervan kunnen vormen.

Een oprijlaan[1] leidde naar de omheining. Ter hoogte van de wallen stond een portiek[2] ; daarachter was er een brug die de beide oevers van den breeden wal in verbinding stelde. Van daar uit ontwaarde men in de verte het klooster, waarschijnlijk op de plaats waar de huidige hofstede staat. Jan van Gistel deed een poort oprichten, wellicht deze van het klooster, want zij was, naar men beweert, van een verdieping voorzien[3].

In het midden van de omheining stond het eigenlijke klooster, « de clooster », waarvan de bouw zoo mildelijk door Boudewyn de Vos aangevangen werd. Den strengen eenvoud van deze sober bevloerde en wit gekalkte gangen kan men zich licht voorstellen[4].

Zooals boven vermeld, had Boudewyn de Vos het klooster en de dormiter[5] laten bouwen[6]. Volgens de kroniek, zou de duivel op een der balken aan de verschrikte communiteit verschenen zijn[7]. Was de dormiter vroeger van een rieten dak voorzien ? In elk geval schonk Maria van Dudzele, weduwe van Jakob Metteneye

---

1. Deze oprijlaan wordt vermeld op blz. 47 en 157.

2. Deze portiek bestond nog in de XIXe eeuw volgens een oude kaart (R. A. Br., collectie Mestdagh, n^{r} 1392). De breede huidige pijlers van het ingangshek, gebouwd in oud steen, zijn er de laatste ovreblijfselen van.

3. « Boven de bel-poerte een schoon camere ; ende bi die poerte een gasthuys met de prioers camere ende een schoene sale met de groote cokene ende een stal om de paerden ; ende de camere onder ende boven. » MIRAEUS, blz. 300.

4. « Was de cloester van de nonnen gepaveert met viercante steenen en verwit. » MIRAEUS, blz. 300.

5. Men gaf den naam van « Dormiter » of « Dormitorium » aan de verdieping waar de cellen der kloosterzusters ingericht waren.

6. « Item hi maekte de groote pilaren aan de groete dormiter aan beeden siden. Item hi dede maken de panden van de nonnen ». MIRAEUS, blz. 300.

7. Zie blz. 71.

en « clerica reddita », 46 Pond grooten om het dak met schaliën te beleggen. Hoe groot het dormitorium ook was, al spoedig werd het te eng, want dezelfde Maria van Dudzele liet op haar kosten een tweede dormiter oprichten [1]. Later, toen men, door tusschenkomst van Jan van Gistel, den proviandkelder bouwde, werd de groote dormiter nog uitgebreid [2].

In deze dokumenten is er ook spraak van kapittelzaal, refter, infirmerie en zelfs recreatiezaal [3]. Dit laatste detail laat het verschil raden tusschen het leven onzer monialen en het kluizenaarsleven der kartuizers.

Een groote muur door Maria van Dudzele gebouwd diende tot omheining voor kerkhof en boomgaard [4]. De stallingen die door de weduwe van Jakob Metteneye geschonken werden, de molen en de brouwerij [5], opgericht door toedoen van Anna Posthoofdes, weduwe van Colard Cortshoefs, stonden waarschijnlijk ook binnen dezen muur die tot aan de wallen liep.

Bij gebrek aan gravuren, zouden de opdelvingen ons toelaten de respectieve ligging van deze verschillende gebouwen na te gaan. Zij zouden ons aantoonen de plaats waar de kerk stond welke de eerste Boudewyn de Vos met zooveel kosten liet bouwen. Raissius en de kroniek van priorin de Grutere gewagen van « een *groote* en zeer *mooie* kerk ». Maar dat is ook alles wat wij ervan weten.

Het hoogaltaar was Sint Anna toegewijd. Er waren nog andere kapellen, een van de H. Barbara, hersteld in 1440 door Michiel van Theemsche die er begraven werd [6] ; een andere van Sint-Jan-Baptista-den-Dooper, waar Margareta Metteneye werd begraven [7] Wij kunnen echter de plaats van deze aangebouwde kapellen niet aanwijzen ; een plattegrond van de kerk is niet bekend.

---

1. « Si dede die minste dormiter maken. » MIRAEUS, blz. 300.
2. « Item Jan van Ghistelle, hi maecte de spinder met de trelliagie : ende boven de spinde, so langhede hi den dormiter tot den hende toe. » MIRAEUS, blz. 300.
3. « So dede hi (Jan Minne) maken de colloquie van de nonnen. » MIRAEUS, blz. 300. Men noemde colloquie of colloquium de recreatiezaal.
4. « Item si gaf C. libras grossorum om de muer omtrent 't hoof van de nonnen. » MIRAEUS, blz. 300.
5. « Item si dede de muelen ende brauwerie hier maken ; sie gaffer beneficie toe. » MIRAEUS, blz. 300.
6. MIRAEUS, blz. 300.
7. « Si licht begraven bi Metteneye, in Sint Jans Baptista Cappelle met haar dochter. » MIRAEUS, blz. 300.

De kartuizer « Consuetudines » wenschen strengheid en eenvoud, zelfs in de ordeskerken. In de practijk werd noodgedwongen heel dikwijls van deze strengheid afgeweken, daar de weldoeners als om strijd tot de uitrusting en versiering der kloosterkerken bijdroegen. Zoo, te Sint-Anna, droegen de ramen de wapenschilden van de begiftigers, o. m. van Boudewyn II de Vos ; Jan Robberechts schonk twee lampen voor het H. Sacrament en nog een lamp bij het beeld van Sint Anna[1], dat hij voor de kerk liet maken[2]. Vóór het hoogaltaar stonden twee groote kandelaars naar het gebruik der Orde. Daar Sint-Anna door veel edelen en gegoede lieden als begraafplaats werd gekozen, waren de kostelijke en kunstige grafmonumenten er niet zeldzaam.

Behalve het afgesloten zusterkoor met zijn gestoelten, was er bij het hoogaltaar een gestoelte voor de kartuizer-monniken die bij het klooster woonden. Het officie werd door de monniken en de zusters gezamenlijk gezongen.

Raissius vermeldt een hoogen toren[3] ; aan zijn voet werden in de Geuzenberoerten van 1566 verwoede gevechten geleverd en de zusters zochten er een schuilplaats. Het is wel mogelijk dat hier niet moet gedacht worden aan een kerktoren, daar de kartuizer gebruiken voor de kerk of kapel slechts een bescheiden klokketorentje wenschen. Het kan echter dat in de kloostergebouwen zelf een soort monumentale traptoren voorkwam en deze hier door Raissius bedoeld wordt. De schrijver had deze bizonderheid ontleend aan een notitie hem medegedeeld door den subvicarius van Sint-Anna, Dom G. Eligius[4].

De kerk stond waarschijnlijk tusschen het klooster en het monnikenkwartier. Omtrent dit laatste bezitten wij niet de minste

---

1. « Hi gaf... die lampten voer 't sacrament twee, ende een voor Sint Anna. Deze sullen barnen dagh ende nacht. » MIRAEUS, blz. 300.

2. « Hi dede de beelde van Sinte Anna vaerwen en sniden. » MIRAEUS, blz. 300.

3. « Stetit domus haec usque ad tempore primorum tumultuum Belgicorum, quibus excita est, et flammis exusta, multisque caedibus foedata ; cum enim in editiorem turrim, quae nuper adhuc extabat, accolae loci confugerent, ut ex edito loco contra hostis suos pugnarent, et se suaque defensarent, fiebant in eo caedes horrendae. » RAISSIUS, blz. 65.

4. H. J. J. SCHOLTENS, *Bijdrage tot de geschiedenis van het voormalige kartuizerklooster buiten Delft.* (*Bijdragen voor de geschiedenis. Bisdom Haarlem*, XIX, 1932, blz. 323.)

inlichting. In 1354 liet Jan de Vos een refter bouwen voor de priesters van het convent, alsmede de infirmerie voor de zusters[1].

Wel zal hier, zooals voor den mannelijken tak, volgens de ordesvoorschriften, eenvoud en strengheid het kenmerk zijn geweest voor de gebouwen, wat niet meebrengt dat er gebrek was aan goeden smaak. Onze middeleeuwsche kloostergebouwen zijn over 't algemeen schilderachtig en typisch. En als wij nu bedenken hoe kunstig en monumentaal de middeleeuwsche bouwmeesters hun werken wisten aan te leggen, dan kunnen wij ons goed voorstellen welk een schilderachtigen aanblik het klooster moest aanbieden in zijn heerlijke natuuromgeving en watergordel. Beeld van vrede en rust. Niet echter de rust van het niets-doen. Het is het kalm verloop van het overvolle leven, de intense bedrijvigheid van de ziel die in God een rustig levensdoel heeft gevonden, en niet, zooals wij, de energie verspeelt aan noodelooze drukte en dolen op zijpaden. De naald van het kompas is stilgevallen en wijst naar het eeuwige ; de vaart gaat duizelingwekkend snel maar rustig en zeker. Het nederige, werkzame leven krijgt er een andere beteekenis in de belichting van de bovennatuur. Zeven maal daags en eens te middernacht staat de rij witte kartuizerinnen in het koorgestoelte en klept de kloosterklok over de velden dat het werk van gebed en verzoening doorgaat.

Het visioen van vrede en van heiligheid is verzwonden. Maar wanneer wij thans, na zooveel eeuwen, den grond betreden die weleer een geurige bloementuil was vóór het Aanschijn des Allerhoogsten, wordt de herinnering aan dat heerlijk verleden wakker. En het is alsof het kabbelend water en de ritselende blâren ons toefluisteren : Deze plaats is heilig.

---

1. « Hi dede de infirmerie maken van de grond up in 't jaer MCCCLIV, ende maekte de refter van de moneken. » Miraeus, blz. 600.

ZERKEN EN GRAFSCHRIFTEN IN DE SINT-ANNAKERK

Evenals in andere kartuizerkloosters, werden ook bij de zusters van Sint-Anna vele personen begraven die niet tot het klooster behoorden : weldoeners, familieleden, personen uit de wereld, eenvoudige zoowel als aanzienlijke lieden. Het « Liber sepultorum » schijnt niet bewaard te zijn. Uit de door ons verzamelde opgaven blijkt in welke mate vooraanstaande personen in de Sint-Annakerk hun laatste rustplaats kwamen zoeken. Zoo merken wij dat deze door het eenzaam leven der kartuizers gesticht waren en wenschten in hun gebeden en versterving en deelachtig te zijn. Zoo komt het dat een hunner in zijn testament schreef : « Omme remedie van minen zielen so kies ic mijne sepulture ten Chartreusen [1] ».

Hendrik van Meetkerke, heer van het Hof van Snellegem, stichter van het kasteel dezer parochie, werd met zijn echtgenoote begraven in het koor, onder een blauwen met koper ingewerkten grafsteen [2].

D. O. M.
HIER LICHT
HENDRICK VAN MEETKERCKE
FILIUS MHER ROGIERS [3], SCHEPEN VAN DE VRIJE
DIE STARF MCCCCXXXIII I APRIL
EN DE JONKVRAUWE CATELYNE F^a PIETER BLOMS
DIE STARF MCCCCXXXVIII

---

1. *Bulletin de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand,* 29e jaar, n^r I, 1921, blz. 36.

2. Baron DE BÉTHUNE, *Épitaphes et Monuments des églises de la Flandre au XVIe siècle,* 1900, blz. 305. Zie er de beschrijving der wapenschilden.

3. Naar het overlijdensregister der kerk van Snellegem, stierf Rogiers van Meetkerke den 24 Augustus 1373, en werd in het koor dezer kerk begraven nevens zijne echtgenoote Margareta Hendrick.

In het vrouwenkoor, aan de gestoelten, op de voorzijde :

HIER LICHT
JAN VAN MEETKERCKE
Fs VAN HENDRICX, SCHEPEN EN
ONTFANGHERE S'LANDS VAN DEN VRIJEN
DIE STARF MCCCCLVIII, DEN EERSTEN IN SPORCLE
ENDE JONCVROUW CATHELINE VAN VARSSENARE
ZIJN WIJF DIE STARF MCCCCXXXVIII

HIER LICHT JAN DE BROUCKERE Fs WOUTERS, STARF MCCCCXVIII, DEN 13 APRIL, EN JONCVROUW BARBELE Fa JACOB VAN VAGHEVIERE, DIE STARF MCCCCLIII, DEN 24 JUNII. DAERBIJ LICHT JONCVR. MARIE DE BROUCKERE, Fa JANS, PRIORESSE VAN DEZEN CLOOSTERE, DIE STARF MCCCCLXV.

Boudewyn de Vos werd met zijn echtgenoote en zijn twee dochters, kloosterlingen, begraven « in den hooghen choor, recht voor den hooghen autaer », onder een grafsteen met koper ingewerkt en met vier beeltenissen versierd. De eerste ervan stelt een manspersoon voor die zijn wapenschild boven het hoofd houdt, de tweede een vrouw wier wapenschild door een engel gesteund wordt, terwijl de laatste twee hun beide dochters in kloostergewaad voorstellen. Aan den rand van die zerk stond volgend opschrift te lezen :

HIC JACET
HONORATUS EN MEMORATUS VIR
BALDUINUS DE VOS, FILIUS BALDUINI
QUI OBIIT ANNO Dni MCCCLXXX PRIMO MENSIS MARTII
HIC JACET Dna CATHARINA DE CALCKENE
UXOR BALDUINI, FILIA PAULI
QUAE OBIIT ANo Dni MCCCLXXXI MENSIS MAII.

Jacobus Van Acker, schoonbroeder van Boudewyn de Vos, werd met zijn zoon begraven aan den ingang der Sint-Janskapel,

onder een blauwen grafsteen, versierd met twee mansbeeltenissen en met aan den rand volgend opschrift :

HIC JACET
JACOBUS DE AGRO (VAN ACKER) FRATER BEATRICIS
UXORIS BALDUINI DE VOS, FILIUS BALDUINI
QUI OBIIT MCCCLXXXVII DIE XIX MENSIS MARTII
HIC JACET
ROLANDUS DE VOS, FILIUS BALDUINI
QUI OBIIT AN° Dni MCCCLXXXII, NONA MENSIS MAII
ORATE PRO EIS.

HIER LIGHT
Mer JACOB VAN ACKERE
DIE STARF OP DEN XIX DACH VAN MEYE AN° Dni MCCCLXVI
BIDT VOOR DE ZIELE

HIER LIGHET
JONCV. BEATRICE, JAN VAN ACKERS WIJF WAS
S'HEER WAUTERS SCHINKELS DOCHTERE
DIE STARF OP DEN XVII DACH VAN HOYEMAENT
AN° Dni MCCCLII

Een ander Boudewyn de Vos en zijn echtgenoote Elisabeth de Masmines werden begraven vóór het kooraltaar, nevens het graf van zijn grootvader, onder een blauwen met hun wapenschilden versierden grafsteen. Aan den rand stond volgend opschrift :

HIC JACET
DOMINUS BALDUINUS DE VOS, DOMINUS DE POLLARE, MILES.
QUI OBIIT MCCCCXXIII, DIE IV MENSIS JANUARII
ET DOMINA
ELISABETH DE MASMINES
DOMINA DE AXELLA, POLLARE, LAERNE
UXOR QUONDAM DOMINI BALDUINI DE VOS
QUAE OBIIT
MCCCCXXIV PENULTIMA DIE MENSIS FEBRUARII
ET SOROR ANNA DE VOS
FILIA DICTI DOMINI BALDUINI ET DOMINAE ELISABETH
QUAE OBIIT MCCCCXV, DIE XXX MENSIS JANUARII.

ET GUILLEMUS DE VOS.
FILIUS DICTI DOMINI BALDUINI ET DOMINAE ELISABETH
QUI OBIIT MCCCCVII DIE I MENSIS AUGUSTI
ORATE PRO EIS.

Daer zijn vier figuren op : den heere, de vraue, den seune en de dochter religieuse daerboven.

HIER LIGHET
JONCV. MARGUERITE F[a] MER BAUDOUIN DE VOS
HEER VAN POLLARE
JOOS WIJF VAN LEFFINGHE WAS
DIE STARF IN 'T JAER ONS HEEREN MCCCCXXXII
OP DEN III DAGH IN MAERTE.

Een derde Boudewyn de Vos en zijn echtgenoote Margareta van Lovendegem zijn begraven onder een blauwen grafzerk, met koper ingewerkt en versierd met twee beeltenissen, waarvan de eene een gewapend manspersoon voorstelt met naast hem zijn wapenschild. De tweede is een vrouw in groot ornaat ; naast haar wordt haar wapenschild door een engel ondersteund. Aan den rand staat volgend opschrift :

HIC JACET
DOMINUS BALDUINUS DE VOS
DOMINUS DE POLLAERE, LARNE ET SOMERGHEM
ET MARGARETA DE LOVENDEGHEM
UXOR QUONDAM DOMINI BALDUINI
QUAE OBIIT MCCCCXXIII DIE VIII MENSIS MARTII
ET SOROR CATHARINA
QUAE OBIIT MCCCCXXXXVI, DIE IV MENSIS DECEMBRIS ;
ET SOROR ANNA DE VOS
QUAE OBIIT MCCCCLXXI DIE XX JULII[1].

---

1. Deze grafschriften zijn getrokken uit : *Épitaphes et monuments des églises de la Flandre au XVIe siècle*, van baron DE BÉTHUNE, Brugge, 1900, blz. 305 en GAILLIARD, I, blz. 155-252 ; II, blz. 350-378.

Boven het graf der echtelingen Anchemant-Spronck was een mooi gedenkteeken met hun met koper ingelegde wapenschilden aangebracht [1].

Wij vinden nog andere grafzerken waarvan het opschrift niet vermeld wordt, namelijk dat van Jonkvrouw Maria van Doeck, van Jan Roberecht, van zijn echtgenoote en van enkele zijner vrienden die vóór het Sint-Anna altaar begraven werden, ook dat van Jacob Metteneye en van zijn echtgenoote Maria van Dudzele, samen met hun dochter begraven in de kapel van Sint-Jan-den-Dooper [2].

Wellicht waren er nog meer andere grafzerken waarvan de eeuwen de herinnering niet bewaard hebben.

---

1. Zie de stichting van een jaargetijde voor de echtgenooten Achemant, 25 April 1572, blz. 163.

Later, onder het prioraat van zuster Anchemant, zullen wij zien dat dit gedenkteeken hersteld, en met een mooi opschrift versierd, in de kapel van het klooster te Brugge geplaatst werd.

2. MIRAEUS, blz. 600.

LIJST DER VICARII VAN HET SINT-ANNACONVENT TE SINT-ANDRIES, VOLGENS DE OORKONDEN VAN HET GENERAAL KAPITTEL DER ORDE[1]

1350-1352	D. Egidius Raepsaet	† 9 Maart
1352-1365	D. Clemens	overleden als vicarius
1365-1369	D. Gerardus de Amsterdam	absolutus a chap. 1369
1369-1386	D. Joannes de Maldeghem	† 16 April 1386
1386-1395	D. Joannes de Zas	† 1428 (w. g. v. m.[2])
1395-1402	D. Joannes de Delden	† 13 Februari 1434
1402-1404	D. Hermanus Steenken	† 23 April 1428
1404-1406	D. Jodocus (Josse)	
1406-1428	D. Hermanus Steenken	† 23 April 1428
1428-1448	D. Hugo de Delft	† 8 Maart 1450
1448-1457	D. Arnoldus Herinck	† 16 Februari 1475
1457-1460	D. Adrianus Storm	† 28 Augustus 1473
1460-1486	D. Simon Relfius	† 27 November 1492
1486-1492	D. Joannes Dorlo	† 1503 (w. g. v. m.)
1492-1497	D. Arnoldus Vastaert de Helmond	† 1 Juni 1504
1497-1499	D. Nicasius de Lichtervelde	† 1502 (w. g. v. m.)
1499-1513	D. Adrianus vanden Cruyce	† 1517
1513-1522	D. Guillelmus van Mechelen	† 9 Januari 1523
1522-1525	D. Petrus Bernards	† 1526 (w. g. v. m.)
1525-1532	D. Franciscus Taleman van Edam	† 21 December 1539
1532-1546	D. Joannes de Monte Aquilae (van Arendsberge)	† 1546
1546-1549	D. Henricus de Heusden	† 1569 (w. g. v. m.)
1549-1552	D. Joannes de Assche	† 1565 (w. g. v. m.)
1552-1554	D. Paulus Vander Verre	† 16 Juli 1554
1554-1558	D. Paulus Theneus de Diest	† 1560 (w. g. v. m.)
1558-1565	D. Gislenus Huyghens de Borsalia	† 1569 (w. g. v. m.)
1565-1577	D. Henricus Cool	† 1578
1577-1620	D. Cornelius Jansonius de Schoonhove	† 1 Februari 1623

1. (Cfr. Arch. Grande Chartreuse, *Chartreuse de Bruges*, A-5, 45 A.)

2. W. g. v. m. beteekent : « was bij zijn overlijden geen vicarius meer te Sint-Anna ».

LIJST DER PRIORINNEN VAN HET SINT-ANNACONVENT TE SINT-ANDRIES, VOLGENS DE OORKONDEN VAN HET GENERAAL KAPITTEL DER ORDE

1	Elisabeth Braderickx	1350-1362
2	Christina Paeldynck	1362-1364
3	Maria van Huelen	1365-1397
4	Agnes Voens	1397-1403
5	Martha de Vos	1403-1418
6	Geertrude van Temsche	1418-1419
7	Joanna de Vos	1419-1434
8	Maria de Brouckere	1434-1465
9	Coleta Raets	1465-1479
10	Joanna van den Rhyne	1479-1484
11	Maria Balmels	1484-1514
12	Maria van de Casteele	1514-1533
13	Anna Smeyers	1533-1552
14	Elisabeth Uyttenhove	1552-1569
15	Maria van Rye	1569-

LIJST DER KLOOSTERZUSTERS DIE TE SINT-ANDRIES VERBLEVEN, VAN 1350 TOT 1580, HET JAAR DAT ZIJ NAAR BRUGGE GEVLUCHT ZIJN.

Gedurende deze periode van twee honderd dertig jaar waren er 285 kloosterzusters, waaronder 197 koorzusters, 16 leekezusters en 72 donatienen.

DE KOORZUSTERS

Elisabeth Braderickx, eerste priorin ;
Agnes Braderickx ;
Catharina van Belle ;
Clara van de Walle ;
Catharina Honin ;
Catharina Snoermaeckers ;
Catharina van Uytkerke ;
Christina Paeldynck, tweede priorin ;
Margareta Lobbe ;
Elisabeth van Roeselaere ;
Adela van Ruddervoorde ;
Elisabeth Scotus ;

Maria van Brunswyck ;
Maria van Hardenbusch ;
Catharina van Thielt ;
Margareta van Hutkerke ;
Maria van Heule, derde priorin ;
Elisabeth Merckendeels ;
Cecilia van Aertrycke ;
Anna van der Cluys ;
Lutgarde Bonis ;
Agnes Voens, vierde priorin ;
Margareta Coopmans ;
Anna Wittebolle ;
Agnes van der Meersch ;
Maria de Wulf ;
Beatrijs Gotschalckx ;
Elisabeth van de Capelle ;
Catharina van Meetkerke ;
Maria de Vos, vijfde priorin ;
Geertrude van Temsche, zesde priorin ;
Margareta Metteneye ;
Cecilia van Azelbeke ;
Anna van de Vagheviere ;
Margareta Minnis ;
Jacqueline van de Mane ;
Margareta Reuen ;
Joanna de Vos, zevende priorin;
Margareta de Vos ;
Anna van de Casteele ;
Catharina Ruys ;
Maria Wailde ;
Adrienne Rootsaert ;
Maria de Broeckere, achtste priorin ;
Barbara Serruys ;
Catharina van Loverghem ;
Catharina Volckaerts ;
Elisabeth van de Munte ;
Catharina Buls ;
Anna de Vos ;
Elisabeth de Rocke ;
Jacqueline Minnens ;
Elisabeth van Messen ;
Anna van Loverghem ;
Jacqueline Moreels ;
Barbara Poelvoets ;
Catharina Baevels ;
Jacqueline van Steenlant ;
Anna Aaroens, jubilares ;
Catharina van Messem ;
Agnes Rups ;
Elisabeth Leetmaeckers ;
Beatrijs Langermeersch ;
Clara Rups ;
Agnes Buls ;
Catharina van Temsche ;
Anna Ryts ;
Agnes de Varssenare ;
Anna Forniers ;
Catharina Vaers ;
Barbara van Nieuwenhove ;
Jacqueline Rups ;
Amelberga van Hamme ;
Jacqueline van der Meersch ;
Cornelia de Vos ;
Maria de Gruuthuuse ;
Elisabeth Geelants ;
Anna van Nieuwenhove ;
Coleta Raets, negende priorin ;
Barbara Edelbos ;
Agnes van de Walle ;
Margareta van Varssenare ;
Christina Wuyts ;
Elisabeth Buysers ;
Anna van de Weghe ;
Margareta van de Moere ;

Anna van Essche ;
Isabella Melywaers ;
Adrienne Wyhaers ;
Joanna van Avey ;
Ursula Faytop ;
Margareta Lantihs ;
Maria Buls ;
Catharina Meersmans ;
Barbara Rups ;
Maria Bruckers ;
Joanna van den Rhyne, tiende priorin ;
Agnes van Temsche ;
Anna Lanssens ;
Catharina Refyns ;
Catharina Rydsaers ;
Agnes Vins ;
Anna Rups ;
Maria Balmels, elfde priorin ;
Margareta Voecks ;
Anna de Vos ;
Margareta Adornes ;
Adrienne van Hecke ;
Jacqueline Goes ;
Agnes Uyttenhove ;
Maria de Schiers ;
Anna Oliviers ;
Josine van Helewyn ;
Agnes van der Meere ;
Joanna Florens ;
Margareta van der Banck ;
Anna Ferers ;
Josine van Cutseghem ;
Margareta van Gruuthuuse ;
Maria van de Casteele, twaalfde priorin ;
Catharina Brichiers ;
Josine Honin ;
Margareta Herbesie ;
Anna Dons ;
Elisabeth Ridsaert ;
Ludwina Souts ;
Elisabeth de Vos ;
Coleta Poelys ;
Anna Viels ;
Margareta Vocks ;
Catharina Macharis ;
Josine Mestdagh ;
Elisabeth Sturders ;
Barbara Pieters ;
Cornelia Scaels ;
Margareta Parasys ;
Adelaide Maertens ;
Margareta de Vos ;
Margareta Baenst ;
Margareta Coens ;
Joanna van de Poele ;
Hubertine van Brossele ;
Catharina van Primecke ;
Josine van Sorie ;
Josine Almaers ;
Catharina de Groote ;
Anna Smeyers, dertiende priorin ;
Anna de Boot ;
Margareta Snudders ;
Margareta van de Velde ;
Adrienne Polaert ;
Brigitta van Haarlem ;
Catharina Deckers ;
Anna Robyns ;
Margareta Adornes ;
Elisabeth Danckaert ;
Josine Daenens ;
Margareta Motene ;
Joanna Huys ;

Anna de Naeyere ;
Antonine Ketels ;
Celina Rybans ;
Adelaïde Lonis ;
Elisabeth Uyttenhove, veertiende priorin ;
Joanna Leernouts ;
Adrienne Luyckx ;
Anna Bernaerts ;
Joanna Genets ;
Elisabeth Fornyers ;
Antonine Caroens ;
Petronella van de Casteele ;
Jacqueline Gruters ;
Maria van de Walle ;
Elisabeth Branders ;
Barbara Danckaert ;
Anna van der Opinie ;
Barbara Montagnie ;
Catharina Seys ;
Anna Montagnie ;
Clara Dordore ;
Godelieve de Boot ;
Anna Caryers ;
Elisabeth Cabeliau ;
Maria van Stove ;
Maria van Rye, vijftiende priorin ;
Elisabeth Smeyers ;
Maria Oyseels ;
Agnes Danckaert ;
Catharina Trompers ;
Joanna Brauwers ;
Joanna Mynoie ;
Elisabeth Gaevers ;
Joanna Troch ;
Joanna van de Walle ;
Joanna Lovelynck ;
Margareta van Hove ;
Clara Strabant.

DE LEEKEZUSTERS

Margareta Wulfs ;
Catharina Veltgaens ;
Geertrude Hoyken ;
Barbara Anghermans ;
Agnes Meynaers ;
Catharina van der Meere ;
Anna Poelvoets ;
Jeromine Vesteyn ;
Amelberga Rudders ;
Agnes van den Bussche ;
Françoise Dierickx ;
Margareta de Vos ;
Elisabeth Danens ;
Jacqueline van Ravenstyn ;
Joanna Clerckx ;
Christina Catryse.

DE ZUSTERS DONATIENEN

Amelie Cans ;
Elisabeth van der Beke ;
Christina van der Naelde ;
Maria Joes ;
Maria van der Sande ;
Catharina van der Wyck ;
Elisabeth Gornodts ;
Barbara Clemens ;
Margareta Bytrans ;
Maria Tans ;

Joanna Merhets ;
Maria Coppens ;
Elisabeth van de Drome ;
Elisabeth de Vos ;
Elisabeth Rutyne ;
Anna Jacobs ;
Catharina Moreels ;
Elisabeth Van Gistele ;
Elisabeth Hillegeers ;
Pauline Paus ;
Anna Aernoudts ;
Barbara Rynbouts ;
Anna Soppers ;
Jeromine Beboets ;
Jacqueline van der Weerde ;
Cornelia Bus ;
Barbara Maes ;
Catharina van de Walle ;
Margareta Costers ;
Godelieve van Houte ;
Margareta Praets ;
Magdalena Schillinks ;
Cornelia Pape ;
Agnes Steynaert ;
Agnes Bils ;
Cornelia van der Weerde ;
Genoveva van der Weerde ;
Barbara de Witte ;
Agnes van Wapen ;
Elisabeth Crops ;
Magdalena Brylowys ;
Joanna Pols ;
Dulcissime Notemans ;
Clementia Lee ;
Theresia Dierck ;
Antonine de Loose ;
Catharina Moreels ;
Petronella van Kortryck ;
Elisabeth Verhaeghe ;
Agnes Baraels ;
Margareta Straets ;
Agnes Provese ;
Maria Denys ;
Barbara Diesenburck ;
Agnes Heynderickx ;
Maria Lippens ;
Barbara Keyzers ;
Martina Byhets ;
Françoise Baraels ;
Lucia Brugge ;
Margareta de Corte ;
Catharina Christiaens ;
Joanna Huseers ;
Louisa Pisone ;
Elisabeth Picavet ;
Maria Verplancke ;
Magdalena Janssens ;
Petronella Jaegers ;
Christina Correls ;
Maria Cornelis.

Er waren ook twee weduwen die als « clerica reddita » in het klooster getreden waren, namelijk Margareta Metteneye, moeder van de kloosterzuster Metteneye, die denzelfden voornaam droeg en Anna Posthoofds, die eerst donatienezuster was.

TWEEDE DEEL

GESCHIEDENIS VAN HET KLOOSTER DER KARTUIZERINNEN TE BRUGGE

VIJFTIENDE PRIORIN

MARIA VAN RYE

1580-1589

Onze kartuizerzusters wisten moedig hun ballingschap te dragen en, op God betrouwend, gingen zij schuilen in een huis dat zij opzettelijk in het midden der stad aangekocht hadden, namelijk in de straat « Oudenburg [1] ».

Bij haar aankomst te Brugge, bestond de communiteit uit 21 koorzusters, 2 leekezusters en 17 donatienen [2].

Alhoewel de stad Brugge toen (1587-1582) in de macht der Geuzen was en de katholieken het erg te verduren hadden, bleven onze zusters, dank zij zekere familierelaties [3], voor onaangenaamheden gespaard. Ze konden zelfs het kloosterkleed blijven dragen en het gemeenschappelijk leven voortzetten, al was dit ook in een te bekrompen ruimte, waar men bovendien nog last had van ruwe geuzensoldeniers. Intusschen werd de stad nog geteisterd door de pest.

Nadat de stad den 11 Mei 1584 door de Spaansche troepen was heroverd, kon het convent naar een definitieve huisvesting binnen de muren uitzien. In haar geheel was de communiteit aan haar hooge roeping getrouw gebleven. In tegenstelling met wat, gedurende die rampzalige tijden, in veel kloosters gebeurde, had

---

1. Robert DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE, *Brugge en Omstreken*, Gent, 1907, St. Annahuis 10.

2. Deze zusters (professae) waren : Maria van Rye, priorin, Elisabeth van Gaevere, onderpriorin, Elisabeth Branders, kosterin, Anna de Nayere, Godelieve de Boodt, celleraria, Elisabeth Uyttenhove (gewezen priorin), Barbara Montagnie, Anna van der Opinie, Anna Montagnie, Catharina Seyns, Clara Dordore, Anna Carliers, Elisabeth Cabeliau, Elisabeth Smeyers, Agnes Danckaert, Joanna Brouwers, Joanna Troch, Joanna van de Walle, Maria Loovelinckx, Margareta van Hove, Clara Strabant. *(Kroniek)*.

3. RAISSIUS, blz. 65-67. De burgemeester Joost de Cabooter was een schoonbroeder van zuster Godelieve de Boodt. GAILLIARD, I, blz. 425.

geen enkele der monialen den katholieken godsdienst verloochend. Slechts drie leekezusters of donatienen hebben hun klooster verlaten : Petronella Jaegers, Christina Correls en Maria Cornelis.

De oud-priorin, Elisabeth Uyttenhove, was den 10 Augustus 1582 gestorven. De celleraria, Anna Mayers[1], die gedurende zestig jaar deugdzaam en voorbeeldig in het klooster had geleefd, overleed den 17 Juni 1586.

Intusschen werd de priorin, Maria van Rye, nog herhaaldelijk beproefd door ziekte. Ten slotte bleef zij aan haar ziekbed gekluisterd, en legde in 1589 het bestuur neer. De kroniek verhaalt dat Christus haar verscheen en haar de keuze liet tusschen een zaligen dood of nog een jaar leven in beproevingen. Overtuigd dat den Heer niets aangenamer is dan een vrijwillig gebracht offer, liet zuster Maria de keuze aan Gods welbehagen over. Zoo leefde zij daarna nog een jaar, totdat zij den 5 November 1589, uitgeput door vrij opgenomen versterving en verduldig aanvaarde beproevingen tot de belooning overging[2].

---

1. Le Vasseur, II, blz. 341.
2. Le Vasseur, IV, blz. 91.

ZESTIENDE PRIORIN

GODELIEVE DE BOODT

1589-1603

Godelieve de Boodt [1] nam in 1589 de leiding van het convent over. Door de troebele tijden en den oorlogstoestand was de nood van de communiteit ten top gestegen. De priorin was echter een wakkere vrouw, die door het voorbeeld haar onderdanen in berusting en geduld voorging. Hoewel zwak van gezondheid, was zij bedrijvig en sterk door haar groot vertrouwen op de Voorzienigheid. Tegenspoed kon haar niet ontmoedigen.

Zoo was ze, door haar vroomheid en karaktersterkte een zegen voor de communiteit in deze moeilijke periode ; haar ervaring en toewijding, haar wijs beleid en spaarzaamheid hielpen het klooster redden van den ondergang [2]. Beschut door de moederlijke zorg van deze sterke vrouw, blijft de Brugsche kartuize een « Besloten hof », waar de pestwind van den godsdienstoorlog geen verwoesting aanricht en de bloemen heerlijk ontluiken voor den hemelschen Bruidegom.

Rond dit tijdstip waren onze kartuizerinnen andermaal het voorwerp van de welwillendheid der koningen. Zoo wordt gewag gemaakt van een brief van Philips II aan Farnese (1590-1592) waarin de koning, onder meer, de kartuizerinnen van Brugge zeer in de bescherming van den hertog van Parma aanbeveelt [3].

Waarlijk, de vrome middeleeuwen blijven hier voortleven en de huiskroniek brengt ons hiervan menige stichtende getuigenis. Zuster Margareta ten Hove [4] († 6 Sept. 1592), was een dezer

1. *Catalogus Priorissarum ;* LE VASSEUR, II, blz. 139.

2. « Fuit castigatissimae conversationis, cibi potusque parcissima, provida consilii, magna rerum usu et exercitatione praedita. »

3. *Inventaire des archives Farnésiennes de Naples*, par A. CAUCHIE et L. VAN DER ESSEN, Brussel, 1903, blz. 35.

4. LE VASSEUR, III, blz. 197-198.

vrome zielen. Haar roeping was een wonderbare geschiedenis: ze was slechts vijftien jaar toen ze de uitnoodiging vernam, maar ze bleef langen tijd weerstaan. Eindelijk verscheen haar Ons Heer zelf, en hiermede veranderde de onbeslistheid in een onbeperkte overgeving. Een toonbeeld was ze van de meest veelzijdige kloosterdeugd: nederig en afkeerig van lof, eerbiedig en deemoedig ten overstaan der oversten, zeer zacht en hulpvaardig in den omgang met allen. Nooit heeft iemand haar toornig gezien. Nooit gingen zij die bedroefd waren of in moeilijkheden ongetroost van haar weg. Om deze vele gaven werd ze tot sub-priorin en novicenmeesteres aangesteld. Toen zij eens zwaar ziek lag en van de geneesheeren verlaten, genas ze plotseling terwijl ze in den kerstnacht aan 't bidden was. Eenige jaren later, op haar sterfbed, troostte ze haar bedroefde medezuster Clara Strobant[1] met de belofte dat ze niet lang zouden gescheiden blijven. Zuster Clara stierf inderdaad enkele weken later (31 Okt. 1592). Toen zuster Margareta overleed teekende zich een heldere lichtkrans rond de stervende.

De eerste « coronatio » sedert het verblijf der communiteit te Brugge werd gevierd in 1597. Drie zusters, Maria Soutiers, Cornelia van den Bogaerde en Margareta Boudins ontvingen de kroon. Den 12 September begaf de toenmalige bisschop van Brugge, Matthias Lambrecht, zich naar de verblijfplaats der kartuizerinnen om tot het gebruikelijk onderzoek over te gaan en keerde er twee dagen later terug om de plechtigheid voor te zitten[2].

Om wille van de voordeelen aan het kartuizerinnenconvent te Brugge geschonken, worden Jan Berblocq, zijn echtgenoote Elisabeth, alsmede hun kinders Frans, Jan en Elisabeth, door Pater Hieronymus, prior van de Grande Chartreuse, en de verscheidene definitoren van het algemeen kapittel der Orde, bij brief van 17 Mei 1593, aan de gebeden en goede werken van deze Orde deelachtig gemaakt[3].

De priorin Godelieve de Boodt vermeerdert het grondgebied

---

1. LE VASSEUR, IV, blz. 67.
2. *Acta Episcoporum*, V, blz. 23.
3. R. A. Br., nr 5566. Deze deelneming werd den 12 Mei 1678, bij den dood van Elisabeth, laatst overlevende van hoogergenoemde kinderen, opgeheven.

van het klooster om er eventueel een nieuw convent te laten oprichten. Met dit doel doet zij, bij akte van 22 Maart 1600, aankoop van twee woningen gelegen in de « 's Heer Gilles Dopstraete[1] » en, het volgend jaar, van een ander huis gelegen in dezelfde straat met uitgang in het *Schoofstratkin*[2].

Ook was het onder het prioraat van zuster de Boodt dat Catharina Anchemant, de toekomstige priorin, in het klooster trad. Heele wees was ze en daarom waren het haar minderjarige zusters Cornelia, Johanna en Maria, bijgestaan door hun voogden Álfons Anchemant en Joris de Bloye, die, bij akte van 24 December 1600, ten overstaan van burgemeester Willem de Boodt, een jaarlijksche lijfrente van 30 stuivers grooten vaststelden ten voordeele van hun zuster Catharina die het inzicht had in het kartuizerinnenklooster te treden, voor zooveel nochtans deze laatste in haar besluit zou volharden[3].

Na zeven en vijftig jaren in het klooster te hebben doorgebracht, overleed Godelieve de Boodt den 22 Mei 1603, als priorin van Sint-Anna.

Onder haar bestuur werden zeven koorzusters, drie leekezusters en drie donatienen in het convent aanvaard.

---

1. R. A. Br., n^r^ 3047.
2. R. A. Br., n^r^ 3094.
3. R. A. Br., n^r^ 7916.

ZEVENTIENDE PRIORIN

CORNELIA VAN DEN BOGAERDE

1603-1606

Daarop volgde het driejarig bestuur van Cornelia van den Bogaerde[1].

Van haar getuigt de kroniek dat zij op uiterst stipte wijze den strengen regel handhaafde en, met den grootsten ijver, in alles Gods wil zocht te kennen en te volbrengen. Hoeveel zij ook vaak met ziekten te kampen had, wist zij de leiding te geven die, in deze jaren, het convent tot zegen is geweest. In den korten tijd van haar prioraat mocht zij vier koorzusters en een converszuster aanvaarden.

Zij overleed den 26 Januari 1606.

1. *Catalogus Priorissarum;* LE VASSEUR, I, blz. 127.

ACHTTIENDE PRIORIN

CATHARINA ANCHEMANT

1607-1615

Bij den dood van zuster van den Bogaerde, werd zuster Catharina Anchemant tot priorin van het klooster benoemd [1]. Doch, daar zij nog geen vijf jaren van de Orde had deel uitgemaakt, was daartoe een dispensatie noodig. Zij behoorde tot een der voornaamste families van Brugge, waarvan de voorouders, sedert verschillende generaties reeds, hooge ambten vervulden [2].

In het eerste jaar van haar prioraat, ontving zuster Anchemant vanwege Marc Strabant en zijn echtgenoote H. de Jonge, een fundatie tot het stichten van een jaargetijde ter intentie der voorouders van de familie van den Bogaerde en van een ontspanning voor de kloosterzusters op den feestdag van Sint-Anna [3].

Al spoedig had de nieuwe priorin enkele oude gewoonten die te wenschen overlieten weten af te schaffen om ze door nieuwere

1. *Catalogus Priorissarum.*

2. Zij was de dochter van René Anchemant, heer van Marcke, Blommeghem, Hoogbrabant en Rapenburg, en van Magdalena de Boodt. GAILLIARD, I, blz. 163. In den stamboom van de familie Anchemant, I, blz. 151, worden door Gailliard twee Catharina Anchemant als priorin van het kartuizerinnenconvent aangeduid : de eerste in de XVe, de andere in de XVIIe eeuw. Hij vergist zich ; het is enkel de tweede van dien naam die kloosterzuster en priorin van het kartuizerinnenconvent was. In de genealogie der familie Anchemant, verschenen in *La Flandre*, jaargang I, 1868, blz. 196 en volgende, schrijven James Weale en Edw. Gailliard dat zij een der oudste en rijkste families was van België.

3. In den inventaris der archieven van de kleine « Hospiezen » van Brugge, vinden wij volgende fundatie : « Hospies Strabant-van den Bogaerde, n^{r} 2, Fondatiebouck van de voorouders van de familie d'Heer Donaes van den Bogaerde, f° 10 : « in het clooster vanden Chartruizinnen in brugge hebbende d'hr Marcq Strabant ende Hr de jonge syne huysvrauwe gefondeert een jaergetyde met een recreatie ontrent Ste Annadagh, ende syn verobligiert ende naeste hoir de wete te doen als per obligatie eersten July 1607. Volgens de notitie van het voors^{e} clooster staet dit jaergetyde op de naeme van adriaens, ende anna strabant, ende moet gebeuren in de maent van oust. »

en beter aan de Orde aangepaste gebruiken te vervangen. Zij kon des te gemakkelijker bij haar onderhoorigen op een strikt naleven van de regeltucht aansturen, daar zij zelf een toonbeeld van stiptheid was.

Daar zij niet over voldoende middelen beschikten om het convent te Sint-Andries herop te bouwen, en bovendien zoo vaak en zoo langdurig onder het tijdens den oorlog in het platteland heerschende schrikbewind te lijden hadden, waren de voorgaande priorinnen reeds op de gedachte gekomen de verblijfplaats te Brugge uit te breiden en langzamerhand tot een regulier convent te verbouwen.

Zulke opvatting beteekent, wel is waar, een afwijking van het kartuizer ideaal dat het klooster op eenzame en verlaten plaatsen wenschte, maar deze afwijking was ten volle door de tijdsomstandigheden gewettigd.

Het hart vol droefenis verlieten onze kloosterzusters ten slotte dien heiligen grond, waar hun communiteit was ontstaan en die getuige geweest was van een glorierijk verleden. Tot herdenking behielden zij den naam en noemden hun nieuwe verblijfplaats « Sint-Anna in de Woestine ».

Catharina Anchemant was zeer verstandig en ondernemend ; ook scheen haar zending heel aangeduid : haar klooster, dat volstrekt ontoereikend was en niet met den orderegel strookte, door het oprichten van nieuwe gebouwen te vergrooten en een kapel te bouwen [1].

Den 8 Augustus 1607 vroeg zuster Anchemant het Magistraat van Brugge de toelating om nog enkele huizen in den Ouden Burg aan het convent toe te voegen [2]. Daartegen wordt vanwege de bewoners dezer huizen, de geburen, en namelijk de beenhouwers van het « Westvleeschhuus », bij den Schepenraad van Brugge verzet aangeteekend. Deze toestemming werd echter verleend den 28 September 1610 [3].

1. « Et aedificarunt novam a fundamentis domum et templum sub priorissa Catharina Anchemant. Tanti dux faemina facti, quae ex primaria nobilitate, clarisque parentibus orta, faeminae cogitationi masculinum animum inserens ausa est opus aggredi. » SANDERUS, II, blz. 128.

2. R. A. Br., nr 7610. O. DELEPIERRE, *Inventaire des archives de l'État à Bruges*, 1842, III, blz. 35, volgnummers 7 en 14.

3. R. A. Br., nr 7613.

Afb. 17. Ligging van de Kartuize in den Oudenburg,
volgens de kaart van Marc Gheeraert.

Ten slotte kocht priorin Anchemant, den 12 Juli 1611, nog drie woningen, waarvan twee in de 's Heer Gillis Dopstraete[1] en de derde aan de zuidkant van den Ouden Burg[2]. Dit was het huis alwaar Pieter Lanchal, schout van Brugge en hofmeester van den Roomschen koning Maximiliaan, gewoond had.

Groote werken werden uitgevoerd en in 1612 voltooid. Volgens Gailliard, telt dit convent onder de schoonste kloostergebouwen van Brugge[3].

Een uittreksel der kaart van Marc Gheeraerd zal ons het gedeelte aantoonen waar het Sint-Annaconvent gebouwd werd. De huizen welke door het klooster in de 's Heer Gillis Dopstraete aangekocht werden waren zeker deze staande aan de rechterzijde van genoemde straat, wanneer men deze langs den Ouden Burg binnengaat. Ten slotte breidde dit klooster zich uit tot aan de Reye en den Dyver[4]. De ingangspoort zag uit op den Ouden Burg. Later vormde de 's Heer Gillis Dopstraat[5] een rechthoek en werd de Kartuizerinnenstraat genoemd, ter herinnering van het klooster en de kapel die er gelegen waren.

In 1611 werd door Mgr. de Rodoan, bisschop van Brugge, een belasting geheven ten voordeele van zijn seminarie, en het kartuizerinnenconvent moest LXXII^{P} betalen.[6] Den 6 Mei 1613, kwam hij de kerk en het hoogaltaar inwijden, onder de aan-

1. R. A. Br., n^{r} 5925. Een van beide was de herberg « Sint-Antheunis ».
2. R. A. Br., n^{r} 7919.
3. GAILLIARD, I, 152.
4. Het bevatte de huidige eigendommen van de Commissie van Openbaren Onderstand alsook den militairen kring.
5. Gilles Dop overleed in 1274 ; zijn echtgenoote Adelise, in 1282 ; zij werden in O. L. V. Kerk in de kapel der H. Maagd, thans de H. Sacramentskapel, begraven. Hun zoon, Gilles II Dop, gezegd de jongere, stichtte de kapelrij van O. L. V. de Salve, aan het altaar van bovengenoemde kapel ; in de stichtingsakte wordt hij onder den naam van poorter van Brugge vermeld « de veteri urbe », van de oude stad of van den ouden burcht. In twee akten die de jaartallen 1287 en 1317 dragen, wordt hij « Gillis Dop unter Oudenburch » genaamd. VERSCHELDE, blz. 83, 84 en J. GAILLIARD, *Inscr. funér. Église Notre-Dame*, blz. 243, 385, 440, 469, 489.

Zijn zoon Gilles III Dop was hoofdman van Brugge in de jaren 1385-86-87 en 88. Hij woonde in hetzelfde huis als zijn vader en grootvader, in de Oudenburgstraat en de straat gelegen bij zijn woonhuis werd de « 's Heer Gillis Dop straet » genaamd. Deze werd den vrijdag en den zaterdag benuttigd tot markt voor den verkoop van varkensvleesch. *Kronyk van Brugge*, door B. J. GAILLIARD, blz. 19.

6. *Annales de la Société d'Émulation*, VI, serie 4, blz. CCXXXI.

roeping van Sint Anna[1]. De wijding der kloosterzusters geschiedde denzelfden dag. Zij waren elf in getal.

Beaucourt beschrijft de bidplaats als volgt : « Die kerke is seer cierlyck overwelft ende met schoone glasvensters verlicht soo dat sy niet om haere groote, maer wel om de lochtighe netheyt en uytnemende cierlyckheit aen geen andere clooster kerken en moet wycken[2] ».

Daar de priorin te Brugge veel bloedverwanten telde en talrijke relaties had, werd zij in het bouwen van haar klooster van vele zijden geholpen. Bovendien werd zij daarin grootelijks bijgestaan door haar bloedverwant, Frans van den Bosch, die zich daartoe groote uitgaven liet welgevallen. Haar bestuur was echter van korten duur (7 jaar); van haar heeft het klooster het aandenken van een groote priorin behouden. Zij bestuurde de communiteit met groote wijsheid en de bouw van het convent en van de kapel was een duurzaam bewijs van haar ondernemingsgeest, haar werkzaamheid en milddadigheid.

Zij gaf haar ziel aan God weer, op 10 November 1615, daags vóór Sint Maartens feestdag en werd in de kloosterkerk vóór haar zitplaats begraven.

Verscheidene gedenkschriften nopens de familie Anchemant zijn met de geschiedenis van ons klooster verbonden.

In 1626 liet Gerard Volden het gedenkteeken boven het graf der echtgenooten Anchemant-Spronck en dat door de Geuzen vernield was, herstellen. Het werd geplaatst tegen den zuidermuur van de Sint-Annakerk in Brugge. Toen Jozef II het klooster afschafte, werd die steen, door toedoen van Anna Anchemant, weduwe van Pieter Anchemant, en uit eerbied voor haar voorouders, geplaatst in de kerk van Lophem, waar zij zelf in den grafkelder van de familie de Schietere de Lophem bijgezet werd.

Dit gedenkteeken is nog te zien in deze kerk aan den muur van de O. L. Vrouwkapel[3].

---

1. *Acta Episcoporum.* Kartuizerinnen, 9, 13.
2. ROBERT BEAUCOURT DE NOORDVELDE, *Brugge en Omstreken.* Gent. 1909. 10.
3. D'HOOP, *Le village de Lophem,* « Ann. Émulation 1873 ». Deze inlichtingen alsmede de gravuur van het grafschrift staan daarin vermeld.

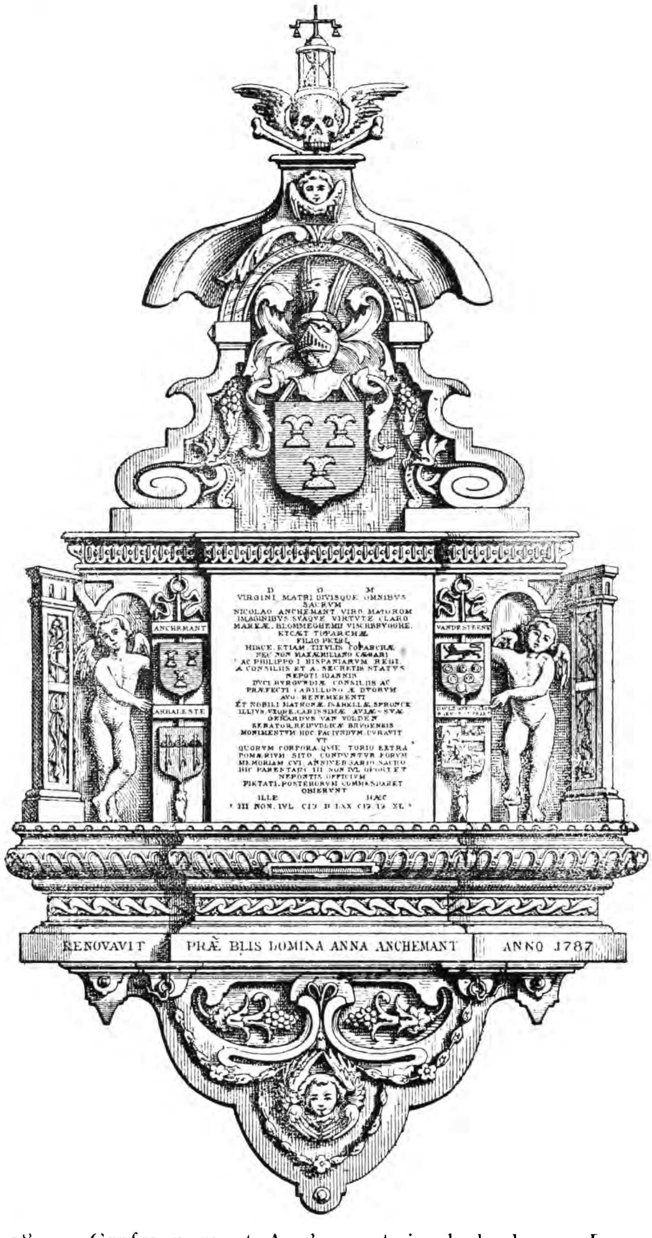

Afb. 18. — Grafmonument Anchemant, in de kerk van Loppem.

202-20

In het midden op den zwarten steen staat volgend opschrift.

D O M

VIRGINI MATRI DIVISQUE OMNIBUS
SACRUM
NICOLAO ANCHEMANT VIRO MAIORUM
IMAGINIBUS SUAQUE VIRTUTE CLARO
MARKAE, BLOMMEGHEMU, VISCHBRUGGHE
ETCAET TOPARCHAE
FILIO PETRI
HISCE ETIAM TITULIS TOPARCHAE
NEC NON MAXAEMILIANO CAESARI
AC PHILIPPO I HISPANIARUM REGI
A CONSILIIS ET A SECRETIS STATUS
NEPOTI JOANNIS
DUCI BURGUNDIAE A CONSILIIS AC
PRAEFECTI CABILLONO AC DUORUM
DUO BENEMERENTI
ET NOBILI MATRONAE ISABELLAE SPRONCK
ILLIUS UXORE CARISSIMAE AVIAE SUAE
GERARDUS VAN VOLDEN
SENATOR REIPUBLICAE BRUGENSIS
MONIMENTUM HOC FACIUNDUM CURAVIT
UT
QUORUM CORPORA QUAE TORIO EXTRA
POMERIUM SITO CONDUNTUR EORUM
MEMORIAM CUI ANNIVERSARIO SACRO
HIC PARENTARI III NON IUL OPORTET
NEPOTIS OFFICIUM
PIETATI POSTERORUM COMMENDARET
OBIERUNT

ILLE HAEC
III NON IVL CIƆ D LXX CIƆ IƆ XL[1]

1. Boven de twee wapenschilden links de namen Anchemant, Arbaleste, en boven de twee wapenschilden rechts de namen Vande Steene, d'Aullavecq Clydebaens en Praet. En van onder leest men het volgend geschrift dat in 1787 bijgevoegd geweest is : « Renovavit prae Blis Domina Anna Anchemant. Anno 1787 ».

In het necrologium van de Utrechtsche Kartuizers wordt als weldoener van het huis der monialen te Brugge zekere Pieter Anchemant vermeld[1].

Onder de koorzusters die door Catharina Anchemant in het convent werden aanvaard, bevond zich ook zuster Petronelle de Grutere, die later de Vlaamsche kroniek van het klooster schreef.

---

1. Daar de datum niet vermeld wordt en verschillende personen, onder den naam van Pieter, in den geslachtsboom van de familie Anchemant voorkomen, is het ons onmogelijk met juistheid den eigenlijken weldoener aan te duiden.

NEGENTIENDE PRIORIN

CATHARINA DE CLERCK

1615-1632

Onder het bestuur van Domna Catharina de Clerck,[1] werd het nieuw klooster voltooid. Zij liet twee zijden van het dormitorium, en de spreekplaatsen bouwen, alsook de clausuur inrichten. Zij bracht eveneens menige goede praktijk in zwang, want zij hield van den strengel regel der orde. Zij ontving acht koorzusters, twee conversen en vier donatienen.

Zoo moest dan, noodzakelijker wijze, een overeenkomst met het kapittel van O. L. Vrouwkerk getroffen worden. Dit geschiedde ten jare 1615 tusschen het klooster eenerzijds, en Gaspar de la Torre[2], proost, en de leden van dit kapittel anderzijds[3].

Het convent verplichtte zich een eeuwigdurende rente van 8 Pond Parisis te betalen tot vergelding voor de schade die door zijn voorrechten het kapittel zou toegebracht worden. Ook werd overeengekomen dat de personen die van de communiteit geen deel uitmaakten, maar, in eender welke hoedanigheid, in het convent verbleven, zich met het kapittel van O.L.Vrouwkerk moesten verstaan, wilden zij de privilegiën der communiteit genieten.

Bovendien werd bepaald dat alle giften, zoowel in geld als in natura, in de kapel gedaan, aan de geestelijkheid der parochie zouden toekomen, in de volgende gevallen : bij de eerste mis van

---

1. *Catalogus Priorissarum.*

2. Gedurende het jubeljaar 1575 was Gaspar de la Torre te Rome, alwaar hij priester gewijd werd. Den 29 Juli 1601 deed hij zijn intrede als proost van O. L. V. kerk. Hij was ook kanunnik van Kamerijk. In 1617 stichtte hij, op zijn kosten, in de Universiteit van Dowaai, een seminarie inzonder voor de seminaristen van het bisdom Brugge bestemd. Hij stierf den 6 Februari 1631 ; zijn lijk werd in het koor van O. L. V. kerk, onder een prachtige grafzerk, bijgezet. BEAUCOURT DE NOORDVELDE, t. a. p.

3. Origineel in 't archief van O. L. V. kerk te Brugge. Een afschrift ervan wordt eveneens in de archieven van het bisdom bewaard. Zie bijvoegsel nr XIII.

een priester die tot de Orde niet behoorde, bij een huwelijk of mis ter gelegenheid van den eersten kerkgang, bij het lezen eener Requiemmis in de kapel op den dag der begrafenis van een bizondere in de parochiekerk[1].

In 1735 werden aan deze overeenkomst enkele wijzigingen gebracht[2].

Er werd dan bepaald dat de « knechten, domestiken, en andere weirelycke persoonen, utriusque sexus », die in het klooster vertoefden, als parochianen van O. L. Vrouw zouden beschouwd worden, namelijk voor het houden van hun Paschen, voor het ontvangen der HH. Sacramenten, voor hun begrafenis, enz. Wat de proveniers betreft, die voor gansch hun leven bij de Orde ingelijfd waren en die in het klooster kwamen te overlijden, deze mochten aldaar begraven worden, mits betaling aan het kapittel eener som van elf schellingen en negen grooten courant aan den pastoor.

Het was wel verstaan dat, zoo zij buiten het convent begraven werden, aan het kapittel een « redemptie » gelijkstaande met deze vastgesteld voor alle andere parochianen zou moeten uitbetaald worden.

Bovendien werd nog vastgesteld dat de proveniers hun Paschen mochten houden in de kerk van het convent, en in geval van ziekte, mochten berecht worden « ofte kerckelicke rechten ontfanghen door de Paters der Voors[t] clooster Ende voor de reste zal in volle vigeur moeten blijven alles, het ghene bij het voorschreven concordaet van jaere 1615. j[a] aprilis ghestipuleert is[3]. Soo is dat de

1. Nog is het de gewoonte, ter gelegenheid eener begrafenis, aan het een of het ander zijaltaar van de kerk, een tweede mis te doen lezen. In dit geval wordt de offerande aan den pastoor toegekend. Het Kapittel van O. L. Vr. kerk beschouwt de Sint-Annakapel als deel uitmakende van haar altaren. Wanneer men er mis doet lezen, al ware het dan nog door een kartuizer, op den dag der begrafenis van een particulier, die Sint Anna of Sint Bruno vereerde, gaat de opbrengst van de offerande naar de parochiekerk. Zoo viel het wel voor, dat een mis aangevraagd was aan al de altaren van O. L. Vr. kerk, in de kapel van Sint-Anna eveneens een mis moest gelezen worden.

2. Koninklijke Bibliotheek te Brussel, departement der Handschriften. Documenten nopens de Chartreusinnen van Brugge, n[r] 3867 (F. 8).

3. Deze wijzigingen werden geteekend door Joseph Engelgrave, prior van de Chartreuse van Brussel, visitator, Anthelmus Bosmans, vicarius, Bened. Wient, procureur, de zusters Lafranchy, prioresse, Maeckaert, suprieure, Baert, celiere, de la Fonteyne, costeresse, Schynkcle en Francke.

Heeren Proost ende Cappitel van O. L. Vrouw om alle voordere disputen te eviteren met de voornoemende Religieusen over een ghecomen zijn. »

Onder haar prioraat geschiedde, den 2 Juli 1623, een belangrijke kroningsplechtigheid ; vijf zusters ontvingen uit de handen van den bisschop Dionysius Stoffels (Christophori) de kroon en de stola [1].

Daar op het einde van zijn leven, de vicarius Pater Cornelius Jansonius Van Schoonhoven, blind geworden was, voegde men hem, in November 1616, een hulp toe: den jongen Gerard Eligius [2], monnik van de chartreuse te Scheut. Niettegenstaande zijn blindheid, was Pater Jansonius Van Schoonhoven bij de professie van alle kloosterzusters aanwezig en immer werd zijn naam in hun professiebrief vermeld. In 1620 werd hij, om zijn hoogen ouderdom en zijn blindheid, van zijn ambt ontlast ; evenwel bleef hij in het convent inwonen. Intusschen werd Eligius, in 1621, van zijn ambt ontheven en keerde naar het huis zijner professie terug [3].

Cornelius Van Schoonhove had gedurende veertig jaar het klooster bestuurd. Hij stierf den 1 Februari 1623, in den ouderdom van ongeveer twee en tachtig jaar en werd in het klooster begraven op Lichtmis. Hij had het klooster bestuurd vier en twintig jaar lang. In den oorlogstijd had hij veel angst en kommer te verduren. Gedurende zijn lange loopbaan ontving hij de geloften van zes en twintig kloosterzusters, zes leekezusters en zeven donatienen ; hij woonde de coronatie bij van twintig monialen [4].

Volgens de opgave van Molin [5], telde het convent van Sint-Anna, omstreeks het jaar 1623, drie en twintig koorzusters, zes conversen, zeven donatienen en drie monniken.

---

1. *Acta Episcoporum*, XIII, f° 28. De gekroonde zusters waren : Petronella de Grutere, Maria de Wulf, Anna Maertens, Catharina Marouchy, Petronella van de Walle.

2. *Series Vicariorum*.

3. H. J. J. Scholtens, *Bossche Bijdragen*, XVI, blz. 4, 12, 24-28, 97 en volgende zeer uitvoerig over Gerardus Eligius.

4. De kroniek vermeldt den naam van al deze kloosterzusters.

5. N. Molin, ***Historia Cartusiana ab origine ordinis usque ad tempus auctoris, anno 1633, defuncti, t. III***, Tornaci, 1906, blz. 215 en vgl., «Bossche Bijdragen», XVI, blz. 97, nota 3.

In 1621 werd Gysbert Bauhuysen door de Grande Chartreuse tot vicarius van Sint-Anna benoemd[1]. Hij was een man van rijke ervaring. Hij werd als zoon van een handelsman te Antwerpen geboren. Aanvankelijk hielp hij zijn vader in de zaken, doch, daar hij zich tot het kloosterleven aangetrokken gevoelde, begon hij op zes en twintigjarigen leeftijd Latijn te leeren. Benevens zijn moedertaal was hij ook het Fransch, het Spaansch en het Italiaansch machtig.

Den 20 November 1597 begon hij zijn noviciaat in het kartuizerklooster te Leuven. Nadat hij aldaar zijn vorming had ontvangen en zijn medekloosterlingen door een voorbeeldige vroomheid had gesticht, werd hij, in 1605, als prior met de leiding van het klooster te Scheut belast.

In 1608 verleende het generaal kapittel hem « misericordia » of ontslag als prior te Scheut bij Brussel. Toen volgde zijn benoeming tot prior te Brugge[2].

In 1614 werd hij een tweede maal als prior naar Brussel gestuurd. Het bestuur der Orde zond hem alvast, als vicarius en opvolger van den hoogbejaarden Cornelius Jansonius van Schoonhoven, naar Sint-Anna te Brugge. Voor de goddelijke diensten had hij een buitengewonen ijver ; de kroniek vermeldt dat, gedurende den ganschen tijd van zijn verblijf te Sint-Anna, hij nimmer zou nagelaten hebben de metten en vespers en de « Agende » bij te wonen. Van het begin tot het einde van den dienst zong hij met klare en forsche stem en hij had de gewoonte te zeggen dat niets ter wereld kon vergeleken worden aan het genot en de vreugde welke men bij het bijwonen dezer diensten gevoelt.

---

1. *Series Vicariorum; Chronique de la Chartreuse de Louvain depuis 1597* (*Analectes*, XVI, blz. 214 en volg.) ; GOETHALS, IV, blz. 150-160.

2. Vóór zijn vertrek uit Brussel ging hij tot afscheid zijn opwachting maken bij de aartshertogen en bracht hij daarbij de huisvesting van zijn convent te Brugge ter sprake. Het Jeruzalem-hospitaal, waar het zijn intrek had genomen, was veel te klein. De aartshertog stelde nu het gasthuis van Sint-Aubert in vollen eigendom ter beschikking van de kartuizers van Genadedal. Dit bracht hem evenwel in moeilijkheden met de Clarissen of Penitenten van Aardenburg, die zich daar hadden gevestigd. Door tusschenkomst van den bisschop verkreeg Bauhuyzen echter een akkoord met de Clarissen in dien zin, dat zij onder zeker voorwaarden hun behuizing zouden ruilen. Deze ruil werd enkel eerst in 1619 verwezenlijkt en het duurde nog tot 1635, alvorens de kartuizers de verbouwing van het gasthuis tot chartreuse voltooid zagen.

Daarna werd hij den 6 Augustus 1627 tot prior te Leuven aangesteld[1]. Jozef van Schyndel volgde hem op als vicarius[2]. « Hij diende het convent loovelic 5 jaeren ; hij was neerstich in den dienst Godts, vrij in de bichte, zeere devoot zoo dat men mochte zijn herte vrijelick an hem openen. Hij was zeer goed voor de zieken en uiterst behendig in hun bijstand gedurende hun laatste oogenblikken[3] ».

Den 4 Juni 1631 geschiedde het traditioneel bezoek van den bisschop tot het onderzoek dat de coronatio der kloosterzusters Maria Huus, Anna Humbeloot en Christina Persenis vorafging. Vier dagen later, den 8 Juni, greep de plechtigheid plaats ; zij werd gecelebreerd door den bisschop de Quinckere (Christophori).

Dit feest moet wel op buitengewoon solemneele wijze gevierd zijn geworden, want onder aan de akte van het bisdom staat volgende toelichtingsnota te lezen : « Nihil actum propter coronationem apud Cartusianas[4] ».

Den 7 September van hetzelfde jaar werd nog een gelijke plechtigheid gevierd voor drie kloosterzusters : Maria Wouters, Anna Bebel en Maria De Wye[5].

Met toestemming van den bisschop werd het kerkhof door den vicarius, Joseph van Schyndel, ingewijd. Denzelfden dag werd zuster Olders er begraven. De tweede zuster die haar aldaar in het graf opvolgde was de priorin Catharina de Clerck.

De pest die te Brugge heerschte spaarde het Sint-Annaconvent

1. Bauhuyzen vertaalde in het Nederlandsch een geschrift van Lucas Pinelli, S. J., en getiteld : « De perfectione religiosa ». Deze vertaling verscheen in 1605 in 12° te Antwerpen in druk onder den titel : *Den costelycken Spieghel der religieuse volmaektheidt, leerende hoe een iegelijc religieuse verbonden is daer toe te arbeyden.* Gemaekt in d'italiaensche sprake, door den eerw. Vader P. Lucas Pinelli, priester der S. J. ende nu in onze Nederlantsche tale overgezet by Cartuyseren tot Loven (Antwerpen, 1605). PETREIUS, *Bibliotheca Cartusiana* (Coloniae 1609), blz. 105-106.

2. *Series Vicariorum.* Joseph Van Schyndel was aanvankelijk monnik van het klooster te Leuven. Van daar werd hij in 1615 naar de kartuizers van 's Hertogenbosch (domus S. Sophiae) gestuurd, waaraan hij zich door een zoogenaamde tweede professie verbond. Voorts werd hij waarschijnlijk in 1626 naar Brugge geroepen. Hij was de laatste die in het Bossche huis als monnik geprofest werd. Vgl. *Bossche Bijdragen*, XVI, blz. 94 en volgende.

3. *Kroniek.*

4. *Acta Episcoporum*, XXII, f° 8.

5. *Acta Episcoporum*, XVI, f. 104°.

niet. Zij maakte er verscheidene slachtoffers, namelijk den procurator Dom Melchior, den 3 Augustus 1625[1], de donaatzuster Cornelia en eindelijk den vicarius van Schyndel zelf, in 1632.

Onze regeerende prinsen hadden zich te allen tijde als begunstigers der kartuizerorde aangesteld. Ook in deze periode bleven zij de traditie getrouw. Door akte van de Doorluchtige Infante van Spanje (22 Mei 1623), wordt bekend gemaakt dat de kartuizerkloosters, zoo vrouwelijke als mannelijke, in de Nederlanden gelegen, voortaan van het abdijbrood[2] vrijgesteld zijn.

Den 15 September 1625 stellen Jozef van Schyndel, vicarius, en zuster Catharina de Clerck, priorin, een jaarlijksche rente in, ten bedrage van 3 P. grooten, ten voordeele van Cornelius Moens. Deze verklaart bij zijn dood afstand te zullen doen van deze rente, op voorwaarde dat de opbrengst ervan besteed worde tot een recreatie gehouden op den patroondag van Sint Cornelius en dat de zusters jaarlijks voor zijn zielerust bidden[3].

Van ongeveer dezen tijd — XVIIe eeuw — dateert een der kostbaarste kunstwerken van het klooster, namelijk het schilderij

---

1. Dom Melchior Carolus was geboren te Leeuwarden (Friesland). In 1595 was hij ingetreden bij de kartuizers te Leuven. Daar heeft hij een tijd lang den post van magister bekleed. Daarna was hij achtereenvolgens werkzaam als procurator van de kloosters te 's Hertogenbosch, Diest en Sint-Anna. Hij werd gekozen tot prior te Edingen, doch op zijn aandringen om te Sint-Anna te blijven, werd toen een ander in zijn plaats benoemd, Dom Michael Jensema. FRUYTIER, *Analectes d'Histoire ecclésiast. Belg.* XVI, 1879, blz. 213.

2. R. A. Br., fonds der Kartuizers n^r^ 7694.

Een « abdijbrood » « pain d'abbaye » was, volgens de definitie van Wynants, « een vergunning waardoor de soeverein, krachtens zijn koninklijk recht, een abdij of ander convent belastte met de voeding van een persoon gedurende gansch zijn leven (dikwijls gewezen militairen of dienaren van den prins) ». Eenmaal, tijdens zijn regeering, mocht hij van dit recht ten overstaan van ieder klooster gebruik maken ; zulks werd gewoonlijk gedaan rond het tijdstip zijner troonbeklimming.

De « abdijbrooden » waren van zeer oude herkomst. De personen die ze genoten droegen den naam van *oblaten.*

Enkele kloosters van de streek waren, als privilege, van dezen last vrijgesteld. WYNANTS, handschr., n^r^ 12294, XI, par. II ; Edmond POULLET, *Les constitutions nationales belges de l'ancien régime à l'époque de l'invasion française de 1794,* XVI, blz. 490.

3. R. A. Br., n^r^ 8029.

dat als titelplaat van dit boek wordt gereproduceerd [1]. Het stelt ons voor Sint Bruno omgeven van heiligen. De stichter draagt in de rechterhand een palmtak, in de linker hand een opengeslagen boek waarop men de woorden leest : « Ecce elongavi fugiens et mansi in solitudine », d. i. « Zie, ik ben ver weggevlucht en in de eenzaamheid gebleven ». Deze woorden ontleend aan psalm 54 geven als het ware het hoofdmotief aan van de kartuizer-ascese. De beteekenis van den palmtak in de rechterhand is echter minder duidelijk : de heilige wordt doorgaans voorgesteld met een olijftak, of met een kruisbeeld waarvan de uiteinden in olijftakken uitgroeien. Deze iconografie (olijftak) is volledig in harmonie met de eigen liturgie der kartuizers, waar de heilige Bruno wordt begroet als de « vruchtbare olijfboom zich verheffend tusschen de steile rotsen [2] ».

Was onze schilder slechts oppervlakkig vertrouwd met deze specifieke iconografie van Sint Bruno, zoodat hij den olijftak met een palmtak verwarde ? Of gaf hij aan den palmtak slechts deze algemeene beteekenis van overwinning, die bij alle heiligen zonder onderscheid past ?

Aan de voeten van Sint Bruno liggen een mijter en een kruisstaf, waardoor de bisschoppelijke waardigheid verzinnebeeld wordt die hem tot tweemaal werd aangeboden en die hij, uit nederigheid, telken male weigerde [3].

Bij Sint Bruno staan enkele zijner geestelijke zonen en dochters, aan elke zijde twee mannelijke en een vrouwelijke heilige. Weg-

---

1. Dit schilderij was bij de Zusters van Liefde toen deze nog in het voormalig kartuizerinnenklooster te Brugge gevestigd waren (1820) en verhuisde met de communiteit toen deze overging naar het nieuw Hospice voor ongeneesbaren bij het Minnewater. Toen deze inrichting in 1892 afgeschaft werd, ging het kunstwerk over naar de Sint-Bavokostschool, Seminariestraat te Gent. Het valt te betreuren dat op die wijze deze herinnering aan het godsdienstig leven te Brugge voor de stad verloren ging.

2. « Salve Cartusianorum lux et forma, *oliva fructifera in rupium praeruptis erumpens.* »

3. Naar het voorbeeld van hun stichter, was het bij de kartuizers de gewoonte de kerkelijke waardigheden te weigeren. Maar, zooals het wel meer gebeurt : die zich vernedert zal verheven worden. Om hun vroomheid werden de kartuizers dikwijls gepraamd hooge kerkelijke ambten te aanvaarden. Zoo vinden wij hier Sint Bruno afgebeeld te midden van geestelijke zonen die allen tot bisschop werden gewijd.

gaande van het midden van het paneel vinden we : links van den toeschouwer, de HH. Anthelm en Hugo de Châteauneuf met de gelukzalige Beatrys van Ornacieux ; rechts, de HH. Stefaan van Die en Hugo van Lincoln met de gelukzalige Margareta van Oingt. Over elk dezer personages een woordje.

Sint Anthelm was eerst de zevende generaal-overste der kartuizerorde (1139-1163) en werd vervolgens bisschop van Belley († 1178). Hugo van Châteauneuf, leerling van Sint Bruno toen deze aan de kapittelschool te Reims doceerde, en innig vriend gebleven van zijn oud-leeraar, stond als bisschop te Grenoble toen, in 1084, Bruno met zijn eerste volgelingen in de eenzaamheid trok. Hij installeerde het vroom gezelschap in een eenzamen uithoek van zijn bisdom, de beroemd geworden « désert de la Grande Chartreuse », die haar naam gaf aan de nieuwe Orde. Kartuizer is hij nooit geweest, tenzij door het verlangen. Ook zag men hem in menige omstandigheden het wit kartuizerkleed, waarmede hij hier staat afgebeeld, als eerelivrei aantrekken. Beatrys van Ornacieux († 1310), kartuizerin te Parmenie, wordt hier voorgesteld met een kruisbeeld en een kruisnagel [1]. Ze muntte uit door haar godsvrucht tot den gekruisten Zaligmaker. Van haar wordt verteld dat ze zich met een scherpen nagel de handen had doorboord en elken vrijdag deze wonden opnieuw opende in vereering voor het Bitter Lijden [2].

Sint Stefaan van Châtillon († 1208) was prior der Kartuizers te Portes, toen hij tot bisschop van Die werd benoemd. Op het schilderij wordt hij in zittende houding voorgesteld, wellicht om zijn waardigheid van pauselijk Legaat. Sint Hugo († 1200) stond aan het hoofd der kartuizers te Witham, toen hij tot bisschop van Lincoln werd verkozen. Op den bisschoppelijken troon bleef hij kartuizer in het hart, en telkens als zijn ambtsplichten het hem mogelijk maakten, ging hij naar het klooster te Witham terug en vond er zijn genoegen in, als de laatste der monniken, den meest gewonen arbeid te verrichten. Bij hem staat een zwaan [3]. De vogel geldt als een symbool van het verlangen naar eenzaam-

---

1. Ch. CAHIER, S. J., *Caractéristiques des Saints*, Parijs, 1867, blz. 233.
2. MOROTIUS, *Theatrum chronologicum Sacri Cartusiensis Ordinis*, Turijn, 1681, blz. 169.
3. Ch. CAHIER, S. J., *op. cit.*, blz. 305 en 585.

heid en afzondering. Hij kan ook verwijzen naar het feit dat onze heilige te Witham heel dikwijls de huisdieren ging voederen en gemeenzaam ermee omging. Een tijdgenoot van Sint Hugo heeft, naar het getuigenis van Surius, aangeteekend dat op het neerhof te Witham, een zwaan de onafscheidbare gezel geworden was van den prelaat-monnik ; om zijn genegenheid te betuigen stak het dier soms den langen hals in de mouw van Sint Hugo. Margareta van Oingt — alias de Duyn († 1226), — dochter van den graaf van Oingt in Savooien, geestelijke moeder van Beatrys van Ornacieux, staat met een monstrans afgebeeld,[1] daar zij, naar men verhaalt, eens uit de hand van Christus zelf de H. Communie ontving.

Laten we opmerken dat deze zes heiligen aangeduid zijn door hun respectieve namen, in den nimbus geschreven, en dat de vrouwelijke personages de kroon dragen waarmede de kartuizernonnen bij haar « Coronatio » worden gekroond.

Achter de groep teekent zich een berg- en rotsachtig landschap af met in een diepe vallei een kloosterbouw, heel waarschijnlijk de « Grande Chartreuse ». Boven verschijnt de Drieëenheid in een glorie van engelen, wolken en stralen. Stralenbundels dalen uit deze glorie over het landschap neer.

Beneden op den voorgrond zien we een wapenschild. We zijn er niet in geslaagd dit wapenschild te identificeeren.

---

1. Morotius, *op. cit.*, blz. 168.

TWINTIGSTE PRIORIN

CATHARINA VROMBOUT

1632-1638

In 1632 werd Catharina Vrombout [1] priorin benoemd. In het bestuur van haar klooster gaf zij blijken van een onverdroten ijver. Zij was zeer godvruchtig en bezat de gave der tranen. Zij liet de kerk met drie altaren versieren, welke, den 7 Oktober 1635, door Servaas de Quinckere, bisschop van Brugge, gewijd werden, het eerste onder de aanroeping van Sint Anna, het tweede onder deze van de H. Maagd en het derde onder deze van Sint Bruno [2]. Op het koor liet zij eveneens het gestoelte der zusters oprichten.

Bij den aanvang van het prioraat van zuster Vrombout werd Pater Simon van Roye [3] tot vicarius van Sint-Anna aangesteld.

Onder haar prioraat deden vijf koorzusters, drie leekezusters en een zuster donatien hun intrede in het klooster.

Zij stierf in 1638, op den feestdag der H. Drievuldigheid, na een bestuur van zes jaar.

---

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. *Acta Episcoporum,* XVII, f° 500.
3. *Series Vicariorum.*

EEN EN TWINTIGSTE PRIORIN

CATHARINA MARQUER

1638-1657

Het prioraat van Catharina Marquer[1] duurde negentien jaar. « Zy was een gront van otmoedicheit ende godtvruchticheit en zy was zeere eerbaer ende wiselick in alle haer proposten en manieren. Zy heeft de gestoelten[2] in de kercke gestelt. Zy heeft ook gemaekt den dobbelen dormiter, de refter, de kueken bouen[3]. »

Daar de stoffelijke kant ook van belang is in de geschiedenis van ons klooster, zij het ons toegelaten te verhalen dat den 10 Oktober 1643, door den « Brief » van Maldegem, aan het convent de uitbetaling geëischt werd van den « Brief » dien het bezat te Lapscheure en waarvan de betaling, sedert de afreis uit Sint-Andries, in 1580, verwaarloosd werd[4].

Vermelden wij terloops dat het klooster aan de kerkfabriek der parochiekerk van Sint-Andries een jaarlijksche bijdrage verschuldigd was van zes grooten, bezet op zijn hofstede (oud klooster van Sint-Anna), van elf grooten op zijn goed « ten Doorne » en van

---

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. Het betreft hier wellicht het gestoelte der paters, of de bank der officianten.
3. *Kroniek.*
4. Deze klachtbrief berust in de archieven van het bisdom Brugge. Zie in het bijvoegel, nr XIV.

Door « Brieven » werd in het feodaal recht verstaan : 1° de bewijzen van investituur of bewaargeving van niet in leen uitgegeven landen, eigendommen of domeinen, waarvan de gebruikers jaarlijks een pachtsom, een landcijns en tevens zekere prestaties verschuldigd waren ten voordeele van den vorst, en dit op het eerste aanmanen van den rentmeester die daartoe aangesteld was. De rentmeester droeg ook den naam van « Brief » ; 2° de landen of domeinen zelve die het voorwerp der « Brieven » uitmaakten. Onder meer andere vindt men alzoo in Westen Oost-Vlaanderen de hiernagenoemde « Brieven » vermeld. (Er wordt gewag gemaakt van zeven en veertig « Brieven », waaronder deze van Maldegem.) Karel DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, II, kol. 760.

XIII grooten op zijn goed te Bornestoppe. Deze drie eigendommen waren gelegen te Sint-Andries [1].

In 1657 verliet Simon van Roye het convent, na vijf en twintig jaar vicariaat. Hij overleed kort daarop. Als vicarius werd hij vervangen door Emmanuel Georges [2], die een groote devotie had voor de patrones van het klooster en het beeld van Sint Anna boven het hoogaltaar deed plaatsen [3].

Na zes jaar uitstekende diensten bewezen te hebben, ging hij in de Chartreuse van Geeraardsbergen het ambt van vicarius vervullen.

Een veertigtal jaren was het geleden dat de communiteit de heilige woestijn te Sint-Andries verlaten had. Van het oude convent waren geen overlevenden meer, maar de herinneringen aan het vroeger verblijf waren trouw overgeleverd en levendig bewaard. Op die plaats vol zalige gedachtenissen, rustten nog onaangeroerd de stoffelijke overblijfselen hunner vroegere medezusters. Uit eerbied, alsook uit erkentelijkheid, lieten priorin Marquer en haar medezusters, in Juli 1643, het stoffelijk overschot van de stichters, weldoeners en van een groot aantal zusters van den buiten [4] naar het convent te Brugge overbrengen en deels in de kerk, vóór het gestoelte der paters, deels links van het koor begraven [5].

De XVIIe eeuw, die voor België « siècle de malheur » genoemd wordt, had armoede en verwoesting in het land gebracht [6]. Om

---

1. Die van het clooster van de chartreusinnen ghelden't elcken jaer VI grooten bezet op de haerlieders hofstede binnen de voornoemde prochie zuut van de kercke. R. A. Br., n^r^ 13114. Rekeningen van de kerk Sint-Andries 1647-1653.

2. *Series Vicariorum.*

3. Dit beeld is thans geplaatst tegen den westmuur der kerk. Het voetstuk is modern. (Afb. 19).

4. Men noemde zusters van den buiten, deze die buiten stad, meestal te Sint-Andries, hadden geleefd.

5. Of er hier nu spraak is van grafzerken van het kerkhof of van de kerk of van het klooster van Sint-Anna in de Woestijn, wordt in de *Kroniek* niet vermeld. In deze laatste jaren heeft men nog te Sint-Anna ter Woestine gebeenten in den grond ontdekt.

6. Volgens PIRENNE, *Histoire de Belgique*, Brussel, 1911, IV, blz. 481, was België tot de uiterste ellende gedreven. De Hollandsche en Fransche soldaten verwoestten en plunderden zoo geweldig, dat hun generaals zelf moesten bekennen nimmer iets dergelijks gezien te hebben, in zoover dat gansch het land met uitwijking zijner bevolking bedreigd was.

Afb. 19. — Sint-Annabeeld.

dien ellendigen toestand te keeren, werd in 1647, tijdens den eersten inval der Franschen in België, op den vooravond van het verdrag van Munster, een collecte of vrijwillige bijdrage ingericht.

De troepen van den koning hadden hofsteden vernield, boeren op de vlucht gedreven, woningen geplunderd en verwoest, vee geslacht. De nood van het convent was zoo groot dat de Pater Procurator er moeizaam in slaagde, met al de inkomsten waarover hij beschikte, de zusters behoorlijk te voeden. Bovendien had het klooster zware schulden, welke onmogelijk konden afgelost worden, wat aan de schuldeischers groote verliezen berokkende. Om die redenen verontschuldigde de priorin zich te recht, gezien den hachelijken financieelen toestand, tot de collecte niets te kunnen bijdragen.

Om haar goeden wil te toonen in de hulpverleening aan het vaderland, wenschte zij evenwel tusschen te komen in zoover haar middelen zulks toelieten door het aanbieden eener som van 25 Pond Vlaamsche munt, die zij van haar familie en onder waarborg in leen ontving[1].

Pirenne vermeldt dat het jaar tevoren dergelijke inteekening een waar succes mocht boeken[2]. Betreft het hier niet dezelfde vrijwillige bijdrage die zich het jaar nadien herhaalde, toen in Mei 1647, wanneer de Hollanders, wars van dezen eindeloozen oorlog en den ontembaren tegenstand van onzen gouverneur, aartshertog Leopold-Willem, reeds vredesonderhandelingen aangekondigd hadden ? Een laatste krachtinspanning van Mazarin, minister van Lodewijk XIII, deed alles te niet : Vlaanderen werd opnieuw aangevallen en de vrede kon slechts den 16 Januari 1642 te Munster onderteekend worden.

Onder het prioraat van zuster Marquer werd het klooster verschillende malen met het bezoek van Servaas de Quinckere, bisschop van Brugge, vereerd, namelijk den 22 Augustus 1639, den 25 September daaropvolgend en in 1640, toen hij de onderzoeks-

1. Brief van de priorin Marquer van 23 Juli 1647. Archief bisdom Brugge.

2. *Histoire de Belgique*, Brussel, 1911, IV, blz. 482. Het was hier te doen om een vrijwillige bijdrage tot onderhoud van een troepenkorps, en waaraan de aartsbisschop van Mechelen, tal van abten en abdissen, evenals menigvuldige vooraanstaande personen, onderschreven hadden.

formaliteiten voor zuster Elisabeth Forckaert [1], voor de leekezusters Maria Tielmans en Catharina Baelde [2], alsook voor Christina Possenier en Josine Reyde [3] kwam vervullen.

Gedurende haar bestuur aanvaardde priorin Catharina Marquer twaalf koorzusters, vier leekezusters en drie donatienen.

---

1. *Acta Episcoporum*, XXV, f° 66.
2. *Acta Episcoporum*, XX, f° 81.
3. *Acta Episcoporum*, 21640 B R, XXI, f° 30.

TWEE EN TWINTIGSTE PRIORIN

MARIA SUYS

1657-1667

Gedurende tien jaar werd het klooster bestuurd door priorin Maria Suys[1]. Ofschoon ziekelijk was zij steeds stipt in het bijwonen van het koor-officie. « Zy heeft ook een groot verstand gehadt om het convent neerstelick ende profytelick te regyeren. Zy heeft ook 15 jaer bedient het last van de novyssen in het welcke zy haer ghequeten heeft dat zy van een yder betrauwt was en bemint[2]. »

Aan haar heeft men de marmeren bevloering van de kerk te danken.

Den 25 April 1660 maakte Jean Pégon, prior der Grande Chartreuse, een weldoener onzer Brugsche zusters, Ambrosius Aynscon, deelachtig aan de goede werken der Orde[3].

Het was rond dit tijdstip, ten jare 1665, dat zuster Petronella de Grutere oude aanteekeningen verzamelde welke bij de communiteit berusten en welke zij benuttigde om te schrijven de « Cronycke oft kort verhael van alle gedenkweerdighe geschiedenissen, Hoe hetzelve eerst begonst heeft in de wildernisse van Sint Andries, ende daernaer gekomen is binnen de stadt van Brugghe, alwaer het teghenwoordich is, florerende in alle godvruchtigheit ende heilicheyt, gecolligeert ende by een vergaedert door zuster Petronella de Grutere, seer weerdighe suppriore van het selve cloostere[4] ».

Het eerste blad van dit manuscript draagt : « In het Jaer Ons

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. *Kroniek.*
3. Bibliothèque Royale à Bruxelles, section des manuscrits, nr 3867, f° 6.
4. *Oorkonde der Grande Chartreuse*, nr A-5, blz. 45 ; vgl. LE VASSEUR, I, blz. 197 ; III, blz. 154.

Heeren 1665 op onse Lieve Vrouwe presentatie dach is dit bouck begonst ter eeren Godts en syn lieve moeder ende ter eeren van de h. moeder Anna patronesse van diet navolgend closter dat begonst is buiten Brugghe ende nu tegenwoordig staet in de stadt van Brugghe door my eerst begonst ».

(Geteekend) Zuster Petronille de Grutere.

De retrospective kroniek van zuster Petronella de Grutere is slechts de weergave van enkele oude aanteekeningen en mag niet als de volledige geschiedenis van het Sint-Annaconvent beschouwd worden. Nochtans hebben wij aan dit werk een kostbare bron van herinneringen waaruit wij dan ook gretig gingen putten. De geschiedenis van haar eigen tijd heeft zij vollediger te boek gesteld.

De vicarius Emmanuel Georges werd in 1663 vervangen door Dom Cattel[1], die op zijn beurt, in 1667, opgevolgd werd door Gregorius Macqué.

In 1665 kwam Mgr Haynin de coronatie voorzitten van vijf zusters : Maria Robosum, Catharina Roseels, Beatrijs Kerchove, Hugona Wittenberghe en Christina Braekman.

Onder haar bestuur had priorin Maria Suys het geluk en de vreugde het vijftigjarig jubileum van verschillende harer medezusters te vieren, namelijk van Cornelia de Ceuninck, Catharina Verburght en Catharina Matrat.

Zij overleed den 26 Juli 1667 ; zij had in de orde negen koorzusters, drie leekezusters en drie donatienen aanvaard.

---

1. *Series Vicariorum.* Pater Cattel ging als prior naar de Chartreuse te Gent over.

DRIE EN TWINTIGSTE PRIORIN

MARIA DE TOLLENAERE

1667-1674

Den 3 Augustus 1667 werd zuster Maria de Tollenaere, op twee en veertigjarigen ouderdom, tot priorin benoemd en aangesteld.

Onder haar prioraat had zij het afsterven van verscheidene zusters te betreuren, namelijk van zuster Bebel, en van Magdalena Campe, donatienen, die beide, een en veertig jaar getrouw den Heer gediend hadden, alsook van Petronella van de Walle ; deze laatste was een en tachtig jaar en in het een en vijftigste jaar harer professie.

Den 15 Juni overleed nog, op een en zeventig jarigen ouderdom, broeder donaat Eustachius van Heleghem, die een en veertig jaar, in ijver en trouw, het convent had gediend. Tot belooning zijner goede diensten, werd hij in het klooster begraven. Den 28 November 1673, legde broeder Amand Deny zijn kloostergeloften af ; dat in een convent voor monialen een broeder geprofest werd, was zeker een zeldzaam iets !

Den 21 September 1671 was de bisschop van Brugge, de Baillencourt, op de professie en de wijding van vijf monialen tegenwoordig [1].

Den 11 Juli 1673, op den feestdag van Sint Anna [2], bracht hij opnieuw een bezoek aan het klooster en begunstigde het met een aflaat.

Onder het prioraat van Maria de Tollenaere werd de oude brouwerij langs de Reye gesloopt en vervangen door vier kleine ziekenzalen. Een nieuwe brouwerij en een bakkerij werden gebouwd.

1. *Acta Episc.*, 34, f° 35.
2. *Acta Episc.*, 34, f° 204. Indulgentia proferta Sanctae Annae.

In 1672 werden, bij de ingangspoort, twee nieuwe woonhuizen gebouwd die later verhuurd werden.

Onze kartuizerinnen die menigmaal reeds door de koningen begunstigd waren, werden door den verdrukker, den koning van Frankrijk, ook met welwillendheid bejegend.

In zijn brieven van 3 Oktober 1673, van het kamp van Eename bij Audenaarde uit gestuurd, verbiedt Lodewijk van Bourbon, prins van Condé, bij bevel van den koning, aan alle krijgslieden, zoo van de ruiterij als van het voetvolk, in dienst van den koning, inkwartiering te zoeken of gelijk wat te eischen bij de kartuizers en kartuizerinnen, en hun de minste schade te berokkenen [1].

Den 29 Januari overleed priorin de Tollenaere. Zij was acht en veertig jaar oud, vijf en twintig jaar geprofest, was tien jaar novicenmeesteres geweest en zes jaar priorin. Ofschoon zwak van gezondheid, was zij zeer stipt in het koor en vervulde al haar plichten net alsof zij de sterkste en de gezondste zuster van de communiteit ware geweest.

Zij aanvaardde drie koorzusters, een donatien en een donaatbroeder (Amand Deny).

---

1. *Fonds des Chartreux;* R. A. Br., nr 7646; *Inventaris der Staatsarchieven te Brugge,* door DELEPIERRE, 1842, III, blz. 99.

VIER EN TWINTIGSTE PRIORIN

JACQUELINE DE GRUTERE

1674-1693

Jacqueline de Grutere[1] was acht en veertig jaar oud en dertig jaar geprofest toen zij tot priorin verkozen werd. Bij den aanvang van haar prioraat, verloor zij een kostbaren steun door het afsterven van Pater Gregorius Macquet die, gedurende acht jaren en half, op de meest lofwaardige wijze het ambt van vicarius had vervuld. Hij was een beleerd man, baccalaureus in de godgeleerdheid en uitmuntend kanselredenaar ; van heinde en verre kwam men om naar zijne sermoenen te luisteren. Immer streefde hij ernaar in de communiteit den vrede en de christelijke liefde te doen heerschen ; op zijn sterfbed ook smeekte hij den Heer dat de zusters te allen tijde zouden mogen vereenigd blijven door den band der christelijke naastenliefde.

Op stoffelijk gebied was hij eveneens een wijs bestuurder. Zijn begrafenisplechtigheid had plaats den 5 December 1675.

Hij werd opgevolgd door Pater Melchior Pletinckx[2], die den 31 Januari 1676 aangesteld werd. Den 18 April werden twee diaconessen, zuster Livina van Heyle en zuster Josephina Bierwaert, door bisschop de Baillencourt gewijd.

In 1676 ontvingen onze zusters van den Prior-generaal Innocent le Masson[3] de nieuwe verorderingen betreffende de regeling van het officie en van de andere godvruchtige oefeningen.

---

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. *Series Vicariorum.*
3. Dom Le Masson was een beroemd generaal in de geschiedenis van zijn Orde, die destijds twee duizend vijf honderd koormonniken, dertien honderd leeken of donaten en honderd zeventig kloosterzusters telde. Ten behoeve zijner talrijke ordebroeders schreef hij menigvuldige werken vol wijsheid en van de leer der Navolging Christi alsook van Sint Franciscus Salesius gansch doordrongen. Te

Dieverordeningen handelden eveneens over de uren overweging en geestelijke lezing, zooals zij thans in alle inrichtingen voor monialen, volgens de statuten, en op enkele uitzonderingen na, naar het voorbeeld der mannenkloosters, gevolgd worden. Deze verordeningen worden in detail beschreven in den brief van den generaal, waardoor aan alle monialen opdracht gegeven wordt de voorschriften ervan nauwkeurig te volgen. Hetzelfde jaar verleende de generaal de toelating het Monachaat, evenals het vereenigd Monachaat [1], door andere godvruchtige oefeningen, zooals de Heilige Communie, het bijwonen der mis, overwegingen, enz., te vervangen [2].

Bij bevel van het generaal kapittel, verliet Pater Melchior Pletinckx Sint-Anna, na een jaar en vijf maand dienst [3]. Te Sint-Anna bleef zijn herinnering in eer, want, vooral tijdens den oorlog, had hij door zijn ijver tot den bloei van het klooster heel veel bijgedragen.

Den 9 Juli 1677 benoemde het generaal kapittel Pater Hendrik

---

recht meende hij dat de beste vertolkers van den geest van Sint Bruno bij hen te vinden waren. In zijn werk getiteld : *Discipline de l'Ordre des Chartreux*, heeft hij de regelen en gebruiken van Dom Guignes op uitmuntende wijze uiteengezet. Zijn commentaar werd door het algemeen kapittel bekrachtigd en door Paus Innocentius XI goedgekeurd.

1. De kartuizers hebben een bizondere vereering voor hun afgestorvene medebroeders en weldoeners. Door den ordesregel, soms ook door het algemeen kapittel, worden met dit doel geestelijke oefeningen voorgeschreven. Zoo verplicht het *Monachaat* een psalmboek, bestaande uit honderd vijftig psalmen, te lezen. In geval deze verplichting zich tot de communiteit uitstrekt, moet er, gedurende dertig opeenvolgende dagen, een mis (Tricenarium) gelezen en op den verjaardag van het Obiit een jaargetijde (Anniversarium) gecelebreerd worden.

Zijn tot het Monachaat verplicht :

1° Bij het afsterven van den Pater Generaal, al de leden van de Orde, die dan twee psalmboeken moeten lezen ; het is het dubbel Monachaat ;

2° Bij het overlijden van een medebroeder, al de geprofesten van het klooster.

Het was ook toegelaten aan twee kloosters van de Orde zich onderling te vereenigen in de verplichtingen welke zij tegenover hun afgestorvene leden te vervullen hadden ; zulks had te beteekenen dat de kloosterlingen die tot een van deze inrichtingen behoorden voor de overledenen van beide communiteiten dezelfde verplichtingen hadden. Dit noemde men de vereeniging in het *Monachaat*.

2. Wellicht is hier spraak van een tijdelijken maatregel die toen getroffen werd om een of ander klooster te ontlasten.

3. Hij verliet Sint-Anna om het ambt van prior in de chartreuse van Herent, Chapelle-Sainte-Marie genaamd, te gaan vervullen.

Petit tot vicarius[1]. Den 10 Juli werd hij aangesteld; bij die gelegenheid was het geen onthoudingsdag voor de kloosterzusters, die tweemaal naar den refter mochten gaan.

Den 22 Juli 1678 werden onze zusters andermaal vrijgesteld van de nieuwe belasting door den Franschen koning geheven op het Brugsche Vrye[2].

In 1679 stierf zuster Anna Haerblock op vijf en zestigjarigen ouderdom. Om gezondheidsredenen had haar coronatie niet kunnen plaats grijpen. « Laten wij hopen », zoo zegt de kroniekschrijfster, « dat in den hemel, haar kroon des te heerlijker zal schitteren, om al de ziekten en kwalen welke zij hier op aarde met zooveel geduld en gelatenheid heeft gedragen. »

Den 24 Mei 1680 verleent Innocentius XI een vollen aflaat bij het bezoek van de kartuizerinnenkerk op het feest van Sint Anna (vergunning voor den tijd van zeven jaar)[3].

Het vicariaat van Pater Petit was echter van korten duur; na twee jaar en half, verliet hij, in 1680, het huis der monialen om te Lier het ambt van prior te vervullen.

Hij was een man van groote godsvrucht, die zich heel en al aan het inwendig leven toewijdde en zich geenszins om het aardsch gedoe bekommerde. Hij bestuurde het klooster met toewijding en ijver en spaarde zich geen last wanneer het er op aankwam zijn evennaaste bij te staan.

Hij werd opgevolgd door Dom Constantinus Magnus[4] die den 31 Januari aangesteld werd. Nauwelijks was hij in bediening getreden of hij verloor Pater coadjutor Antonius de Lieu, die gedurende enkele jaren procurator geweest was. In 1681 stierf frater Amand Denys, donaatbroeder van Sint-Anna. Men had hem gestuurd naar Antwerpen en van daar naar Geeraardsbergen,

---

1. *Series Vicariorum;* Henricus PETIT, *Professus domus Capellae.* In capitulum nostrum generale anno 1677 definitum est ut probaretur an etiam ad regendum monialiis aptus esset; tunc apud illas Brugis institutus est vicarius, et D. Melchior Pletinck, professus Capellas, qui eas rexerat, ejus loco hic factus est prior. *N. N. B. W.*, blz. 190.

2. R. A. Br., fonds der Kartuizers, nr 7650. Deze vrijstelling genoten ook de kartuizers te Brugge en te Gent; zij werd uitgevaardigd door Michel Le Pelletier, koninklijk raadsheer, hoofd der Finantiën in Vlaanderen.

3. Koninklijke Bibliotheek, sectie handschriften, nr 3.867 F.

4. *Series Vicariorum.*

alwaar hij, zooals de prior van dit klooster getuigt, zeer godvruchtig overleed.

Uit achting en genegenheid voor de kartuizerinnen van Brugge, schonk Pater le Masson, prior van de Grande Chartreuse en generaal van de Orde, hun een mooi beeld van de H. Maagd. Den 15 Augustus 1682, zijnde O. L. Vrouw-Hemelvaart, werd dit beeld met nog veel andere relikwieën op plechtige wijze in het koor der zusters geplaatst. Dit beeld, waarvan wij de gravure weergeven, werd later door de zusters als miraculeus beschouwd. Het is zeer kunstig en dagteekent uit de xv^{e} eeuw. Had dit beeld toen reeds, als antiquiteit, een groote waarde, de bovennatuurlijke waarde ervan was echter nog veel grooter en gedurende gansch hun verblijf te Brugge, werd het door de kloosterzusters zeer vereerd. Wanneer, in 1783, deze laatsten door het edikt van Jozef II uit hun convent gedreven werden, nam de priorin het beeld mede, als haar kostbaarsten schat, naar Brussel, waar zij een schuiloord ging zoeken.

Wij zijn in 't bezit van de geschiedenis der Madonna van dien dag af tot aan haar triomfantelijke aankomst in de Chartreuse van Beauregard (5 April 1890).

De plaats ontbreekt ons om de besprekingen en geschillen te beschrijven die in het verloop der verleden eeuw, rondom dit beeld, zijn ontstaan en waarin de kardinaal van Mechelen, de bisschop van Brugge, de pater-generaal van de Orde en de verschillende bezitters van dit kostbaar beeld gemengd waren. Zelfs ging het zoover dat men dreigde een proces in te stellen en de zaak vóór het Hof van Rome te brengen.

Aan wie behoorde nu, sedert de suppressie van de Chartreuse van Brugge, deze Madonna rechtmatig toe ? Op haar sterfbed had de priorin het beeld toevertrouwd aan zuster Brynaerts, die met haar in een huis der Hertogenstraat te Brussel samenwoonde. Te Brugge teruggekeerd stierf zuster Brynaerts in het begijnhof, nadat zij het beeld, tot belooning van bewezen diensten, aan de echtgenoote van haar geneesheer te Brussel geschonken had. Daarna ging het miraculeus beeld over van erfgenaam tot erfgenaam, terwijl de betwistingen omtrent het bezit van het kunstwerk hoe langer hoe heviger werden.

Het was alsof de Madonna, te midden van den storm die om

Afb. 20. Beeld van Onze Lieve Vrouw van Brugge.

Afb. 21. Onze Lieve Vrouw van Brugge
met haar sieraden bekleed.

haar heen woedde, met een moederlijken blik, kalm en minzaam, naar een gezegend oord te midden de bergen van den Dauphiné in Frankrijk staarde en het Jezukindeken dat zij op haar arm droeg daarheen wilde. Door haar weldoende aanwezigheid wilde Maria haar dienstmaagden gelukkig maken en wederom door de Christi-bruiden van het kartuizerinnenklooster vereerd worden.

Op het oogenblik, toen de zaak verloren scheen, gelukte het den onder-procurator van de Grande Chartreuse, Pater Léon Guérin, door volgende uiteenzetting, den bezitter van het beeld te winnen voor den afstand ervan aan de kartuizerorde. « Uit documenten welke mij werden ter hand gesteld, is het klaarblijkend dat het beeld van O. L. Vrouw van Brugge moet terug geschonken worden aan de kloosterorde die het vroeger bezat. De heer Kock (een der bezitters van het beeld) had in een verklaring van 15 December 1878 uitdrukkelijk gezegd : « Ten overstaan van mijn gewetensverplichting welke mij door kloosterlingen voorgelegd werd, is het mijn wensch dat dit Madonnabeeld aan de instelling op dewelke de rechten der communiteit zijn overgegaan, of bij gebrek daarvan aan de openbare vereering teruggeschonken worde. »

« De orde bestaat nog feitelijk, zoo niet te Brugge, althans in Frankrijk, Engeland, Italië en Spanje. Moest, vóór de uitdrijving der kartuizerinnen, dit beeld in een openbare kapel ter vereering gestaan hebben, dan zou het maar betamen het daar weer te plaatsen. Dit beeld echter werd vereerd in het koor van het slot, in een klooster dat niet tot de gewone jurisdictie ressorteerde ; de zusters die het medenamen om het aan alle heiligschennis te onttrekken, mochten het wel, bij hun dood, aan een godvruchtig persoon toevertrouwen, maar niet weggeven of verkoopen ; zij hadden immers de gelofte van vrijwillige armoede afgelegd en dit beeld behoorde hun geenszins toe. Het Madonnabeeld is zuiver eigendom van de kartuizerorde. Men zou nog aanvaard hebben dat de kloosterzusters, die uitgedreven werden, in de omstandigheden zooals zij zich in 1792 voordeden, zouden beschikken, tot hun onderhoud, over zekere voorwerpen die tot het convent behoorden, echter niet over een beeld waarvan de prijs niet te schatten was.

« U kent de waarde die zoo'n gedenkstuk heeft voor een

kloostergemeenschap zooals de onze. Het is hier niet te doen om een kleinzielige afgunst die door u, evenals door ons, ten zeerste verfoeid wordt, maar om een godsdienstig gevoelen dat ons allen bezield en waaraan de voorschriften en gewoonten der romeinsche congregaties steeds ten grondslag liggen. »

Ten slotte werd het Brugsche beeld met zijn kostbare gewaden en zilveren sieraden naar de Grande Chartreuse overgebracht. Maria had dus over alle moeilijkheden getriomfeerd, doch haar liefde had het laatste woord nog niet uitgesproken. Wel komt zij naar de Grande Chartreuse, doch enkel op familiebezoek. Bij de kartuizerinnen van Beauregard is het dat zij haar woonplaats wil vestigen. Vooraleer de Madonna het stamklooster zou verlaten, moest de geschiedenis van het wonderbeeld nog aan het licht komen. Dom L. Guérin, die in het archief van de Chartreuse werkzaam was, legde de hand op een Vlaamsch manuscript, het eenige dat uit de Chartreuse van Sint-Anna te Brugge aldaar voorhanden was, maar dat niemand lezen kon. Het toeval wilde echter dat een Belgisch pater, Norbert Ooms, die later vicarius te Beauregard werd, aldaar voorbijreisde ; hij las en vertaalde het handschrift : het was eenvoudig de geschiedenis van het Sint-Annaconvent welke door zuster Petronella de Grutere geschreven werd. Daarin vernam Dom Guérin dat dit merkwaardig beeld door een zijner voorzaten, Dom le Masson, vroeger aan de monialen van Brugge geschonken werd.

Daar het van Vlaamschen oorsprong was wordt vermoed dat hij het toekende aan deze zusters welke, om hun ijver en godsvrucht, bij het generaal kapittel hoog aangeschreven stonden.

Een maand was verloopen sedert de aankomst van de Madonna in de Chartreuse. Den Vrijdag, 9 Mei 1890, trok Pater Vicarius Irénée Giraud, met het beeld naar Beauregard en den 25 Mei daaropvolgend, zijnde O. H. Hemelvaart, werd het tot groote vreugde der monialen, in het slot plechtig uitgesteld. Eindelijk was de H. Maagd naar de Chartreuse teruggekeerd.

In 1903 werd het beeld overgebracht naar San Francisco Avigliana, in Italië, een nieuw gesticht klooster voor kartuizerinnen. Het bleef er negen jaar tot steun en zegening van de jonge communiteit, die onder de minzame en moederlijke hoede van de H. Maagd opgroeide, om daarna naar Beauregard terug te keeren

en daar zijn plaats in het kapittel der zusters weder in te nemen. Sindsdien konden alle kapittelvergaderingen onder haar bescherming gehouden worden. Het beeld wordt er met vurigheid en onbegrensd vertrouwen vereerd. Men brandt er een kaars voor, telkens wanneer een zuster op sterven ligt of het klooster in nood verkeert. De vereering dezer Madonna, die evenals vroeger in de chartreuse te Brugge, thans ook in het slot der kartuizerinnen prijkt, is van heel intiemen en privaten aard. Nu nog draagt zij de benaming van « Onze Lieve Vrouw van Brugge ».

Het volgend jaar mocht ons klooster een nieuw geschenk in ontvangst nemen. Ziehier hoe de kroniek zich daarover uitlaat :

« In het jaar ons Heeren 1683 is ons dat onze L. Vrauwe Beldeken met den silveren candelaer gheschoncken voor een gedinckenisse van Jonck Vrauw Petronilla Deckers Saligher Memorie wezende Geestelijcke Dochter. Zij heeft seer gherecommandert dat wij het selve zouden hanghen inden Nonnekens Choor het welcke wij oock ghedaen hebben. Godt wiltet het haer loonen ende haer ziele gheven de eeuweghe Ruste. Requiescat in pace. »

Den 4 Oktober 1683 werd zuster Maria Bertels tot de professie aanvaard ; zulks geschiedde niet zonder moeilijkheden, in zoover dat de tusschenkomst van de Staten-Generaal en van den gouverneur generaal der Nederlanden moest ingeroepen worden.

Eugenie Bertels werd geboren te Amsterdam uit ongeloovige ouders. Op zevenjarigen leeftijd verliet zij haar geboortestad in gezelschap van haar vader met wien zij zich ging vestigen te Antwerpen, alwaar beiden zich tot het katholiek geloof bekeerden. Sedert haar bekeering had zij het echter vanwege haar moeder en haar oom erg te verduren, dermate dat zij genoodzaakt was, in manskleederen vermomd en onder een valschen naam, de vlucht te nemen. Zoo leefde zij onbekend tot de Heer haar tot zijn dienst kwam roepen. Zij reisde naar Brugge, waar zij zich in het kartuizerinnenconvent kwam aanbieden. Slechts na menigvuldige beproevingen werd zij aanvaard.

Kort na haar intrede in het klooster liet zij aan haar moeder weten dat zij aan de wereld vaarwel had gezegd om in de Orde van Sint-Bruno te treden. Bij dit nieuws was de moeder zoo verontwaardigd dat zij alles in het werk stelde, nu eens door dreigbrieven, dan eens door vleierij, om haar voor het protestantisme

terug te winnen. Na een drukke briefwisseling die niets opleverde, kwam de moeder zelf naar Brugge. De ontmoeting gaf aanleiding tot allerlei scènes. De ontroering van de moeder is wel begrijpelijk: het was haar eenig kind en zij had het een laatste maal gezien toen het nog een elfjarig meisje was.

Wij kunnen ons wel de ontgoocheling der vrouw voorstellen toen zij, na een jarenlange scheiding, haar dochter slechts terugvond om ze andermaal en onherroepelijk te verliezen, door een verschil van geloofsbelijdenis en het strenge kloosterslot. De moeder gaf zich niet zoo vlug gewonnen : moederliefde maakt vindingrijk : beloften wisselden af met bedreigingen, sombere beschouwingen over het « levend begraven zijn » met voorspiegelingen van een rijk en kommerloos leven ; maar dit alles haalde niets uit. Predikanten werden gestuurd om de novice te overhalen, maar ook hiermede geraakte men niet vooruit. Ten slotte werd het geding voor de hoogere instanties gebracht en van familiezaak werd het tot een politiek geschil.

De moeder reisde naar Brussel om bij den prins haar rechten te doen gelden en door authentieke brieven te bewijzen dat Maria-Eugenie wel haar dochter was en haar toebehoorde. Oordeelende dat die zaak van geestelijke bevoegdheid was, gaf de prins ze in handen van den Pauselijken Nuntius. Daar zij voorzag dat ze ook langs dezen weg geen voldoening zou bekomen, leverde de moeder haar dochter over aan de Staten-Generaal die haar kind wel zouden terugschenken ; deze poging bleef echter ook zonder uitslag.

Ziehier wat Eugène Hubert[1] schrijft nopens de dochter van Hendrik Bertels en Margareta Auxbrebis van Amsterdam :

De Hollandsche rechtbanken hadden deze vrouw in 't gelijk gesteld, bij een geding tot echtscheiding dat zij tegen haar echtgenoot, Hendrik Bertels, had ingesteld en vertrouwden de dochter uit dit huwelijk geboren, aan haar zorgen toe.

Bertels vlucht met zijn kind naar Antwerpen. Onmiddellijk sommeert de Hooge Raad van Holland het Magistraat dezer stad de vluchtelinge uit te leveren. Den 26 Augustus 1676 komen de

1. Eugène HUBERT, *Les Pays-Bas et la République des Provinces Unies depuis la paix de Munster jusqu'au traité d'Utrecht*, Bruxelles, 1907, blz. 3232-3236.

Staten-Generaal tusschen in het debat door een telegram aan den hertog de Villa Hermosa, gouverneur-generaal der Nederlanden. Den 16 December daaropvolgend dringen zij nogmaals aan en beklagen zich erover dat vonnissen op regelmatige wijze door hun gerechtshoven geveld, uit haat tegen de protestantsche belijdenis, miskend worden.

Intusschen had de Raad van State der Nederlanden de zaak voor den Raad van Brabant gebracht. De proceduur van het oud regiem was traag en langdradig. Een verwikkeling deed zich overigens nog voor : Bertels en zijn dochter waren tot den katholieken godsdienst overgegaan.

Den 10 Januari 1677 schrijft de voorzitter van de Vereenigde Provinciën aan zijn bestuur : « De hertog de Villa Hermosa is verwonderd te vernemen dat het geschil nog niet vereffend is en hij belooft de beraadslagingen van den Raad te doen bespoedigen ».

Daar echter de Raad met de uitspraak draalt, handelt de hertog op eigen gezag ; den 20 Januari geeft hij bevel aan het Magistraat van Antwerpen het kind aan de legatie te Brussel uit te leveren. Wanneer echter dit bevel ter bestemming kwam, zoodat men die zaak als geëindigd mocht beschouwen, is het kind verdwenen.

Gedurende zes jaar blijven alle opsporingen vruchteloos, wat echter niet beteekent dat de Hollanders aan hun eischen verzaken.

In 1683 wordt men gewaar dat Bertels zijn dochter aan de kartuizerinnen te Brugge toevertrouwd heeft. De priorin weigert haar uitlevering en geeft als reden op, dat de jonge dochter uit vrijen wil in het klooster trad en zij vast besloten is daar te blijven.

Dan gaan de Staten-Generaal over tot een enkwest om te weten of de kartuizers of kartuizerinnen op het grondgebied der Republiek goederen bezitten, om die eventueel te kunnen in beslag nemen.

Met ze naar den Privaten Raad te verzenden, hoopte de Raad zich van die onaangename zaak te ontdoen.

Den 31 Juli 1683 betuigt de afgezant van Spanje de goede trouw van zijn regeering. Enkele maanden voordien echter had de secretaris der Nederlandsche legatie te Brussel aan zijn oversten geschreven dat, naar zijn meening, de Belgische overheid de zaak

op de lange baan wilde schuiven tot den dag waarop de jonge dochter haar geloften had afgelegd ; dan zou de moreele onmogelijkheid ingeroepen worden een kloosterzuster in handen van een protestantsche moeder te leveren.

Den 25 September laten de Staten-Generaal in ernstige bewoordingen aan den Gouverneur-Generaal der Nederlanden weten dat hem een laatste termijn gegund wordt om zijn verbintenissen na te komen. Na dit tijdverloop zal de Republiek de hand leggen, niet alleen op de goederen van het kartuizerinnenconvent te Brugge, maar op deze van al de geestelijke inrichtingen welke van zijn rechtsmacht afhangen. De verantwoordelijkheid van dezen strengen maatregel wordt geschoven op degenen die hem uitgelokt hebben.

Den 22 Oktober ontvangen zij bericht van de kleeding van Eva Bertels. De secretaris was in zijn verwachting niet bedrogen. De zaak werd naar het Comité voor diplomatieke aangelegenheden verzonden en in de oorkonden is daar verder geen spoor meer van te vinden.

Nu deze nieuwe poging mislukt was, vroeg de moeder aan den prins en den nuntius een onderhoud te mogen hebben met haar dochter, alleen en buiten het klooster, daar, naar zij beweerde, het kind haar graag volgen zou, wat zij thans, uit menschelijk opzicht, niet durfde te doen, ook omdat zij tegen wil en dank door de zusters daarvan weerhouden werd. Haar vraag werd ingewilligd. Op bevel van het Hof van Brussel, werd de bisschop van Brugge ertoe verzocht de jonge novice te sturen naar een deftige woning, alwaar zij zich gansch den dag, in volkomen vrijheid, met haar moeder zou kunnen onderhouden. De zaak werd door den bisschop geregeld en de kloosterlinge werd gevoerd naar het huis van den heer de la Coste[1], burgemeester der stad. Daar greep het onderhoud tusschen moeder en dochter plaats.

---

1. André de la Coste, geboren den 2 Februari 1633, was burgemeester van Brugge, van 1682 tot 1685. Hij was heer van Watermaele, Adinkerke, Ter Straeten en Ter Lucht en zoon van André die in 1644 de kapel van Onze Lieve Vrouw van 't Boompje, te Sint-Andries had laten bouwen. Hij stierf den 26 October 1690. GAILLIARD V, blz. 21.

De kloosterzuster bleef onwankelbaar, en met den avond ging zij, tot groote droefheid van haar moeder, naar het klooster terug. De vicarius Constantinus Magnus kwam haar afhalen en in het convent zag men haar met vreugde terug.

Toch moest haar professie vijf maanden verdaagd worden, ten gevolge van de moeilijkheden door de moeder veroorzaakt ; het was enkel op haar aandringen dat de nuntius haar die gunst verleende. Ter gelegenheid van deze ceremonie sprak zij met kracht en klem haar geloften uit en voegde volgende woorden eraan toe : « Met mijn vrijen wil tot ter dood toe ». Hiermede gaf zij te kennen het groot verlangen zich heelemaal aan God toe te wijden. Daarover schrijft de kroniek : « Wij bedankten den Heer haar zoo'n voorname gunst geschonken te hebben en door allen werd uit volle borst het loflied *Te Deum laudamus* gezongen ».

Rond dit tijdstip werden onze zusters op bizondere manier door Rome begunstigd. Bij brief van 6 November 1686, werd hun door Paus Innocentius XI bekend gemaakt dat ieder priester die den 2 November en gedurende gansch de octaaf, alsook iederen Maandag, aan het hoogaltaar hunner kapel een zielemis zou lezen, een aflaat « per modum suffragii [1] » kon verdienen.

Wij vinden het volgende in het archief der « Hospiezen », Godshuis van der Meulen, nr 5, fo 133 :

« Betaelt aen de Moeder vanden clooster van de Chartreusinnen binnen deze stede acht schellijnghen groote over een aelmoesse ende ghebedt voor d'overledene ghedaen per quytantie VIII sch. gr. »

Dit is een uittreksel uit den staat van het sterfhuis van wijlen jufvrouw Adriana van der Meulen die, met haar zuster Maria, een godshuis stichtte op 7 September 1687 in de Greinschuurstraat, 17-21, voor drie arme weduwen van fustein- of katoenwevers [2].

Den 10 April 1684 werd het klooster beproefd door het afsterven van de onder-priorin Petronella de Grutere, de schrijfster van

---

1. De origineele brief berust in de archieven der Koninklijke Bibliotheek te Brussel. 3867. (II 1736) B. I. 2.

2 Zie A. MAERTENS, *Gids der Brugsche Godshuizen*, blz. 50.

de kroniek van het klooster. Zij was jubilaresse, zes en tachtig jaar oud en telde negen en zestig jaar professie[1].

Na den dood van Petronella de Grutere werd zuster Angela Hoose gelast haar werk voort te zetten. Het eerste wat zij deed was een welverdiende hulde brengen aan haar voorgangster[2] die werkelijk een mijlpaal in de geschiedenis van de communiteit gesteld had.

Zuster Angela was gedurende vijf en twintig jaar kosteres terwijl zij nog het ambt van novicenmeesteres waarnam. Dertien jaar lang was zij celleraria geweest en belast met de leiding der donatienen, wier harten zij door haar stichtend en minzaam woord had weten te winnen. Ten slotte werd zij tot sub-priorin aangesteld ; een ambt waarvoor zij gansch aangeduid scheen, want in al haar functies had zij immer, met den grootsten ijver, den heiligen regel en al de voorschriften van haar Orde, vooral de stilzwijgendheid, weten te doen naleven, bizonder door haar voorbeeld.

Als sub-priorin bleef zij zes en twintig jaar in dienst. Zij had een groote devotie tot O. L. Vrouw. Tot op hoogen leeftijd was zij zeer stipt in het koor. Op het laatste van haar leven was zij door lamheid belet bij de diensten tegenwoordig te zijn. In haar handel en wandel was zij moedig en opgewekt. Zij was als een moeder en voor allen een toevlucht en een troost in ontmoediging of lijden. Om haar lange en trouwe diensten schenke de goede God haar de eeuwige belooning.

Den 10 April 1684 overleed de broeder donaat, Frans Herrewyn, na veertig jaar zijn roeping ijverig en trouw gevolgd te hebben. Vele jaren was hij portier. In het bijwonen der goddelijke diensten en het uitdeelen van aalmoezen was hij nauwgezet en stipt.Veel droeg hij bij tot de versiering der kerk.

Een groote gebeurtenis in het jaar 1684 was het zeshonderdjarig jubileum van de stichting der Orde. Van 6 Oktober, feestdag van Sint Bruno af, werden de plechtigheden ingezet. Iederen dag, te 8 uur, werd er mis gelezen ; 's namiddags werden de vespers

1. Ze moest amper vijftien jaar zijn toen ze in het klooster trad.

2. Op de lijst der kloosterzusters komt Petronella de Grutere niet voor ; zulks is wellicht aan een vergetelheid te wijten. Men verwarre niet met priorin Jacqueline de Grutere. Of beide kloosterlingen verwant waren kunnen wij niet zeggen.

gezongen en te 4 uur was er sermoen, gepredikt om beurten door een pater uit de verschillende orden der stad. De plechtigheid werd met het *Te Deum* gesloten.

Het eerste sermoen werd gepredikt door een pater Capucijn ; « de reden waarom hy het eerste sermoen dede is omdat de capucynen hier de ghemeyen statie hebben ». Achtereenvolgens kwamen aan de beurt een pater Dominicaan ; de vicarius van het convent, Dom Constantinus Magnus ; een pater Augustijn ; een geschoeide Carmeliet of O. L. Vrouwbroeder ; een Recollet en een Ongeschoeide Carmeliet of discals. Volgens de kroniekschrijfster, spraken ze allen met den grootsten lof over de Orde en waren zij het eens om den kartuizerregel boven alle andere te stellen, ook boven de hun eigen observantie. Den vierden dag onder de octaaf kwam de bisschop van Brugge de mis celebreeren en de H. Communie aan de zusters uitreiken. Bijna iederen dag mochten dezen ter H. Tafel naderen.

Elken dag onder de octaaf werd het *Te Deum* gezongen om God te bedanken voor de overvloedige gratiën waarmede Hij onze heilige Orde had overladen. De kerk was te klein om de toegestroomde menigte te bevatten. Bij die gelegenheid betuigden de Bruggelingen hun groote sympathie voor onze kartuizerzusters. De bewoners van de buurt bevlagden spontaan hun huizen en op het einde der octaaf was de feestviering algemeen.

De kroniekschrijfster eindigt met de volgende woorden : « Ick weynschen uytter herten dat ons H. orden in syn eerste florantie soude moghen continueren tot het eynde des werelts ende dat ter glorie Godts ende cieraet van onze Moeder de H. Kercke ».

Den 2 November 1684 werden de zusters Angela Hoose en Francisca Brakelman, tot de plechtige coronatie toegelaten.

Den 11 Januari van het volgend jaar overleed zuster Brunona Saladyn ; ze was vier en twintig jaar, en twee jaar geprofest. Niettegenstaande vele ziekten en kwalen vervulde zij alle verplichtingen met vurigheid en ijver. Zij was gelukkig tot het kloosterleven geroepen te zijn. Terecht mogen de schriftuurwoorden op haar toegepast worden : « Op een korten leeftijd wist zij toch een lange loopbaan te vervullen ». Haar vroegtijdig afsterven beroofde haar van de vreugd der coronatie ; haar kroon in den hemel zal hierom des te schooner zijn.

Tot groot spijt der zusters verliet de vicarius Magnus, in 1691, het klooster om prior te worden van de Brugsche Chartreuse. Hij was vijf en half jaar procurator geweest, en ruim twaalf en half jaar vicarius. Hij was een geleerd man, stichtelijk in zijn omgang, groot beoefenaar van het inwendig leven. Zijn sermoenen werden druk bijgewoond en voor velen was hij een ervaren geestelijk leider. Hij behartigde evenzeer het materieel als het geestelijk voordeel van het klooster. Zijn opvolger was Pater Hieronymus van Nyverseele[1], professus van de Chartreuse bij Brussel die in zijn ambt werd aangesteld den 16 Juni 1691.

Hetzelfde jaar, 1691, bracht bisschop Willem Bassery een bezoek aan 't klooster en hield te dezer gelegenheid een indrukwekkende aanspraak in het koor der zusters. Nog hetzelfde jaar kreeg men nieuwe statuten die door den prior generaal, Innocentius le Masson, uit de kartuizer statuten waren verzameld en voor de zusters aangepast. Ze werden in ons huis in werking gebracht ter gelegenheid van het bezoek der visitators, den 17 Augustus.

Den 6 Oktober daaropvolgend, op het feest van Sint Bruno, legden de zusters donatienen, ingevolge deze nieuwe statuten, het bruin kleed af om het tegen de blanke kleedij te verwisselen.

Vernemende dat de zusters van Sint-Anna den nieuwen regel aanvaard hadden en hem met ijver en nauwgezetheid volgden, verleende de generaal hun, als belooning, een mis van de H. Maagd, die door alle priesters van de Orde moest gelezen worden. Den 6 Januari 1693 ontving men de goedkeuring der nieuwe statuten door Paus Innocentius XII.

Den 29 Maart 1693, ontvingen vier kloosterzusters uit de handen van hun bisschop Willem Bassery de kroon en de stola. Deze waren Geertrude 't Sas, Theresia Hostens, Lutgardis Paulus en Maria-Magdalena van Heule[2].

Den 4 December 1693 werd zuster Jacqueline de Grutere, om haar hoogen ouderdom, uit haar ambt van priorin ontslagen.

Gedurende de twintig jaar van haar prioraat had zij elf kloosterzusters, een converse en vier donatienen tot de professie aanvaard.

---

1. *Series Vicariorum.*
2. *Acta Episcoporum*, blz. 43-320. Coronatio quatuor Monialium.

Ofschoon van Sint-Andries verwijderd sedert een eeuw, bleef de communiteit van Sint-Anna gehecht aan den grond dien zij als de bakermat van het kartuizerleven beschouwde. Niets werd verwaarloosd om dit prachtig eigendom, dat zeker de parel was van heel haar bezit, zoo goed mogelijk te onderhouden, des te meer daar het een buitengewone bron was van materieele hulp voor het klooster.

Daar zij thans niet meer hoefden te zien naar het karakter van gestrenge ingetogenheid en eenzaamheid, lieten de vicarissen en procurators, ter plaats van het vroegere convent, met de materialen voortkomende van de afbraak, een groote hofstede bouwen, en de wijduitgestrekte bosschen en heidegronden in vruchtbaar land omploegen. Een kaart van al de beploegde gronden van Sint-Andries werd opgemaakt ten jare 1678, onder het bestuur van Hgw. D. Placidus van Ockerhout, abt van Sint-Andries[1].

Deze kaart duidt aan dat de « Beisbrouck » die, sedert meer dan vijf eeuwen aan de abdij van Sint-Andries toebehoorde, weinig beploegde gronden telde, terwijl op de gronden van het vroegere kartuizerinnenklooster, geen enkel heideveld meer te bespeuren is ; hier en daar nog een bosch, het overige zijn rechtlijnige en goed verdeelde landstukken, bewijs van een weelderige en vruchtbare streek.

1. R. A. Br. Landemaete van al de beploegde landen der parochie Sint-Andries, door Karel Lotyns, landmeter van het Vrye.

VIJF EN TWINTIGSTE PRIORIN

GODELIEVE DE MEYER

1693-1697

Den 10 December 1693 werd zuster Godelieve de Meyer[1] verkozen en aangesteld. Het volgend jaar vierde zij met haar medezusters het vijftigjarig professie-jubileum van de gewezen priorin, zuster Jacqueline de Grutere.

« In het jaar 1694 den 24 januarius soo heeft de Voorschreven Suster Jacoba de Gruttere gedaen haren jubile Van 50 jaer Van haere Professie, Sy heeft zeer genoegelyck den selven geviert dry Daghen lanck tot stychtinghe ende Contentement Van een ieder, Want om te 'thoonen dat sy ons Moeder hadde geweest soo deden Wy oock Al de genuchten die het ons Moghelyck was. Waer in sy heeft gethoont een groote Voldoeninghe ende Contentement tot Godts Heere ende Glorie[2]. »

Den 15 Augustus 1694 werd Jozef Hasebroeck, donaatbroeder, tot de professie aanvaard.

In 1696 werd Pater Hieronymus Nyverseele, vicarius van Sint-Anna, door het generaal kapittel uit zijn ambt ontheven en te Lier benoemd. Hij was een voorbeeldig kloosterling, vol ijver en toewijding voor allen die tot hem om raad gingen. In de communiteit was hij een groot voorstander van vrede en verstandhouding en minnaar der armoede.

Hij stichtte eenieder door zijn berusting in Gods wil en zijn gelijkmoedigheid. Hij werd vervangen door Pater Bruno Simons[3], professus van het huis van Antwerpen. Zijn aanstelling geschiedde den 14 Juni 1696.

---

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. *Kroniek.* Zie in het bijvoegsel nr XV het relaas van deze jubileumplechtigheden.
3. *Series Vicariorum.*

Priorin Godelieve de Meyer werd door een langdurige en pijnlijke ziekte beproefd. Daar zij de verplichtingen van haar ambt niet meer kon vervullen, zooals zij het wenschte, vroeg zij met aandrang om daaruit ontheven te worden. Dit werd haar in het vierde jaar van haar prioraat toegestaan.

Zij overleed weinigen tijd nadien, den 19 Mei 1697, op zestigjarigen leeftijd en in het vierde jaar van haar prioraat. Met de grootste nauwgezetheid had zij al de ambten die haar tijdens haar kloosterleven toevertrouwd werden, weten te vervullen ; zij was achtereenvolgens celleraria, novicenmeesteres en priorin. De kwalen die de Heer haar overzond wist zij met gelatenheid te verduren en daardoor de gansche communiteit te stichten.

ZES EN TWINTIGSTE PRIORIN

DOROTHEA WILLEMS

1697-1713

Den 30 April van het jaar Onzes Heeren 1697 werd zuster Dorothea Willems tot priorin verkozen en aangesteld. Ze was vijf en dertig jaar oud en in het zeventiende jaar van haar professie.

De eerste daad door haar gesteld was de aanvaarding tot de professie van Brunona Pauwels (1 Mei 1697). Tijdens haar zestienjarig prioraat, had Sint-Anna zes opeenvolgende vicarii ; dergelijke schommeling in het bestuur had zich tot nog toe nooit voorgedaan. Tijdens haar beheer, stierven twee gewezen priorinnen, zuster de Meyere en zuster de Grutere. Deze laatste overleed den 16 April 1701, in haar vijf en zeventigste jaar en na zeven en vijftig jaar professie. Over haar schrijft de kroniek volgende lofbetuigingen : « Volgens de vermaninghe van den H. Apostel Paulus, zy hadt haere onderzaten in vrede en liefde geregeert, haer altyt vermanende tot een vurighe onderhoudinghe van haeren Reghel, waer in sy haere gheestelycke kinderen als een waerachtighe moeder heeft voor gegaen ».

Na vijf jaar als vicarius te Sint-Anna te hebben gefungeerd, werd Bruno Simons, eveneens als vicarius, naar de Chartreuse te Gent gestuurd (1701). Hij was voorbeeldig in heel zijn handel en wandel ; ook buiten het convent, hielden velen hem voor een heilige.

Zijn opvolger was Franciscus Tau[1], professus van het huis bij Brussel, eertijds procurator te Sint-Anna. Hij werd aangesteld den 27 Mei 1701. Een zijner eerste functies als vicarius was de begrafenis van zuster Maria de Villegas, jubilaresse. Deze was een en zeventig jaar oud en had twee en vijftig jaar professie.

1. *Series Vicariorum.*

Zij was onder-priorin, voorzangeres in het koor en zangmeesteres der jonge kloosterzusters geweest. Ze was vol ijver in het bijwonen der koordiensten en uiterst stipt in het onderhouden van de stilzwijgendheid. Ze beminde de eenzaamheid van haar cel en onderhield, met de grootste nauwgezetheid, den kloosterregel in zijn minste bizonderheden. Veel heeft zij tot de versiering van de kerk bijgedragen.

Op verzoek van den vicarius, Franciscus Tau, werden Balthazar Andreas Lafranchy, ruiterijkapitein van Zijn Majesteit, Maria Constantia Blomme, mevrouw Balboa en jonkvrouw Cornelia Lafranchy, door den generaal-overste Grillet de Montgeffond en door het algemeen kapittel, bij de Orde ingelijfd en deelachtig gemaakt aan dezes gebeden en goede werken, met belofte, bij hun dood, dezelfde voordeelen als de gewone leden van de Orde te genieten [1].

Den 15 Januari 1703 kwam Willem Bassery, bisschop van Brugge, het voorbereidend onderzoek doen tot de coronatie van zuster Josephina-Clara Lafranchy, en den 25 Februari daaropvolgend, de kroningsplechtigheid van deze zuster voorzitten [2].

Op den dag van haar professie schonk zuster Lafranchy « den Besten geborddurden Roeck » aan het beeld der H. Moeder Anna.

Na twee en half jaar als vicarius te Sint-Anna te hebben doorgebracht, werd Pater Tau, in 1703, tot prior van het kartuizerklooster te Brugge benoemd. Hij werd vervangen door Pater Jozef Spiers [3], professus van het huis te Antwerpen. Hij werd den 28 Oktober 1703 aangesteld [4].

In 1705 werd frater Dominicus Herboge, donaatbroeder, tot de professie aanvaard.

In 1707 kreeg priorin Willems verschillende geschenken voor haar kerk. Deze werden haar aangeboden door Dom Ananias, kartuizer van het huis bij Brussel. Worden vermeld : een prachtige

1. Koninklijke Bibliotheek te Brussel, departement der handschriften, nr 3867. Dit stuk, waarvan het zegel verdwenen is, werd verzegeld in de Grande Chartreuse, den 8 Oktober 1703 ; het werd gecontrasigneerd door Pater Jozef Engelgrave, prior van Edingen en Visitator der Provincie.

2. *Acta Episcoporum*, 45-1.

3. *Series Vicariorum*.

4. *Kroniek*.

altaardwaal, een mooi kruis, een beeld van Sint Bruno, twee beeltenissen van de heilige bisschoppen Hugo en Anthelmus, een versiering voor het H. Sacrament, twee relikwieschrijnen en twee kandelaars. Deze voorwerpen werden op O. L. Vrouw Presentatie, tot groote voldoening van gansch de communiteit, in gebruik genomen.

« Den 4 April 1707 is alhier geweest een grooten brandt, savens naer den 11 heuren, door d'onvorsightigheidt van onsen perdeknecht, die smergens ten ses heuren doot ghevonden wiert verbrandt int hoy. Maer om te comen tot de danckbaerheydt die wy schuldigh syn aen onse H. Moeder Anna patronisse van dit huys, hoe miraculeuzelick wy door heure heulpe beschermdt ben, en heeft niet alleen getucht die van dit clooster, maer oock de weerelycke persoonen die met groote menighte quaemen om te blusschen, segghende dat sy door een wonder gerught uyt den slaep geweckt waeren ja zelfs de soldaten der wacht, ende officieren van anderghelove bekende gedreven te weesen om ons te helpen, ende hielden soo goet order dat de borghers betuyghden noidt soo goet oorder gesien te hebben, wandt in het closter niet een vrouw of kindt in en quaem, maer bleven al staen op de strate, tot aen den Diver andt aen andt waeter ghevende, ende men gaef van het closter soo veel waeter alst moghelick was, de Religieusen van dit closter hun kerende tot haere He patronisse ende Moeder de He Anna riepen met benautheydt haerts herten : Heylege Moeder Anna helpt ons. Men zagh streckx de wonderlicke genade Godts over ons commen, wandt den windt die grodt was ende slogh de vlamme aen den kandt van de kerke sagh men terstondt keren ende vallen, tot verwonderinge van al die der teghenwordigh waeren, soo dat Godt lof niet anders en wiert af ghebrandt als het opperste van het perstal, den hoy solder, ende het opperste van den kamer van onsen Eer. Paeter Coadjutor, de Religieusen hebben een tyt sieck gheweest van den scrick soo dat de Matten ende Lauden 8 à 10 keeren hebben moeten gelesen worden koorwys[1]. »

Den 26 Juli 1707 stierf zuster Angela Hoose, die sedert vijf en twintig jaar Zuster de Grutere als kroniekschrijfster had vervangen. Het was zuster Lafranchy die haar taak overnam.

---

1. *Kroniek.*

Pater Spiers, die vijf en twintig jaar, plus vijf maanden vicarius was geweest, werd tot coadjutor te Antwerpen benoemd. In zijn plaats benoemde het algemeen kapittel Pater Ananias van Solten [1], professus van het huis te Valenciennes en verblijvende in de Chartreuse bij Brussel. « Hy wierd in synen stoel gesteld door de zeer weerdige Paeters visiteerders den 20 Maert 1709 [2]. »

Onder de zusters die de priorin Willems tot de professie aanvaardde, vernoemen wij zuster Rodtse, donatiene. Hiertegenover geven wij den professiebrief dien zij, den 4 Januari 1711, voor gansch de communiteit aflas [3].

Ten jare 1711, na twee jaar en twee maanden dienst, werd vicarius van Solten naar de Chartreuse bij Brussel gestuurd. Den 4 Juni werd hij vervangen door Pater Godfried Smyers [4], professus van Zeelhem. Zijn verblijf te Brugge was echter van korten duur. Hij overleed hier en werd in het klooster zelf begraven den 10 Mei 1712. De plechtigheid werd voorgezeten door den prior der Brugsche chartreuse die ook de lijkrede uitsprak. Hij herinnerde aan het zacht en minzaam karakter van den aflijvige, aan zijn nederigheid en bescheidenheid en vooral aan zijn groote voorliefde tot de eenzaamheid die dezen kartuizer-eenzaat tot een voorbeeld gemaakt had voor zijn geestelijke kinderen.

Vicarius Smeyers kreeg tot opvolger Jozef van Tienen [5], professus van het huis bij Brussel.

Den 16 Mei 1713 stierf zuster Hugona van Wittenberghe. Zij was drie en zeventig jaar oud en had vijftig jaar professie. Zij was twintig jaar voorzangeres geweest. Daags nadien overleed de priorin Dorothea Willems. Zestien jaar lang had zij, tot stichting van gansch de communiteit, haar ambt uitgeoefend. « Zy was zeer saghmoedigh en yverigh tot den goddelicken dienst en heeft uytgheschenen in devotie en inwendigh ghebedt en penitentie an alderley soorten van deughden [6]. »

---

1. *Series Vicariorum.*
2. *Kroniek.*
3. Koninklijke Bibliotheek te Brussel, departement der handschriften, nr 3867 (II.1736), f° 10.
4. *Series Vicariorum.*
5. *Series Vicariorum.*
6. *Kroniek.*

ICK SUSTER ANNA RODTSE
Belove sonder Eyghendom te leven in t gemeyn, verwachtende van het heyligh
Ordre voorsien te worden in allen noodt. de heylighe Ordre ende Oversten
van dit Convent der Chartreusinnen binnen Brugge waerachtigh gheoor:
saem ende getrouw te syn. De schaede ende naerdeel van de Overste ende
andere van desen huyse te openen ende niet te verlwyghen, haer lieder eer
ende welvaren te behertten, en te besorghen. De onderwysinghe ende
correctie van het Ordre geheel te onderstaen. van het gene my sal be
volen worden, aen de Overste van dit huys rekeningh te geven.
Daer en boven Belove ick te leven in Suyverheyt. En waerby al dien dat
ick, t welck Godt verhoede, my in Suyverheyt niet en hiel, oft in eenighe
van de voorschreven pointen obstinate overtrederse bevonden wirde, dat dit
Ordre sal moeghen dit Donaetschap my afnemen, en hem ontlasten van
soo een rampsalighe persoone sonder my eenighen loon te moeten geven
van den tydt dat ick het Ordre sal gedient hebben. ✠
Aldus gedaen ter presentie van Eerw. pater Vicarius Ananias van Soltem, de Eerw.
Vrouw Moeder Dorothea Willems Priorinne, en de Conventualen Religieusen, mt by
wesen als getuyghen hier over geroepen ende gebeden, den 4 januarii 1711

Afb. 22. — Professiebrief van zuster Rodtse.

Gedurende haar prioraat aanvaardde zij drie koorzusters en drie donatienen tot de professie.

Wanneer twee kloosterlingen op denzelfden dag begraven worden, deelen zij, volgens de voorschriften van den kartuizerregel, doodsbericht, dienst en graf. Zulks was het geval voor de zusters Willems en van Wittenberghe[1].

---

1. Zie in het bijvoegsel nr XVI den tekst van het doodsbericht.

ZEVEN EN TWINTIGSTE PRIORIN

JOSEPHA LAFRANCHY

1713-1742

Zuster Josepha Lafranchy[1] werd op drie en veertigjarigen leeftijd en na veertien jaar professie tot priorin aangesteld.

Het was bij den aanvang van haar prioraat, dat zuster Maria-Eugenia Bertels, in den ouderdom van vijftig jaar en in het dertigste jaar van haar professie, den 11 April 1714 overleed. Ze was een gekroonde zuster die, ten jare 1683, een zeer bewogen intrede in het klooster had gekend.

In 1714 vierden onze zusters het tweehonderdjarige jubileum der heiligverklaring van hun geestelijken vader, Sint Bruno. Voor de communiteit was het een prachtig feest ; bij die gelegenheid werden, met begeleiding van muziek, mis en lof onder de heele octaaf gecelebreerd. De kerk was smaakvol versierd en werd door vrienden en kennissen van het klooster druk bezocht. Er waren twee sermoenen per dag, het eene gepredikt door een pater Capucijn, het ander door een kapelaan van de H. Bloedkapel. Een pater Jezuïet predikte het slotsermoen.

Vóór de poort van het convent was een groote praalboog opgetimmerd. « Daer was aen de Poorte des klosters een Arcke triomfal en men heeft gheviert soo met peck ton als met gheschot[2]. »

Den 2 December 1715 deed de donaatbroeder Judocus de Grouv (de Groeve) zijn professie[3].

In 1715, onder het prioraat van zuster Lafranchy en het vicariaat van Pater van Tienen, werden groote herstellingswerken

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. *Kroniek.*
3. Zie in het bijvoegsel nr XVII den tekst van den profesbrief dien hij voor de gansche communiteit aflas.

aan de gewelven der kerk uitgevoerd. Een sterker gewelf in steen, dat nu nog bestaat, werd gebouwd. Om die reden, werd het H. Sacrament door de communiteit, processiegewijze, ondergebracht naar het altaar van het H. Kruis in den grooten kloostergang, alwaar, negen maanden lang, de diensten gecelebreerd werden. Den 20 September 1716 werd het Allerheiligste in processie naar de kerk terug overgebracht door al de leden van de communiteit, die een kaars droegen en het *Te Deum laudamus* zongen. Rond dit tijdstip werd de kerk eveneens met twee gekleurde ramen versierd.

Nadat hij zes jaar en tien maand het ambt van vicarius uitgeoefend had, werd Pater van Tienen, in dezelfde hoedanigheid benoemd (1719) in de Chartreuse bij Brussel, het huis zijner professie.

Zijn opvolger was Pater Willem Jacobsen[1], professus van het huis te Gent. Zijn aanstelling geschiedde den 29 Mei 1719.

Den 1 Juli stierf, op drie en vijftigjarigen leeftijd en na vijf en dertig jaar professie, de gekroonde zuster Geertrude 't Sas. Met veel moed had zij een heelkundige bewerking, tengevolge van een kanker noodig gebleken, onderstaan. Zeven maand lang leed zij als een martelares de hevigste pijnen, die zij met buitengewone overgeving aan Gods wil wist te verduren, en waardoor zij al haar medezusters stichtte.

De priorin Lafranchy had het geluk, gedurende haar bestuur, verschillende coronatieplechtigheden bij te wonen. Men weet welk belang de chartreuzinen hechtten aan die ceremoniën, die voor hen een uitzonderlijk privilege waren, eenig in de katholieke Kerk en waarbij de bisschop van het diocees moest tegenwoordig zijn. Tot vijfmaal toe kwam Mgr van Susteren deze plechtigheden voorzitten en telken male stuurde hij de communiteit enkele opbeurende woorden toe.

Volgens de Kroniek, gebeurden deze plechtigheden met groote solemniteit ; de mis werd uitgevoerd in muziek, wat in de orde van Sint Bruno een zeldzaamheid was. De eerste coronatie geschiedde den 11 Oktober 1716, voor de zusters Brunone Mackaert, Maria-Theresia Schinkels, Antoinette van Damme

---

1. *Series Vicariorum.*

en Dorothea Parets[1]. De tweede ceremonie had plaats den 30 Juli 1719, voor de zusters Maria-Josepha Franck, Angela de la Fontaine, Bernarda Brienneels, Jacqueline Meeuwe, Lutgarde Diericksen, Cecilia Willaert en Colomba Beyaers[2]. Een derde coronatieplechtigheid gebeurde den 21 September 1721, voor de zusters Maria-Anna Holman, Maria-Victoria Baert en Scholastica Verbeke[3]. De vierde maal was het den 15 April 1725, ter gelegenheid van de coronatie der zusters Agnes Hanon, Clara-Theresia Liboens, Augustina Massauw[4]; de vijfde kroningsceremonie voor de zusters Anthelme Weins en Beatrijs de Witte geschiedde den 16 Maart 1738[5].

In verband met het decreet van 22 Mei 1623, waardoor de aartshertogin Infante Isabella van Spanje de kartuizers en kartuizerinnen van het « abdijbrood[6] » vrijgesteld had, wordt deze vrijstelling den 17 December 1720 bevestigd door Zijn Majesteit Karel VI, die buitendien nog beslist, ter gelegenheid der troonbestijging en inhuldiging van de prinsen-souverein der Nederlanden, dat de kloosters van deze orde in die Staten gelegen, voortaan van de lijsten der abdijen en kloosters met het « abdijbrood » en de onderhoudskosten belast, zullen geschrapt worden.

In 1623 teekenden de kartuizers van Brussel verzet aan tegen de belasting van het « abdijbrood[7] ». Zij lieten gelden dat hun huis geen stichting was van koninklijken of prinselijken aard, dat het samenleven met leeken in hun convent tegenstrijdig was met hun regel en hun roeping, waarom zij dan ook nimmer met soortgelijk pensioen belast werden. Is het nu ten gevolge van dit verzet dat het Gouvernement op hun eisch is ingegaan ? Wat er ook van zij, de vrijstelling van dit « abdijbrood » werd, op 27 Mei van datzelfde jaar, door de Infante van Spanje bevolen voor al de kartuizerkloosters zoo mannelijke als vrouwelijke.

---

1. *Kroniek* en *Acta Episcoporum*, nr 48, blz. 108.
2. *Kroniek*.
3. *Kroniek* en *Acta Episcoporum*, nr 49, blz. 217.
4. *Kroniek*.
5. *Kroniek*.
6. R. A. Br. *Fonds der Kartuizers*. 7694.
7. Dom U. Berlière, *La famille dans les monastères bénédictins du moyen âge. Mémoires de l'Académie Royale de Belgique. Classe des Lettres*, Bruxelles, 1931, blz. 106.

Na vier jaar en zes maand zijn ambt te hebben uitgeoefend, vroeg vicarius Jacobsen zijn genade of misericordiam[1] en verliet Sint-Anna den 29 November 1723. Hij werd vervangen door Dom Hugo Hoebens[2], professus van het huis te Gent. Na vier jaar in hoedanigheid van coadjutor en procurator en vier jaar als vicarius te Sint-Anna gefungeerd te hebben, werd deze laatste in 1728 door het algemeen kapittel tot vicarius van het huis te Leuven aangesteld. Te Brugge werd hij, den 25 Mei 1728, opgevolgd door Dom Bosmans[3], professus te Zeelhem. Op zijn beurt werd deze laatste, den 2 Juli 1737, vervangen door Dom Franciscus van Eindhoven, professus van het huis te Edingen. Na vijf jaar dienst behaagde het God dezen dienaar tot Hem terug te roepen. Hij was een voorbeeldig priester, uitmuntend gewetensleider en vol ijver, ofschoon hij door een onbekende kwaal was aangetast. Hij hield inzonderheid van de rust en vrede in de communiteit. God schenke hem de eeuwige belooning.

Den 24 Oktober 1741 kwam Dom Pieter Orlemans[4] hem als vicarius te Sint-Anna vervangen.

In 1730 liet de priorin enkele verbeteringswerken aan de kerk uitvoeren : onder meer werd het koor van een marmeren vloer voorzien, wat aanleiding gaf tot de ontdekking van een gemetselden grafkelder met schedels en gebeenten ; het waren de stoffelijke overblijfselen der zusters van het klooster te Sint-Andries welke in 't jaar 1640 naar Brugge overgebracht werden. Die marmeren bevloering werd betaald door middel van een legaat van 450 florijn, dat door zuster Maria-Colomba Baiaert ter gelegenheid harer professie aan het klooster geschonken werd. Zij bestaat nu nog in het voorste gedeelte der kerk, terwijl de bevloering van het tweede gedeelte later vernieuwd werd. Verder ontving de priorin nog een som van honderd patacons vanwege jufvrouw Maria-Theresia Hameryck. Deze som moest dienen om jaarlijks, op het feest van Sint Augustinus, een mis te lezen, voor de zielerust van de stichtster.

---

1. Genade vragen (misericordiam petere) beteekent in kartuizertaal : ontslag vragen.
2. *Series Vicariorum.*
3. *Series Vicariorum.*
4. *Series Vicariorum.*

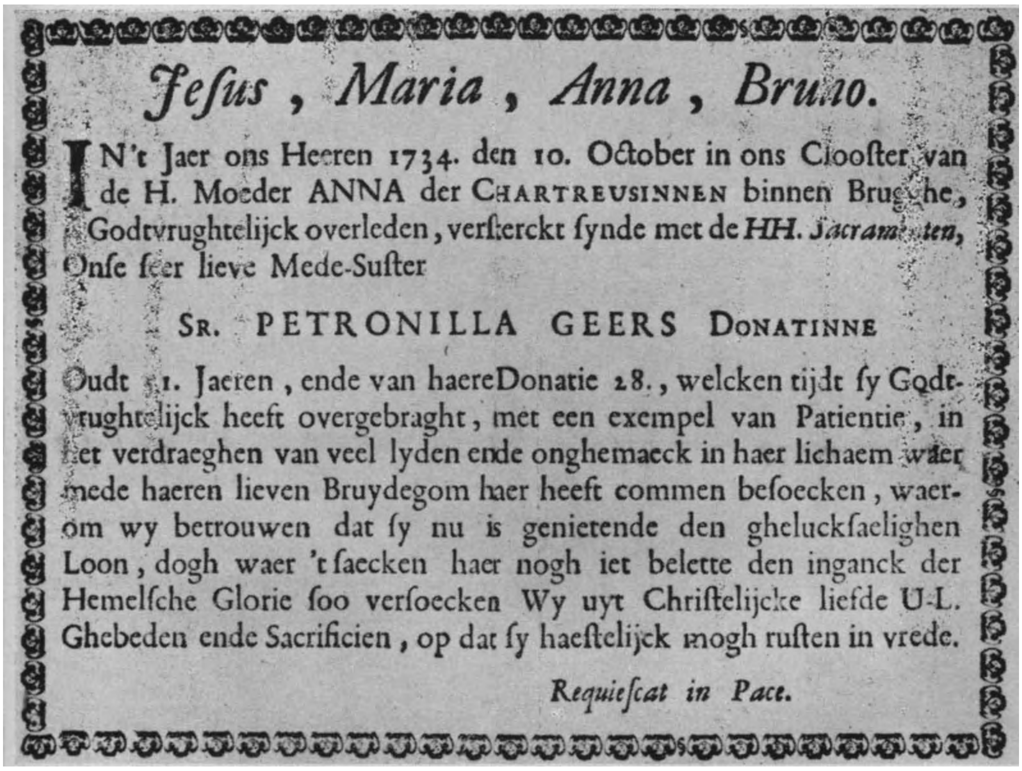

Jesus, *Maria*, *Anna*, *Bruno*.

IN't Jaer ons Heeren 1734. den 10. October in ons Clooster van de H. Moeder ANNA der CHARTREUSINNEN binnen Brughe, Godtvrughtelijck overleden, versterckt synde met de *HH. Sacramenten*, Onse seer lieve Mede-Suster

SR. PETRONILLA GEERS DONATINNE

Oudt 51. Jaeren, ende van haere Donatie 28., welcken tijdt sy Godtvrughtelijck heeft overgebraght, met een exempel van Patientie, in het verdraeghen van veel lyden ende onghemaeck in haer lichaem waer mede haeren lieven Bruydegom haer heeft commen besoecken, waerom wy betrouwen dat sy nu is genietende den ghelucksaelighen Loon, dogh waer 't saecken haer nogh iet belette den inganck der Hemelsche Glorie soo versoecken Wy uyt Christelijcke liefde U-L. Ghebeden ende Sacrificien, op dat sy haestelijck mogh rusten in vrede.

Requiescat in Pace.

Afb. 23. — Doodsbericht van zuster Petronilla Geers.

Den 10 Oktober 1734 stierf zuster Petronella Geers, wier doodbericht wij hiertegenover weergeven[1].

In 1735 stierven Jozef Galle en Adriaan Linssens ; de eerste was gedurende vijf jaar prebendarius[2] geweest; de tweede, knecht in het convent aan hetwelk hij groote diensten bewezen had. Beiden werden in het klooster begraven ; ook moesten hun vrienden aan de kerk van O. L. Vrouw het begravingsrecht uitkeeren.

Den 25 November 1736 werden zuster Beatrijs de Witte en zuster Seraphina de Buignes tot de professie aanvaard ; de tweede werd later priorin van het klooster.

Den 8 November 1742 ontsliep rustig in den Heer priorin Lafranchy, na dertig jaar de communiteit te hebben bestuurd. Onder haar prioraat werden een en twintig zusters gekroond en dertig novicen aanvaard, waarvan negentien koorzusters, vijf conversen en zes donatienen. De priorin bezat groote hoedanigheden en werd door haar communiteit zeer betreurd. Zij was kloek en gezond en had een forsche stem om dag en nacht den lof des Heeren te zingen. In het onderhouden en het doen naleven van den regel was zij zeer stipt en nauwgezet. In haar omgang was zij immer minzaam ; steeds nam ze deel in het leed van allen die tot haar kwamen en voor wie zij overigens altijd vertroosting en opbeuring had.

Zij had veel bijgedragen tot het opschikken en de versiering van de kerk ; de bouw van het nieuwe noviciaat geschiedde onder haar bestuur.

1. Dit doodsbericht berust in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Sectie der handschriften.

2. « Prebendarius » of « clericus redditus ». Zie blz. 83 de beteekenis van dat woord.

ACHT EN TWINTIGSTE PRIORIN

BRUNONE MAECKAERT

1742-1761

Brunone Maeckaert[1], geboortig uit Maldegem, werd priorin op drie en vijftigjarigen leeftijd en na vijf en dertig jaar professie. Om haar deugden werd zij door haar oversten opgemerkt en voor zekere ambten aangeduid ; zoo was zij achtereenvolgens novicenmeesteres, celleraria, kosteres en onder-priorin. Toen een priorin moest gekozen worden, aarzelde de communiteit geen oogenblik haar keuze op deze zuster te vestigen. Zij aanvaardde de taak enkel uit gehoorzaamheid en vervulde haar met de grootste volmaaktheid.

Zij doorstond een gevoelig verlies door het afsterven van Dom Benedictus de Wickart (31 Januari 1744), professus van het huis te Brussel en procurator van Sint-Anna gedurende een en twintig jaar. Met omzichtigheid en kennis van zaken had hij de hem toevertrouwde goederen bestuurde. Hij was een man van ongemeene goedhartigheid.

In 1744 bekwam Joannes Pien, de geleerde Pater Bollandist, van vicarius Orlemans inlichtingen nopens den ritus der coronatie van de kartuizerinnen, voor zijn werk *De Ecclesiae diaconissis*[2].

In 1746 (den 26 Juli volgens de kroniek, den 24 Augustus volgens de *Acta Episcoporum*) werd zuster Isabella Victoria Benezet door Mgr de Castillon, bisschop van Brugge, gekroond[3].

Ten jare 1750 stierf, op twee en zestigjarigen leeftijd en na zeven en dertig jaar donaatbroeder te zijn geweest, frater Proscopius Joost de Groeve, van Brugge afkomstig, wiens professie wij hier-

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. Zie nota blz. 38.
3. *Acta Episcoporum*, nr 588, blz. 115.

boven hebben vermeld. De priorin, Brunone Maeckaert, ontsliep godvruchtig in den Heer den 29 Juni 1761, op vijf en zestigjarigen leeftijd. Gedurende gansch haar kloosterleven muntte zij uit door haar groote godsvrucht, alsmede door haar nederigheid en haar geest van versterving.

In haar laatste jaren werd zij beproefd door allerhande kwalen die zij met geduld en overgeving aan Gods wil, tot stichting van gansch de communiteit verdroeg.

NEGEN EN TWINTIGSTE PRIORIN

MARIA-JOSEPHA FRANCKE

1751-1776

Onder het bestuur van priorin Maria-Josepha Francke[1] volgden verschillende vicarii in Sint-Anna elkander op. Na Pâter Petrus Orlemans, kwam, den 16 Juni 1756, Pater Bruno Leidts[2], professus van Antwerpen. Na hem werden, den 13 Oktober 1767, Dom Benedictus van den Brule[3] en eindelijk, den 4 Juni 1773, Dom Franciscus Cuylits[4] benoemd.

Onder het prioraat van zuster Francke werd het convent verschillende malen vereerd door het bezoek van Mgr. Caïmo, bisschop van Brugge. Een eerste maal, den 10 Juni 1759, ter gelegenheid der coronatie van de zusters Brunone Adams en Josepha Enops ; een tweede maal, den 21 Maart 1762, bij de coronatie van de zusters Theresia Vanberendonck, Maria-Ambroisine Gouldt en Maria Benoite Vanhove.

Den 11 Juni 1763 vierde priorin Francke haar vijftigjarig professie-jubileum. Wat later, den 3 Oktober 1765, moest zij het verlíes betreuren van de sub-priorin, Maria-Victoria Baert ; deze was negen en zestig jaar oud, in het zeven en veertigste jaar harer professie en het vier en veertigste jaar na haar coronatie. Zij stieefde steeds naar geestelijke volmaaktheid. Gedurende zeventien jaar had zij het ambt van celleraria

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. *Series Vicariorum.*
3. *Series Vicariorum.*
4. *Series Vicariorum.*

waargenomen. Deze bediening die allerhande bekommeringen en materieele zorgen meebrengt, was voor haar geen belemmering, daar zij op uitstekende wijze het ambt van Maria aan dit van Martha wist te paren. Door deze buitengewone gave was zij als van zelf aangewezen voor het ambt van subpriorin, dat zij zeventien jaar lang, tot iedereens voldoening, met de meeste zorg bediende.

Van hooger hand stelde men belang in een der zusters van het convent ; inderdaad, den 13 December 1767, stuurde een vooraanstaand persoon uit Brussel (wiens handteekening onleesbaar is) vanwege den prior der kartuizers uit Freiburg, een schrijven aan den bisschop van Brugge om hem te vragen zuster Athanasia von Schauroth, kartuizerin te Brugge, in de maand Juni e. k. tot de professie te aanvaarden. Vier dagen nadien antwoordde Mgr. Caïmo aan zijn correspondent uit Brussel « dat het hier niet ging om een aanvaarding tot de professie van Athanase von Schauroth, die sedert lang geprofest was, maar wel om een ceremonie, die enkel in gebruik is bij de kartuizerinnen en met de wijding der maagden gelijk staat ». Daarvoor sloot hij de maand Juni uit, daar hij het inzicht had, gedurende deze maand, een gedeelte van zijn diocees te bezoeken om er het H. Vormsel toe te dienen. Desniettegenstaande werd beslist dat de bisschop nog in de maand Juni zuster Athanasia von Schauroth zou komen kronen, met haar medezuster Maria Batemans. De bisschop kwam den 16 Juni het voorbereidend onderzoek doen en den 19 Juni daaropvolgend de plechtigheid voorzitten.

Ditmaal schijnt aan deze ceremonie een bizonder solemneel karakter gegeven te zijn. Onder de mis, in muziek gecelebreerd, hield Zijne Hoogwaardigheid eene toespraak. Ter gedachtenis van deze plechtigheid werd een boekje van vier bladen met mooie omlijsting gedrukt[1]. Het lofdicht, zonder poëtische waarde, heeft nochtans iets eigenaardigs. De toelichting op de vierde bladzijde zinspeelt op de betrekkingen tusschen von Schauroth en de keizerin.

1. Uit het archief van den Eerw. Heer English, archivaris van het bisdom Brugge.

Hier volgt een gedeelte van den tekst dezer gedachtenis.

Pour la
Consécration
de Dame
ATHANASE MARTINE
VAN SCHAUROTH
Religieuse Chartreuse
A Bruges en Flandre
le XIX juin MDCC. LXVIII
par Monseigneur
CAIMO
Évêque du dit Bruges
Sous les auspices de l'Auguste
Impératrice
Douairière
REINE
Apostolique
A Bruges en Flandre.

ODE

Lieu Saint, Azile Sacré
Où la Virginité pure
En dépit de la nature,
Rencontre un Port assuré ;
Temple où le Dieu qui nous aime
Reçoit lui seul notre encens
Retentisses des accents,
Qui peuvent honorer Sa Majesté suprême.

Ce Dieu, véritable Auteur
Des perfections sublimes,
Ne se choisit des victimes,
Que pour faire leur bonheur,
Il ne veut d'autres hommages,
Que des cœurs humiliés
Et nous devons à ses pieds
Apprendre, en le craignant, l'Art heureux d'être sages.

Vous connaissés ce grand art,
Vous, qui préférés au monde
La solitude profonde,
Qui vous sert de boulevard,

Vous connaissés la ressource
D'un amour chaste et Divin,
Quand Dieu vous ouvre son sein
Pour vous en indiquer l'intarissable source.

Naissance, titres, grandeur,
Vous passés comme des songes,
Trop agréables mensonges.
Votre Empire est dans nos cœurs,
Mais pour peu que l'on s'applique
A faire un solide choix
Sans s'asservir à Vos Loix,
On commence ici bas une vie Angélique.

Wij gaan vijf strophen verder en laten hier de laatste twee volgen :

Intéressés cet Époux
Par vos ardentes Prières
Et que vos Jeunes austères
Nous préservent de ses coups,
que *l'Auguste Souveraine*
Qui vous comble de bienfaits [1],
Sur le Throne désormais,
Jouisse du bonheur d'être exempte de peine.

O Vous, Docteurs de la Loi
Joignés vos Voix à la mienne,
De l'Apostolique *Reine*
Louons à l'envie la Foi
Au Ciel faisons violence
Pour qu'il prolonge ses jours,
Et que nos cœurs soient toujours
Pour Elle pleine d'amour et de reconnaissance [2].

Die uitzonderlijke solemniteit was wellicht te wijten aan het feit dat zuster von Schauroth die, volgens de kroniek, een barones was, uit Duitschland herkomstig, met de keizerin Maria-Theresia van Oostenrijk in betrekking schijnt te zijn geweest [3].

---

1. Vaak mocht « mevrouw » Schauroth vanwege de Keizerin milde giften in ontvangst nemen.

2. Chez Joseph Van Praet, imprimeur de la ville et des pays et territoire du Franc.

3. Athanasia Martina von Schauroth werd den 30 Maart 1738, te Wittenberg, op het kasteel van Waldenstein (Duitschland) geboren. Zij deed haar intrede in het klooster den 3 November 1764 en werd er den 2 Juni 1765 geprofest.

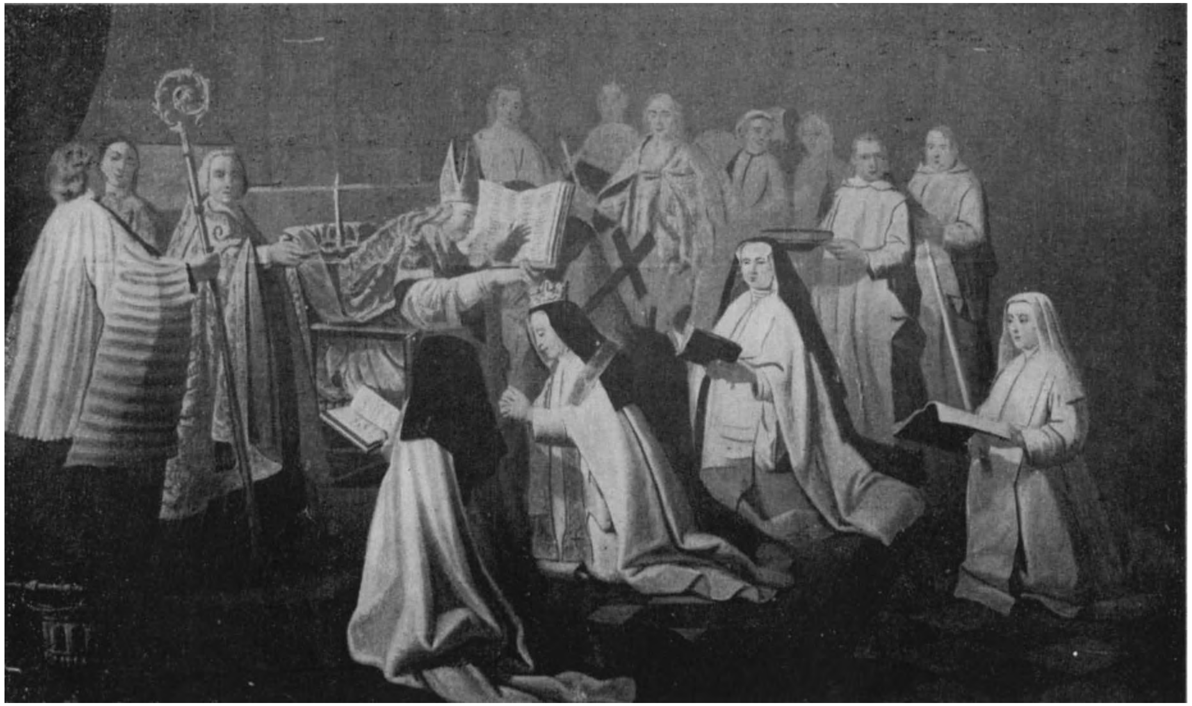

Afb. 24. — Kroningsplechtigheid van zuster Athanasia von Schauroth.

Het Museum van de Gemeentelijke Commissie van Openbaren Onderstand te Brugge bewaart een schilderij dat een coronatie in het kartuizerinnenconvent van Sint-Anna voorstelt. Men ziet er den bisschop omringd van zijn assistenten en dienaars. De zuster, neergeknield, ontvangt de kroon uit de handen van den bisschop ; de stola heeft zij reeds ontvangen, evenals het kruis dat zij op haar schouders draagt. Rechts van haar staat de priorin, links de sub-priorin, wellicht de twee meters naar het ceremonieel der wijding. Achter hen ontwaart men een leekezuster met witten sluier. Op den achtergrond staan de paters vicarius en procurator ; verder nog de bloedverwanten van de gekroonde zuster. Wij doen opmerken dat al de personages van het tafereel naar den toeschouwer zien en zich om de voorgestelde actie geenszins schijnen te bekommeren. Zulks toont aan dat het wel om portretten gaat. Men heeft een tooneel in herinnering willen brengen waaraan bepaalde personen deelnemen.

Gezien het tijdstip (XVIIIe eeuw) en de gelijkenis van den voorgestelden bisschop met Mgr. Caïmo, mogen wij bijna met zekerheid besluiten dat dit schilderij de coronatie van zuster von Schauroth voorstelt.

Naar den brief dien generaal Starhemberg, den 27 Oktober 1775, aan den bisschop van Brugge schreef, schijnen de betrekkingen tusschen zuster von Schauroth en de keizerin van langen duur te zijn geweest.

Mijnheer,

Naar aanleiding van den smeekbrief van Jufvr. von Schauroth aan de Keizerin, heeft Haar Majesteit zich door een schrijven gewaardigd mij te vragen, naar goeddunken, een kleine hulp te verleenen.

Ik ben bereid de bevelen van Haar Majesteit uit te voeren, doch om het bedrag van deze hulpverleening te kunnen vaststellen, ben ik genoodzaakt mij tot U te wenden. Gelieve dus, Mijnheer, mij te laten weten waarin die hulp wel zou kunnen bestaan. De kloosterzuster in kwestie kan deze maar gebruiken om zich wat snoeperij aan te schaffen, want zij gewaagt van niets dat aan de tevredenheid over haar staat zou doen twijfelen.

Met de meeste hoogachting blijf ik Uw zeer nederige en onderdanige dienaar.

Geteekend : STARHEMBERG[1].

Den 2 November stuurde Starhemberg, van wege Haar Majesteit, aan den bisschop een som van 25 Dukaten om ze de belanghebbende, tegen kwijting, ter hand te stellen[2].

De heilige priorin zou die gebeurtenis niet lang overleven ; zij stierf het jaar daaropvolgend. Onder haar bestuur had zij elf koor- en zes leekezusters aanvaard. Wij hebben de bekendmaking van haar afsterven bewaard :

« In het schrikkeljaar onzes Heeren 1776, den 13 Februari, te 5 uur 's morgens, ontsliep godvruchtig in den Heer, in ons convent van de H. Moeder Anna, genaamd « de kartuizerinnen », versterkt door al de sacramenten van Onze Moeder de Heilige Kerk, te midden van het geween en de gebeden van haar medezusters en kinders onze zeer geliefde zuster in Jesus-Christus, de eerbiedwaardige priorin, *zuster Maria-Josèphe Francke,* op den leeftijd van vier en tachtig jaar, in het drie en zestigste jaar harer professie en het zeven-en-vijftigste jaar harer coronatie als subdiacones. Zooals men kan vaststellen, was zij zeer oud maar tevens vol deugden. Zij had haar jeugdige en gezondste jaren aan den dienst van God en inzonder aan de versiering van het heilig Altaar toegewijd. Als een ware bruid van Jesus-Christus, had zij immer, in volle nederigheid, den orderegel zoo volmaakt mogelijk weten te onderhouden. Ook werd zij geroepen om verschillende ambten te vervullen totdat zij eindelijk tot de waardigheid van priorin verheven werd. Gedurende vijf en twintig jaar had zij, niettegenstaande haar lichamelijke gebreken en lijden, dien zwaren last met moed en geduld gedragen.

---

1. Archieven van het bisdom Brugge. De origineele tekst van dien brief was in 't Fransch geschreven.

2. « Ontfaen van Sijne Doorl[ste] Hoogw. den Bisschop van Brugge de somme van vijf en twintig Ducaten, aen hem ter handt gestelt bij order van Sijne Koninglijcke Hoogheyt Carel Alexander Hertogh van Loreynen ende Baar, Gouverneur deser Nederlanden. »

Brugge, den 15 November XVII vijf en 't seventigh

S. Maria Theresia de Schauroth,
carteuserin.

Wij verhopen dat zij hierboven het loon harer goede werken zal mogen ontvangen ; edoch, daar voor alwie in waardigheid verheven is, een streng oordeel te wachten staat en veel zal gevergd worden van degenen die veel bekomen hebben, vragen wij voor haar, uit kristen naastenliefde, een deel uwer gebeden, opdat zij, na weldra aan de goddelijke gerechtigheid te hebben voldaan, in vrede rusten moge. Amen. »

DERTIGSTE PRIORIN

SERAPHINE DE BUIGNE

1776-1783

Zuster Seraphine de Buigne[1] volgde priorin Francke op. Zij werd aangesteld den 4 Maart 1776, onder het vicariaat van Dom Cuylits. Het was een zeer troebele tijd. Haar prioraat, dat van korten duur was, eindigde op tragische wijze. De priorin bleef echter aan de vele moeilijkheden moedig het hoofd bieden.

Den 5 Juli 1778 kwam Mgr. Brenart, bisschop van Brugge, de coronatie van vijf zusters voorzitten[2]. Deze waren : Angèle Jordaens, Marie-Jeanne Brynart, Marie-Augustine de Sadeleer, Marie-Eugenie Hennebuyse en Marie-Ursule Duvivier.

Een groot verlies voor de priorin was het afsterven van de subpriorin Anthelme Weins († 4 Aug. 1781). Zij telde twee en vijftig jaar professie en drie en veertig jaar subdiaconaat. Zij was een heilige zuster die zich, door het naleven van den orderegel, en inzonderheid door haar groote voorliefde tot de afzondering onderscheidde. Het meest en het liefst was zij op haar cel in gebed en beschouwing ; de kartuizerascese leert immers dat de ziel nooit minder vereenzaamd is dan in de volstrekte eenzaamheid. In haar laatste ziekte, zegt de kroniek, had zij wondere visioenen. Onder meer zag zij eens haar medezusters en andere kloosterlingen in wereldsche kleedij. Dit visioen verwekte onder de zusters een grooten angst ; jammer genoeg moest deze voorzegging na twee jaar bewaarheid worden.

Reeds onder het prioraat van zuster Francke kwam in de Nederlanden een beweging tegen de kloosterorden tot stand die allengs in hevigheid toenam en als het voorspel was van een

---

1. *Catalogus Priorissarum.*
2. *Kroniek* en *Acta Episcoporum*, nr 70, blz. 460.

keizerlijk decreet dat den ondergang betrachtte van alle kloosterinrichtingen hier te lande.

Het edikt van 13 Mei 1771, onder Maria-Theresia, had reeds aan alle kloosters verboden gelijk welke gift, bij het aanvaarden van de novicen, in ontvangst te nemen. Dit van 18 Augustus 1772 verbood novicen aan te nemen die niet ten volle vijf en twintig jaar oud waren. Door de bisschoppen werden voetstappen aangewend om deze twee edikten te doen herroepen. Voor den godsdienst vloeiden daaruit de noodlottigste gevolgen door een merkelijk verminderen van het aantal kloosterlingen. Daar zou het echter niet bij blijven.

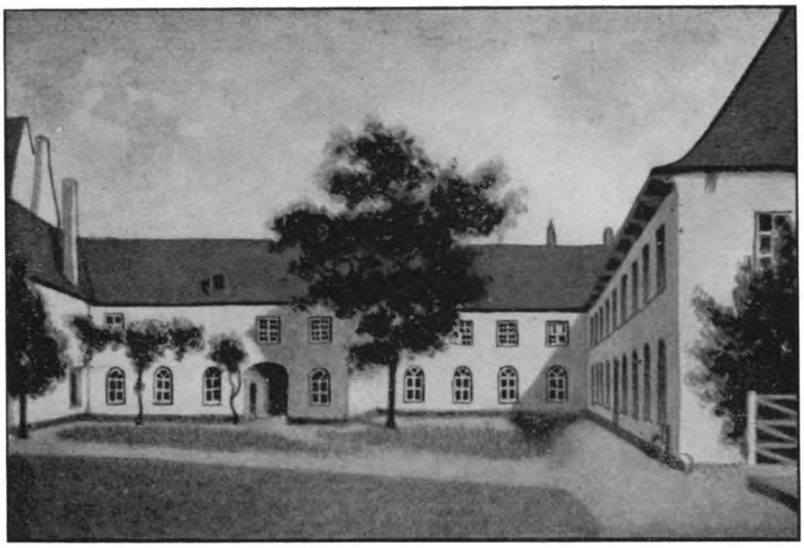

Afb. 25. — Het binnenplein van het klooster in 1783.

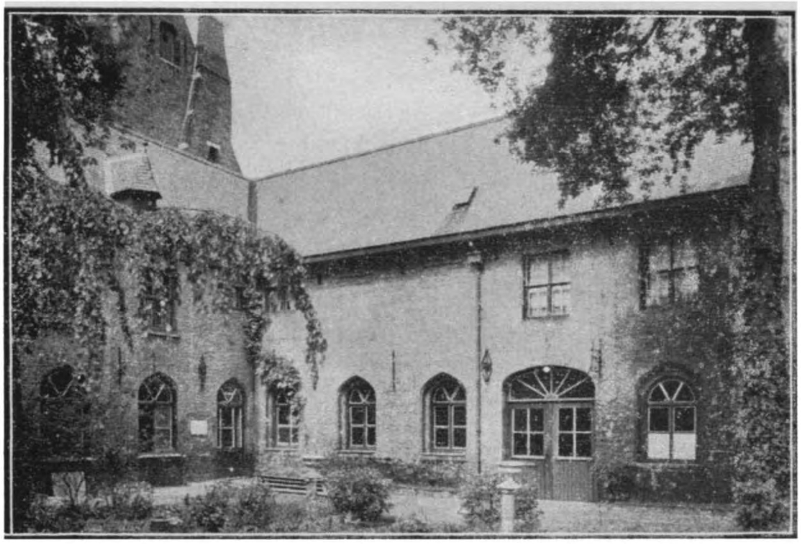

Afb. 26. — De oude binnenplaats thans gebezigd door de Commissie van Openbaren Onderstand.

DE EERSTE SUPPRESSIE

Een edikt van Jozef II, in dato 28 November 1781, maakte alle exempte kloosterorden los van hun buiten het land gevestigd bestuur om ze in zoogezegde nationale congregaties te vereenigen.

Eindelijk werd door een bericht van 21 Januari 1782 aan de fiscale raadgevers bevolen de volledige lijst op te maken van de contemplatieve kloosters. Volgens de opvatting van den keizer, waren soortgelijke instellingen van geen nut en dienden zij te verdwijnen. Het protest tegen deze bedreigingen bleef echter niet uit ; er werd gewezen op de vele voordeelen die deze kloosters voor de bevolking meebrachten. Herhaaldelijk, maar zonder gevolg, werd er door de bisschoppen bij den keizer aangedrongen om dezen noodlottigen maatregel te doen intrekken [1].

Bij brieve van 18 April 1782 wordt door de gouverneurs der Nederlanden, Maria-Christina, aartshertogin van Oostenrijk, en prins Albrecht-Casimir, haar gemaal, aan de luitenanten, gouverneurs en kapiteins-generaal bevel gegeven bij den overste van de gestichten die op de lijst voorkomen, inlichtingen in te winnen nopens de goederen en alle registers, rekeningen, titels, pachtakten, enz., te onderzoeken. De daarmede in verband staande lasten, zooals grondlasten, kosten voor herstelling aan kerken, enz., moesten afzonderlijk vermeld worden [2].

Deze bevelen werden onmiddellijk uitgevoerd. Wij bezitten nog de lijst die voor ons klooster werd opgemaakt.

---

1. VAN ZUYLEN, blz. 310, 311, 312.

PIRENNE (*Histoire de Belgique*, V, blz. 404, 405) stelt vast dat de opheffing der kloosters het volksgemoed niet merkelijk in opstand bracht, daar het meest alle beschouwende kloosters waren zonder veel invloed op de bevolking. Ten andere, zoo meent hij, legden schier overal de slachtoffers van het edikt er zich zonder morren bij neer en aanvaardden het pensioen dat hun toeliet zich te verwereldlijken.

2. R. A. Gent. Zie reproductie van dezen brief in het bijvoegsel onder nr XVIII.

STAAT VAN DE GOEDEREN EN INKOMSTEN VAN HET KARTUIZERINNENCONVENT TE BRUGGE, OPGEMAAKT IN UITVOERING DER BEVELEN VAN HUNNE KONINKLIJKE HOOGHEDEN, IN DAGTEEKENING 18 APRIL 1782, DOOR ONDERGETEEKENDE FRANÇOIS VAN DE STEENE, DAARTOE AANGESTELD EN GEMACHTIGD, UIT NAAM VAN HH. KK. HH. DOOR DE HEEREN FISCALE RAADGEVERS DER VLAANDEREN[1].

Kapittel I

Onroerende goederen staande onder het beheer van Hun Majesteit[2].

Kapittel II

Renten

Worden vermeld een vijftiental renten ten laste van bizonderen, aandeelen der stad Weenen, der stad Brugge en van de Staten van Vlaanderen.

Kapittel III

Goederen in Frankrijk gelegen.

Twee eigendommen worden vermeld.

Kapittel IV

Goederen gelegen in de Staten-Generaal van de Vereenigde Provinciën en in de Nederlanden.

Twee woonhuizen in de stad Sluis.

Kapittel V

Aandeelen en vorderingen (aanspraak).

Verkoop van hout te Sint-Andries, verkoop van hooi te Oostkamp en elders. In 't geheel zes artikels.

Lasten

Onder de vijf en twintig vermelde posten laten wij volgende kennen :

1. R. A. Gent.
2. Zie bijvoegsel onder nr XIX.

Brieven van Maldegem : 3 gemet 1 lijn 93 roeden, gelegen te Lapscheure, een rente in natura, waarvan de laatste op 7,19 gulden geschat wordt.

Aan de abdij van Sint-Andries, voor gronden gelegen te Sint-Andries, Jabbeke en Gistel 25.7.3.

Aan de kerk van Nieuwmunster, aan de pastorij van Jabbeke, aan den kapelaan van Sint-Baselis, aan den heer van Ruddervoorde, aan den proost van Hertsberge, aan de armeninrichting van Sinte-Catharina, aan den proost van O. L. Vrouw, op het huis « Le rouet d'or ».

Aan de kapelanij Hertsberge, in O. L. Vrouwkerk (om wille van het klooster), patroonaatrecht aan de kerk van O. L. Vrouw, aan de abdij van Voormezele, aan de confrerie van Sinte-Barbara in de Sint-Salvatorskerk, om wille van het huis « Sint-Niklaas ».

Aan de Wateringen van Blankenberge voor 507 gemet 2 lijnen 66 roeden 99.1.19.

Lasten ten gevolge van stichtingen : vijf en twintig gezongen en drie gelezen missen.

Herhaling

Inkomsten van onroerende goederen	11.610	15	0
Schuldrenten	—1.846	2	4
	9.764	12	6
Kredietrenten	1.632	5	6
Renten op de Staten Generaal	6	6	0
Renten in Frankrijk	6	13	6
Totaal van de netto-inkomsten	11.408	37	8

Deze staat werd onderteekend en goedgekeurd, den 10 Mei 1782, door Cuylits, vicarius, de Buigne, priorin, Opdenberg, procurator en van de Steene.

INVENTARIS VAN HET ZILVERWERK, VAN DE MEUBELEN EN GOEDEREN VAN HET KARTUIZERINNENCONVENT TE BRUGGE, OPGESTELD DOOR ONDERGETEEKENDE, FRANÇOIS VAN DE STEENE, DAARTOE SPECIAAL GEMACHTIGD DOOR DE HEEREN FISCALE RAADGEVERS IN VLAANDEREN, BIJ OPDRACHT VAN 25 APRIL 1782.

Kerk

Op het hoogaltaar : zes koperen kandelaars, een kruis met Christusbeeld in verguld koper, twee groote koperen kandelaars vóór het altaar. Op het altaar links : een beeld der Heilige Maagd met Jezukindeken, beide versierd met kleine zilveren kroon en schepter, met gouden medaille en ketting. Op het altaar rechts : een Jezukindeken met zilveren kroon en parelsnoer, een zilveren tak vóór het beeld van Sint Bruno, vier kleine koperen kandelaars, acht mooie schilderijen.

Ander zilverwerk der kerk

Een versierde monstrans, in verguld zilver, een kleine ciborie in verguld zilver, een vaatje voor de HH. Oliën, twee kelken met pateen in verguld zilver, een andere niet verguld, twee paar kannetjes met schoteltjes, een doos voor de HH. Hostiën, een groot en een klein wierookvat, drie relikwiekasten in verguld zilver, drie missalen belegd met zilver.

Volgt een lange lijst voorwerpen van mindere waarde.

Kerkornamenten

Een kazuifel in wit gemoireerde stof met gouden borduursel, met verscheidene echte parels afgezet ; een ander kazuifel in wit gemoireerde stof versierd met een zeer mooi miniatuur borduursel ; een derde in zilver gemoireerde stof met borduursel en parelen, een fluweelen kazuifel met gouden borduursel en nog acht anderen van verschillende kleuren, vijf koorkappen, zes kleeren voor houten beelden. Volgt de opsomming van het kerklinnen.

In het klooster

In de keuken : opsomming van al het keukengerief.

In de linnenkamer : opsomming van het linnen.

In het convent : zestien kasten, enkele koffers en drie schilderijen.

In den refter : zestien schilderijen, een beeld der H. Maagd met schepter en kroon in zilver, vijf tafels, zes tinnen mosterdpotten, enkele tinnen lepels en ijzeren vorken, aarden potten met tinnen deksel.

In den kleinen refter : zes schilderijen, een tafel en banken.

In de recreatiezaal : vijf schilderijen, enkele oude kasten en koffers.

In de kapittelzaal : acht schilderijen van Devys met houten omlijsting.

In de eerste infirmerie : negen schilderijen, twee tafels, tien stoelen, twee kasten.

In de tweede infirmerie : elf schilderijen en verschillende meubileeringsvoorwerpen.

In iedere cel : een houten bed, een stroomatras met hoofdkussen, twee wollen lakens en een deken, een bidbank, een koffer, een houten stoel, een « pressoir », een hangkastje.

In het noviciaat : zeven schilderijen en enkele meubileeringsstukken.

Dan volgt de opsomming der meubelen van de andere appartementen.

Kwartier der Paters

In de groote zaal : twee haardijzers, een tafel, achttien stoelen, een zetel, enz.

In de eetzaal : twee haardijzers, een vuurtang, een tafel, een keukenkast, een paar koperen kandelaars, zes stoelen, vier schilderijen, waarvan een Sint Bruno verbeeldt, geschilderd door Van Oost Senior.

In de kamer van Pater Vicarius : een houten bed, een stroomatras met oorkussen, wollen deken en lakens, een tafel, kast, bidbank, stoelen, zeven schilderijen of prenten, een uurwerk, een bibliotheek met talrijke boeken.

Kamer van den Pater Procurator : idem.

Dan volgt de inventaris van de kamer van den dienstknecht, van de stallingen, de brouwerij en de bergplaats.

Aldus opgemaakt en geïnventorieerd in den tijd van vier en tachtig uren, den 25 Mei 1783. (Geteekend) Van de Steene.

Het berucht edict van 17 Maart 1783 door Jozef II uitgevaardigd gaf den genadeslag aan de contemplatieve kloosters[1]. Deze

---

1. Te Brugge werden volgende kloosterlingen verbannen : de Annunciaden, de Capucinessen, de ongeschoeide en geschoeide Carmelietessen, de Kartuizers en de Kartuizerinnen, de Dominicanessen of Jacobinessen, de arme Klaren, de Recolletienen, de Penitenten, de Urbanisten, Bethanië en Sarepta.

plundering was niet rechtstreeks tegen den godsdienst gericht ; zij was het gevolg van de filosofische strekkingen van dien tijd : de katholieke Kerk hervormen en ze van de staatsmacht afhankelijk maken. Jozef II had het eerst op de kloosters gemunt ; hij schafte er enkele af, terwijl de andere onder zijn kontrool gesteld werden. Om zijn doel te bereiken wist hij de ontevredenheid uit te baten welke nopens de misbruiken van de doode hand heerschte.

Aanstonds werden drie beheerders aangesteld om de goederen der afgeschafte kloosterinrichtingen te Brugge te besturen. Het convent der kartuizerinnen, evenals dat van de kartuizers, van de Annunciaden, van Bethanië en van Sarepta werden aan het beheer van Maréchal de Bompré, schepen der stad, toevertrouwd[1]. De taak van den beheerder was de goederen der afgeschafte kloosters te besturen, de inkomsten te innen, de schulden te vereffenen, de gebouwen te verhuren, de kunstvoorwerpen en andere meubelen te verkoopen.

Ter zelfder tijd werd de « Religie-kasse » gesticht. Deze was belast met het bestuur der goederen voortkomende van de afgeschafte communiteiten. Tevens moest zij een budget van den eeredienst en van de weldadigheid opstellen en in de parochiale noodwendigheden, alsook in de nooden van de oud-kloosterlingen voorzien[2].

Den 5 April 1783 werd aan de luitenanten, gouverneurs en kapiteins-generaal der Nederlanden bericht dat zij het raadslid en den procureur-generaal van Vlaanderen, de Maroulx d'Opbracque, tot commissaris aangesteld hadden en hem alle macht verleenden om de inzichten van Zijn Majesteit, met betrekking tot de opheffing van de kloosters, ten uitvoer te brengen. Stipte gehoorzaamheid aan deze bevelen werd geëischt[3].

Hier volgt het kort relaas van dit belangrijk verslag :

Na menig onderhoud met den bisschop van Brugge, besloten de commissaris Maroulx en Maréchal de Bompré tot het benoemen van een econoom of rentmeester voor het kartuizerinnenconvent.

---

1. VAN ZUYLEN, blz. 315.
2. VAN ZUYLEN, blz. 312.
3. R. A. Gent.

Hun keus viel op den heer M. J. Annoot, eersten officiaal in de bureelen van den heer Herregodts, raadsman en ontvanger der Domeinen te Brugge. Na eedaflegging, kenden zij hem een vergoeding toe van 6 fl. daags, op voorwaarde dat de bedienden welke hij noodig achtte te zijnen koste zouden vallen.

Den 29 April daaropvolgend ging commissaris Maroulx d'Opbracque, vergezeld van den beheerder, Maréchal de Bompré, naar het kartuizerinnenklooster om er zijn ambtsplichten te vervullen. Hij deed er een zeer nauwkeurig onderzoek, waaromtrent hij, den 24 Mei 1783, verslag uitbracht bij de gouverneurs-generaal der Nederlanden, Albrecht-Casimir en Maria-Christina.

Denzelfden dag werden de kartuizerzusters met de getroffen beslissing in kennis gesteld. Er werd hun kenbaar gemaakt dat voor de toekomst Zijne Majesteit hun de vrije keuze liet tusschen de een of andere partij welke vermeld stond in het bevel tot suppressie van de kloosters en waarvan hun lezing gegeven en een exemplaar ter hand gesteld werd. Acht dagen werden hun gegund om zich te bedenken.

De « Religie-kasse » moest in de behoeften van de uitgedreven kloosterlingen voorzien. Eer eene communiteit ontbonden werd, moesten de schikkingen dienaangaande voorgelezen worden. De kloosterlingen waren, naar gelang van hun eigen beslissing, over drie categoriën verdeeld : 1° die buiten 't land gingen kregen een « reispenning », zonder recht op verdere tegemoetkomingen ; 2° die tot een andere orde overgingen, of den eigen regel voort onderhoudende, in een andere communiteit huisvesting kregen, ontvingen een pensioen van 210 tot 240 fl. ; 3° die verlangden geseculariseerd te worden kregen een hooger pensioen, 't zij 300 tot 350 gulden. Die deze drie voorstellen niet aanvaardden, mochten zich gaan vestigen, in een of ander afgeschaft klooster dat hun aangeduid werd en waar zij, met de toestemming van het Gouvernement, in communiteit mochten leven, volgens den Regel door den bisschop van het diocees voorgeschreven.

Bovendien kreeg iedereen, bij het uittreden, 120 fl. om zich een behoorlijke kleedij aan te schaffen. De bisschoppen gaven aan de gesupprimeerde zusters den raad zich in een begijnhof te vestigen

en schreven richtlijnen voor aangaande kleedij, brevier en observantie[1].

Voor de leekezusters wordt een pensioen voorzien van 200 fl. per jaar, met een vermeerdering van 30 fl. voor hen die boven de zestig jaar en geseculariseerd zijn.

Aan de novice Catharina Verhegghe werd medegedeeld dat, aangezien zij nog niet geprofest was, zij, luidens art. 8, het convent moest verlaten binnen de vier weken en dat Zijne Majesteit haar als « reispenning » een som van 210 fl. eens voor al toekent.

Daar de priorin der kartuizerinnen voor 't leven verkozen was, wat door de gansche communiteit bevestigd werd, oordeelde men dat, gezien haar ouderdom, zij recht had op 420 fl. pensioen. Bovendien wordt aan de communiteit medegedeeld dat, luidens art. 10, iedereen een behoorlijke seculiere kleedij krijgt en een tegemoetkoming van 100 fl. om in zijn onderhoud te voorzien voor de drie maanden die de eerste uitbetaling van het pensioen vorafgaan.

De lijfrenten, welke sommigen reeds ontvingen of in de toekomst zouden bekomen, werden genomen voor de helft op hun pensioen.

Volgens art. 11, werden de geprofesten, die wenschten van hun geloften ontslagen te worden, aangeraden zich tot hun bisschop te wenden.

Steunend op art. 12 der onderrichtingen eischte de procureur-generaal van den raad van Vlaanderen, na die bekendmakingen, de sleutels der bizonderste meubelen op. Hij nam inlichtingen nopens de sieraden en kunstschatten der kerk, de oorkonden en de voorraden van het convent. Al wat hij noodig oordeelde tot het dagelijksch gebruik van kerk en klooster, gedurende den tijd dat de zusters daar nog zouden verblijven, werd afgezonderd en met den inventaris ervan aan den econoom toevertrouwd. Aan dezen laatste werd opdracht gegeven de bewoners van het huis te onderhouden tot den dag van hun vertrek. Het overige werd verzegeld.

---

1. VAN ZUYLEN, blz. 313 ; LESCOUHIER, *Geschiedenis van het kerkelijk en godsdienstig leven in West-Vlaanderen*, Brugge, 1926, blz. 282. « Nota geformeerd bij den raed en de Procureur Generaal van Vlaenderen in conformeteyte van den 4 article van d'instructie van den vijfden April 1783 aen hem van wegens hunne KK. HH. verleent. » Voor gecollationeerde copie : L. Marouck d'Opbrackel.

Samen met den beheerder, Maréchal de Bompré, stelde de procurator een borderel op van de muntstukken die in het convent voorhanden waren en overhandigde het, tegen kwijtschrift, aan den beheerder[1].

Luidens art. 15, overhandigde de procurator aan Maréchal de Bompré den staat van goederen van het convent, en die opgesteld werd op bevel van Zijne Majesteit, uitgevaardigd den 18 April 1782. Eveneens stelde hij hem ter hand de sleutels, registers, archieven, papieren en documenten die zich in het klooster bevonden. De zusters mochten de boeken, beeldekens, meubelen hunner cel en hun kleederen behouden.

Hij was gelast alle bezwaren die hem zouden kenbaar gemaakt worden aan te teekenen ; geen enkele zuster echter kwam zich daartoe aanbieden. De vicarius eischte nochtans een som van fl. 20.9.0 voortkomende van geringe beneficiën, die hem gewoonlijk bij het hernieuwen der pachten toegekend werden ; de procurator, van zijn kant, eischte de betaling van fl. 12.15.0 als honoraria voor mislezen. Deze geringe sommen werden hun toegestaan daar zij, naar zijn oordeel, in de vergunning van Zijne Majesteit begrepen waren.

---

1. Hier volgt het borderel « van de geldtspeciën in het clooster der Chartreusinnen binnen Brugghe, op den 29 April 1783.

In het vrauwquartier :

Eenen dobbelen en vijf alfve souverainen. Eenenvijftig fransche croonen. Thien geheele ende twee alfve koninginsche croonen. Eenen Ducaton. Drij stucken van seventhien stuyvers en half. Een stuck van neghen stuyvers min een oord. Tweeentwintigh schellynghen. Een stuck van vijf stuyvers. Dertien plaquetten. Vijfthien oorden.

In de pasterie :

Eenen dobbelen en eenen ynckelen louis d'or. Twee dobbele en vijf alfve souverainen. Vier alfve engelsche guyneën. Twee hollandsche ducaeten. Vijf hondert drij en veertingh fransche croonen en alf. Ses ducatons. Acht en twintig quarten van ducatons. Acht coninginsche croonen en alf. Ses schellinghen. Een stuck van vijf stuyvers. Twee plaquetten. Een stuck van thien oorden. Eenen stuyver en alf in oorden. Aldus gemaeckt ende geformeert bij ons onderschreven daete alsboven. Waeren onderteekent : L. Maroucx d'Opbrach ende P. L. Maréchal Chevalier de Bompré.

Den onderschreven verclaert dat alle de geldspecien in dit bovenstaende bordereel aan hem door den raedt procureur generael van Vlaanderen sijn overgetelt ende overghelevert, sullende dese hem dienen voor acquit ende quittantie. Actum den 29 April 1783 ende was onderteekent : P. L. Maréchal Chevalier de Bompré. » R. A. Gent.

De procurator was van meening, naar de hem verstrekte inlichtingen, dat de kerk der kartuizerinnen weinig bezocht werd en dientengevolge het afschaffen der goddelijke diensten aldaar niet de minste opspraak zou verwekken.

Daar de tegenwoordigheid dezer kloosterlingen niet meer noodig was om den beheerder de Bompré in te lichten nopens hun goederen, en hunne wereldlijke kleederen binnen de maand moesten gereed zijn, was hij van meening dat hun vertrekdag op den 1 Juli mocht vastgesteld worden ; degenen echter die het begeerden, mochten vroeger het klooster verlaten, op voorwaarde nochtans dat hun pensioen enkel zou ingaan op den dag dat allen zouden vertrokken zijn[1].

Volgens de Wet moesten de commissarissen een staat opmaken van het personeel der te supprimeeren kloosters en ieder kloosterling moest eigenhandig zijn eigen vragenlijst invullen. Deze behelsde de familienaam, doopnaam, geboorteplaats, ouderdom, professiedatum, alsmede de keus van zijn nieuwen levensstaat. Zij die een rente genoten, moesten het bedrag ervan aanduiden.

Hier volgt de tabel welke commissaris Maroulx deed opstellen[2]:

DE PATERS

Jean Cuylits, vicarius en overste, geboren te Arendonck,

1. Het proces-verbaal van deze diep droevige bijeenkomst werd in dezer voege opgesteld en door beide partijen onderteekend :

« Actum in het clooster van de Chartreusinnen binnen de Stadt Brugghe den 29 April 1783.

Ten voornoemden daeghe hebben wij, raed ende procureur generael van Vlaenderen, als commissaris van de Majesteyt, gecommitteert vanweghen hunne K. K. H. H., ons getransporteert in het voorseyde clooster ende aldaar, achtervolghende onse commissie ende de schriftelycke instructien daertoe relatif, doen vergaederen het gemeente, aen hetwelcke wij vooren ghelesen hebben Sijne Majesteyts edict van daeten 17 Maerte lestleden benevens onse voorseyde commissie, midtsgaeders uyt den naem van Sijne Majesteyt genotificeert, dat sij sijn van den nomber der gemeenten ofte cloosters, die Sijne Majesteyt geresolveert heeft te supprimeren. In teeken der waerheydt hebben wij dese gedresseert ende onderteekent benevens de oversten ende de oudste religieuse van het convent hier vooren vermelt, date als boven. Waeren onderteekent : L. Maroucx d'Opbracle ; Franciscus Cuylits, vicarius en *superior* ; sr. Seraphinne de Buigne, priorinne ; sr. Brunona Adams. »

2. R. A. Gent. Fonds der kloosters van Brugge onder Jozef II.

37 jaar, pr.[1] 16 September 1769, zal als wereldlijk priester gaan wonen bij zijn broeder, handelaar te Antwerpen.

Etienne Opdenberg, procurator, geboren te Brussel, 54 jaar, pr. 15 December 1747, zal als wereldlijk priester gaan wonen bij den proost van Hertsberge te Oostkamp.

DE KOORZUSTERS

Catharina de Buigne, priorin, geboren te Duinkerken, 68 jaar, pr. 25 November 1736, gaat wonen bij haar kozijn, Van de Casteele, te Brugge.

Maria de Saedeleer, sub-priorin, geboren te Aalst, 36 jaar, pr. 13 Juni 1769, gaat wonen bij den pastoor van Sint-Salvators, Van Coquelaere.

Maria Adams, novicenmeesteres, geboren te Wacken (kastelenij Kortrijk), 54 jaar, pr. 20 Oktober 1748, gaat wonen te Brugge bij de jufvrouwen Aldervin.

Anna Enaeps, geboren te Antwerpen, 49 jaar, pr. 21 November 1753, gaat wonen bij haar vader te Antwerpen.

Maria van Beirendonck, celleraria, geboren te Antwerpen, 47 jaar, pr. 3 April 1756, gaat wonen bij haar vader te Antwerpen.

Barbara van Hoove, geboren te Winoksbergen, 47 jaar, pr. 15 Augustus 1759, gaat wonen bij den apotheker Cordier te Brugge.

Christina von Schauroth, geboren te Wittenberg (Duitschland), 45 jaar, pr. 2 Juni 1765. Vroeger had zij van H. M. een lijfrente van 70 fl. genoten, die thans door den keizer afgeschaft werd. Zij zal wonen in het klein Begijnhof te Brussel.

Elisabeth Brynaert, geboren te Erfelinge (Henegouwen) 33 jaar, pr. 15 Novemder 1767, gaat wonen bij den pastoor de Zitter van het Begijnhof te Brugge.

Eugenie Hennebuise, geboren te Doornik, 41 jaar, pr. 24 Maart 1771, had vanwege kanunnik van Beirenbrouck van Sint-Donaas een lijfrente van 8 fl. Zij gaat wonen bij jufvrouw van Houtte te Brugge.

Maria Duvivier, geboren te Brugge, 36 jaar, pr. 8 Decem-

1. pr. duidt den datum der professie aan.

ber 1772, zal wonen in het Begijnhof te Brugge, bij jufvrouw Stoffens.

Josine Bogaert, geboren te Aalst, 32 jaar, pr. 16 December 1777, heeft van haar broeder een lijfrente van 15 fl. Zij gaat wonen in het klein Begijnhof te Gent, bij jufvrouw Michiels.

Petronella van Boterdael, geboren te Leerbeke (Brabant), 32 jaar, pr. 26 Mei 1779, zal wonen bij haar kozijn Boterdael, onderwijzer te Brugge.

Maria Jordens, geboren te Antwerpen, 40 jaar, pr. 13 Juni 1769, gaat wonen in het Begijnhof te Brugge, waar zij drie huizen bezit.

Joanna Baeteman, geboren te Duinkerken, 39 jaar, pr. 18 Januari 1767, geniet een lijfrente van 12 pond, 10 stuivers, Fransche munt, van zekeren Van de Vivere uit Duinkerken. Daar zij zwakzinnig was, werd haar verblijfplaats nog niet vastgesteld.

DE LEEKEZUSTERS EN DONATIENEN

Barbara Vercamere, geboren te Koolskamp, 75 jaar, pr. 1 Augustus 1734, gaat wonen bij haar neef, den apotheker Roels te Brugge.

Maria-Jozef Loir, geboren te Jurbeke-bij-Bergen, 69 jaar, pr. 29 September 1734, gaat wonen bij haar zuster te Brugge.

Anna-Maria van de Heere, geboren te Tielt, 56 jaar, pr. 8 September 1750, gaat wonen bij Ambrosius Seys te Brugge.

Anna-Maria van der Burgh, geboren te Westkapelle, 56 jaar, pr. 31 December 1752, gaat wonen in het Begijnhof te Brugge, bij jufvrouw van Severen.

Joanna Baert, geboren te Isegem (kastelenij Kortrijk), 54 jaar, pr. 29 September 1755, gaat wonen bij haar schoonbroeder, Charles Demeulemeester te Brugge.

Maria Vromant geboren te Lendelede (diocees Doornik), 41 jaar, pr. 17 Juli 1765, gaat wonen bij de zuster van zuster Loir te Brugge.

Maria Strubbe geboren te Aartrijcke, 73 jaar, pr. Februari 1764, heeft een rente van 15 fl. van de provincie Vlaanderen ; zij gaat wonen bij haar broeder Sebastiaan te Brugge.

Anna Hillewaert, geboren te Varssenare, 29 jaar, pr. 10 Augustus 1774, gaat wonen bij haar broeder te Sint-Andries-bij-Brugge.

Catharina Verhegghe, geboren te Hansbeke, novice.

Maria-Joanna Millecamps, geboren te Rollegem, 48 jaar, pr. 15 Augustus 1762, gaat wonen bij haar tante te Kortrijk.

Wij laten opmerken dat alle zusters kartuizerinnen terug in de wereld gingen, wat voor de andere uitgedreven kloosters het geval niet was. Dit kwam wellicht doordat, volgens den kerkelijken regel, de kartuizers en kartuizerinnen in geen andere orde mochten treden.

Nauwelijks was de staat van goederen der kloosterlingen opgemaakt, of er werden bezwaren geopperd. De eerste klacht ging uit van Pater Vicarius Cuylits die niet als overste geclasseerd zijnde, ook de rente of het pensioen aan dien graad toegekend niet kon genieten. Hij liet gelden dat hij, in hoedanigheid van vicarius, op gelijken voet met de priorin diende gesteld, 1° volgens de statuten van de Orde, kap. 23 ; 2° volgens de jaarlijksche ordonnantiën met betrekking tot de regeltucht ; 3° volgens de ordonnantie van het Kapittel van het jaar 1684[1].

Daaruit besloot hij dat de vicarius dezelfde jurisdictie heeft als de priorin, niet alleen over de kloosterzusters, maar zelfs over de kloosterlingen die tot het huis behooren en die hem allen, zonder onderscheid, dezelfde gehoorzaamheid verschuldigd zijn. Daar de vicarius rechtstreeks van het algemeen kapittel afhangt, bekleedt hij denzelfden rang als de priorin. Derhalve verhoopt hij op gelijken voet beschouwd en behandeld te worden. Hij verzoekt commissaris Maroulx erom, in zijn verslag aan Zijne Majesteit, er te willen op aandringen hem dezelfde rente als deze der priorin van zijn Orde, te willen toekennen. Hij teekent : Franciscus Cuylits, vicarius en *superior* der kartuizerinnen.

De commissaris gaf geen gevolg aan zijn vraag en verklaarde de eischen van den vicarius ongegrond : 1° omdat in onderhavig geval twee oversten aan de leiding van het klooster zouden staan ; 2° omdat hij enkel den titel draagt van vicarius, die in alle kartuizerkloosters slechts den tweeden rang beteekent ; 3° omdat

1. Deze ordonnantie luidt als volgt : « Cum apud nos virginum Deo sacratarum regimen inter praecipuas ordinis partes numeratur, ad quod ideo ab antiquis ex prioribus ordinis assumebantur uno aliquando ex visitatoribus, qui earum monasteriis praeessent, statuimus et ordinamus ut vicarii monialium sedem et locum habeant inter priores juxta suae praelationis antiquitatem. » Tekst door den vicarius Cuylits zelf aangehaald.

hij kan afgesteld worden. Hij geeft toe dat hij het proces-verbaal der suppressie door den vicarius liet onderteekenen, wat enkel door de overste en de oudste zuster moest gedaan worden, doch dat hij op dat oogenblik diens hoedanigheid nog niet had kunnen onderzoeken.

Wij weten niet welke beslissing naderhand getroffen werd.

Zuster Barbara Vercamere, de eenige leekezuster van dien tijd, beklaagt zich over het bedrag van het haar toegekend pensioen. In zijn verslag had de commissaris doen uitschijnen dat bij de kartuizerinnen drie soorten kloosterlingen waren : koorzusters, leekezusters en donatienen. Deze laatsten verrichten het huiswerk en kunnen aan de leekezusters van andere orden vergeleken worden. Hij stelt vast dat bij de kartuizerinnen de leekezusters een afzonderlijke klas uitmaken, door hun kleedij en om de hun opgelegde verplichtingen ; zij zingen het officie in het koor, wat door de donatienen en leekezusters van andere orden niet gedaan wordt. Om die redenen acht hij het billijk aan zuster Vercamere een gemiddeld pensioen tusschen dit der koorzusters en donatienen toe te kennen.

Zuster Vercamere liet gelden dat «vijf en seventigh jaeren oudt, geprofeste chartreusinne conversinne zij niet en kan gecenseert worden als leeke suster, bij middel dat zij heeft moeten observeeren de officien nacht choor gelick de choristen, aen 't gonne de leeke susters niet verbonden waren, oorsacke waerom zij verhoope profiteeren het pensioen als choriste van K. K. en Apostolische Majesteyt aangestelt[1] ».

Men moet gelooven dat zuster Vercamere voldoening bekwam, want onder aan den brief dien zij tot den commissaris richtte, staat volgende, door een andere hand geschreven nota te lezen : « den inventaris te corrigeeren ».

Catharina Verhegghe, welke men had doen doorgaan als novice, had bij de afschaffing, het kloosterkleed nog niet ontvangen. Daar zij nog maar postulante was, kon zij op niets aanspraak maken. Nochtans werd haar dezelfde vergelding als de andere novicen toegekend.

De commissaris stelde ook vast dat Joanna Baeteman zwakzinnig en sedert zeven jaar opgesloten was. Zulks wordt door den

1. R. A. Gent.

geneesheer, alsmede door de priorin en de andere kloosterlingen bevestigd. Hij oordeelt het geraadzaam haar uitbesteding in een of ander klooster, namelijk te Tielt, Diksmuide of Poperinge, bij den beheerder, Maréchal de Bompré, aan te bevelen en haar een behoorlijke kleedij te bezorgen. Zij werd geplaatst bij de Penitenten te Diksmuide.

Zuster Angela Jordens was sedert twaalf jaar met lamheid geslagen en bedlegerig. Volgens het getuigschrift van den geneesheer, had zij de hulp van twee personen noodig ; dit werd eveneens door de priorin en de andere zusters bevestigd. De commissaris ging haar in haar cel bezoeken en trof ze aan in een erbarmlijken toestand. In zijn verslag verzoekt hij HH. KK. Hoogheden haar een grooter pensioen dan de anderen toe te kennen, naar verhouding met de hulp en den bijstand welke zij behoefde en die zij in het klooster mocht genieten. Op haar aanvraag, werd zuster Jordens naar het Begijnhof van Brugge overgebracht.

Den 1 en 14 Juli 1783 vroeg de Raad van Vlaanderen aan het Comité van de « Religiekas » en aan den beheerder der kartuizerinnen hem de overeenkomst te laten kennen welke afgesloten werd met de begijnzuster die Angela Jordens opgenomen had, alsook het beloop van de onderhoudskosten in andere gestichten en de redenen waarom zij haar verzorging aldaar geweigerd had. Hij was van oordeel dat een vergoeding van 700 fl. niet aanneembaar was en stelde voor haar te laten overbrengen bij de Penitenten te Tielt, waar de prijs enkel 210 fl. per jaar bedroeg.

Den 20 Juli 1783 laat de algemeene beheerder, Maréchal de Bompré, aan den Raad van Vlaanderen den moeilijken toestand kennen waarin hij zich bevindt. Op het rekwest dat Angela Jordens tot HH. KK. Hoogheden richtte, weet hij geen advies uit te brengen. Hij beschouwt deze zuster als een zeer verstandig en ontwikkeld persoon en zeker bij machte, moest zij gezond zijn, zich zelf te redden. « Zij had haar naar het Begijnhof laten overbrengen, met de hoop », zoo verklaarde hij, « dat Uwe Hoogheden, om wille van haar gebrekkelijkheid, met haar zouden medelijden gehad hebben. » Zij vreesde ervoor in een klooster niet te kunnen verpleegd worden zooals het behoorde, daar zij zich dagelijks moest bedienen van een nieuw apparaat om zich van haar bed op te tillen. De priorin had dit apparaat, dat 180 fl. Brabantsche

munt kostte, vóór de afschaffing van het klooster aangekocht, doch nog niet betaald. Zes man waren noodig om zuster Jordens naar het Begijnhof over te brengen en nog ging dit niet zonder moeite. Tot een overeenkomst met de begijnen om haar in pensioen op te nemen, kon men niet komen ; geen enkele wilde den last ervan op zich nemen. Maréchal de Bompré voegde eraan toe dat hij zich tot alle kloosters gewend had, maar dat allen weigerden haar te aanvaarden, onder voorwendsel dat het hun aan plaats ontbrak, alsook aan personeel om de zieke te verzorgen. Verhuizen buiten de stad was voor haar onmogelijk.

Maréchal de Bompré wist met het geval geen raad en vroeg om verdere instructies. Zuster Jordens, die op het Begijnhof een huis had betrokken met twee conversen die haar verzorgden, werd voorgeslagen te verhuizen naar de abdij Spermalie of naar de arme meisjesschool ; maar ze hield vol dat zij in een klooster niet de passende verpleging kon vinden. Tegen haar wil in[1] werd, den 3 Augustus 1783, beslist dat zij in de abdij Spermalie zou opgenomen worden, tegen een jaarlijksch pensioen van 480 g. Of deze beslissing werd uitgevoerd is onzeker. Zooals wij verder aanstippen, ging zuster Jordens naar Antwerpen wonen waar zij overleed.

Evenals de kartuizers, konden de kartuizerinnen er zich moeilijk toe besluiten hun convent te verlaten. Zij wenschten er te blijven tot na de octaaf van het H. Sacrament. Den 12 Juni liet de vertegenwoordiger van het gouvernement hun weten dat hij volksopstootjes vreesde. De exode had plaats den 4 Juli 1783[2] ; den 11 Juli daaropvolgend werd hun mobilair openbaar verkocht ; de opbrengst ervan bedroeg 5493.119[3].

De beheerder, Maréchal de Bompré, liet een plan opstellen van de gebouwen die kort daarna door het gouvernement ten voordeele van de « Religiekas » moesten verkocht worden om tot militaire bakkerij te dienen. Den 30 Juli werd in die gebouwen, onder toezicht van luitenant-ingenieur de Moor, een oven geplaatst om er het brood door middel van steenkool te bakken[4].

---

1. Zie in bijvoegsel nr XX den brief van zuster Jordens aan de Religiekas.
2. R. A. Br., nr 29.
3. R. A. Br., nrs 25 en 30.
4. VAN ZUYLEN, blz. 320.

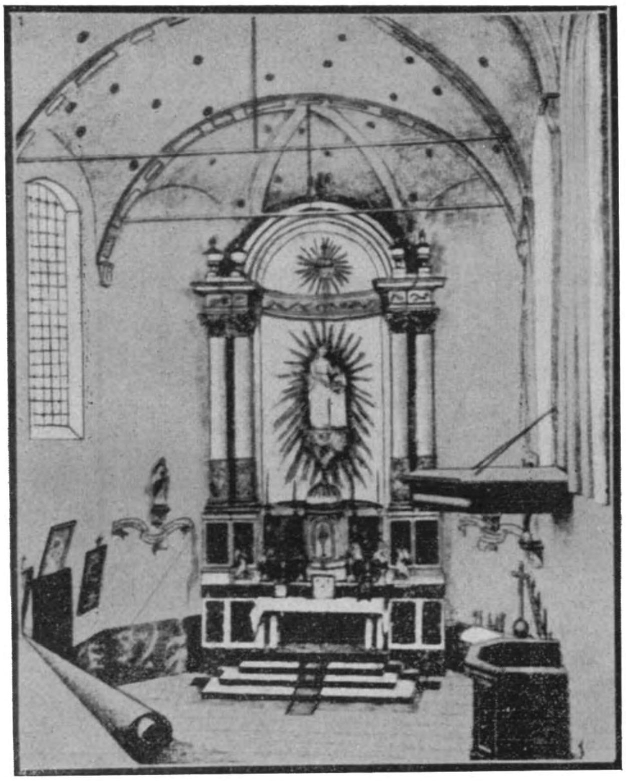

Afb. 27. - Het oud Sanctuarium.

Afb. 28. — De huidige kerk.

Den 29 Mei 1783 schreef Maréchal aan de belanghebbenden dat de oven die in de kamer van Pater Vicarius was ingericht een brandgevaar meebracht voor de huizen van het convent, die hierom, bij eventueelen verkoop, slechts twee derden der reëele waarde zouden opbrengen. Derhalve gaf kolonel de Brou aan den bevoorradingsofficier bevel den oven te verkoopen.

Kanunnik Gilles, « fabricarius » van Sint-Donaas, deed den aankoop van twee houten altaren voortkomende van de kartuizerinnenkerk ; bisschop Brénard verbood ze te plaatsen[1].

De plattegrond, waarvan hierboven spraak, geeft een idee van de belangrijkheid van het klooster, alsmede van de hoofdgedachte, welke de priorin Anchemant, bij het inrichten van haar klooster, bezielde. Het was niet een « eremus » zooals dit van Sint-Anna-in-de-Woestijn te Sint-Andries, maar toch, ofschoon in het midden der stad gelegen, echt Carthusiaansch. Het was van de buitenwereld volkomen afgezonderd. De omgevende woonhuizen, langs de Ouden Burgstraat, die tot het klooster behoorden en slechts aan vertrouwde personen verhuurd werden, waarborgden de veiligheid en de rust onzer zusters. De twee « beslotene straetkens » met hun gesloten poort[2], de Dyver met zijn stille wateren, hielden het convent buiten het stadsrumoer. Bij het binnengaan langs de Ouden Burgstraat, trof men rechts het « portiershuis » aan ; men bevond zich voor een lange en breede gang, die naar de stallingen, bergplaats, molen en brouwerij, alsmede naar de kamer en het bureel van den procurator en verder nog naar de gastkamer leidde.

Het kwartier der paters kwam insgelijks uit op deze gang. Op het uiteinde ervan kwam men aan het slot en een ander « portiershuis ». Twee « Bight Huysen » waren derwijze ingericht dat de biechtvader en de biechtelinge in hun respectief kwartier konden blijven[3]. Enkel de kapel zag uit op de straat om ze voor het publiek toegankelijk te maken.

De kapel bevatte drie deelen : het Sanctuarium, de plaats voor

---

1. Archief van het bisdom (inconsulto Episcopo).
2. Het trapje dat uitkomt op den Dyver, aan het uiteinde dezer « besloten straetkens », is nog een overblijfsel van het bloeitijdperk, toen allerhande met koopwaren geladen schepen daar aanlegden.
3. Zie het grondplan van het klooster in het bijvoegsel nr XXVII.

de geloovigen met uitgang op de Kartuizerinnenstraat en op den achtergrond het zusterkoor, drie trappen hooger dan den kerkvloer. Het gewelf van het zusterkoor draagt nog volgend opschrift : S. Bruno, S. Hugo, B. Beatrix[1].

Een houten afsluiting scheidde het koor der zusters van het ander gedeelte. Te dien tijde was het in de kartuizerorde de algemeene regel de kloosterlingen te scheiden van het Sanctuarium door middel van een afsluiting die zelden geopend werd[2].

De kapel, een deel van het slot, de binnenplaats deerlijk gehavend en verminkt, de arduinen wenteltrap met zijn mooi gewelf, zijn de eenige overblijfselen van dit prachtig convent[3].

Het was in dit heilig oord, in die atmosfeer van rustige eenzaamheid en afzondering dat, twee eeuwen lang, onze monialen leefden in beschouwing en boetedoening.

---

1. Gelukzalige Beatrix d'Ornacieu.

In 1920 toen de crypte als herinneringsmonument aan de gesneuvelden van den oorlog 1914-1918 herbouwd werd, heeft men het koor een meter verhoogd ; men bereikt het langs een wit marmeren trap. De altaarzuilen moesten verkort worden ; het groote beeld van Sint Anna en de H. Maagd werd verplaatst en rust thans op een modern voetstuk in 't zicht der kerkramen. De twee engelen van het altaar worden thans in de sacristij bewaard ; de twee beelden, die zich rechts en links van het altaar bevonden, zijn verdwenen. Rond ditzelfde tijdstip werd de thans nog bestaande preekstoel geplaatst. Hij komt uit de Sint-Laurentiuskerk van Antwerpen. Het praalgraf staande beneden de kerk, daar waar de ingangsdeur der zusters was, komt van de Sint-Donaaskerk. Het draagt geen opschrift en zijn eerste bestemming is ons onbekend.

2. In de kartuizerkloosters hadden de mannen alleen toegang tot de tribune aan het uiteinde der kerk. Daarentegen was de Sint-Annakapel voor het publiek toegankelijk.

3. Heden ten dage ziet men nog de oude puntgevels der huizen die tot de kartuizerinnen behoorden, van de Kartuizerinnenstraat af tot aan de poort van het « Gilde der Ambachten » (vroegere ingang van het convent). Het laatste huis is modern herbouwd. De anderen twee hebben nog, zooals weleer, een trap die op het voetpad uitkomt (zie kaart). Het zijn de huizen die in de Oudenburgstraat nog bestaan onder nr 13, 15, 17. De drie oude woningen vindt men terug tusschen den ingang van het « Gilde der Ambachten » en het « besloten straatken » (huidige steeg die loopt langsheen het huis van mevrouw de Halleux).

De kapel, de eerste twee huizen van het klooster, in Oudenburg (kant der Kartuizerinnenstraat) worden thans benuttigd door den Militairen Kring. Een deel van het klooster, de binnenkoer, een deel van het gebouw aan het uiteinde der Kartuizerinnenstraat, tot aan het « Beslotene straetken », langsheen den Dyver, zijn eigendom geworden der Burgerlijke Hospiezen. Het middengedeelte tot aan den Dyver is het huidige « Gilde der Ambachten ». Daarnevens staan drie privaatwoningen tot aan het tweede « Beslotene straetken ».

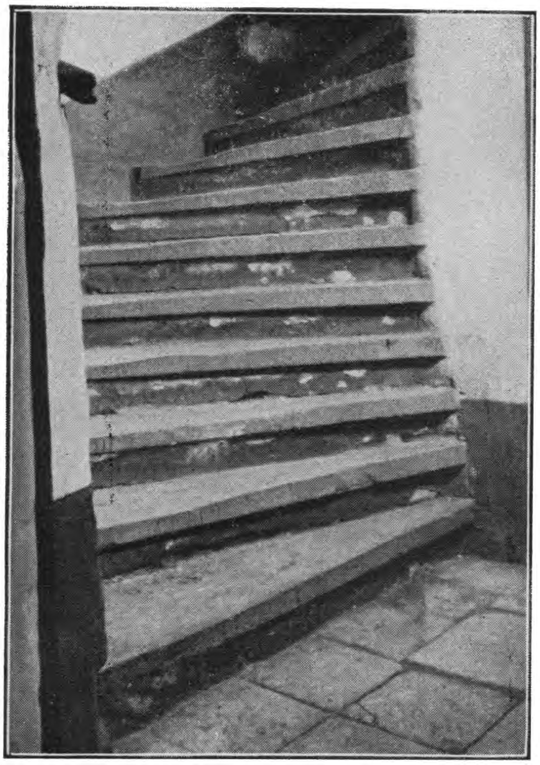

Afb. 29. De arduinen wenteltrap.

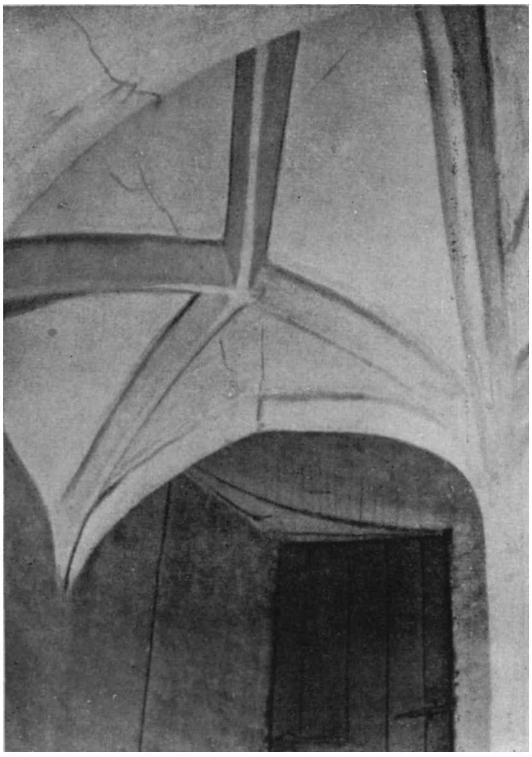

Afb 30. — Het gewelf van de trap.

onze Brugsche kartuizerinnen kwamen ook in deze lijst voor.

De goedkeuring der Staten bleef niet uit : den 30 April gaven ze den bisschop de toelating om het Sint-Annaconvent herin te richten. Kanunnik de Beerenbrouck werd met deze taak belast [1]. Het was een zware taak. De kloostergebouwen stonden vervallen en de zusters beschikten niet over het noodige om de herstellingswerken aan te vangen. Bij de Nationale Regeering werd gevraagd ten minste de daken te vernieuwen : zoo toch zou kunnen gered worden wat nog te redden viel.

Den 16 Augustus 1790 dienden de zusters eene suppliek bij den bisschop in om de herinrichting van het klooster te bekomen. Het stuk was onderteekend door Brunona Adams, Eugenia Hennebuise, Ursula Duvivier, Serafina Bogaert en Constantia Vercamer. In de suppliek werden bovendien zekere wijzigingen gevraagd aan de statuten : niet langer afhankelijk te zijn van de ordesoversten maar onder bisschoppelijke jurisdictie te staan ; de priorin « ad vitam » te vervangen door een overste om de drie jaar te verkiezen ; de donatienen die slechts tijdelijke geloften deden af te schaffen en enkel leekezusters met eeuwige geloften te aanvaarden [2]. De bisschop oordeelde dat soortgelijke veranderingen buiten zijn macht vielen en slechts met pauselijke vergunning konden ingevoerd.

Dit was echter geen reden om de herinrichting van de communiteit te verdagen. Den 30 November 1790 gaf de bisschop bevel onverwijld het klooster te betrekken [3]. De pastoor van Sint-Salvators, E. H. Coquelare werd met de geestelijke zorg der communiteit belast. Den 6 December konden tien zusters in het oud Sint-Anna het kartuizerleven hervatten, namelijk : Maria de Sadeleer, Maria Adams, Maria Hinnebuyze, Maria Duvivier, Theresia Vercamere, koorzusters en Maria Loir, Joanna Baert, Anna Hillewaert, Maria Fromans en Bernardine Millecamp, leekezusters. Drie andere bleven, om gezondheidsredenen, bij bizonderen inwonen.

Zeven jaren hadden de zusters in ballingschap geleefd en de

---

1. VAN ZUYLEN, blz. 320.
2. Archief van het bisdom. Acta f° 157.
3. Archief van het bisdom. Acta f° 9 en 21, « Indilate se redintegrent in suo monasterio ».

HERSTELLING (1790)
EN DEFINITIEVE SUPPRESSIE (1796)

De hatelijke maatregelen tegen de contemplatieve kloosters waren slechts een begin van de « hervormingen » waardoor de ongelukkige keizer-koster een nieuwe en, naar zijn oordeel, betere orde zou inrichten.

« L'appétit vient en mangeant », zegt het spreekwoord, en de « hervormingsdecreten » volgden elkander op in een versnellend tempo. Het kan wel, zooals Pirenne zegt, dat de suppressie der contemplatieve kloosters het volk tamelijk onverschillig liet, maar het was in elk geval niet omdat het Belgisch volk de laïciseerende principen van den keizer was toegedaan. Naar gelang de Weensche filosoof onze nationale en godsdienstige vrijheid meer en meer aan banden legde stijfde het verzet, om ten slotte uit te groeien tot een algemeenen weerstand en revolutie. 't Is de Brabantsche Omwenteling. Het eerste werk van de Nationale Regeering was om de hatelijke keizerlijke besluiten in te trekken : de opgeheven kloosters mochten van dezen omkeer hun herstelling verwachten.

Op hun bijeenkomst van 19 Januari 1790 besloten de Staten van Vlaanderen een verzoekschrift te richten tot de bisschoppen van Gent en Brugge om de herstelling der afgeschafte kloosters te vragen. Te Brugge werd dadelijk een Comité of Jointe samengesteld die deze zaak zou behartigen[1]. Een eerste bijeenkomst werd gehouden in 't bisschoppelijk paleis, den 26 Februari. Een tweede werd belegd op 1 Maart, waarop de beheerders der goederen van de gesupprimeerde kloosters werden uitgenoodigd. de Bompré bracht op deze vergadering een verslag uit over zijn beheer. Er werd beslist het noodige te doen om zekere kloosters te herstellen :

---

1. De leden waren de Schietere de Caprycke, burgemeester der stad, de pensionnaris Pol van de Walle, gewezen schepen, Coppieters de la Bramerie, schepen, aartsdiaken De Gryse, kanunnik Beerenbrouck en de advocaten Ysenbaert en van Parys.

dood had de rangen erg gedund[1]. Het geliefd Sint-Annaklooster, waar ze weleer gelukkige tijden hadden beleefd, stond gehavend en geplunderd: eigendommen en bezittingen bleven in beslag genomen zoodat zelfs het noodige ontbrak ; de tijden waren zwaar en onrustig... en toch zal hèt niet zonder ontroering en blijdschap zijn geweest dat de teruggekeerde zusters op den drempel van hun geliefd klooster neerknielden om den psalm aan te stemmen : *In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati.*

Bij het hoofdbestuur te Brussel, waar men in deze benarde tijden wel aan meer schokkende gebeurtenissen de aandacht mocht wijden, werd het herstel van het kartuizerinnenklooster als een soort staatsgreep beschouwd en vroeg men dadelijk een relaas over het gebeurde aan Maréchal de Bompré. Zijn verslag dateert van 30 Januari 1791 en bevat ongeveer het volgende. Hij had de sleutels van het klooster overhandigd aan kanunnik Herrebout die van plan was er een armenschool in te richten. Later (8 Maart 1790) had de bisschop bevel gegeven de vier huizen aan de Ouden Burgstraat, die onbewoond stonden en vervallen, te herstellen. De beheerder de Bompré had te zijner ontlasting een schriftelijk bevel gevraagd, wat door den bisschop geweigerd werd, zoodat van de herstelling aanvankelijk niets in huis kwam. Wat later werden deze huizen, samen met de kloostergebouwen, in staat gesteld door kanunnik de Beerenbrouck.

De geestelijke « Jointe » had zich het beheer dezer huizen aangetrokken : ze werden verhuurd, maar de Bompré wist niets, noch van huurders noch van huurprijs. Sedert 31 Juli 1790 was de huisbewaarder van het convent uit zijn ambt ontheven en vervangen door drie leekezusters. Thans waren vijf koorzusters en vijf leekezusters in het convent terug waar zij als slotzusters leefden. Op den dag van hun terugkomst (6 December 1790) had de bisschop een plechtige hoogmis doen zingen. Denzelfden dag waren kanunniken de Beerenbrouck en Caytan, leden van de Jointe, den

1. Pater Cuylits, vicarius, te Antwerpen (26 Maart 1788) ; pater Opdenberg, procurator, te Brugge ; de zusters van Beirendonck, te Antwerpen ; van de Heere, van den Borght, Strubbe, van Hove, te Brugge ; Schauroth, te Brussel ; Baeteman en van Boterdael. Na een kort verblijf te Brugge, overleed priorin de Buigne in de Kartuize te Gosnay, van waar de eerste zusters van Sint-Anna, vier en halve eeuw geleden, gekomen waren.

beheerder de Bompré komen bezoeken om hem kennis te geven van het gebeurde en te vragen dat de zusters terug in het bezit zouden gesteld worden van hun goederen en papieren. de Bompré was op dat verzoek niet ingegaan, zeggende dat hij de geestelijke Jointe voor onbevoegd aanzag. Zooals men zich eraan kan verwachten eindigt het verslag op een loyauteitsverklaring : « dat de beheerder enkel van Zijne Majesteit onderrichtingen en bevelen heeft te ontvangen ».

Laten wij er dit te zijner eer aan toevoegen : Maréchal de Bompré schijnt wel een nauwgezet en zorgvuldig beheerder te zijn geweest. Dat bewijst het omvangrijk en goed bijgehouden archief dat hij ons naliet [1].

In 1791 werd te Brussel beslist geen pensioenen meer uit te betalen aan de zusters die, spijts de suppressie, zich opnieuw in communiteit hadden vereenigd. Deze maatregel was niet te rechtvaardigen, daar het staatsbestuur het pensioen had beloofd in ruil voor de ontnomen kloostergoederen, en deze goederen aan de heringerichte kloosters niet werden teruggeschonken [2].

---

1. Alle documenten nopens het beheer van Maréchal de Bompré zijn bewaard gebleven in de R. A. Brussel, Religiekasse, nr 8161.

Onder de belangrijkste is de bundel van de openbare verhuring der eigendommen. De aankondiging ervan en de huurvoorwaarden beslaan acht groote gedrukte bladzijden. De titel is : « Conditiën op welke M'heer Paul Louis Maréchal, Chevalier de Bompré als administrateur ende ontvanger van alle de goederen der gewezen klooster der Chartruizinnen binnen Brugge, op agregatie van de doorluchtige Heeren van den Raede van het Gouvernement binnen Brussel, alhier publiekelijk te pagten presenteert de navolgende goederen ». Volgt de lijst van al de goederen met aanduiding van den vroegeren huurprijs en van dezen der nieuwe aanbesteding die ver den eersten overtrof. De vervaldag der pachten was vastgesteld op 30 November, feest van Sint Andreas. De goederen schijnen met buitengewone zorg en nauwgezetheid beheerd te zijn geweest. Een voorbeeld : Op den binnenkoer stond een notelaar, die aan 't verkwijnen was. Een deskundige werd ontboden ; deze schatte den boom op 15 gulden. Zekere Jan Madou bood zich aan als kooper. Hiervan door Maréchal onderricht, liet de gouverneur generaal der Nederlanden weten dat dit aanbod ook aan anderen moest gedaan om een opbod te verwekken. Er waren echter geen liefhebbers en den 8 Maart 1787 kende het Rekenhof dien boom toe aan den heer Madou.

2. R. A. Brussel, Inventarissen. Allerhande ; Brugge, Beheer van het goed der kartuizerinnen, nr 185.

Bij akte van 19 Maart 1792 huurde baron de Peelaert de Steldershove, wonende op 't kasteel van 't Foreyst, een stuk grond palende aan zijn domein en behoorende tot het afgeschafte kartuizerinnenklooster.

Meer nog : de niet teruggekeerde zusters werden in dezen strafmaatregel begrepen. Zoo voor de communiteit van Sint-Anna, vinden wij drie zusters die, om gezondheidsredenen niet terugkeerden en toch met het stopzetten van ondersteuning werden bedreigd. Het waren de zusters Schauroth en Brynaert te Brussel en zuster Jordaens. Deze laatste, die zeer ellendig gesteld was, had, na veel tobbens, een onderkomen gevonden bij een zekeren Verlinden, kantenkoopman bij de Sint-Joriskerk te Antwerpen. Alle drie zonden rekwesten naar het staatsbestuur en de « Caisse de Religion » en bekwamen zekere tegemoetkomingen. De toon der rekwesten van zuster Jordaens [2] klinkt ietwat zonderling : zij gaat zoover haar medezusters die het klooster herstelden, te beschuldigen van opstand tegen de bevelen zijner Keizerlijke Majesteit. Dat zijzelf niet naar Sint-Anna was teruggekeerd, gebeurde zeker niet uit eerbied voor de keizerlijke bevelen, zooals hier werd voorgesteld. Laten wij echter niet te onbarmhartig zijn in de beoordeeling van dit geval Jordaens : de ellendige physieke toestand van de zuster had zeker zijn weerslag op het gemoed van de arme zieke en 't is niet geheel duidelijk wie van de twee, de zuster of haar hospes de kantenkoopman, in deze rekwesten aan het woord komt. De zieke kon niet schrijven, en wie weet of ze den inhoud kende van de rekwesten die ze met onvaste hand onderteekende. Het laatste rekwest is zelfs niet meer door haar, maar door Verlinden zelf onderteekend. Bedreigingen als deze dat, bij een stopzetten van uitbetaling, de hospes haar de deur zal wijzen, laten vermoeden uit welken hoek deze brieven herkomstig zijn.

De overige tien zusters die in Sint-Anna waren teruggekeerd kregen geen pensioen meer. Te Brussel oordeelde men dat zij terug in bezit van hun goederen gekomen waren, daar zij het klooster zelf en de vijf aanpalende woonhuizen in gebruik hadden genomen : maar dit alles was slechts een gedeelte van hun vroeger bezit en de « Caisse de Religion » bleef onverstoord de inkomsten van al het overige innen. De pacht van de vijf woonhuizen — 7080 guldens — was voor de herstelling van het kloostercomplex gebruikt

1. Rekwesten van zuster Jordaens aan Hunne Koninklijke Hoogheden Maria-Christina, aartshertogin van Oostenrijk, en Albert-Casimir, hertog van Saksen-Teschen, in R. A. Brussel, Religiekasse nr 1190.

en nog was deze herstelling ver van volledig. En nu moest in het dagelijksch onderhoud voorzien worden. Men leefde in de uiterste armoede. Wel was daar de groote weldoener, kanunnik de Beerenbrouck, die zijn beurs openhield en gaf zonder tellen, maar men kon hem toch niet voor alles aanspreken. De zusters waren nog altijd de overtuiging toegedaan dat zij per slot van rekening hun pensioen zouden krijgen — het achterstallige beliep tot 2556 guldens — ofwel dat zij hun eigendommen zouden terugkrijgen. Zoo maakten zij schuld en na korten tijd stonden zij 400 Pond Groot ten achter.

Zoo kon het niet voortgaan. De overste de Sadeleer gelastte advocaat Dotrenge van Brussel, uit haar naam een verzoekschrift aan den keizer te richten om de communiteit als wettiglijk erkend en hersteld te krijgen in de vroegere bezittingen. De suppliek is gedateerd van 31 Oktober 1791[1]. Kanunniken de Graeve en de Beerenbrouck werkten in denzelfden zin, de eerste bij de Staten van Vlaanderen[2], de tweede bij M. d'Aguillar, raadsheer van financiën te Brussel[3]. De Staten van Vlaanderen, waarbij zich nu ook het Brugsche Magistraat had aangesloten, kwamen tusschen bij de « Caisse de Religion » ten voordeele van onze zusters. Het advies van raadsheer d'Aguillar was niet minder gunstig : het stopzetten van pensioenbetaling aan de herstelde communiteiten kan men aanvaarden, wanneer de communiteit haar vroegere bezittingen terugbekomt ; maar dit was niet het geval met de Brugsche kartuizerinnen. Daar de « Caisse de Religion » voorts van deze goederen profiteert, is het maar billijk dat deze instelling de zusters ondersteunt. En daar de inkomsten dezer afgenomen goederen ver het bedrag der pensioenen overschrijdt, is er geen reden om ook het achterstallige niet uit te keeren.

Het pleit werd gewonnen. Den 18 Januari 1792 kreeg Maréchal de Bompré bevel de achterstallige pensioenen volledig uit te keeren en de betalingen voort te zetten aan het prorata dat bij de afschaffing werd vastgesteld. Wat de zusters als huurprijs van de

---

1. Zie het rekwest van advocaat Dotrenge in het bijvoegsel nr XXI.
2. Zie dezen brief in het bijvoegsel nr XXII.
3. Zie dezen brief in het bijvoegsel nr XXIII.

vijf woonhuizen ontvangen, mag van dit bedrag niet afgehouden worden. Tot zoover was alles een succes. Maar het bestuur, dat wantrouwig, zooniet vijandig stond tegenover de kloosters, had er voor gezorgd aan deze tegemoetkoming elke gunstige beteekenis te ontnemen : bij de uitbetaling moest de beheerder uitdrukkelijk verklaren dat de communiteit niet wettiglijk erkend was en dat elke verdere uitbetaling zou stopgezet worden in geval novicen zouden worden aanvaard[1].

De herstelling van ons Brugsch klooster wekte des te meer de belangstelling der ordesoversten, daar van de weinig talrijke vrouwenkloosters de meeste door de Fransche Revolutie werden afgeschaft. Van uit zijn ballingschap te Bologna schreef de generaal (18 Januari 1794) aan den bisschop van Brugge om hem de heringerichte communiteit aan te bevelen en hem te vragen het bestuur ervan aan kartuizers toe te vertrouwen. Ingezien het klein aantal zusters, was de bisschop van oordeel dat het geestelijk bestuur, voorloopig althans, best aan een seculier priester werd gegeven. Zooveel te meer daar het vroeger patershuis volstrekt onbewoonbaar was.

Kort daarop schreef de generaal aan den prelaat dat vier zusters der afgeschafte kartuize te Gosnay bereid waren bij de communiteit te Brugge aan te sluiten. Dit zou, volgens zijn meening, een verbetering van tucht meebrengen daar de Fransche zusters zeer streng leefden ; het zou daarbij de bevolking op een normaal getal brengen. Andermaal drong hij aan om het klooster onder het bestuur van een kartuizer vicarius te stellen. Deze instanties bleven niet zonder gevolg : een maand later werden inlichtingen gevraagd omtrent de onkosten van een gebeurlijke herstelling der « Paterie » en van het onderhoud van twee kartuizers die den dienst zouden waarnemen.

Het werd de zusters niet gegund de herstellingsplannen verder uit te bouwen. Die korte jaren, in de uiterste armoede doorgebracht, in een kloostergebouw dat uitgeplunderd stond en vervallen, teekenen wellicht een hoogtepunt in de geschiedenis van

1. Wij vonden geen aanvaarden van novicen. Een uitgeweken zuster van Gosnay, Bernardina Kaffon, werd in het klooster opgenomen. *Acta Episcoporum*, 80.

het aloude sticht : er was veel moed toe noodig, een geest van diep geloof, veel liefde tot Ons Heer en tot de Orde, om in die tijden van algemeene ontreddering en van toenemende godsdienstvijandigheid het regulier leven te hernemen. En dat deze herstelling uitging van zwakke vrouwen, terwijl van den kant der kartuizers zelf geen poging waar te nemen valt, doet ons denken aan het *infirma mundi elegit Deus* nl. dat Ons Heer, als werktuig, met een zekere voorliefde verkiest wat, naar ons menschelijk oordeel, zwak en onbeholpen is, om de sterkeren te beschamen en ons te laten begrijpen dat Hij het is, en niet wij, die den loop der gebeurtenissen bepaalt. En nu onze vrome kartuizerinnen die moedige daad hadden gesteld, moesten ze er voor beloond. Niet zooals wij dat opvatten : Gods en 's menschen wegen loopen ver uiteen. Het volstond dat deze zwakke vrouwen alles hadden opgeofferd om de traditie van gebed en boete opnieuw aan te knoopen. Ze mochten zelfs dezen menschelijken troost niet hebben in het lastig en verdienstelijk werk te slagen.

De vaderlandsche bodem dreunde onder het oorlogsgeweld. Uit het Zuiden kwamen de Fransche legers aanrukken en den Oostenrijker over de grenzen jagen. Op de spitsvondige en systematische knevelarijen van het Weensch hof volgde de brutale godsdienstverdrukking der Fransche Republiek. De wet van 18 Fructidor, 't jaar IV, schafte alle kloosters af ; zoogezegd omdat de kloosterlingen zelf die afschaffing wenschten. Op deze leugen gaven in het bisdom Brugge de religieuzen zelf een klinkend antwoord in een open brief gericht aan de generaal-vicarissen [1]. Maar de Republiek stoorde zich niet aan soortgelijke protesten. De afschaffing werd doorgevoerd « manu militari ». In November 1796 werden bijna alle Brugsche kloosters uitgedreven [2] ;

1. Lees dien brief in het bijvoegsel nr XXIV.

2. November 1796 was een verschrikkelijke maand voor de kloosters van Brugge. Bijna iederen dag werd er een afgeschaft. Hier volgt de lijst dag aan dag van de opgeheven kloostergemeenten :

4	November	1796 :	Klooster der Paters Kapucijnen.
4	»	»	Klooster der Paters Karmelieten.
8	»	»	Klooster der Paters Dominikanen.
9	»	»	Klooster der Paters Recolletten.
12	»	»	Abdij van Spermalie, van Sint-Bernardusorde.
15	»	»	Abdij van Ter Duinen.

den 23 November werden onze kartuizerinnen de straat opgejaagd [1]. Aan den commissaris die met deze hatelijke karwei gelast was, reikten ze een waardig protest over, waarin wij o. m. het volgende lezen : « In naam der « vrijheid » is het dus dat men ons de vrijheid ontzegt te leven volgens ons geloof, onze geloften en onze eigen vrije keus. Men kan ons uit ons eigen huis jagen, tegen alle rechten en wetten ons berooven van alles wat we bezitten, maar met den apostel kunnen we verklaren : noch beproeving, noch bedreiging, noch honger en naaktheid, noch gevaar en vervolging en zwaard, niets kan ons scheiden van de liefde Christi [2] ».

Andermaal moesten de zusters in ballingschap. Dat was nu nog erger dan bij de eerste afschaffing, daar ze van alles beroofd stonden : eerst in 1804 werd hun een klein pensioen toegekend. Enkelen gingen schuilen in het Brugsch Begijnhof : daar overleden de zusters Millecamp (1799), Vromant en Hillewaert (1822). Zuster Adams stierf te Tielt (1803), zuster Baert in de Potterie (1804), zuster Hennebuyse werd begraven op het Sint-Salvatorskerkhof (1807). Zuster Duvivier leefde tot in 1824, en de subpriorin de Saedeleer tot in 1828. Het klooster zelf werd van 1820 tot 1892 bewoond door de Zusters van Liefde ; sedert 1893 zijn er de bureelen van den Openbaren Onderstand in ondergebracht, terwijl de kapel voor den eeredienst behouden blijft als kapel voor de militairen.

Een stille straat die tot Kartuizerinnenstraat gedoopt werd, een stemmig heiligdom waar het aloude Sint-Annabeeld nog in eer is en op het stoere gewelf de kartuizerdevotie haar geliefde heiligen aanroept, een verknoeid maar nog schilderachtig gebouwencomplex dat langs het vredige grasplein zijn rustig rhythme ontrolt,

---

18 November 1796 : Klooster der Zusters Penitenten (Reform van Limburg).
23 » » Klooster der *Kartuizerinnen*.
25 » » Abdij Sinte-Godelieve.
26 » » Klooster der Kapucinessen.
28 » » Klooster van de Conceptionisten.
29 » » Abdij van Sint-Trudo.

1. Zie in bijvoegsel nr XXV de schatting der meubelen door den commissaris gemaakt.

2. Zie in het bijvoegsel nr XXVI den protestbrief gestuurd aan den commissaris die met de uitdrijving gelast was.

een rijke geschiedenis die in oorkonden en folianten als in een graf ligt opgebaard, is alles wat bij een oppervlakkig toeschouwer van dat verre verleden voor ons bewaard schijnt. Voor hem wiens blik verder reikt, is hier meer dan eene herinnering aan voorbije dingen : eeuwen door werkte hier een geestelijke kracht die op het verder wereldgebeuren een blijvenden invloed uitoefent. Het kartuizerleven staat in het plan der eeuwigheid. Op dat leven van gebed en boete, dat hier zoo onzinnig werd stopgezet, kan men met een lichte wijziging het kartuizer-motto toepassen : *Stat... dum volvitur orbis :* het blijft.

LIJST DER VICARII VAN HET SINT-ANNACONVENT TE BRUGGE, VOLGENS DE OORKONDEN VAN HET GENERAAL KAPITTEL DER ORDE[1].

1620-1621	D. Arnoldus	† 1638 (w. g. v. m.)[2]
1621-1627	D. Gisbertus Bauhuysen	† 1636 (w. g. v. m.)
1627-1632	D. Joseph Schelders (aan de pest gestorven)	† 1632
1632-1657	D. Simon de Boÿe	† 1658 (w. g. v. m.)
1657-1663	D. Emmanuel Georgius	† 1683 (w. g. v. m.)
1663-1667	D. Petrus Cattel	† 1680 (w. g. v. m.)
1667-1675	D. Gregorius Macquet	† 1675
1676-1677	D. Melchior Pletinckx	† 1691
1677-1680	D. Henricus Petit	† 1694 (w. g. v. m.)
1680-1691	D. Constantinus Magnus	† 1702 (w. g. v. m.)
1691-1696	D. Hieronymus van Nyversele	† 1701 (w. g. v. m.)
1696-1701	D. Bruno Simons	† 1704 (w. g. v. m.)
1701-1703	D. Franciscus Tau	† 1709 (w. g. v. m.)
1703-1709	D. Joseph van Spiers	† 1710 (w. g. v. m.)
1709-1711	D. Ananias van Solthen	† 1727 (w. g. v. m.)
1711-1712	D. Godefridus Snyders	† 1713 (w. g. v. m.)
1712-1719	D. Joseph van Thienen	† 1739 (w. g. v. m.)
1719-1723	D. Guillelmus Jacobssen	† 1767 (w. g. v. m.)
1723-1728	D. Hugo Hoebens	† 1742 (w. g. v. m.)
1728-1737	D. Anthelmus Bosmans	† 1740 (w. g. v. m.)
1737-1741	D. Franciscus van Einthoven	† 1742 (w. g. v. m.)
1741-1756	D. Petrus Orlemans	† 1761 (w. g. v. m.)
1756-1767	D. Bruno Leidts of Leyst	† 1786 (w. g. v. m.)
1767-1773	D. Benedictus van den Brule	† 1786 (w. g. v. m.)
1773-1783	D. Franciscus Cuylits	† 1789 (w. g. v. m.)

1. (Cfr. *Chartreuse van Brugge*, Arch. Grande Chartreuse, A-5, 45 A.)
2. W. g. v. m. beteekent : « was bij zijn overlijden geen vicarius meer te Sint-Anna ».

LIJST DER PRIORINNEN VAN HET SINT-ANNACONVENT TE BRUGGE, VOLGENS DE OORKONDEN VAN HET GENERAAL KAPITTEL DER ORDE

15	Maria van Rye	-1589
16	Godelieve de Boodt	1589-1603
17	Cornelia van den Bogaerde	1603-1606
18	Catharina Anchemant	1607-1615
19	Catharina Declerck	1615-1632
20	Catharina Vrombout	1632-1638
21	Catharina Marquer	1638-1657
22	Maria Suys	1657-1667
23	Maria de Tollenaere	1667-1674
24	Jacqueline de Grutere	1674-1693
25	Godelieve de Meyer	1693-1697
26	Dorothea Willems	1697-1713
27	Josepha Lafranchy	1713-1742
28	Brunone Maeckaert	1742-1751
29	Maria-Josepha Francke	1751-1776
30	Seraphine de Buigne	1776-

LIJST DER KLOOSTERZUSTERS SEDERT HUN VESTIGING TE BRUGGE IN 1580 TOT DEN DAG DER ONTBINDING VAN HET CONVENT IN 1780

Gedurende deze twee eeuwen telt men honderd twee en zeventig kloosterlingen, waaronder honderd en tien koorzusters, vier en twintig leekezusters en acht en dertig donatienen.

DE KOORZUSTERS

Amelie van den Boogaerde ;
Maria Soutiers ;
Catharina Gheilaers ;
Margareta Boudens ;
Catharina Hansmans ;
Catharina Matrat ;
Antonina Aest ;
Catharina Cariens ;
Catharina Vrombaut ;
Maria de Tollenaere ;
Catharina de Clerck ;
Anna Spronckhof ;
Joanna Looschart ;
Cornelia Ceuninck ;

Catharina Marquer ;
Catharina Verburch ;
Jacqueline Olders ;
Maria de Tollenaere ;
Maria van Munckere ;
Clara van Hondeghem ;
Catharina Cotenghys ;
Petronella de Grutere ;
Maria de Wulf ;
Anna Maeckere ;
Catharina Marouchy ;
Petronella van de Walle ;
Maria Wouters ;
Maria Neyts ;
Anna Bebel ;
Maria de Wye ;
Anna Huerblock ;
Maria Suys ;
Anna Humelot ;
Christina Posemiers ;
Josine Beys ;
Catharina Tyle ;
Jacqueline de Grutere ;
Barbara Elleboudt ;
Maria Tollenaere ;
Elisabeth Leene ;
Maria de Villegas ;
Barbara Caré ;
Brunone Bailleul ;
Godelieve de Meyer ;
Marianne Robenson ;
Catharina Roseels ;
Beatrijs Kerkhove ;
Hugone Wittenberghe ;
Rosseline van der Banck ;
Benoite Vlieger ;
Agnes Sadelaere ;
Marianna de Berghe ;
Ursula Ghooris ;
Livina van Heyle ;
Josepha Bierwaert ;
Angela Hoose ;
Constantia de Presin ;
Dorothea Willems ;
Brunone Saledin ;
Françoise Braeckelman ;
Maria Eugenia Bertels ;
Geertrude 't Sas ;
Theresia Hostens ;
Charitas Strobbe ;
Lutgarde Paulus ;
Marie-Madeleine van Hevele ;
Brunone Paulus ;
Anna-Theresia Baes ;
Josepha-Clara-Balthazar Lafranchy ;
Brunone Mackaert ;
Maria-Theresia Schinkele ;
Antoinette van Damme ;
Maria-Josepha Francke ;
Angela de la Fontaine ;
Bernarde Bruneels ;
Dorothea Faict ;
Jacqueline Meeuwe ;
Lutgarde Dierick ;
Maria-Anna Kolman ;
Cecile Willaers ;
Colomba Beyaert ;
Anna-Victoria Baert ;
Scholastica Verbeke ;
Agnes Hanon ;
Clara-Theresia Siboens ;
Augustina Massauw ;
Anthelma Weins ;
Angela Stroo ;
Beatrijs de Witte ;

Seraphina de Buigne ;
Isabella-Victoria Benezet ;
Brunone Adams ;
Josepha Enops ;
Maria-Theresia van Beerendonck ;
Maria-Ambroisine Gould ;
Maria-Benoite van Hove ;
Maria-Victoria Baetemans
Joanna Brynaert ;
Maria-Augustine de Sadeleer ;
Maria-Angela Jordens ;
Maria-Eugenia Imbise ;
Ursula Duvivier ;
Seraphina Bogaert ;
Françoise van Boterdael ;

DE LEEKEZUSTERS

Catharina Wautermans ;
Maria Bois ;
Joanna Sutiers ;
Catharina Winckelmans ;
Barbara de Brune ;
Françoise Lambrechts ;
Martina Libaert ;
Catharina de Heyde ;
Magdelena Loonis ;
Catharina Brunels ;
Elisabeth Forcum ;
Anna de Boosere ;
Barbara Lefex ;
Aldegonda Braeckman ;
Maria Strobbe ;
Agatha van Schote ;
Joanna de Wilde ;
Françoise de Soute ;
Rosa Bouschut ;
Barbara van der Stene ;
Joanna Spraeckman ;
Constantia Verkamer ;
Anthelma Verburch ;
Ludwina Strobbe.

DE ZUSTERS DONATIENEN

Maria Valentyn ;
Martina Cruypinck ;
Elisabeth Fooredt ;
Anna Berblock ;
Celina Bruneels ;
Catharina Elleblock ;
Cornelia ;
Clara Verlinde ;
Magdalena Campinck ;
Josine Vertelle ;
Joanna Tooris ;
Josine van den Berghe ;
Maria Tilleman ;
Petronella de Vyvere ;
Elisabeth Vermoere ;
Maria Hornue ;
Joanna Dhont ;
Anna Voghelaers ;
Martha Lippens ;
Magdalena Dheigere ;
Jacqueline Libaert ;
Catharina Dielman ;
Brigitta Mesdach ;
Petronella Beers ;
Anna Kotse ;
Theophila Pinkel ;
Martha Nicolet ;
Maria Anikaert ;

Genoveva Loire ;
Rosa Coppens ;
Antoinette Lagast ;
Maria van der Keere ;
Agnes Verburch ;
Louisa Barts ;
Bernarde Millecamp ;
Rosalia Fromant ;
Theophila Strubbe ;
Cecilia Hillewaert.

	SINT-ANDRIES		BRUGGE		IN 'T GEHEEL
Koorzusters	197		110		307
Leekezusters	16		24		40
Donatienen	72		38		110
	285	+	172	=	457

BIJVOEGSEL

EERSTE DEEL

I

Copia chartae publicae de XI lb. XLIII par. in redditibus ad plenum relivium quos habemus super feodo monasterii Sanctae Annae in Wostina vulgariter dicti nieucloostere te Chartreusinnen. 21 Aug. 1350.

In nomine sanctae et individuae trinitatis, patris et filii et spiritus sancti. Amen. Cum nos Gerardus, abbas humilis, ac Philippus de Bursa, prior, Henricus de Cleyhe, Bernardus Priem, Johannes de Capella et Johannes Goedericx, monachi professi monasterii Sancti Andreae juxta Brug. necnon totalis conventus ac ceteri monachi hic non expressi prae dicti loci ordinis sancti Benedicti, Tornacensis dioecesis, pro nobis et successoribus nostris deliberatione provida et matura prehabita, super hac retroactis temporibus locaverimus et concesserimus in emphiteosim seu ad annuam et perpetuam dederimus terras infrascriptas personis inferius nominandis.

Et primo inter cetera domino Johanni dicto van der Helle presbytero, quinquagenta sex mensuras cum dimidia mensura terra parum plus vel minus jacentes, prope claustrum nostrum Sancti Andreae praedicti, juxta terram magistri Guillelmi Scoti, a parte occidentali extendem se prope viam communem qua dictur Hoghestrate qua itur de Brugis versus Dixmude [1] ex una parte, et a parte septentrionali via communis, quae item de Snelleghem versus Brugis ex parte altera[2], sed dicto domino Johanni van der Helle et magistro Guillelmo Scoto praedicto conjunctim quinquaginta sex mensuras, et quadraginta duas lineas terrarum parum plus vel minus, jacentes a parte occidentali terrae praedictae ejusdem domini Johannis ab una parte et prope viam qua itur de Lophem versus Varsenare [3] a parte occiden. ab alia qualibet mensura dictarum terrarum pro duobus solicis par. annui et perpetui redditus monete Flandren...

In qua ratione juris petronatus oblationem ad nos certa portio spectare dinoscatur libere fiddent, faciant, construant vel edificent aut fieri fiddari, construi vel aedificari procurent a nos praefatae religiosae singulis annis perpetuo in die praedicti nostri patris et patroni beati Andreae ad offertorium missae solemnis aut in vigilia ejusdem in signum recognitionis nostri patronatus in quo dicta religiosarum ecclesia fiddabit ad honorem Dei et patroni nostri praedicti unum cereum seu candelam ponderis duarum librarum cum uno denario par. aut valorem nobis et ecclesiae nostrae mittent ad missam solemnem et altam in die beati Andreae praedicti offerendam. Item quod praefatae religiosae de omnibus et singulis oblationibus ad manus sacerdotum vel earum altaria necnon de omnibus funcialibus ad eas undecumque et qualitercumque pervenientibus et ipsis remantientibus

---

1. Dixmuidsche Heirweg.
2. Doornstraat.
3. Zeeweg.

taxibus inde quartis retentis, una quarta integra inter nos et curatum dictae ecclesiae de Straeten et alias quorum interest secundum equitatis modulum divisa datur bona fide...

Acta sunt in capella dicti monasterii Ste Annae in Wostina anno a nativitate domini millesimo trecentesimo quinquagesimo indictione tertia mensis Augusti, die vigesima prima pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri Domini Clementis, digna Dei providentia Papae sexti, anno nono, presentibus ad haec religiosis presbytribus dominis Johanne Penerii, montis Dei ; Remen etc. [1].

II

1349, 23 Maart. Acta fuerunt hec in dito manerio et terris sibi contiguis, sub anno, indictione, mense, die et pontificatu predictis, presentibus... Anno a nativitate Domini m° ccc° quadragesimo octavo, indictione prima, mensis Martii die vicesima tertia, pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini nostri domini Clementis, divina providentia pape Sexti anno septimo [2].

Akte verleden vóór den notaris Thierry gezegd Cramme, in bijzijn van Heer *Jan Famer*, prior « Montis Dei » van de kartuizerorde, *Willem Busere*, prior van Genadedal van dezelfde orde bij Brugge, *Jan de Bollezele*, prior, *Christiaan Danes*, vicarius van hetzelfde klooster, allen van de kartuizerorde, alsook van Heer en Meester Jan van Hesberghe, deken en kanunnik van Harlebeke en kanunnik van Sint-Donaas te Brugge, Heer *Jan de Inferne*, priester, van den burgemeester van Brugge, van Jan Hoste en Jan zoon van Robrecht, van Seger Honin, burger der stad, en van Jan de Balliolo, klerk, zijn « familiaris domesticus », als getuigen opgeroepen.

Waardoor Meester Willem gezegd Scot, heelkundige, en Margareta, zijn echtgenoote, gift doen, onder voorbehoud van vruchtgebruik binst den ganschen duur van hun leven en dit van hun zoon Jan, van twee partijen grond en van een slot gelegen in de parochie Sint-Andries en nader in de akte vermeld, ten einde aldaar een convent voor kartuizerinnen te stichten ; « et hoc ad opus prime institutionis et fundationis ecclesiae, assisterii sive cenobii aut conventus sancti monialium dominarum ordinis cartusiensis struende et desuper edificande ac domino Deo dedicande ».

Handteekening van den notaris.

III

Nous Loys, contes de Flandres, de Nevers et de Rethiest, faisons savoir a tous presens et a venir, que nous ensuiwans les bonnes œuvres de nos predecesseurs, en reverence de Dieu et augmentation de la Sainte Eglise,

---

1. Aan deze oorkonde is een bekrachtigingsbrief van den bisschop van Doornik, dagteekenend van den Donderdag na Sint-Bartholomeusdag (26 Aug. 1350) toegevoegd.

2. De origineele tekst ervan is in de *Annales de l'Émulation*, 5e serie, 1888 en in *Geschiedenis van het veld*, door St. d'Ydewalle, Brugge, 1921, blz. 125, volledig verschenen.

pour le salut des ames de nos predecesseurs, especialement de l'ame de nostre tres cher Seingneur et pere et de nostre tres chere compagne, quant elles partiront des corps, avons pris et recheu, prendrons et rechevons nos bien aimees en Dieu, le prieure et les sereurs del eglise Sainte Anne, d'encoste Saint Andrieu pres de nostre ville de Bruges, del ordene de Chartreuse aveuques les freres convers, familiers, mesnies et biens quelconques d'ycelle eglise en nostre sauve et especial guarde et segure protection, en mandant et commandant estroitement pour nous et pour nos successeurs, contes de Flandres, a tous les subges justichiers et habitants de nostre dicte conté de Flandres, que nostre presente sauvegarde et chacuns dyans tiengnent et gardent fermement et perpetuelment sans enfriandre, sur les paines encourre qui y appartiennent ; avecques che, nous pour Dieu et en aumosne et de grace special avons consenti, volu et ottroie, consentons, volons et ottroions que les dessus dictes religieuses se puissent accroistre et acquerire par achat, par aumosne ou par quelconque autres bonnes manieres en heritages, terres rentantes, censives, frans alloes et toutes autres exceptes et hors mis, fiefs, arrierefiefs et iusliches jusques a la somme de chuine cents livres de terre et revenue parisis, monnoie de Flandres par an ; a toutes, telescharges, redevances et contributions comme les dictes terres et rentes acquises ou a acquerire paioient et contribuoient par avant, comment que che fust ; lesquelles chuine cents livres de revenues ainsi acquises et a acquerir nous desmaintenant pour nous et pour nos hoirs avons admorties et admortissons as dessus dictes religieuses pour elles et leurs successeurs a tousiours et perpetuelment... Nous avons obligé et obligons par ces presentes lettres, nous, nos hoirs et successeurs et parmi les graces et ottrois dessus escrips, les dessus dictes religieuses sont et seront tenues de solemnelment faire celebrer messes de mors et vigilles le iour devant pour les ames de chascun de nous dessus nommes, a savoir de nostre dict tres cher seigneur et pere, pour la nostre et pour nostre tres chiere compaigne, chascun au jours de nostre trespas, a tousiours mais perpetuelment. Et pour choi que nous volons que toutes les choses dessus dictes et chascune d'ychelles soient fermement et bien tenues a tousiours mais et en cognissance de verite nous avons a cheslettres fais mettre nostre grand scel.

Donné à Bruges le XIII° iour du mois de March, l'an de grace mil trois cents quarante et noef.

Par Monseigneur le conte, en son conseil, auquel furent mess. de Ghistelle, mess. de Praet, mess. de Maldeghem, mess. de Crayenem, mess. Henry Sporkin, mess. Wautier de Mazures, vous Henry le Pape, Franchois Sloeze et Laurens Zaurinc.

H. VLIEDERBEKE.

Original sur parchemin. Sceau perdu.

IV

N° bleu 4417.

1350, 5 janvier. — Acta sunt hec in et supra dictam terram vie publice predicte, iuxta predictam fundationem sancte Anne, sub anno, indictione, mense, die pontificatuque prescriptis, presentibus ibidem... (Anno a

nativicate Domini millesimo tricentesimo quinquagesimo, indictione tercia, mensis Januarij die quinta, pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini nostri domini Clementis, digna Dei providentia pape sixti, anno octavo.)

Akte verleden vóór notaris « *Johannes Stasissinus* » in bijzijn van heer *Gerard* gezegd *Doncker*, abt van Sint-Andries-bij-Brugge, heer *Jan gezegd Goederye*, monnik van gezegd klooster, heer *Jan*, kapelaan van het Sint-Anna-convent, *Jan* gezegd *Pape* en *Jan* gezegd *Stamerare*, alsook van talrijke andere burgers uit Brugge, getuigen te dien einde opgeroepen, waardoor heeren Mathieu de Bursa en *Jan* gezegd *Cortscoof*, burgers van gezegde stad, in hoedanigheid van testamentuitvoerders van *Jan de Bursa* en van mevrouw *Liegardis de Bursa*, zijn echtgenoote, gift doen, mits toestemming van *Robert de Bursa*, hun oudsten zoon, aan broeder Jacques van Ruddervoorde, « clericus redditus et professus », van het kartuizer-convent bij Brugge, Procurator van het klooster der zusters van Sint-Anna, van dezelfde orde, pas gesticht nabij het klooster van Sint-Andries, om er een dreef aan te leggen (« ad opus cuiusdam vie publice que lingua flaminga dicitur dreve ») ten gebruike der zusters, anderhalf gemet land gelegen bij gezegd nieuw convent en waarvan melding gemaakt wordt in het charter.

Handteekening van den notaris.

V

Nr blauw 4759.

1350, 26 Augustus. — Datum anno Domini millesimo ccc quinquagesimo feria quinta post festum beati Bartholomei.

De tekst van het charter is in 't Latijn. Hier volgt de beknopte inhoud in 't Nederlandsch :

Brieven waardoor de bisschop van Doornik, naar aanleiding van het rekwest hem voorgelegd door den abt en de kloosterlingen van het convent van Sint-Andries-bij-Brugge, alsmede door de zusters van het Sint-Anna-klooster « in Woestina » bij gezegde stad, aan beide inrichtingen toelaat, onder de gewone voorwaarden, hun kerk en kerkhof te laten wijden.

VI

Nr blauw 4903.

1429, 9 Februari. — Acta fuerunt hec Brugis, in domo habitationis dictorum conjugum donatorum, anno, indictione, mense, die, hora et pontificatu predictis, presentibus... (Anno incarnationis Domini millesimo quadringentesimo vicesimo octavo, juxta modum scribendi in provincia Remensi, indictione septima, mensis Februarij die nona, hora vesperarum vel circiter, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Martini, divina providentia pape quinti, anno duodecimo.)

Akte verleden ten overstaan van notaris Jan Hame, in bijzijn van Jacques, zoon van Jan Blanckaerds, Ogier Broukere en Jan, zoon van Jan

Lammins, klerk, getuigen te dien einde gedaagd, waardoor Hendrik van Meetkerke en zijn echtgenoote Catharina, dochter van Pieter Blomme, parochianen van Snellegem, bij de intrede van mevrouw Elisabeth de Rohen in het kartuizerinnenklooster-bij-Brugge, aan dit laatste 6 gemeten, 1 lijn, 38 roeden grond overdragen, gelegen te Zerkeghem en te Jabbeke, aan den Brouc, en waarvan in het charter melding wordt gemaakt.

Origineel op perkament.

Zegel en handteekening van den notaris. Deel van het zegel van Hendrik van Meetkerke, in bruin was, met dubbel lint.

VII

Philippe, par la grace de Dieu... savoir faisons à tous présens et à venir nous avoir reçeu l'umble supplication de noz bien amés orateurs en Dieu les prieurs, frères religieux et couvens des maisons des chartreux et chartreuses fondez en nos pais de Flandres, Artois et Boulenois où il y en a jusques au nombre de huit ; c'est assavoir les chartreux et chartreuses de notre chastel de Gosnay, les chartreux lez notre ville de St Omer, les chartreux de Neuville lez Montreuil sur la mer, les chartreux et les chartreuses lez notre ville de Bruges, les chartreux lez notre ville de Gand et les chartreux du Bois lez notre ville de Grammont ; contenant que comme fondation anchienne tout l'ordre des chartreux en quel terre que ce soit et par leaulx privilèges qu'ilz en ont, tant de notre St Père le Pape, comme de plusieurs Messgrs les rois de France et aussi de nos prédécesseurs et devanchiers cui Dieu pardoint, soient et doient estre francs, quittes et exempts, eulx, leurs terres, maisons et censes, de toutes tailles, exactions, assietes, aydes, et autres subventions quelconques tant de l'église que pour le fait de la temporalité...

Nous les choses dessus dictes considérées et sur ycelles en grant et meur advis et délibération de conseil, désirans le bon entretenement et augmentation dudit ordre qui est fondé sur sy estroite vie et grand dévotion, et affin que les dits supplians puissent mieulx avoir leur vivre, austentation et nécessitez en Dieu servant...

Avons, en approuvant et confirmant quant ad ce privilèges et franchises à eulx sur ce par cy devant ottroiez, tant par les Sains Pères comme par Messeigneurs les Roys de France et aultrez nos prédécesseurs, exemptez, quictez et affranchiz, exemptons, quittons et affranchissons de notre certaine science grace, espéciale auctorité et pleine puissance pour nous et nos successeurs à tousiours, mais par ces mesmes présentes, de toutes tailles, aydes, fouaiges, emprunts, guetz, impôts, subsides, exactions et subventions quelconques. Sauf et réserve parmi ce toutes vois que les hommes censiers et subgez des villes, terres et seignouries qu'ils possèdent et possèderons à cause de leurs dictes églises et de chacune d'icellez seront et doumorront contribuables en tout ce qu'ilz doivent et ant accoustume de contribuer par cy devant...

Donné en notre ville de Lille, le Xe jour de janvier, l'an de grace mil quatre cens trente six[1].

---

1. Justin DE PAS, *Cartulaire de la chartreuse du Val-de-Sainte-Aldegonde près Saint-Omer* (Publication de la Soc. Ant. Morinie), Saint-Omer, 1895, p. 143-144.

VIII

Ik, Hendrik van Meetkerke, beschikkende, bij de gratie Gods, over mijn natuurlijke vijf zinnen en gezond verstand en memorie, laat weten aan allen die deze brieven zullen lezen of hooren lezen, dat ik, ter eere Gods, van zijn gebenedijde moeder, de Maagd Maria, en van alle Heiligen, ter zielelafenis van mijn vader, van mijn moeder, van mijn echtgenoote en te mijner zielerust, voor de begraafplaats en de jaargetijden van mijn echtgenoote en van mij en voor alle zielen, in pure almoezen ten eeuwigen dage aan het klooster van de kartuizerinnen van Sint-Anna in de Woestijn, dat men het nieuwe klooster noemt, geschonken heb : vijf schellingen, zeven penningen grooten, een engelschen en een capoen erfelijke rente 's jaars, die mijn eigendom zijn en toebehooren, zooals het de oorkonde van de wettelijke akte duidelijk verklaart en ervan gewag maakt, aan welke oorkonde mijn brief is vastgehecht.

Ik begeer dat voor mijn nakomelingschap, door alle rectoren en wethouders, zoo geestelijke als wereldlijke, wien het behoort, verstaan worde dat die gifte ten eeuwigen dage ten voordeele van voornoemd klooster zal behouden blijven.

En opdat die gifte ten eeuwigen dage van waarde blijve en behouden worde, zoo heb ik deze brieven laten uithangen voorzien van mijn zegel. Ter meerdere verzekering daartoe heb ik verzocht en verzoek ik Jan van Meetkerke, mijn zoon, dat hij deze brieven met zijn eigen zegel zou voorzien en wel in deze voege : « Ik, Jan van Meetkerke, op verzoek van Hendrik van Meetkerke, mijn lieven vader en opdat bewuste gift van waarde zou blijven en ten eeuwigen dage behouden worden nopens wat Hendrik, zijn lieve vader voornoemd, gedaan heeft, heb ik deze brieven en zegels van mijn lieven vader, met mijn eigen zegel voorzien, daarbij erin toestemmende en belovende op geenerlei manier daartegen op te gaan of iets tegenstrijdigs te doen, in zoover het mij aanbelangt. »

Dit was gedaan op den twintigsten dag van lauwmaand van 't jaar onzes Heeren, toen men schreef Duizend vier honderd en vijftig.

IX

N° bleu 7531.

1475, 6 mars. — Faites et données lan de grace mil quatre cens soixante et quatorze, le sixième jour de mars.

Lettres des Bourgmestres, échevins et conseil de la ville de Bruges, certifiant la vente par « religieuses » damoiselles les prioresse et couvent du monastère de « Sainte Anne de la Woestine, quon apelle vulgairement « den nieuwen cloostere emprès Bruges », aux diverses personnes nommées en la charte, des rentes héritables jusqu'à concurrence 16 ll. de gros, rachetables au dernier 18, aux fins de fournir à la somme de 300 ll. de gros par elles dues au duc à cause du droit d'amortissement pour les nouveaux acquets faits depuis 60 ans.

Original sur parchemin, sceau perdu
Signé sur le pli : SOUFF.

X

1475, 28 mars. — Donné en nostre ville de Bruges le XXVIIIe jour de Mars l'an de grace mil cccc soixante quinze après Pâques.

Lettres de Charles-le-Téméraire, par la grâce de Dieu, Duc de Bourgogne, de Lothier, de Brabant, de Limbourg, de Luxembourg et de Gueldre, Comte de Flandre et d'Artois, portant que :

Les Prieure et religieuses et commun couvent du cloistre de « Sainte Anne de la Woestine, autrement dit le Nouveau cloistre de lordre des Chartreux, emprès Bruges » lui ayant remontré qu'aux fins de fournir au payement des 300 lb. de gros monnaie de Flandre due par elle du chef de l'amortissement des biens qu'elles avaient achetés depuis 60 ans, ença, elles avaient vendu à divers des rentes à concurrence de 16 lb. de gros par an, rachetables au denier 18, à charge de plusieurs fonds situés en la ville de Bruges, fonds compris dans les biens acquis par elle depuis 60 ans comme dit est.

Il consent, à leur requête, que, « au cas quelles puissent cy après racheter la dite rente de XXV l. de gros, elles puissent retenir icelle rente et en joyr francement comme de chose admortye, sans à ceste cause paier aucune finance ».

Original sur parchemin. Sceau contrescellé en cire rouge brisé.
Signé sur le pli : GROS
Sur le côté du pli : enregistrement.

XI

Nr blauw 5143.

1497, 17 Juni. — Ghemaect ende ghegheven den zeventiensten dach van Wedemaendt int jaer duust vierhondert zeven ende tneghentich.

Akte verleden vóór de heeren Burgemeester, Schepenen en Raad der stad Brugge, waardoor Jacques de Vos, Adrienne de Vos, weduwe van Donaat de Moor, Barbara de Vos, weduwe van Alexander du Bosquel, alle drie broeder en zusters, in hoedanigheid van erfgenamen, van vaders zijde, van de gebroeders Jan en Jacques de Vos, kinders van Jan, zoon van Jacques de Vos en van Margareta Petyt, dochter van Boudewyn ; — alsook Boudewyn Petyt en Catharina Losschaerts, zijn echtgenoote ; Simon van der Banc, zijn echtgenoote, in hoedanigheid van erfgenamen, van moeders zijde, van bovengenoemde gebroeders de Vos :

Zich verplichten tot het celebreeren van twee jaargetijden met uitdeeling van portie, ten eeuwigen dage, den 18 April en 19 October, krachtens een stichting door Jan, zoon van Jacques de Vos en Margareta Petyt, hierboven vermeld, in de kerk van het kartuizerinnenklooster bij Brugge, te hunner zielelafenis.

Dragen aan broeder Willem van der Rye, als procurator van het convent, de verschillende in het charter vermelde renten over.

Origineel op perkament. Zegel gebroken.
Op de vouw onderteekend : ROEGIERS.

XII

Nr blauw 4082.

1518, Juli. — Ghegheven in onse voorseide stede van Brugghe, inde maent van Julie int jaer Ons Heeren duuist vijf hondert ende achtiene...

Aartshertog Karel, koning van Castilie enz. op verzoek van de priorin en de kloosterzusters van het Kartuizerinnenconvent van Sint-Andries-bij-Brugge, verleent aflossing op al de goederen welke zij gedurende de laatste veertig jaren verworven hebben, mits betaling door hen van een som van 600 lb. Grooten, Vlaamsche munt, aan Nicaise Hanneron, door hem aangesteld tot het innen der gelden, voortkomende van de bezoldigingen en finantiën te zijnen voordeele getaxeerd, zulks naar aanleiding van de in de laatste veertig jaren door de prelaten en geestelijken opnieuw verworven en nog niet afgeloste goederen.

De opsomming der afgeloste goederen beslaat twee groote perkamentbladen. Voor wat de ligging ervan betreft zijn volgende aanduidingen te lezen : *Stad Brugge :* « Winckelbrugghe ». — *Ambacht Oostkerke en parochie Westcapelle :* « Calvekeetdyck ». — *Ambacht en parochie Lisseweghe :* « Noordt van de Kercke te Zwanckendamme ; twee ghemeten gheheeten « de Paelmaet ». — *Ambacht en parochie Uutkercke :* Rossewale ; den Evendyck. — *Ambacht van sheer Woutermans en parochie Breedene :* t goet ter Schelle ; de Keymaertweek ; de Pretoria in Brugghe. — *Ambacht en parochie Varssenare :* Nieuweghe ; den Westernieuwech ; den Oosternieuwech ; de Yperleet ; VI ghemeten een line X l VI roeden gheheeten de Stryemaet. — *Heerlijkheid en parochie Oostcamp :* t goet ten Eechoute ; d'oude hofstede ; de Peerdebeilc, de Doblebaers beilc ; de ghemeene weede ; de veltstrate ; de Wildemeersch ; de Breeden Meersch, de Viverstrate ; de Zuudtmeersch ; jeghenode ghenaemt de Pletse ; de Watermeersch ; Beverhoutsvelt ; goed ten Beverhout ; de Dammekinsstrate. — *Parochie Beernem :* de Jagherswech ; de Ghevaertswech ; de Ghevaertsbrugghe ; de Kerckackere ; de Zuudveltstrate ; de Braembeilc ; de Leempitten ; de Eyerdam ; de Bake Beilc ; de Willaertsbrouc ; CIIII ghemeten II linen IXXXII roeden busch ende velt ghenaemt de stove ; t velt ghenaemt den Houberch ; Meerberch ; de Westbrake ; de Meswech ; Sint Jooris busch ; groenebeke. — *Land en Vrijheid van Saeftinghe :* den Brugsschen Polder ; den ouden Brugschen dyck ; de cheinspolder ; t Syscorre ; polder ghenaemt Vuewye ; polder van Namen ; de Brydins dyck. — *Parochie en Heerlijk van Sint Jans ten Steene :* de Muelne upden Gheyst ; de Warande ; Belsackere ; te Berbogaerde ; de Berghe waterganck ; t Witzant ; de Berbogaertstrate ; de Sterrebrouc[1].

---

1. De uitgestrektheid en ligging van al deze goederen zijn in het charter vermeld.

BIJVOEGSEL

TWEEDE DEEL

XIII

Alzoo wij conventualen vanden chartreusinnen cloisters eertijden buten dese stede van Brugge inde prochie van St Andries geresideert hebbende ende aldaer bij dese troublen afgebrant ende gedestrueert sijnde onse refugie genomen hebben in dese stede van Brugge inde prochie van onse Vrouwer Kercke, alwaer wij onse vaste residentie ende fixe domicilie genomen hebben, ende in de selve plaetse een clooster en kerkhof mitgaders een oratorie met een torre gesticht om aldaer onse religie met al datter aencleeft te exerceren, daegelijcx den goddelijcken dienst te doen, de heylige sacramenten te administreren, onse dooden te begraven, ende al te doen dat men in onse cloosters gewoonlyck is te doen, maer tselve niet wel en vermogen sonder consent en oorlof van Eerw. heeren mijn heere den Proost ende andere heeren van den caple der voors. parochiale Kercke. Soo ist dat wij Conventualen van den chartreusinnen cloostere bovenscreven om tselve liberlicken end sonder eenige contradictie oft obstakel te mogen volcomen, veraccordeert en overcomen sijn met voors. Eerw. Heeren mijn heere Gaspar de la Torre, protonotaris van de heilige Roomsche kercke end proost van de voors. collegiale end parochiale Kercke van Onse Lieve Vrouwe mitgaders mette andere heeren vanden caple der selver kercke voor de som van acht ponden parisijsen tsiaers, de welcke wij eeuwelyck ende erfvelijck belooven te betaelen aenden zelven heere proost ende caple telcken Bamisse, emmers zoo lange als wij onder de selve prochie resideren sullen, daarvoren verobligerend allen onse goederen tegenwoordich end toecomende, behoudens nochtans dat indien gebeurde dat in ons voors. clooster eenige persoonen, tsy mans oft vrouwen quamen te diverteren om aldaer te logeren, te woonen oft in den cost te wesen uut cause van devotie oft anderssins, dat in sulcken gevalle zoodanige persoonen vande liberteyt ende vryheyt ons ende onse conventualen aengaende de administratie van de heilige sacramenten ende begravinge verleent niet en sullen genieten, maer sullen sulcken persoonen niet in onse Kercke gelyck als wy maer inde kercke van onse vrouwe moeten ontfaen hem lieden heylige sacramenten ende kerckelycke begravinge ten ware dat zylieden int selve convent oft in onse gewyde vercoren hadden begraven te worden, in welcken gevalle zylieden metter voors. van Onse Lieve Vrouwe zullen moeten accorderen over de redemptie van 't Caneunicxsche vierde[1] ende voort recht hemlieden competerend, zoo inde obventien aengaende de lycken als alle andere oblatien ende offeranden vande christen geloovigen incomende in was, gelt of anders. Behoudens oock allen de oblatien die inconnen

---

1. Het Caneunicksche was een kerkelijke heerlijkheid ingericht in 1089. Die behoorde aan den proost en de kanunniken van de Sint-Donaaskerk, te Brugge. Het was een contribuante heerlijkheid, die onafhankelijk was, maar voor de algemeene belastingen medeging met het Brugsche Vrye.

J. Pollet, *Toponymie van Meetkerke*, Brugge, 1942, blz. 18.

sullen zoo in was als gelt inde eerste missen die in onse kercke souden geraecken gedaen te worden by eenige priesters van onse orde niet wesende, oft oock inde trauwingen, vrauwen kerckgangen, mitgaders oock inde zielmissen die apart gecelebreert worden ten daege vande begravinge van eenige overleden persoonen door den pastoor oft zijnen substitut, dewelcke al strecken sullen tot proffyte van die van onse vrauwe kercke voors. In kennisse van tgene voors. is zoo hebben wy onderscreven vicarius, prioresse, procurator, cellierege end costeresse vanden chartreusinnen cloostere voors. vervangende den geheelen convente, dese tegenwoordige met onse naemen geonderteekent ende gesegelt met sconvents zegel desen eersten april XV° vyf.

Ster Catherine DE CLERCK priorisse/fr. MELCHIOR CHARLES procurat.
Ster Margriete BOUDENS celiere
fr. Cor Vicari. Ster Mari DE TOLLENARE costeresse.

XIV

Monsieur, J'aÿ retardé tant à respondre à vostre lettre que vous m'avez une fois escript, à cause que j'aÿ faict les diligences convenants, touchant les rentes que vostre cloistre doit aux Briefs de Maldeghem, et pour vous assurer que vous les devez.

Car ayant esté fondé le Cloistre des Dames Chartreuses l'an 1362 par Boudvÿn de Vos, et donné ses biens pour ladicte fondation, à cause qu'icelle fut faicte hors de la ville de Bruges, s'appelloit Nieuwen Cloostere buyten Brugghe, et ladicte rente que est au vieille livre folio 93 portant par an 26 g. 3, ½ deniers parisis, et 15, ½ galluies, fut déja payé par le procureur dudict cloistre, appellé Collaert Kerschoof et ses successeurs après, jusques l'an 1580, car comme ladicte rente, est rente du Roÿ, et le Sr de Maldeghem receveur hereditaire dicelle at en ses recepveurs qui l'ont tousjours recheue, et ainsy le Sr Marcquÿs de Tarazona, ayant succédé en ladicte hoirie est obligé a ladicte recepte, Vous me ferez plaisir de recognaître bien vos livres, que vous trouverez en iceux ladicte rente, vous priant de me dilayer la satisfaction, car il vous serat dédamaige davantaige que jusques du présent.

Vous aseurant que je n'ay l'intention de proceder par voye de justice, sans me voir obligé précisément tant plus avecq vous, pour la considération de vostre personne. Et touchant les rentes de loye pour le Sint Martin je vous envoyeray la compte, et m'envoyerez le nom de la madre pour mectre au livre. Et attendant je me diray

Vostre très humble et très affectionné serviteur
Don An . DE FUERTES.

Bruges ce X° Octobre 1643.

XV

Dit syn de ceremonien ende maniere die ghehouden wort alsser een Religieuse haer Jubilee houdt.

Men gaet al te saemen naer vroumoeders camer om de bruyt te haelen,

het ghetyde dat de misse voorgaet de bruydt compt vergheselschapt, tusschen de vroumoeder, ende de naest commende jubelarighe, naer de kercke het convent voorengaende, ofte als de bruydt, daer niet mede ghedient en is, soo compt sy alleene naer de kercke met vroumoeder, eer de misse begint, den Eerweerdighen pater vicaris verwacht haer in het portael van den choor, vroumoeder doet haer de silver croone aen eer sy inde kercke compt, alwaer ghecomen synde, knielt de bruydt een weynich tydt, op de plaetse tusschen den lessenaer ende de clock stringhe, op de plaetse die haer bereyt is ghelyck alsser iemant profest, naer dat weynich tydt gaet de bruydt voor pater vicaris ende doet haere petitie, ende daer naer doet pater vicaris haer neder sitten, om het sermoen te hooren het welcke gheeyndicht synde, knielt de bruydt neder, ende de cantresse heft veni creator op ende als die gheeyndicht is, soo staet de bruydt op, ende singht al staen de eens suscipe me Domine, secundum eloquium tuum et vivam etc. het welche gheeyndicht synde, knielt de bruydt daedelyck neder ende pater vicaris leest een ofte meer oratien over haer, ende besproeyt haer met wywaeter, ende presenteert haer den stock met syn handt, het welcke een kreuxken moet wesen, daer naer compt de bruydt naer haer voornoemde plaetse, ende hoort daer de misse, ende naer het eerste Agnus Dei, van de misse, brenght pater vicaris Te Deum Laudamus op, ende de bruydt al staende, leent met haere rechter handt op het kreuxken, tot dat dien lofsanck gheeyndicht is, naer welcken gheeyndicht synde, worden de poorten des choors ghesloten, ende men luydt daedelyck om de sexten te doen, men moet oock weten datter een ofte twee conversinnen moeten de bruydt opheffen, soo dickwyls als sy van het knielen moet opstaen, al en hadde sy het noch niet van noode, ten waere dat vroumoeder daer neffens knielde.

XVI

JESUS, MARIA, ANNA, BRUNO

In ons Clooster van H. Moeder Anna der Nonnen Chartreusinnen binnen Brugghe, is op den 17. Meye 1713, onder de Ghebeden, ende bittere traenen van haere ontroostelycke Dochters, versterckt synde met de ghewoonelycke H. H. Sacramenten, naer eene langhdeurighe teiringhe verduldigh gheleden te hebben, seer vreedsaem ende godtvruchtelyck in den Heere ontslaepen onse Eerweerdighe ende noyt volpresen VROUW, ende MOEDER

VROUW DOROTHEA WILLEMS

PRIORINNE van het selve Clooster, oudt 51. Jaeren, Gheprofest 31. door den Doorluchtighsten ende seer Hooghweerdigen HEERE HUMBERTUS GUILIELMUS à PRECIPIANO als dan Bisschop deser Stede over 14 Jaeren solemneel Gheseghent ende Ghecoroneert (als eene Maeghdelycke Bruydt Jesu Christi) tot de weerdigheydt van Subdiaconesse: waerlyck eene vrouw, in de welcke van den beginne soo verheven heeft uyt-ghesschenen den waren Geest van haer H. Orden, dat sy noyt noch van de rechter noch van de lincker handt en heeft gheweken van de weghen van haeren H. Vader, ofte des selfs nà-gelaeten Wetten, waer door sy (als eene bysonder lief-hebster der eenigheydt, stilswygen-

theydt, ende afsonderheydt der Schepselen) soo een volmaeckt voor-Beeldt heeft geweest van alle Deughden, dat haere lieve MEDESUSTERS (naer dat sy oock loffelijck bedient hadde het Officie van Siecke-Meestersse) gheoordeelt hebben soo een helder Licht niet langer te laeten onder de Geestelycke Kudde, maer het selve te verheffen op den kandelaer der Overheydt : op dat het synen glans soude geven aen alle die in haer Huys des Heeren woonden. Welck Ampt, hoewel tegen haeren danck, doch op het volstandigh versoeck van haere getrouwe Dochters (die sy naer ende in den Geest van JESUS), als eene waerachtighe, vreedsaeme, ende minnelijcke Moeder heeft commen te erbaeren, den tydt van 16. nàvolgende Jaeren soo weerdighlijck ende heylighlyck heeft bekleedt, dat oock het werckelyck leven van eene Evangelische Martha niet en heeft verhindert het beschouwelijck van eene Maria : waerom (gelyck sy hier op de aerde weerdigh is geweest twee-derley eere ende glorie) wy vastelyck betrouwen, dat sy oock de selve nu is genietende in den Hemel, vergeselschapt, soo wy oock verhopen, door haere seer lieve Dochter, onse wel-beminde mede Suster.

SR. HUGONA VAN WITTENBERGHE JUBILARIGHE

insghelyckx ontfanghen hebbende de voornoemde H. H. Sacramenten, als oock Gesegende ende Gecoroneerde Nonne, oudt 73. Jaeren, Gheprofest 50. de welcke (met eene Engelsche eerbiedigheydt ende onvermoeyelycken yver den tydt van 20. Jaeren hebbende bedient het Officie van Cantoresse) altijdt getracht heeft nà te volghen de H. H. Voetstappen van haere weerdighe Moeder : maer of sy beyde door het stof der menschelijcke kranckheydt van de voornoemde Glorie noch berooft wierden, bidden wy ootmoedelyck om de deelachtigheydt van uwe H. H. Sacrificien ende Gebeden, op dat sy met den eersten souden mogen genieten d'Eeuwighe Ruste, Amen.

XVII

Ick Broeder Judocus de Grouv beloove het h. Orden van de chartreufen, en dit Godtshuys van onse h. Moeder Anna der Chartreufinnen binnen Brugghe myn leven Langh waerachtelyck gehoorzaem te zyn en getrauw, ende te leven als broeder donaet, sonder eygendom, maer in 't gemeene alle schaede en achterdeel van het huys, en van den heer vicarius, en oock van d'andere persoonen van de gemeynde hun te openbaeren, en naer myn vermogen te beletten, hun eere en proffyt van 't huys te beminnen, bevoorderen, en voor te staen : voordts belove ick my te stellen onder de discipline en correctie van het voorseyde orden, en van de administratie en obedientie, die ick hebbe ofte zal hebben aen den heer vicarius en procurator Rekeninge te doen soo dickwils als ick daer toe sal versocht worden : van gelycke belove ick te leven in suyverheydt, en waer het saccken dat ik my in suyverheydt niet en hielde (het gonne Godt verhoede) ofte in eenighe van de voorschreven poincten overtreder bevonden wiert, dat Zy my als dan het selve donaetschap sullen moghen afnemen en hun van my ontslaen, sonder my eenighen Loon te geven van den tydt in den dienst van het voorseyde orden, ende dit Godtshuys overgebraght, ende sonder dat sy sullen gehouden zyn aen my jedts weder te geven van het gonne Sy van my ofte myne vrienden sullen hebben genoten, ofte ontfangen.

Aldus gedaen ende geteekent ter presentie van Eerw. heer Joseph van Thienen, vicarius, en de Eerw. Religieusen van het voors. clooster der Chartreusinnen binnen Brugge, desen 2en Xber 1715[1].

X

Judocus DE GROUV.
ons present
Dominicus HERTOGHE.

Wy als nottaris
DE BEYLS Nots.

XVIII

Marie-Christine, princesse royale de Hongrie et de Bohême, archiduchesse d'Autriche, duchesse de Bourgogne, de Lorraine et de Saxe-Teschen, etc.

Albert Casimir, prince royal de Pologne et de Lithuanie, duc de Saxe-Teschen, grand-croix de l'Ordre royal de Saint-Étienne, feld-maréchal des armées de Sa Majesté l'Empereur et Roi, etc., de celles du Saint Empire Romain, etc.

Lieutenants, gouverneurs et capitaines généraux des Pays-Bas, etc,

Chers et Bien-Aimés, Sa Majesté, voulant être promptement, exactement et individuellement informée de la consistence du temporel des couvents repris dans la liste ci-jointe, nº 1, ainsi que de l'état actuel des communautés de ces mêmes couvents, nous vous chargeons d'y exécuter incessamment et avec la plus grande accélération, les devoirs suivants :

1º Vous vous ferez renseigner et indiquer dans chaque couvent par le supérieur ou la supérieure et autres personnes chargées de l'administration ou de l'économie de la maison, et sous due expurgation de serment, à prêter entre vos mains, toutes les parties de biens généralement quelconques et de quelque nature ou espèce qu'ils puissent être, que le couvent possède ; et après vous être fait produire, sous la même expurgation, tous les registres, comptes, journaux, titres, baux et autres documents relatifs à ces biens, vous en formerez un état pertinent et spécifique, dans lequel les différentes parties de biens seront rapportées individuellement et par articles, en y exprimant leur nature, leur étendue, leur situation et leur import, sans déduction d'aucune charge.

2º Les charges inhérentes à ces biens, telles que cens, rentes foncières ou seigneuriales, impositions, compétences des curés et réparations d'églises et de presbytères où il y a des dîmes, devront être rapportées individuellement dans les chapitres séparés.

A tant, Chers et Bien-Aimés, Dieu vous ait en sa sainte garde.

Bruxelles, le 18 avril 1782. Signé : Marie et Albert, et par ordonnance de leurs altesses royales, contresigné : De Reul.

---

1. Koninklijke Bibliotheek, departement der handschriften, nr 3867 (F 9).

XIX

Staat van goederen en inkomsten van het kartuizerinnenklooster te Brugge, opgemaakt in uitvoering der bevelen van Hunne Koninklijke Hoogheden, den 18 April 1782, door mij, François van de Steene, door de Heeren fiscale Raadgevers in Vlaanderen daartoe aangesteld[1].

KAPITTEL EEN

ONROERENDE GOEDEREN ONDER HET BEHEER VAN ZIJN MAJESTEIT

Hofsteden[2]

	gem.	lijn.	roed.	Gulden
Sint-Andries :				
Hofstede Camiel Hillewaert waar het con-	17	0	0	
vent gesticht werd in 1348	22	2	21	120. 0.0
Hofstede Lieven Demeye	15	1	0	138. 0.0
Hofstede Pieter van Hove	100	0	58	406.18.0
Hofstede J. Bauwens (9 gem. weide op Varssenare)	59	2	70	270. 0.0
Hofstede Lievin van den Bussche . . .	13	2	33	90. 0.0
Oostkamp en Beernem	132	0	36	660. 0.0
Ruddervoorde	12	0	24	96. 0.0
Lapscheure	89	3	0	648. 0.0
Meetkerke	14	0	44	132. 0.0
Nieuwmunster	99	1	19	696. 0.0
Oudenburg	62	1	71	360. 0.0
Zandvoorde	51	2	40	390. 0.0
Jabbeke	15	1	0	144. 0.0
Stalhille	104	0	29	510. 0.0

Landerijen

	gem.	lijn.	roed.	Gulden
Sint-Andries :				
Philip Laridon	13	0	47	66. 6.0
Pieter Lerberghe	22	0	0	108. 0.0
Jan Bauwens (3 gem. op Varssenare) .	17	2	5	114. 0.0
De kinders van Pieter van Zantdycke, voor een termijn van 49 jaar	7	2	95	36. 0.0
Van Hurne de Schiervelde, voor een termijn van 24 jaar	13	0	53	66. 0.0
Hubert Roose	4	1	40	24. 0.0
Oostkerke	1	0	62	2. 8.0
	6	1	53	42. 0.0
	3	2	10	21. 0.0

1. R. A. Gent. Dit is de vertaling van het oorspronkelijk stuk in het fransch opgemaakt.

2. De pachten begonnen op Sint-Remigius en voor ieder hofstede werd de ver valdag aangeduid.

Westkapelle	7	1	36	51. 0.0
	0	1	22	1.16.0
Dudzele	5	1	22	24. 0.0
	2	1	16	11. 0.0
	0	2	63	3.12.0
			100	1. 4.0
	19	1	58	126. 0.0
Lissewege			52	12. 0.0
Uitkerke	3	2	40	33. 0.0
Wenduine	5	0	44	39. 0.0
	1	1	20	10. 0.0
	8	0	56	49. 0.0
Sint-Pieter	18	1	24	84. 0.0
Zuienkerke	2	2	18	9. 0.0
	5	0	8	18. 0.0
Clemskerke	3	1	0	15. 0.0
	6	1	25	27. 6.0
	12	0	96	60. 0.0
	11	0	47	66. 0.0
	1	0	0	4.16.0
	1	0	100	4. 4.0
Breedene	6	2	74	39. 0.0
	3	2	55	23. 2.0
	6	2	7	18. 0.0
	1	0	0	2. 8.0
	4	3	24	15. 0.0
	2	0	28	6. 0.0
	5	2	88	33. 0.0
	11	1	54	63. 0.0
Oudenburg	23	2	28	312. 0.0
	2	0	19	10.10.0
		6	60	3. 0.0
		2	75	5. 8.0
			150	3. 0.0
	1	0	0	12. 0.0
	3	1	40	18. 0.0
Ettelghemhouck			200	2. 8.0
Zandvoorde	1	0	4	9. 0.0
Breedene — een blok waarvan een gedeelte te Breedene, te Zandvoorde en Oudenburg	7	0	87	42. 0.0
Polder van Sinte-Catharina	1	1	50	12. 0.0
Zandvoorde	7	0	17	72. 0.0
	1	0	60	7. 4.0
	2	1	31	15. 0.0
Oudenburg			100	3. 0.0
	3	0	0	30. 0.0
	1	1	66	13.10.0
	1	1	47	9. 0.0
	80	0	0	2. 8.0

Beerst			260	3.12.0
	3	2	50	42. 0.0
Keyem	5	1	18	30. 0.0
Stuivekenskerke	11	1	13	99. 0.0
Eernegem	2	0	0	9. 0.0
Moere	2	0	0	9. 0.0
			151	1. 0.0
	2	1	67	15. 0.0
	2	2	65	15. 0.0
Gistel	6	0	18	24.16.0
Westkerke	4	1	8	18. 0.0
Westkerke een blok te Gistel en	3	2	70	18. 0.0
Westkerke	7	0	46	31.10.0
Gistel		1	2	1. 4.0
Oudenburg	2	1	37	12. 0.0
Jabbeke	1	0	200	11. 0.0
	17	1	22	139. 4.0
	4	2	0	37. 6.6
Zerkegem	5	1	34	30. 0.0
Ettelgem	2	0	65	7. 0.0
Zedelgem : 14.0.22 vijvers en 14.2.14 heide	28	2	37	21. 0.0
Varssenare	2	0	60	15. 0.0
	2	1	16	9. 0.0
	5	2	35	24. 0.0
Houttave	2	0	0	14. 0.0
Sint-Baafs	11	1	37	96. 0.0
			150	4. 0.0
Het convent behoudt zich voor 2.0.92 voor hof en boomkweekerij				
Oedelem	4	0	25	21. 0.0
Oostkamp	30	0	0	120. 0.0
	81	1	97	544. 4.0
			200	9. 0.0
Dreef met eiken beplant, doorgangsverpachting	1	1	37	30. 0.0
een stuk grond				3.18.0
Beernem			50	0.15.0
			252	4.16.0
			133	1.15.0
Sinte-Catharina in de omgeving van Brugge	3	1	13	28. 0.0
Sinte-Catharina, rechtsgebied Sysele	4	0	60	27. 0.0
In de omgeving der stad Brugge buiten de Dampoort	1	2	40	54. 0.0

Bosschen

Sint-Andries[1] : kreupelhout, gemiddeld voor de laatste negen jaren, de boomen niet medegerekend, en 5 gem. jonge dennen	126	2	87	962.11.0
Godschestucken	31	1	7	343.11.6
	14	0	38	
Dudzele gemiddelde inkomst	1	0	263	9.18.6
	4	2	20	12. 0.0
Sint-Pieters	4	1	45	27. 5.9
Zerkegem	17	0	29	183.18.6
Zedelgem	3	0	62	23. 3.0
Oostkamp	14	0	82	204. 0.0
Ruddervoorde en Oostkamp	104	1	39	516. 8.6
Waardamme	2	2	50	11. 1.3
Wingene	43	1	22	99. 2.6
Jabbeke	6	1	12	zonder opbrengst

Woonhuizen

Brugge :

« Het Heilig Huis », het eerste rechts aan den ingang van het klooster, Oudenburgstraat, verpacht aan kanunnik Pype voor 90.0.0.

Het huis genaamd « Het klein Spinnewiel », palende ten noorden aan bovengenoemd huis, verhuurd aan jufvrouw Schodet voor 96.0.0.

Het huis genaamd « Het gouden Spinnewiel », gelegen nevens hierboven genoemd huis, verhuurd aan Jakob Vlaemynck voor 162.0.0.

Een huis « Sint-Michiel », gelegen nevens bovenstaand huis, verhuurd aan François de Meulenaere, voor 168.0.0.

Het huis « Sinte-Barbara », nevens bovengenoemde woning, bewoond door de weduwe Goossens, mits 102.0.0.

Het huis « De Gouden Valk », het eerste links aan den ingang van het convent, in de Oudenburgstraat, bewoond door kanunnik de Molenaer, mits 150.0.0.

Het huis « De Wijngaard », gelegen nevens bovengenoemde woning, verhuurd aan kanunnik Louveny voor 138.0.0.

Het huis « Sint-Niklaas », nevens bovenstaande woning, verhuurd aan den geneesheer van Hende voor 141.0.0.

Een huisje gelegen Burgplaats en « Sint-Bruno » genaamd, bewoond door Eugeen Fonteyne, mits 12.0.0[2].

---

1. In de oude Woestyn van Sint-Anna.
2. Wellicht gaat het hier om het « contoir of winkeltje », aangebouwd tegen de Sint-Donaaskerk en waarvan wij gesproken hebben onder het prioraat Balmels, blz. 130 v.

ONDER HET BEHEER DER STATEN GENERAAL

Het convent is eigenaar van 419.1.56 in de streek van Saaftinge tusschen de stad Hulst en de streek Ten Doele, maar deze gronden rapporteeren niets, daar zij sedert vele jaren door de Schelde overstroomd zijn[1].

XX

Mijn seer Hoog-geachten Edelen Heer[2],

Ik neem d'eer mijn ootmoedig respekt aen uwe Edelijd te betoonen, soo dient desen, van aen u te laeten weten, als dat de droeve tijding van Brussel is afgekoomen, dat ik in de abdij Spremaele moet gedaen worden. Ik laet in u deerlagtig gedaght, hoe dat mijn hert en geest gestelt is, jae ik segge dat het mijn doot is ; daer ik hier op het beggijnhof soo content ben. Het valt mij swaer dat aen den Heer Bonpré die comissie in handen gegeven is ; hij die mij niet genegen is, sal meer dienen tot mijne perdictie als tot mijn favuer. Ik bidde u, laet mij d'eer genieten van u groote protectie. Soo bidde ik u van te maken, dat ik een benede apertement mag hebbe, want boven getransporteert te worden, soude mijn leven verkorten door mij groote ongemacken, en geen dortor, die dat sal toelaten. Soo versoeken ik aen Edelen Heer mij believen favorabel te sijn. En can ik d'eer niet hebbe, van te mijn saeken te vervaederen, soo bidde ik U Edele, schrijft aen mevrouw de abdes, want het is tegen mijn herten, dat ik daer moet gaen. Ik versoeken aen U, Edele Heer, ag komt togh over, want sonder u Doorlugteghijd en sal het weer niet gaen ; oft schrijft mij cito, oft dat u Edele mijn brief ontfangen heeft. Waermede ik d'eere sal hebbe van met groot verlangen naer u Doorlughtehijd oft antwoort, Mijn seer Hooggeachten Edelen Heer.

U ootmoedige Dinaresse,
M. Angela Jordans, religieuse supprimeert chartrusinne.

Brugge, den 24 Augustus 1783.

P. S. Ook soude ik geere een contrackt maeken, dat ik mijn libertijdt soude houden, want daer moet mij niet gedaen woerden als met de cranck zinnige, soo bidde ik aen u Edelen Heer om u weysen raet.

XXI

A l'Empereur et Roi,

Remontrent très humblement les religieuses chartreuses de la ville de Bruges, dont le couvent a été supprimé par l'édit de sa Majesté l'Empereur Joseph II du 17 mars 1783. Elles ont dû céder à sa volonté suprême et abandonner un état qu'elles avaient embrassé sous la protection des lois tant religieuses que civiles. Elles se sont séparées de fait, mais, toujours réunies d'esprit, elles ont vécu dans la retraite en pratiquant dans le secret

1. In 1583 overstroomd, volgens GOETHALS, *Chronica Monasterii S. Andreae.* Uitgave Weale. Brugge, 1868, blz. 96.
2. R. A. Gent. fonds : Raad van Vlaanderen, sectie : Afgeschafte kloosters, nr 5, Kartuizerinnenconvent te Brugge.

tous les devoirs qu'elles s'étaient imposés par des vœux formés à la face des autels. Elles étaient encore alors au nombre de 21 religieuses, qui ont dû se disperser et chercher, où elles ont pu, des demeures convenables à leur état. Depuis ce moment elles n'ont cessé de former des vœux pour rentrer dans leur première habitation. Les États des Flandres, qui s'étaient emparés du pouvoir souverain, leur permirent d'y retourner et, dès le dernier avril 1790, ils levèrent sur les biens attachés à leur couvent la somme nécessaire pour le rétablir dans son premier état. Dès ce moment elles reprirent possession de leur maison et mirent la main à l'œuvre. Les ouvrages furent continués sans interruption, et au mois d'août suivant plusieurs sœurs converses y étaient logées. Les remontrantes encore au nombre de 14 les y suivirent dès que la restauration fut assez avancée pour les y recevoir, pour y célébrer l'office divin et remplir les autres devoirs religieux prescrits par leurs statuts.

Ce couvent n'est donc pas dans le cas de l'art. 3 de la Convention de la Haye du 10 décembre 1790, qui suppose qu'il y a des couvents supprimés, qu'il serait impossible de rétablir ou que ce rétablissement présenterait plus d'un inconvénient. Il n'existe aucune impossibilité à l'égard du couvent des Remontrantes puisqu'il est tout rétabli et qu'elles y étaient réintégrées avant que la Flandre ne fût rentrée sous l'obéissance de votre Majesté.

D'où il suit qu'il ne se présente et ne peut même se présenter aucun inconvénient, soit à l'égard des personnes qui en étaient sorties, soit à l'égard des biens qui formaient sa dotation. Il n'en existe aucun par rapport aux personnes qui en sont sorties. Les Religieuses qui subsistent encore sont en nombre suffisant pour former une communauté, et cette communauté ne tardera pas de s'accroître vu qu'il se présente déjà plusieurs postulantes qui aspirent à entrer dans ce saint institut. A l'égard de leur dotation leurs biens sont encore existants et suffisent pour leur donner une subsistance honnête ; il leur restera même encore du superflu, dont elles feront l'usage qu'elles en ont toujours fait, qui est de les distribuer aux pauvres, ainsi que toute la ville de Bruges peut l'attester. C'est par une suite de cette dotation suffisante qu'elles ne reçoivent, conformément à leurs statuts qui le leur défendent, aucune dot de leurs novices ni aucune chose, qui puisse en tenir lieu. D'où il résulte que loin d'être à charge du public d'aucun chef, leur couvent est utile à la société tant par les secours qu'il répand sur l'indigence que par le soulagement qu'il procure aux familles.

Qu'il soit permis d'ajouter ici que ce couvent fondé en 1340 est un des plus anciens de la ville et qu'il n'a jamais cherché à se propager vu qu'il est l'unique dans les Pays-Bas ; qu'au surplus cet établissement avait le bonheur d'être avantageusement connu de feu Sa Majesté l'Impératrice reine de glorieuse mémoire, qui en 1769 daigna lui en donner une preuve distinguée. En effet, à l'occasion de l'émission des vœux de la religieuse Martine Schorhout, qui eut lieu cette année (émission qui dans leur ordre se fait avec une solennité toute particulière) cette auguste et pieuse princesse porta sa bienfaisance jusqu'à honorer leur maison d'un don magnifique dont malheureusement il ne leur reste plus que le souvenir ayant été enlevé avec leurs autres meubles lors de la suppression de leur maison. Dans cet état de choses leur couvent étant parfaitement rétabli et y étant

complètement réintégrées, elles ont recours à la bonté et à la justice de votre Majesté, suppliant très humblement à ce qu'elle daigne ordonner à l'administrateur de Bompré de leur rendre la possession et jouissance de leurs biens et de leur remettre tous les titres, documents et papiers y relatifs, ou leur appartenant, comme aussi de leur rendre compte de la gestion des mêmes biens, depuis le temps du dernier compte qu'il en a rendu aux commissaires de la chambre de votre Majesté.

s. DOTRENGE.

18 février 1791.

XXII

Brief van kanunnik de Graeve aan de Staten van Vlaanderen :

« Les religieuses Chartreuses ont présenté il y a huit jours à la députation de notre province un mémoire des plus touchants sur la cruelle situation dans laquelle elles se trouvent, n'ayant rien de leurs revenus, frustrées des pensions dont jouissent les autres religieux tombés dans la suppression, harcelées par leurs créanciers qui les pressent de payer les intérêts des sommes qu'on leur a fait lever pour restaurer leur couvent où on leur a persuadé d'entrer pendant les troubles.

Je dois vous exposer l'état de détresse où se trouvent ces pauvres filles et vous prier de vouloir intervenir pour elles afin qu'elles puissent au moins percevoir au plus tôt les pensions ordinaires.

Je prends la très humble liberté de vous recommander la cause des dites religieuses vraiment dignes de pitié et auxquelles on ne peut nullement imputer leur triste situation, comme vous le savez. Les secourir comme les autres religieuses ne peut que contribuer grandement à l'apaisement de beaucoup d'esprits inquiets, qui sont encore ici en grand nombre, et est d'ailleurs dicté par les lois de l'humanité et de la justice même.

J'ai l'honneur d'être très respectueusement votre très humble et très obéissant serviteur. »

Bruges, 4Xbre 1791[1].

XXIII

Brief van Kanunnik de Beerenbrouck aan den heer d'Aguillar, financieel raadsman te Brussel :

« Monsieur, Les députés de cette province, qui ont été dernièrement porter à leurs Altesses Royales le résultat provincial sur le don gratuit, etc., ont rapporté qu'Elles les avoient assurés que l'on payeroit incessamment des pensions à toutes les religieuses supprimées ; sur quoy les religieuses Chartreuses de cette ville, qui n'en ont rien reçu depuis près d'un an se sont présentées à cette fin chez M. van Zuylen, payeur ordinaire des pensions en cette ville. Celui-ci leur a dit, n'avoir point d'ordre à cet égard pour elles et l'on a appris qu'il a dit ailleurs, qu'elles n'auroient point de pension, si elles ne sortaient point de leur couvent. Cette déclaration a donné l'alarme aux religieuses rentrées dans leur couvent et a causé différentes sensations.

---

1. R. A. Brussel, Raad van Finantiën, nr 8156.

Deux sœurs laïques des Colettines ont, pour profiter de cette disposition, abandonné leur monastère au grand scandale de plusieurs, et M. van Zuylen leur a payé tout de suite le dernier semestre de pension : Cependant je ne puis croire que les ordres de Sa Majesté soyent tels, et je pense être fondé à ne point y ajouter foi, pour la raison que Sa Majesté s'est engagée par la convention de la Haye du 10 décembre 1790 à entrer en conférences avec les députés des États respectifs pour ce qui regarde les convens supprimés. Ces conférences ont déjà eu lieu en partie ; et, sur le rapport des députés, les États ont résolu de demander à Sa Majesté le rétablissement des convens supprimés en cette province. D'un autre côté, supposé que Sa Majesté ait résolu de ne laisser rétablir aucun des convens supprimés en cette province ni de ratifier leur rétablissement, il ne seroit pas encore croiable qu'elle voulusse employer des moyens obliques et si peu analogues à la bonté de son cœur paternel, pour obliger de pauvres filles à déserter leurs saints asiles, et les mettre dans la cruelle alternative ou de mourir de faim, ou d'agir contre le cri de leur conscience.

Espérant que ce n'est que par un malentendu, que le susdit payeur des pensions a refusé de payer celles des religieuses chartreuses, je prends la liberté de prier votre seigneurie au nom de celles-ci, de faire dépêcher des ordres positifs à M. van Zuylen, de leur payer incessamment les pensions accordées par feu l'empereur Joseph II avec les arriérages depuis le 2 décembre 1791... Ces religieuses viennent de présenter une requête aux États de Flandre, tendant à implorer leurs bons offices auprès du Souverain : 1° pourque leur rétablissement soit ratifié par Sa Majesté et pourqu'elles soient rétablies dans la possession de leurs biens, 2° pour avoir leurs pensions avec les arriérages, 3° pour obtenir un ordre à M. l'administrateur de Bompré de payer hors des revenus des biens de leur couvent les rentes perpétuelles et viagères, créées par autorisation des États pour la somme de fl. 20.000 de change et hypothéquées sur les dits biens. Comme cette requête sera indubitablement remise en mains de votre Seigneurie, je la prie de prendre une attention favorable aux raisons y alléguées et à l'état déplorable où se trouvent les suppliantes et avec elles plusieurs de leurs créanciers.

. . . .

J'ai l'honneur d'être très respectueusement, Monsieur, votre très humble et très obéissant serviteur.

Bruges, le 26 décembre 1791. »

XXIV

Een open schrijven, dat voor publiciteit bestemd was, werd gericht tot de vicarissen-generaal van het bisdom Brugge en bijna door alle communiteiten van het bisdom onderteekend. Dit schrijven was opgesteld als volgt[1]:

« Messieurs,

C'est avec autant de surprise que de douleur, que nous avons appris

1. *Recueil des Protestations des Maisons Religieuses Supprimées en la Commune de Bruges*, M. D. C. C. X. C. VII.

la motion faite à Paris au Conseil des Cinq Cents dans la séance du 18 Thermidor 4e Année Républicaine, tendante à faire décréter la Suppression des Couvents, Congrégations Séculières et Établissements Religieux des ci-devant Pays-Bas, et motivée sur le prétendu vœu que les individus mêmes des dites Corporations en auroient manifesté.

Messieurs, nous croyons devoir à Dieu, à notre honneur et à notre conscience, de vous déclarer que personne de nous, n'a jamais eu la moindre pensée d'émettre un vœu, qui serait tout à la fois injurieux à Dieu, qu'infâme et déshonorant pour nous-mêmes.

C'est pourquoi nous vous déclarons et protestons en la présence de Dieu, auquel nous sommes inviolablement et solennellement engagés à la face de ses saints Autels, que nous avons avec la liberté la plus parfaite, choisi le saint état, que nous avons le bonheur de professer ; que nous préférons ses avantages solides et permanents au faux brillant des richesses, honneurs et biens périssables de la terre ; que finalement nous ne désirons rien tant que de le conserver, d'y vivre et d'y mourir, conformément aux loix, règles et usages qui nous ont été prescrits et laissés en héritage par nos saints Fondateurs, et approuvés par l'Autorité chérie et respectable de nos Supérieurs légitimes.

C'est à vous, Messieurs, en qualité de Vicaires du Corps en qui réside la Juridiction Épiscopale sur ce Diocèse, que nous nous addressons, et que nous prennons la confiance de passer cette déclaration et protestation. Et nous vous supplions par tout ce que nous est cher et sacré dans le Ciel et sur la Terre, de les porter à la connaissance de ceux dont on voudrait surprendre la Religion et la Justice, et d'en faire tel autre usage que vous jugerez convenable pour écarter de nous le terrible coup dont nous sommes menacés.

Dans cet espoir et dans cette attente, nous sommes avec le plus profond respect,

Messieurs,

Vos très humbles serviteurs.

XXV

Département de la Lys.
Canton et commune de Bruges.

L'an VII de la République Française une et indivisible.

Je soussigné, commissaire, spécialement nommé par arrêté de l'administration centrale du Dép. de la Lys, en date du 26 floréal de l'an VI, pour l'estimation du mobilier national de toute origine ; accompagné du citoyen J. Maertens, commissaire pris dans le sein de l'administration municipale, me suis transporté au ci-devant couvent des Chartreuses, situé dans cette commune le 6 et le 7 vendémiaire à 8 h. du matin où nous avons été indiqués. Les portes que nous avons trouvées fermées et après qu'elles furent ouvertes, il a été procédé à faire l'inventaire des objets renfermés dans le dit local en conformité de l'article trois du dit arrêté, en suite de quoi l'estimation a été faite en la forme et manière suivante :

No	Vin	Estimation Liv.	Sols
1 à 25	25 lots de 12 flacons de vin de Tours .	216	
26	50 bouteilles vides	2	
	Effets		
1	Une chappe et une chasuble	1	10
2	2 chasubles	1	
3	2 chasubles	1	
4	2 tuniques et une chasuble	1	10
5	2 chappes	2	
6	2 chasubles	1	
7	2 chappes	1	10
8	2 tuniques	1	10
9	2 tuniques et 1 chasuble.	1	10
10	1 chappe et 2 chasubles	1	10
11	1 chappe et 2 chasubles	1	10
12	2 chasubles et 1 tunique.	1	10
13	1 tunique et 2 chasubles.	1	10
14	3 chasubles	1	10
15	2 chasubles et 1 tunique.	1	10
16	1 chasuble et 2 tuniques.	1	15
17	1 chasuble et 2 tuniques.	1	10
18	1 chasuble et 2 tuniques.	1	10
19	1 chasuble et 2 tuniques.	1	10
20	3 chasubles	1	10
21	2 chasubles	1	
22	3 coussins	1	
23	4 aubes	2	
24	1 paquet d'étoles, bourses, manipules . .		10
25	1 nappe de communion		10
26	1 manteau de drap noir	3	
27	1 manteau de drap noir	3	
28	1 manteau de drap noir	3	
29	1 manteau de drap noir	3	
30	1 manteau de drap noir	3	
31	plusieurs livres	1	

(Volgt de naamlijst en de schatting van al de meubelen)

Ainsi a été dressé par moi le présent procès-verbal d'estimation des objets ci-dessus détaillés en présence du citoyen J. Maertens, commissaire de l'administration municipale. Lequel a signé et assisté à l'apposition des scellés le 7 Vendémiaire à 6 heures du soir.

Employé pour les 2 jours vingt heures.

VAN GINDEGOM J. MAERTENS.

XXVI

Bij het verlaten van het convent werd een protestbrief gestuurd aan den Commissaris die met de uitdrijving gelast was. Hier volgt het schrijven van het kartuizerinnenconvent :

JÉSUS, MARIE, BRUNO

Fait en la Chartreuse de Bruges le 23 novembre 1796.

Charmante Solitude, devons-nous t'abandonner encore une fois ? Solitude dans laquelle nous nous sommes retirées librement après nous être éloignées de la foule avec Jésus-Christ, pour y goûter les charmes de sa conversation, qui maintes fois nous a fait passer des larmes à la joye de l'esprit. Devons-nous donc t'abandonner, ô chère solitude, parceque des hommes, dans leurs spéculations creuses se sont imaginés que l'État Religieux est contraire au bonheur tant individuel que général de la Société ? Parceque ces hommes ont fait ce qu'ils appellent une Loi, qui ne reconnoit pas des Vœux Religieux, parcequ'ils croyent que nos engagemens avec Vous, ô grand Dieu, sont contraires aux Droits Naturels, tant pronés et si peu respectés, de l'homme ? Comment des engagemens aussi sacrés, que ceux que nous avons contractés avec Vous, pourroient-ils être contraires à des Droits, qui ne sauroient émaner que de Vous, puisque tout Vous appartient, tant dans l'ordre naturel des choses, que dans l'ordre surnaturel de la grâce ? On peut nous contraindre à sortir de cette solitude ; on peut, contre les Droits de l'Homme, nous dépouiller des biens de la terre ; mais rien ne saura jamais nous détacher de nos Vœux et de l'Amour du Christ : ni la tribulation, ni l'angoisse, ni la faim, ni la nudité, ni le danger, ni la persécution, ni le glaive : rien.

Ainsi la présente Protestation faite jour & an que dessus en double, dont à la sortie l'un sera délivrée au Commissaire, pour être joint au Procès verbal.

Suivent les signatures des religieuses.

XXVII

Grondplan van het klooster.

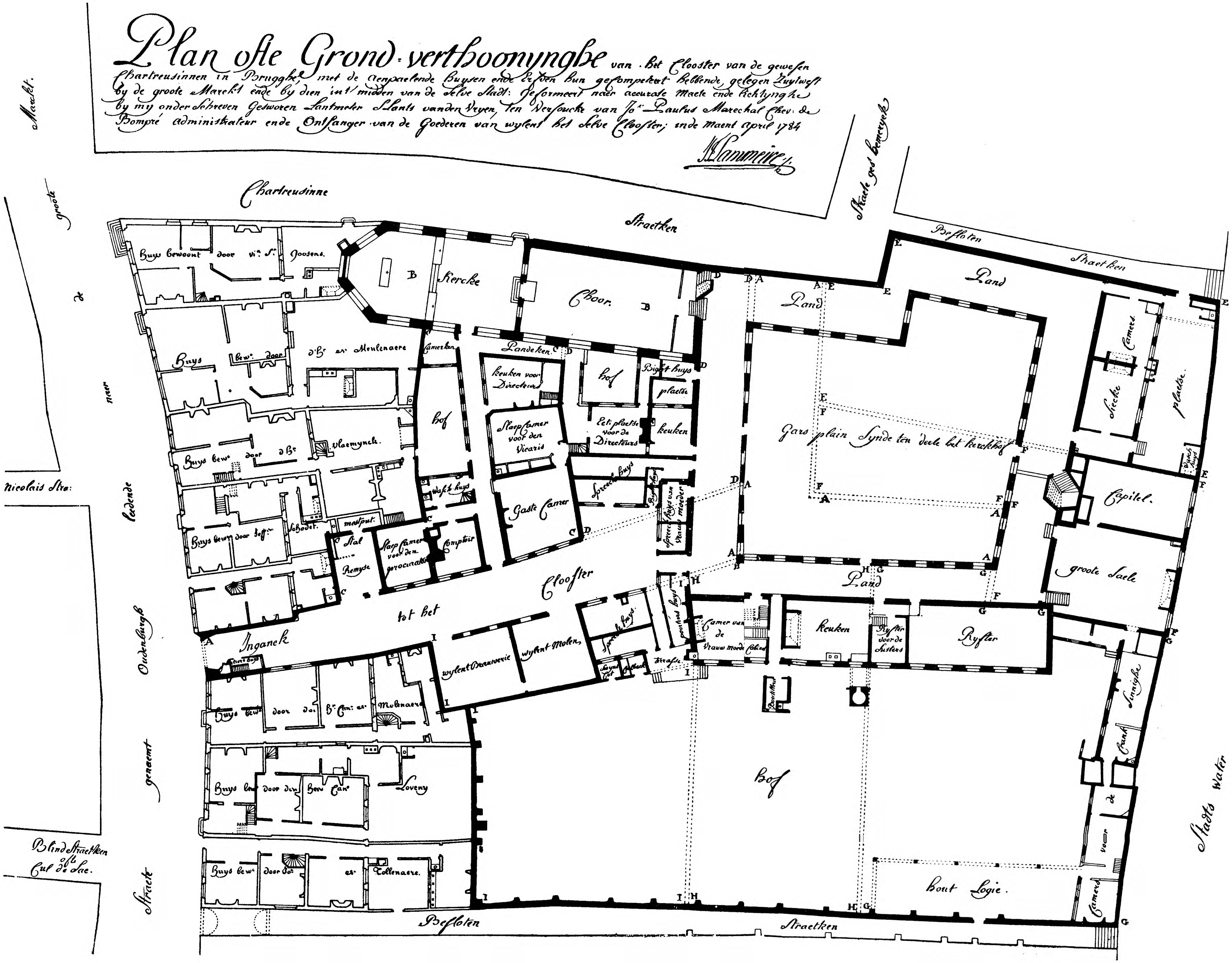

Afb. 31. — Plan van het klooster.

LIJST DER AFBEELDINGEN

EERSTE DEEL

1. Sint Bruno omringd door Heiligen van zijn Orde 4-5
2. De Grande Chartreuse 20-21
3. G. Beatrix Monialis Chartreuse Subdiaconesse 34-35
4. Grondplan 40-41
5. Charter van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen 46-47
6. Slotpagina van het werk van vicarius Steenkens 92-93
7. Zegel van Sint-Annaklooster 108
8. Brief van den bisschop van Sarepta 138-139
9. Sinte Godelieve beweend op haar doodbed. De priorin Smeyers geknield tegenover haar patrones, Sint Anna 140-141
10. Klooster van de Karmelitessen van Sion 148-149
11. Beginpagina van het sermoen gepredikt door vicarius Cools in 1565. 154-155
12. Sint-Anna in het Brugsche landschap, door Pourbus 158-159
13. Wallen van de omheining . . . .
14. Wallen van de omheining . . . .
15. De huidige hofstede binnen de voormalige omheining . . . . .
16. Huidige ingang 170-171

TWEEDE DEEL

17. Ligging van de Kartuize in den Oudenburg, volgens de kaart van Marc Gheeraert (1562) 200-201
18. Grafmonument Anchemant 202-203
19. Sint-Annabeeld 218-219
20. Beeld van Onze Lieve Vrouw van Brugge . . . .
21. Onze Lieve Vrouw van Brugge met hare sieraden bekleed . . . 228-229
22. Professiebrief van zuster Anna Rodtse 246-247
23. Doodsbericht van zuster Petronella Geers 252-253
24. Kroningsplechtigheid van zuster Athanasia von Schauroth . . . 260-261
25. Het binnenplein van het klooster in 1783 . . . .
26. De oude binnenplaats thans gebezigd door de Commisie van Openbaren Onderstand 266-267
27. Het oud Sanctuarium . . . .
28. De huidige kerk 282-283
29. De arduinen wenteltrap . . . .
30. Het gewelf van de trap 284-285
31. Plan van het klooster 328-329

REGISTERS

De persoonsnamen werden gerangschikt naar de alphabetische orde der bijnamen ; enkel voor heiligen en leden van vorstenhuizen en telkens wanneer geen bijnaam werd vermeld, volgt de rangschikking den doopnaam.

Indien de bijnaam een naam is van een thans nog bestaande gemeente, werd hiervoor de moderne spelling gebruikt ; elders werd de spelling van de bronnen bewaard.

VERKORTINGEN :

Br. = Brugge.
f. = filius, filia.
k. = kartuizer, kartuizerin, kartuizerklooster.
pr. = prior, priorin.
S. A. = Sint-Anna-ter-Woestijne.
str. = straat.
v. d. = van de (den, der).
vic. = vicarius.
z. = zie.
x = gehuwd met.

I. — PERSOONSNAMEN

AAROENS, Anna, k. S. A., 184.
AARTRIJKE (Aertrycke), Cecilia v. –, k. S. A, 184.
—, Jan v. –, x Elisabeth v. Steenlandt, 67.
ACKER (de Agro), Beatrijs v. –, 179.
—, Jakob v. –, 178 v.
— Jan v. –, x f. Wauter Schinckel, 179.
ACKOLE, Elisabeth v. –, 148.
ADAMS, Brunona (Maria), k. S. A., 257, 276 v., 286, 293, 298.
ADORNES, Agen, x Andries de la Coste, 120.
—, Anselm, x Margareta v. d. Banck, 120.
—, Arnold, prebendarius S. A., x. Agnes v. Nieuwenhove, 119, 128.
—, Catharina, 120.
—, Hendrik, k. Sint-Kruis, 120.
—, Isabeau, 128
—, Jakob, k. Sint-Kruis, 120.
—, Jan, kanunnik, Rijsel, 120.
—, Louisa, kanunnikes Sint-Trudo, 120.
—, Maarten, pr. Sint-Kruis, 119 v., 128.
—, Margareta, k. S. A., 120 v., 123, 128, 185.
—, Pieter, k. Sint-Kruis, weduwnaar v. Elisabeth Braderickx, 120.
—, Prosper, doge v. Genua, 120.
AERNOUDTS, Anna, k. S. A., 187.
AERT, Antonia, k. S. A., 296.
AERTSCHE, Lodewijk v. –, raadsheer, 110.
AGRO, z. v. Acker.
AGUILLAR, d'–, raadsheer van financiën, 290, 324 v.
ALAERD, Jan, raadsheer, 110.
ALBRECHT, aartshertog, 40.
ALBRECHT-CASIMIR, z. Maria-Christina.
ALMAERS, Josine, k. S. A., 185.
AMSTERDAM, Gerrit v. –, vic. S. A., 65, 182.
ANCHEMANT, Alfons, 195.
—, Anna, 202 v.
—, Camelia, 195.
—, Catharina, pr. S. A., 127, 195, 200 v., 283, 296.

—, Hendrik, x Catharina Wynckelman, 165 v.
—, Johanna, 195.
—, Maria, 195.
—, Nicolaas, x Elisabeth Spronck, 165 v., 181, 202 v.
—, Pieter, 202, 204.
—, René, heer v. Marcke, Blommeghem, Hoogbrabant, Rapenburg, x Magdalena de Boodt, 199.
ANGHERMANS, Barbara, k. S. A., 186.
ANIKAERT, Maria, k. S. A., 298.
H. ANNA, relieken, 144.
— vereering, 138, 159 v., 173 v., 199, 218, 223, 227.
ANNOOT, M. J., 273.
H. ANTHELMUS, 29, 212.
ANTWERPEN, Jan v. –, k., 58.
ARBALESTE, 203.
ARENTSBERGE, Jan Gerritsz., vic. S. A., 137, 142 v., 182.
ARNOLD, magister, 55.
—, vic. S. A., 295.
ARNOUDE, Paulus, pr. Sint-Kruis, 59 v.
ASSCHE, Jan v. –, vic. S. A., 143, 182.
ASSENEDE, Boudewijn (Bouden) v. –, 59 v.
ATRECHT (Ateracht), Jan v. –, priester, 60.
AULLAVECQ, d'–, 203.
AUXBREBIS, z. Bertels.
AVEY, Joanna v. –, k. S. A., 185.
AYNSCON, Ambrosius, 221.
AZELBEKE, Cecilia v. –, k. S. A., 81, 184.

BAELDE, Catharina, k. S. A., 220.
BAENST, Margareta, k. S. A., 185.
BAERBESAEN, Nicolaas, 79.
BAERT, Jan, pr. Gent, 167.
—, Joanna, k. S. A., 278, 286, 293.
—, Maria-Victoria, k. S. A., 206, 251, 257, v., 297.
BAES, Anna-Theresia, k. S. A., 297.
BAETEMAN, Joanna, k. S. A., 278, 280 v., 287, 298.
BAEVELS, Catharina, k. S. A., 184.
BAIAERT (Beyaers), Maria-Colomba, k. S. A., 251, v., 297.
BAILLENCOURT, de, bisschop v. Br., 223, 225.
BAILLEUL, Brunona, k. S. A., 297.
BALBOA, 244.
BALLIOLO, Jan de –, 304.
BALMELS (Bossuels), Maria, pr. S. A., 123, 129 v., 135, 183, 185.
BANCK, Margareta, k. S. A., 185.
—, Roseline, k. S. A., 297.
—, Simon, 309.
z. Adornes, v. Messem, v. d. Haeghe.
BARAELS, Agnes, k. S. A., 187.
— Francisca, k. S. A., 187.
—, Joanna, 151.
BARBE, z. v. d. Velde.
BARDEMAKER, Egidius de, bisschop v. Br., 154.
BARTS, Louisa, k. S. A., 299.
BARZELS, Anna, 151.
BASSERY, Willem, bisschop v. Br., 238, 244.
BAUHÜYSEN, Gijsbrecht, vic. S. A., 208 v., 295.
BAUWENS, Jan, 318.
BAVE, Barbara, 148.
Gz. BEATRIJS v. ORNACIEUX, 33, 212 v.
BEBEL, Anna, k. S. A., 223, 297.
BEBOETS, Jeromine, k. S. A., 187.
BEERBLOCK (Berblocq), Anna, k. S. A., 298. v.
—, Elisabeth, 194.
—, Frans, 194.
—, Jan, 167, 194.
BEERENBROUCK, de –, kanunnik, 277, 285 v., 290, 324 v.
BEERS, Petronella, k. S. A., 298.
BEIRENDONCK, Maria-Theresia, k. S. A. 257, 277, 287, 298.
BEKE, Elisabeth v. d., k. S. A., 186.
BELLE, Catharina v., k. S. A., 47, 183.
z. Lovendegem.
BENEZET, Isabella-Victoria, k. S. A., 255, 298.
BERBLOCQ, z. Beerblock.
BERGHE, Josine v. d., –, k. S. A., 298.
—, Marianne v. d. –, k. S. A., 297.
BERNAERTS, Anna, k. S. A., 186.
BERNARDS, Pieter, vic. S. A., 136, 187.
BERTELS, Hendrik, x Margareta Auxbrebis, 231 v.
—, Maria-Eugenia, k. S. A., 231 v., 249, 297.
BETEVOOX, Jakob, 57.
BETS, Jakob de –, 139.
BEYAERS, z. Baiaert.
BEYLS, de –, notaris, 317.
BEYNAERDE, Jan v. d. –, 75.
BEYS, Josine, k. S. A., 297.
BIBAU, z. Bybau.
BIERWAERT, Josepha, k. S. A., 225, 297.
BIESE, Jakob, 99.

BILS, Agnes, k. S. A., 187.
BITTERE, Antoon, 117.
BLADELINE, Elisabeth, k. S. A., 102, 107.
BLANCHAERDS, Jakob, f. Jan –, 306 v.
BLOMME, Constantia, z. v. Meetkerke, 244.
BLOYE, Joris de –, 195.
BOEDEWYLE, Nicolaas v.–, x Machtild, 59.
BOEIDINS, Jan Clais, x Machtild, 61.
BOGAERDE, Amelia v. d. –, k. S. A., 296.
—, Cornelia, pr. S. A., 194 v., 197 v., 296.
BOGAERT, Serafina (Josine), k. S. A., 278, 286.
BOIS, Maria, k. S. A., 298.
BOLAERT (Bretsaers, Bootsaers), Adriana, k. S. A., 106.
BOLLE, Collard – v. Snellegem, 131.
BOLLEZELE, Jan v. –, k., 45, 304.
BOMPRÉ, maréchal Louis de –, 272 v., 281 v., 285, 287 v., 290, 322, 324.
—, Paulus, 12.
BONIS, Lutgarde, k. S. A., 184.
BOODT (Boot), Anna de –, k. S. A., 185.
—, Cornelius de –, 115 v.
—, Godelieve, pr. S. A., 186, 191, 151, 193 v., 296.
—, Willem de –, burgem. v. Br., 195. z. Anchemant.
BOONE, Catharina, 148.
BOOSERE, Anna de –, k. S. A., 298.
BOOT, z. Boodt.
BOOTSAERS, z. Bolaert.
BORCHT, v. d. –, 287.
BORSELEN, Jakob, k., 124.
BOSCH, Frans v. d. –, 202.
BOSCHOERN, Gerardus, k. S. A., 113.
BOSMANS, Anthelmus, vic. S. A., 206, 252, 295.
BOSQUEL, du –, z. de Vos.
BOSSUELS, z. Balmels.
BOSSUIT, Hendrik, deurwaarder, 110.
BOTERDAEL, Petronella-Francisca v. –, k. S. A. 278, 287, 298.
BOUDELOOD, Icasin, 79.
BOUDEWIJN Hapken, 44.
BOUDINS, Margareta, 194, 314.
BOUSCHUT, Rosa, k. S. A., 298.
BOXTEL, Willem v. –, k. S. A., 97.
BOIJE, Simon de –, vic S. A., 295.
BRADERICKX, Bradenheicts, Braederyckx, Braederickx), Agnes, k. S. A., 47, 56, 183.
—, Elisabeth, pr. S. A., 47 v., 51 v., 67, 183.
—, Hendrik, 58.
—, Jan, 90.
z. Adornes, v. Temsche.
BRAEKELMAN, Francisca, 237, 297.
BRAEKMAN, Aldegonda, k. S. A., 298.
—, Christina, k. S. A., 222.
BRANDERS, Elisabeth, k. S. A., 151, 186, 191.
BRAUWERS, Joanna, k. S. A., 186, 191.
BREIDEL, Jan, 89.
BRENART, Felix-Willem, bisschop v. Br., 286 v., 289.
BRETSAERS, z. Bolaert.
BRICHIERS, Catharina, k. S. A., 185.
BRIEMELS, Bernarda, k. S. A., 251.
BROLOOS, Pieter, x Agnes, 79.
BROSSELE, Hubertine, k. S. A., 185.
BROU, de –, kolonel, 283.
BROUCKE, Maria v. d. –, 147 v.
BROUCKERE, Jan de –, f. Wouters, x Barbele, f. Jakob v. d. Vagheviere, 73, 87, 101, 178.
—, Maria, pr. S. A., 101 v., 170, 178, 183 v.
—, Ogier, 306 v.
BROUCQSAULX, z. Chantraines.
BRUCKERS, Maria, k. S. A., 185.
BRUGGE, Lucia, k. S. A., 187.
BRULE, Benedictus v. d. –, vic. S. A., 257, 295.
BRUNE, Barbara, k. S. A., 298.
BRUNEELS, Bernarda, k. S. A., 297.
—, Catharina, k. S. A., 298.
—, Celina, k. S. A., 298.
H. BRUNO, 15 v. ; iconografie, 129 v., 211.
BRUNSWIJK, Maria v. –, k. S. A., 184.
BRUSE, Koenraad, 67.
BRUYSE, Theodoor, k., 69.
BRYLOWYS, Magdalena, k. S. A., 187.
BRYNAERTS, Maria-Joanna (Elisabeth), k. S. A., 228, 265, 277, 286, 289, 298.
BUERSE, Jan v. d. –, 86.
BUIGNE, Seraphina de –, pr. S. A., 228, 253, 265 v., 269, 276 v., 296, 298.
BULS, Agnes, k. S. A., 184.
—, Catharina, k. S. A., 102, 184.
—, Maria, k. S. A., 185.
BURCH, burgemeester v. Br., 142.
BUREAU, Nicolaas, bisschop v. Sarepta, 137.
BURGH, Anna-Maria v. d. –, k. S. A., 278.
BURSA, Jan de –, 306.

—, Liegardis, 306.
—, Mattheus, 306.
—, Philippus, O. S. B., pr. Sint-Andries, 303.
—, Robrecht, 306.
BUS, Cornelia, k. S. A., 187.
BUSERE, Willem, pr. Sint-Kruis, 45, 304.
BUSSCHE, Agnes v. d. –, k. S. A., 186.
—, Boudewijn v. d. –, 116.
—, Lieven v. d. –, 318.
BUYSSERS, Elisabeth, 184.
BYBAU (Bibau, Bybans), Celina, k. S. A., 150, 159.
—, Laurentius, k. S. A., 135 v.
—, Margareta, k. S. A., 186.
—, Willem, prior-generaal O. Cart., 136 v.
BYHETS, Martina, k. S. A., 187.

CABELIAU, Elisabeth, 151, 186, 191.
CABOOTER, Joost de –, burgemeester v. Br., 191.
CAÏMO, bisschop van Br., 257 v.
CALKENE, Catharina v. –, 53 v.
CAMPE (Campinck), Magdalena, k. S. A., 223, 298.
CANIN, Hendrik, 61.
CANS, Amelia, k. S. A., 186.
CAPELLE, Elisabeth v. d. –, k. S. A., 71, 184.
—, Joannes de Capella, O. S. B. (Sint-Andries), 303.
CARÉ, Barbara, k. S. A., 297.
CARIENS, Catharina, k., S. A., 296.
CAROENS, Antonia, k. S. A., 186.
CARSTELOOTS, Carstine – v. Oostende, 57.
CARYERS, Anna, k. S. A., 151, 186, 191.
CASELE, Anna v. d. –, k. S. A., 107.
CASSELE, Adriaan, kerkmeester v. Westkapelle, 133.
CASTEELE, Anna v. d. –, k. S. A., 184.
—, Maria v. d. –, pr. S. A., 135 v., 142, 183, 185, 310.
—, Petronella v. d. –, k. S. A., 186.
CASTILLON, de –, bisschop v. Br., 255.
H. CATHARINA v. Siëna, 82.
CATRYSE, Christina, k. S. A., 186.
CATTEL, Petrus, vic. S. A., 222, 295.
CATTENBROUC, Hendrik, 147.
CAYTAN, kanunnik, 287 v.
CELIEN, Jan, 62.
CEUNINCK, Cornelia, k. S. A., 222, 296.
CHANTRAINES, Jacques de – (Broucqsaulx), 150.
CHRISTIAENS, Catharina, k. S. A., 187.
CLAESSENS, 160.
CLAYSIUS, Jacqueline, 148.
CLEMENS VII (Robrecht v. Genève), 68 v.
CLEMENS X, 130.
CLEMENS, vic. S. A., 65, 182.
CLEMENS, Barbara, k. S. A., 186.
CLERCK, Catharina de –, pr. S. A., 205 v., 296, 314.
CLERCX, Joanna, 151, 186.
CLEYKE, Henricus de –, O. S. B. (Sint-Andries), 303.
CLUYS, Anna v. d. –, k. S. A., 184.
CLYDEBAENS, 203.
COENS, Margareta, k. S. A., 185.
COLIN, Boudewijn, priester, 74.
CONSTANTINUS, 55.
CONSTANTINUS MAGNUS, vic. S. A., 227, 235, 237 v., 295, 150.
COOL, Hendrik, vic. S. A., 147, 153, 155 v., 160, 167, 182.
COOPMANS, Margareta, k. S. A., 184.
COORNE, Jan, x v. d. Rhyne, 48, 119.
COPPENS, Maria, k. S. A., 187.
—, Rosa, k. S. A., 299.
COPPIETERS DE LA BRAMERIE, schepen v. Br., 285.
CORDIER, apotheker te Br., 277.
CORNELIA, k. S. A., 210, 298.
CORNELIS, Maria, k. S. A., 187, 192.
H. CORNELIUS (vereering), 210.
CORRELS, Christina, k. S. A., 187, 192.
CORTE, Margareta de –, k. S. A., 187.
CORTERYSE, Jakob, x Heilsoete, 57.
CORTSCHOOFS, Jan, x Posthoofds, 84, 306.
COSTE, Andries de la –, 120.
—, Catharina O. S. B., abdis v. Sinte-Godelieve, Br., 153 v.
—, Margareta, 120.
—, burgemeester v. Br., 234.
z. Adornes.
COSTERS, Margareta, k. S. A., 187.
COTENGHYS, Catharina, k. S. A., 297.
COUDENBROUCK, Gilles v. –, burgemeester v. Br., 45, 304.
COUTEREEL, Gilbert, k. S. A., 99.
CRAMME, Dirk, notaris, 304.
CRAYENEM, Heer v. –, 305.
CROPS, Elisabeth, k. S. A., 187.
CROY v. AARSCHOT, z. v. Hamale.
CRUYCE, Adriaan v. d., vic. S. A., 128 v., 182.
CRUYPINCK, Martina, k. S. A., 298.

CUELENAERE, Jan de –, 147.
CUTSEGHEM, Josine v. –, k. S. A., 185.
CUYLITS, Franciscus, vic. S. A., 257, 265, 269, 275 v., 279, 287, 295.
DAENENS, Elisabeth, k. S. A., 186.
—, Josine, k. S. A., 185.
DALE, Magdalena v. –, 148.
—, Margareta v. –, 148.
DAMEN, Elisabeth, k. S. A., 151.
DAMME, Antoinette, k. S. A., 250, 297.
DANCKAERT, Agnes, k. S. A., 151, 186, 191.
—, Barbara, k. S. A., 186.
—, Elisabeth, k. S. A., 150, 157, 185.
—, Paul, 131 v.
z. v. Zedelgem.
DASSONNEVILLE, Pieter, 132.
DAWES, Christiaan, k. S. A., 45, 304.
DEBLOUD, Jan, 109.
DECKERS, Catharina, k. S. A., 185.
—, Petronella, 231.
DECKMIN, Francine, 148.
DELDEN, Jan v. –, vic. S. A., 72, 77, 182.
DELFT, Hugo v. –, vic. S. A., 96, 104, 170, 182.
DEMEULEMEESTER, Karel, 278.
DEMEYE, Lieven, 318.
DENIJS, Amand, k. S. A., 223, 227.
—, Maria, k. S. A., 151, 187.
DESPAERS, Barbara, pr. Engelendale, 167.
DHEIGERE, Magdalena, k. S. A., 298.
DHONT, Joanna, k. S. A., 298.
—, Joris, 166.
—, Joris, x Francine de Nayere, 166.
DIELMAN, Catharina, k. S. A., 298.
DIERICK, Theresia, k. S. A., 187.
DIERICKX, Francisca, k. S. A., 186.
—, Lutgarde, k. S. A., 297.
DIESENBURCH, Barbara, k. S. A., 187.
DIEST, Paulus v. –, of v. Tienen, vic. S. A., 147, 182.
DIKSMUIDE, Denijs v. –, 64.
DIONYSIUS de Kartuizer, 82, 136.
DOECK, Maria v. –, 181.
DONCKERE, Gerardus de –, O. S. B., abt Sint-Andries, 42, 45, 51, 59, 170, 303, 306.
DONS, Anna, k. S. A., 185.
DOP, Gilles, 201.
DOPPERE, Rombaut de –, 126.
DORDON, Clara, k. S. A., 151, 186, 191.
DORLO, Jan, vic. S. A., 125, 128, 182.
DOTRENGE, advokaat, 290, 324.
DOUVRIJN, burgemeester v. Br., 142.
DROME, Elisabeth v. –, k. S. A., 187.
DUDZELE, Maria (Margareta) v. –, k. S. A., 57, 83 v., 172 v. ; z. Metteneye.
DUERLO, z. Dorlo.
DUVIVIER, Maria-Ursula, k. S. A., 205, 277 v., 286, 293, 298.
DYCKE, Arnoud v. d. –, 140.

EDELBOS, Barbara, k. S. A., 184.
EECKEN, Hendrik v. d. –, 130.
EINDHOVEN, Franciscus v. –, vic. S. A., 252, 295.
ELISABETH, begijn, 79.
ELLEBLOCK, Catharina, k. S. A., 298.
ELLEBOUDT, Barbara, k. S. A., 297.
ENGELGRAVE, Jozef, k., 206, 244.
ENOPS (Enaeps), Josepha (Anna), k. S. A., 257, 277, 298.
ERICHON, Diederik, bisschop v. Atrecht, 47.
ERMENTRUDIS, 41.
ESSCHEN, Anna v. –, k. S. A., 185.
—, Jan v. –, k. vic. S. A. 143, 150, 153.
EUDES v. Châtillon (Urbanus II), 15, 19.
EIJCK, Jan v. –, 92, 191.

FAICT, Dorothea, k. S. A., 297.
FAMER, Jan, k., 304.
FARNÈSE, Alexander, 193.
FAYTOP, Ursula, k. S. A., 185.
FERERS, Anna, k. S. A., 185.
FLORENS, Joanna, k. S. A., 185.
FONTEYNE (Fonastine), Angela de la –, k. S. A., 206, 251, 297.
—, Eugeen, 321.
FOOREDT, Elisabeth, k. S. A., 298.
FORCKAERT, Elisabeth, k. S. A., 220.
FORCUM, Elisabeth, k. S. A., 298.
FORNYERS, Anna, k. S. A., 184.
—, Elisabeth, k. S. A., 151, 186.
FRANCKE, Maria-Jozepha, pr. S. A., 206, 251, 257 v., 296 v.
FROMANS, Maria (Rosalia), k. S. A., 286, 299.
FUERTES, A. de –, 314.

GAEVERS, Elisabeth, k. S. A., 186, 191.
GALLE, Jozef, prebendarius S. A., 253.
GEELANTS, Elisabeth, k. S. A., 184.
GEELS, Pieter, 60 v.
GEEROLF, Willem, 97 v.

GEERS, Petronella, k. S. A., 253.
GEERTRUIDENBERG, Dirk v. –, k. 92.
GENETS, Joanna, k. S. A., 150, 186.
GEORGES EMMANUEL, vic. S. A., 218, 222, 295.
GERARDUS ELIGIUS, vic. S. A., 174, 207.
GERISSE, Jakob, x Elisabeth, 57.
GERRIT, k. S. A., 124.
GERWINUS, 55.
GHEERAERDT, Maria, 171, 201.
GHEILAERS, Catharina, k. S. A., 296.
GHOORIS, Ursula, k. S. A., 297.
GILLES, kanunnik Sint-Donatianus, 283.
GINDEGOM, v. –, 327.
GIRAUD, Irénée, vic. Beauregard, 230.
GISTEL (Ghistel, Ghistele), Elisabeth, k. S. A., 187.
—, Heer v. –, 305.
—, Jakob v. –, x Catharina v. Stavelle, 133.
—, Jan v. –, 53, 55, 57, 60, 64, 84, 172 v.
GLABEYNE, Dirk, vic. S. A., 147.
H. GODELIEVE, relieken, vereering, 141 v.
GODSCALCK, Beatrijs, k. S. A., 85, 184.
GOEDERIX (Goederye), Jan, O. S. B., Sint-Andries, 303, 306.
GOES, Jacqueline, k. S. A., 185.
GOOSSENS, 321.
GORNODTS, Elisabeth, k. S. A., 186.
GOULDT, Maria-Ambroisine, k. S. A., 257, 298.
GROETS, Margareta, 151.
GRAEVE, de –, kanunnik, 290, 324.
GRAVE, Volpert Hendriksz., pr. Utrecht, 142.
GREGORIUS XV, 130.
GRILLOT DE MONTGEFFOND, prior-generaal O. Cart., 244.
GRIMBERGHE, Jan, heer v. Gruythuuse en v. –, 57.
GRISEN, Thomas, x Catharina, 60.
GROEVE (Grouv), Judocus (Procopius), k. S. A., 249, 255 v., 316 v.
GROOTE, Catharina, k. S. A., 150, 153, 185.
GRUTERE, Jacqueline de –, pr. S. A., 225 v., 243, 296 v.
—, Petronella de –, k. S. A. kroniekschrijfster, 8, 11, 172 v., 204, 207, 221, 230, 235 v., 297.
GRUTERS, Jacqueline, k. S. A., 186.
GRUYTHUUSE, Jan, heer v. – en v. Grimbergen, x Margareta van Dudzele, 57.
—, Margareta v. –, k. S. A., 123, 185.
—, Maria v. –, k. S. A., 184.
GRYSE, de –, aartsdiaken v. Br., 285.
GRYSPEERE, Limannus de –, x Isabella, 115.
GUÉRIN, Léon, onderprocurator Grande Chartreuse, 229 v.
GUUCHT, Jan de –, 99.
GYSSELS, Maria, k. S. A., 151, 160.

HAARLEM, Brigitta v. –, k. S. A., 185.
—, Jan v. –, subvic. S. A., 107, 136 v.
HAEGHE, Jan v. d. – van Gent, x Barbara v. d. Banck, 133.
HAERBLOCK, Anna, k. S. A., 227.
HAEZE, Nicolaas de – v. Damme, 58.
HALEWIJN, Willem v. –, vic. S. A. 117, 124.
HALLYNCX, Quinten, 116.
HAMALE, Maria v. –, x Willem v. Croy v. Aarschot, 136.
HAMERON, Nicaise, 310.
HAMERYCK, Maria-Theresia, 252.
HAMME, Adriaan v. –, k. S. A., 110 v., 115 v.
—, Amelberga v. –, k. S. A., 103, 184.
HANE, Jan, notaris, 306 v.
HANON, Agnes, k. S. A., 251, 297.
HANSMANS, Catharina, k. S. A., 296.
HARDENBUSCH, Maria v. –, k. S. A., 184.
HAZEBROEK (Hazebrouck), Jozef, k. S. A., 241.
HAYCRUCE, Jan v. –, k. S. A., 96 v.
HAYNIN, bisschop v. Br., 222.
HECKE, Adriana v. –, k. S. A., 185.
HEERE, Anna-Maria v. d. –, k. S. A., 278, 287.
HEICT, Franciscus de –, k. S. A., 98.
HEINRICX, Zigheer, 56.
HELEGHEM, Eustachius v. –, k. S. A., 223.
HELEWIJN, Josine v. –, k. S. A., 285.
HELKIN, 139.
HELLE, Arnold, O. S. B., Sint-Andries, 110.
—, Jan v. d. – (de Inferno), priester, 45, 116, 303 v.
HENDE, v. –, geneesheer, 321.
HENDRICK, z. Meetkerke, Rogiers.
HENDRICKX, Anna, 151.
HENNEBUYSE (Hinnebuyze), Maria-Eugenia, k. S. A., 267, 277, 286, 293.

HERBESIE, Margareta, k. S. A., 142, 185.
HERBOGE, Dominicus, k. S. A., 244.
HERINCK, Arnold – v. Amsterdam, vic. S. A., 104, 109 v., 182.
HERREBOUT, kanunnik, 273.
HERREGODTS, ontvanger der domeinen te Br., 273.
HERREWIJN, Frans, k. S. A., 236.
HERSSENS, Joanna, 151.
HERTSBERGE (Hesberghe, Hertsberghe) Jan, heer v. –, 53.
—, Jan v. –, kanunnik, 45, 51, 55, 67, 304.
HEULE (Huelen), Maria v. –, pr. S. A., 55, 65 v., 183 v.
—, Maria-Magdalena, k. S. A., 238, 297.
HEUSDEN, Hendrik v. –, vic. S. A., 143, 182.
HEUTER, Jakob de – v. Delft, k. S. A., 106, 115.
HEYDE, Catharina de –, k. S. A., 298.
HEYLEN, Livina v. –, k. S. A., 235, 297.
HEYNDRICKX, Agnes, k. S. A., 187.
HEYNSRODE, Walter v. –, x Elisabeth, 87.
HIERNONYMUS, prior-generaal O. Cart., 194.
HILLEGEER, Elisabeth, k. S. A., 187.
HILLEWAERT, Anna (Cecilia), k. S. A., 278, 286, 293, 299.
—, Camiel, 318.
HINNEBUYSE, z. Hennebuyse.
HOEBEN, Hugo, vic. S. A., 252, 295.
HOLLANDERE, Gerard de –, ontvanger der kerk v. Westkapelle, 233.
HOLMAN, Maria-Anna, k. S. A., 251.
HONDEGEM, Clara v. –, k. S. A., 297.
HONIN, Catharina, k. S. A., 47, 183.
—, Josine, k. S. A., 185.
—, Seger, 304.
HOOSE, Angela, k. S. A., 236 v., 245, 297.
HORNUE, Maria, k. S. A., 298.
HOSTE, Jan, 45, 304.
HOSTENS, Theresia, k. S. A., 238, 297.
HOUT, Jan de –, x Josine, 116.
HOUTAVE, Rogier Olivier v. –, x Antonia, 131.
HOUTE, Jan v. d. –, 11.
—, Godelieve v. –, k. S. A., 187.
HOUTRIVERE, Jan v. –, 75.
HOUTS, Christiaan, k., 167.
HOUVE, Ursula v. d. –, 148.
HOVE, Margareta ten –, k. S. A., 186, 191, 193 v.
—, Maria v. –, 147.
—, Maria-Benoîte (Barbara), k. S. A., 257, 277, 287, 298.
—, Pieter v. –, 318.
HOYKENS, Geertruide, k. S. A., 186.
HUGHE, Gasparine, 148.
H. HUGO v. Châteauneuf, 15, 17 v., 212.
H. HUGO v. Lincoln, 212 v.
HUMBELOOT, Anna, k. S. A., 209, 297.
HURNE DE SCHIERVELDE, v. –, 318.
HUSEERS, Joanna, k. S. A., 187.
HUUS, Maria, k. S. A., 209.
HUYGENS, Ghislenus – v. Borselen, vic. S. A., 147, 182.
HUYS, Joanna, k. S. A., 185.

IMBISE, Maria-Eugenia, k. S. A., 298.
INFERNO, Jan de –, z. Helle, v. d. –.
INNOCENTIUS XI, 227, 235.
INNOCENTIUS XII, 238.
ISABELLA, aartshertogin, 210, 251.
ISABELLA v. Portugal, 47.

JACOBS, Anna, k. S. A., 187.
JACOBSEN, Willem, vic. S. A., 250, 252, 295.
JAGERS, Petronella, k. S. A., 187, 192.
JAN, kapelaan, S. A., 306.
JAN v. Beieren, k. 45.
JAN zonder Vrees, 47.
JANSSENS, Magdalena, k. S. A., 187.
JENSENA, Michael, k., 210.
JOES, Maria, k. S. A., 186.
JONGHE, Maria de –, 148 ; zie Strabant.
JORDAENS (Jordans, Jordens), Angela, (Maria), k. S. A., 265, 278, 281, 286, 299 v., 322.
JOZEF II, 40, 149, 202, 228, 267, 271 v., 285, 322, 325.
JUDOCA, k. S. A., 142.
JUDOCUS, vic. S. A., 83, 182.

KAFFON, Bernardina, k. S. A., 291.
KAPELLE, Jan v. d. –, 75.
KAREL V, koning v. Frankrijk, 68.
KAREL de Stoute, 114, 309.
KAREL V, 138, 310.
KAREL VI, 251.
KAREL-ALEXANDER, hertog v. Lorreinen, 262.
KARSTINE, z. Scote.
KEERE, Maria v. d. –, k. S. A., 299.

KERCHOVE, Beatrijs, k. S. A., 222, 297.
KERSCHOOF, Collaert, k. S. A., 314.
KETELS, Antoinette, k. S. A., 150, 186.
KEYZERS, Barbara, k. S. A., 181, 187.
KICKINE, Jan, 59.
KIVET, Albert, k. S. A., 94 v.
KLEMSKERKE, Dammaert Pyroot v. Clemskercke, 131.
KOCK, 229.
KOEKELARE (Coquelaere), pastoor v. Sint-Salvators, Br., 277, 286.
—, Jan, v. –, priester, 40.
—, Jan v. –, x Catharina v. Meetkerke, 74.
—, Maria v. –, 75.
KOLMAN, Maria-Anna, k. S. A., 297.
KORTERYCKX, Petronella v. –, k. S. A., 151, 187.
KOTSE, Anna, k. S. A., 298.
KRUYVER, Nicolaas, k. S. A., 140.

LAENE, Jan de –, k. S. A., 150.
LAER, Pieter v. –, vic. S. A., 97.
LAFRANCHY, Balthasar-Andreas, 244.
—, Cornelia, 244.
—, Josepha, pr. S. A., 206, 244 v., 249 v., 296 v.
LAGAST, Antoinette, k. S. A., 299.
LAMBRECHT, Matthias, bisschop v. Br., 194.
LAMBRECHTS, Francisca, k. S. A., 298.
LAMMEIRE, 12.
LAMMINS, Jan, f. Jan, x Maria, 64, 306 v.
—, Jan, f. Walter, 116.
LANCHALS, Pieter, schout v. Br., 201.
LANGHEMERSCH (Langhemeersch), Beatrijs v. –, k. S. A., 91, 123, 184.
—, Zegher, x Beatrijs de Vos, 91.
LANESSE, Jan de –, armmeester O. L. Vrouw, Br., 132.
LANSSENS, Anna, k. S. A., 185.
LANTIHS, Margareta, k. S. A., 185.
LAPOSTOLE, Emerentia, 148.
LARIDON, Philips, 318.
LEDE, Joris de Goswin de –, v. Oedelem, 116.
LEE, Clementia, k. S. A., 187.
LEENE, Elisabeth, k. S. A., 297.
LEERNOUTS, Joanna, k. S. A., 150, 186.
LEETMAECKERS, Elisabeth, k. S. A., 184.
LEEUW, Lieven v. d. –, 166.
LEEUWE, Jan de –, 86.
LEFEX, Barbara, k. S. A., 298.
LEFFINGE, z. de Vos.
LEIDTS, Bruno, vic. S. A., 257, 295.
LEO X, 130.
LEONARD, k. S. A., 150.
LEPE, Jakob v. d. –, x Margareta, f. Adriaan Suchts, 111.
—, Jan v. d. –, 115.
LERBERGHE, Pieter, 318.
LIBAERT, Jacqueline, k. S. A., 298.
—, Martina, k. S. A., 298.
LIBOENS, Clara-Theresia, k. S. A., 251.
LICHTERVELDE, Lodewijk, heer v. –, 73.
—, Nicasius v. –, v. Ieper, vic. S. A., 128, 182.
—, Wulfaert v. –, baljuw v. Ieper, 128.
LIEU, Antonius, k. S. A., 227.
LINDE, Dirk v. –, kanunnik, 93.
LINSSENS, Adriaan, knecht S. A., 253.
LIPPENS, Maria, k. S. A. (?), 151, 187.
—, Martha, k. S. A., 298.
LISSEWEGE, Christiaan v. –, x Margareta, 53, 56, 58, 61, 84.
LO, Weitin v. d. –, x Catharina, 48.
LOBBE, Margareta, k. S. A., 52, 183.
—, Thomas, 48 v., 55.
LODEWIJK v. Male, 40, 46, 67 v., 70, 304 v.
LODEWIJK XIV, 224, 227.
LOENIN, Josse 't –, armmeester v. O. L. Vrouw, Br., 132.
LOIR, Maria-Genoveva, k. S. A., 278, 286, 299.
LONIS, Adelaïde, k. S. A., 186.
—, Magdalena, k. S. A., 298.
LOOSSCHAERT, Joanna, k. S. A., 286.
LOOSE, Antoinette de –, k. S. A., 187.
LOSSCHAERT, Catharina, x Boudewijn Petyt, 132, 309.
LOTYNS, Karel, landmeter, 239.
LOUF, Pieter de –, 139.
LOUVENY, kanunnik, 321.
LOVELYNCK, Joanna, k. S. A., 186, 191.
LOVENDEGEM, Zegher v. –, x Joris v. Belle, 64 ; z. de Vos. 9G, 180.
LOVERGHEM, Anna v. –, k. S. A., 184.
—, Catharina, k. S. A., 184.
LOYENS, Pieter, k., 132.
LUDOLF de Kartuizer, 45.
LUYCKX, Adriana, k. S. A., 186.
LYNE, Ywein, 115.

MACHARIS, Catharina, k. S. A., 185.
MACKAERT (Maeckaert), Brunona, pr. S. A., 206, 250, 255, 296 v.

MACQUET (Macqué), Gregorius, vic. S. A., 222, 225, 295.
MADOU, Jan, 288.
MAECKERE, Anna, k. S. A., 297.
MAERTENS, Adelaïde, k. S. A., 185.
—, Anna, k. S. A., 207.
—, J., commissaris, 326 v.
MAES, Barbara, k. S. A., 187.
MALDEGEM, Heer v. –, 305.
—, Jan v. –, vic. S. A., 65 v., 182.
MANE, Jacqueline v. d. –, k. S A., 184.
Gz. MARGARETA v. Oingt, 33, 212 v.
MARGARETA v. Parma, 149.
MARGARETA v. Vlaanderen, 44, 47.
MARIA v. Burgondië, 121 v.
MARIA-CHRISTINA, x. Albrecht-Casimir, 267, 273, 289, 317.
MARIA-THERESIA, 260 v., 266, 323.
MAROUSCH, Catharina, k. S. A., 207, 297.
MARQUER, Catharina, pr. S. A., 217, 296 v.
MASIN, Robrecht, 64.
MASSAUW, Augustina, k. S. A., 251, 297.
MASSEMINE, 63, 80 v., 86, 88, 91, 95, 97, 179; z. de Vos.
MASSON, Innocent le –, prior-generaal O. Cart., 225 v., 228, 238.
MASURES, Wouter de –, 305.
MATRET, Catharina, k. S. A., 222, 296.
MAXIMILIAAN v. Oostenrijk, 125, 129.
MAYERS, Anna, k. S. A., 192.
MAYNARDI, Hendrik –, v. Haarlem, k. S. A., 107.
—, Joannes, k., 82.
MECHELEN, Willem v. –, vic. S. A., 129, 135 v., 139, 182.
MEERE, Agnes v. d., k. S. A., 185.
—, Catharina, k. S. A., 186.
MEERHOUDT, Jan, k., 143.
MEERSCH, Agnes v. d. –, k. S. A., 184.
—, Jacqueline, k. S. A., 184.
MEERSMAN, Catharina, k. S. A., 185.
MEETKERKE, Catharina v. –, k. S. A., 184.
—, Hendrik v. –, v. Snellegem, x Catharina, f. Pieter Blomme (Bloms), 87, 98, 109, 177, 307 v.
—, Jan v. –, x Catharina v. Varsenare, 178, 308.
—, Jan v. –, x Elisabeth, 116, 308.
—, Rogiers v. –, x Margareta-Hendrick 117.
z. Koekelare.
MEEUWEN, Jacqueline, k. S. A., 251, 297.
MELCHIOR CAROLUS, k. S. A., 210, 314.
MELYWAERS, Isabella, k. S. A., 185.
MERCHENDEELS, Elisabeth, k. S. A., 184.
MERHETS, Joanna, k. S. A., 187.
MESDAGH, Brigitta, k. S. A., 298.
—, Jan, k. S. A., 136, 139.
—, Josine, k. S. A., 185.
—, Karel, 139.
MESSEM, Catharina v. –, k. S. A., 184.
—, Elisabeth v. –, k. S. A., 184.
—, Jan v. –, 115 v.
METTENEYE, Jakob, x Maria (Margareta) v. Dudzele, 53, 55, 79, 83 v., 181, 187.
—, Jan, 79.
—, Lodewijk, 53, 55, 79, 84.
—, Margareta, k. S. A., 83, 92, 173, 184, 187.
MEULEN, Adriana v. d. –, 235.
—, Maria v. d. –, 235.
MEULENAERE, Frans de –, 321.
MEYER, Godelieve de –, pr. S. A., 241 v., 296 v.
MEYNAERS, Agnes, k. S. A., 186.
MILLECAMP, Bernardine (Maria-Joanna) k. S. A., 279, 286, 293, 299.
MINNE, Jan, 173.
—, Nicolaas, 55.
MINNENS, Jacqueline, k. S. A., 184.
MINNIS, Margareta, k. S. A., 184.
MOENAY, Jan, 56.
MOENS, Cornelius, 210.
MOERE, Margareta v. d. –, k. S. A., 184.
MOF, Nicolaas, 57.
MOLENAER, de –, kanunnik, 321.
MONTAGNIE, Anna, k. S. A., 186, 191.
—, Barbara, k. S. A., 153, 186.
MOOR, de –, luitenant, 282 v.
z. de Vos. 309.
MOORKENS, Geertruide, 148.
MOORSELE, Jan v. –, k., 58.
MOREEL, Bartholomeus, 99.
MOREELS, Catharina, k. S. A., 187.
—, Jacqueline, k. S. A., 184.
MOTEN, Margareta, k. S. A. (?), 185.
MUDS, Arnold, x Elisabeth, 60.
MUNCKERE, Maria, k. S. A., 297.
MUNTE, Elisabeth v. d. –, k. S. A., 184.
MYEN, Willem v. d. –, k. S. A., 131.
MYNOIS, Joanna, k. S. A., 186.

NAELDE, Christina v. d. –, k. S. A., 186.
NAYERE, Anna de –, k. S. A., 150, 167, 186, 191; z. Dhont.

NÈVE, Dorothea de –, 148.
NEYTS, Maria, k. S. A., 297.
NICASY, notaris, 133.
NICOLET, Martha, k. S. A., 298.
NIEUWENHOVE, Anna, k. S. A., 113, 127, 184.
—, Barbara, k. S. A., 113, 127, 184.
—, Jan, burgemeester v. Br., 113.
z. Adornes.
NOTEMANS, Dulcissima, k. S. A., 187.
NYVERSELLE, Hiëronymus v. –, vic. S. A., 238, 241, 295.

OCKERHOUT, Placidus v. –, O. S. B., abt v. Sint-Andries, 239.
OLDERS, Jacqueline, k. S. A., 209, 297.
OLIVIERS, Anna, k. S. A., 183.
ONTHOOFT, Olivier, x Jacqueline, 140.
OOMS, Norbertus, vic. v. Beauregard, 230.
OOSTKAMP, Heer v. –, 75.
OPDENBERG, Stephanus, k. S. A., 269, 277, 287.
OPINIE, Anna v. d. –, k. S. A., 151, 186, 191.
ORLEMANS, Pieter, vic. S. A., 38, 252, 257, 295.
OVERVELDT, Paulus v. –, burgemeester v. Br., 114, 308.
OYSEELS, Maria, k. S. A., 186.

PAELDYNCK, Christiana, pr. S. A., 55, 63 v., 66, 183.
PAPE, Cornelia de –, k. S. A., 102 v., 187.
—, Hendrik, 305.
—, Jan de –, k. S. A., 103, 105, 116, 124, 306.
PARETS, Dorothea, k. S. A., 251.
PARASYS, Margareta, k. S. A., 185.
PARIJS, v. –, advocaat, 285.
PATRYSE, Catharina, k. S. A., 151.
PAULUS, Brunona, k. S. A., 297.
—, Lutgardis, k. S. A., 238 297.
PAUS, Paulina k. S. A. 187.
PAUWELS, Brunona, k. S. A., 243.
POELAERT DE STELDERSHOVE, de –, 288.
PÉGON, Jan, prior-generaal O. Cart., 221.
PELLETIER, Michel de –, 227.
PENERIUS, Joannes, k. 304.
PERSENIS, Christina, k. S. A., 209.
PETIT, Hendrik, vic. S. A., 227, 295.
z. Losschaert, de Vos, 309.
PEUTEN, Jan, 66 v.
PHILIPS v. Cleef, 125.
PHILIPS de Stoute, 68 v.
PHILIPS de Goede, 47, 108, 307.
PHILIPS de Schoone, 129.
PHILIPS II, 149, 193.
PICAVET, Elisabeth, k. S. A., 151, 187.
PIEN, Joannes, S. J., 38, 255.
PIERPONT, Martinus de –, k., 115.
PIETERS, Barbara, k. S. A., 185.
PINELLI, Lucas, S. J., 209.
PINKEL, Theophila, k. S. A., 298.
PISONE, Louisa, k. S. A., 151, 287.
PLAET, Jan de –, 110.
PLETINCKX, Melchior, vic. S. A., 225 v., 295.
PLETSIWAETERS, Jan, x Christina, 48.
POELE, Joanna v. d. –, k. S. A., 185.
POELVOETS, Anna, k. S. A., 186.
—, Barbara, k. S. A., 184.
POKELYS, Coleta, k. S. A., 185.
POLAERT, Adriana, k. S. A., 185.
POLLENGIER, Elisabeth, k. S. A., 167.
POLS, Joanna, k. S. A., 187.
PORLINGIET, Boudewijn, 98.
POSSENIER, Christina, 220, 297.
POSTHOOFDS (Posthof), Anna, f. Jakob–, k. S. A., x Colard Cortschoofs, 84, 87, 92, 173, 187.
POTTIER, Lodewijk, k. S. A., 124.
POURBUS, Pieter, 160.
POYTE, Ludovica, 148.
PRAET, Bartholomeus v. d. –, 166, 203, 305.
PRAETS, Margareta, k. S. A., 187.
PRECIPIANO, Humbertus Guilielmus a –, bisschop v. Br., 237, 315.
PRESIN, Constantia de –, k. S. A., 297.
PRIEM, Bernardus, O. S. B., Sint-Andries, 303.
PRIMECKE, Catharina v. –, k. S. A,. 185.
PROVESE, Agnes, k. S. A., 187.
PROVOOST, Anna, 151.
PYPE, kanunnik, 321.

QUINCKERE, Servatius de –, bisschop v. Br., 209, 215, 219.

RADE, Catharina v. – v. Maastricht, 92.
RAEDT, Jose de –, armmeester O. L. Vrouw, Br., 132.
RAEPSAET, Egidius, vic. S. A., 52, 58, 182.

RAETS, Coleta, pr. S. A., 113 v., 123, 183 v.
RAVESTIJN, Jacqueline v. –, k. S. A., 186.
REFYNS, Catharina, k. S. A., 185.
RELFIUS (Refius, Rufus), Simon, vic. S. A., 114 v., 124 v., 182.
REUEN, Margareta, k. S. A., 184.
REUL, de, 317.
REYDE, Josine, 220.
REYNAERT, Cornelius, k. S. A., 115.
REYNGOUTS, Anna, 148.
RHYNE, Jan v. d. –, heer v. Zwevezeele, x Aldegonde Coorne, 119.
—, Joanna v. d. –, pr. S. A., 119, 183, 185.
—, Simon v. d. –, burgemeester v. Br., 119.
RIE, Jan v. –, schepen v. Br., 142.
—, Maria v. –, pr. S. A., 142 v., 183.
ROBOSUM, Maria, k. S. A., 222, 297.
ROBRECHT, Jakob, 48.
—, Jan, 45, 48 v., 52 v., 56 v., 64, 72 v., 84, 159, 174, 304.
—, Pieter, 48.
— v. Bethune, 40.
— v. Genève (Clemens VII), 68 v.
ROBYNS, Anna, k. S. A., 185.
ROCKE, Elisabeth v. d. –, k. S. A., 107, 184.
RODOAN, de, bisschop v. Br., 201.
RODTSE, k. S. A., 246.
ROELS, apotheker, Br., 278.
ROESELARE, Elisabeth v. –, k. S. A., 183.
—, Ghijselbrecht v. –, x Agnes, 59, 62.
ROOSE, Hubert, 318.
ROOSENDAEL, Jan v. –, prior-generaal O. Cart., 109.
ROOTSAERT, Adriana, k. S. A., 184.
ROSEELS, Catharina, k. S. A., 222, 297.
H. ROSELINE v. Villeneuve, 33, 164.
ROTSELAERE, Lambert, k. S. A., 161.
ROYE, Simon v. –, vic. S. A., 215, 218.
RUDDERS, Amelberga, k. S. A., 186.
RUDDERVOORDE, Adela v. –, k. S. A., 183.
—, Catharina v. –, 140.
—, Jakob v. –, k. S. A., 46, 306.
—, Jan v. –, 49.
—, Loyc v. –, 140.
RUE, Lydwina v. –, 148.
RUEBS, Joris, 99.
RUEPS, Agnes, k. S. A., 184.
—, Anna, k. S. A., 113, 185.
—, Barbara, k. S. A., 113, 185.
—, Catharina (Clara), k. S. A., 86, 113, 184.
—, Jakob, 86.
—, Jacqueline, k. S. A., 184.
—, Maria, 148.
RUFUS, z. Relfius.
RUTYNE, Elisabeth, k. S. A., 187.
RUYS, Catharina, k. S. A., 184.
RYBANS, Celina, k. S. A., 186.
RYCKE, Catharina de –, x Philips v. Steenlant, 67.
RYCKX, Cornelius, 140.
RYDSAERS, Catharina, k. S. A., 185.
—, Elisabeth, k. S. A., 185.
RYE, Maria v. –, pr. S. A., 151, 159 v., 183, 186, 191 v., 296.
—, Willem v. d. –, k. S. A., 309.
RYNBOUTS, Barbara, k. S. A., 187.
RYNVISCH, 87.
RIJSEL (Risele), Jakob v.–, x Censye, 57.
RYX, Jan, 98.

SADELEER, Agnes de –, k. S. A., 297.
—, Maria-Augustina de –, k. S. A., 265, 277, 286, 290, 293, 298.
SALEDIN, Brunona, k. S. A., 297.
SANDE, Maria v. d. –, k. S. A., 186.
SAS, Geertruide 't –, k. S. A., 238, 250, 297.
SCAELS, Cornelia, k. S. A., 185.
SCAPPINHOOF, Jan, 58.
SCARDENBURCH, Jan, 148.
SCATHILLE, Jakob v. –, 60.
SCHAUROTH (Schorhout), Athanasia von –, k. S. A., 258 v., 277, 286 v., 289, 323.
SCHELDERS, Jozef, vic. S. A., 295.
SCHIERS, Maria de –, k. S. A., 185.
SCHIETERE DE CAPRIJCKE, de –, burgemeester v. Br., 285.
SCHIETERE DE LOPHEM, de –, 202.
SCHILLINKS, Magdalena, k. S. A., 187.
SCHINCKEL, z. v. Acker.
SCHINCKELS (Schynckele), Maria-Theresia, k. S. A., 206, 250, 297.
SCHODET, 321.
SCHOEMAECKERS, z. Snoermakers.
SCHOONHOVEN, Cornelius Jansonius v. –, vic. S. A., 160 v., 167, 182, 207.
SCHORHOUT, z. Schauroth,
SCHOTE, Agatha v. –, k. S. A., 298.
SCHYNCKELE, z. Schinckels.
SCHIJNDEL, Jozef v. –, vic. S. A., 209 v.

SCOTE, Elisabeth, k. S. A., 183.
—, Jan, 45.
—, Machtild, 59.
—, Willem, geneesheer, x Margareta Karstine, 43, 45, 59, 303 v.
SCULAERT, Jakob, 97.
SERRUYS, Barbara, k. S. A., 284.
SEVEREN, v. –, 278.
SEYS, Catharina, k. S. A., 151, 186, 191.
SIBOENS, Clara-Theresia, k. S. A., 297.
SICOTS, Martina, k. S. A., 151.
SIMONS, Bruno, vic. S. A., 241, 243, 295.
SINT-KRUIS, Adelissa v. –, x Jakob Tobbins, 88.
SLOEZE, Frans, 305.
SMEYERS, Anna, pr. S. A., 141 v., 150, 160, 183, 185.
—, Elisabeth, k. S. A., 151, 186, 191.
—, Godfried, vic. S. A., 246, 295.
SNOERMAKERS (Schoemaekers), Catharina, k. S. A., 47, 183.
SNUDDERS, Margareta, k. S. A., 185.
SOLTEN, Anianus v. –, vic. S. A., 244, 295.
SOPPERS, Anna, k. S. A., 187.
SORIE, Josine, k. S. A., 185.
SOUTE, Francisca de –, k. S. A., 298.
SOUTIERS, k. S. A., 194, 296.
SOUTS, Lydwina, k. S. A., 185.
SPIERS, Jozef, vic. S. A., 244, 246, 295.
SPORKIN, Hendrik, 305.
SPRAEKMANS, Joanna, k. S. A., 298.
SPRONCK, z. Anchemant.
STADEN, Francisca v. –, k. S. A., 66.
—, Pieter v. –, 58.
STAMERARE, Jan, 306.
STARHEMBERG, 261 v.
STASISSINUS, Johannes, notaris, 306.
STAVELLE, Catharina v. –, x Jakob v. Gistel, 133.
STEENE, Barbara, k. S. A., 298.
—, Frans v. d. –, 203, 269, 271, 318.
STEENKEN, Herman, vic. S. A., 77 v., 87, 92, 101, 182.
STEENLANT, Elisabeth, 67.
—, Philips, 67.
—, Jacqueline, k. S. A., 184.
—, Rogier, 67.
z. v. Aartrijke, de Rycke.
H. STEPHANUS v. Châtillon, 212.
STEPHANUS v. Siëna, prior-generaal O. Cart., 82.
STEVENS, Laurentius, x Cornelia, 109.
STEVINS, Michiel, 116.
STEYNAERT, Agnes, k. S. A., 187.
STOFFELS, Dionysius, bisschop v. Br., 207.
STORM, Adriaan, vic. S. A., 106, 114, 182.
STOVE, Maria v. –, k. S. A., 186.
STRABANT, Adriaan, 199.
—, Anna, 199.
—, Clara, k. S. A., 186, 191, 194.
—, Marcus, x H. de Jonge, 199.
STRAETS, Margareta, k. S. A., 187.
STRATEN, Zeger v. –, O. S. B., abt v. Sint-Andries, 170.
STROO, Angela, k. S. A., 297.
STRUBBE (Strobbe), Lydwina, k. S. A., 298.
—, Maria, k. S. A., 278, 287, 298.
—, Sebastiaan, 278.
—, Theophila, k. S. A., 299.
STURDERS, Elisabeth, k. S. A., 185.
SUCHTS, z. v. d. Lepe.
SUSTEREN, v. –, bisschop v. Br., 250.
SUTIERS, Joanna, k. S. A., 298.
SUYS, Maria, pr. S. A., 221 v., 296.
SYS, Jan, 110, 116.

TALEMAN, Franciscus – v. Edam, vic. S. A., 136, 139, 182.
TANS, Maria, k. S. A., 186.
TARAZONA, markies v. –, 314.
TAU, Franciscus, vic. S. A., 243 v., 295.
TEERLINCK, Dirk, k., 95.
TEGHERS, Claeys, 57.
TEMSCHE (Teemsche, Theimsche, Temske, Theimzeke), Agnes v. –, 135, 185.
—, Catharina, k. S. A., 89, 104, 184.
—, Christoffel, k., 97 v., 104 v., 109. 170.
—, Geertruide, pr. S. A., 89 v., 183 v,
—, Jakob, x Catharina Braderickx, 89, 98.
—, Joris, 90.
—, Lodewijk, 79.
—, Michiel, x Magdalena, 53, 89, 98, 104, 173.
—, Nikolaas, 86.
TIELMANS, Maria, k. S. A., 220, 298.
TIELT, Catharina v. –., k. S. A., 85, 184.
TIENEN, Jozef v. –, vic. S. A., 246, 249 v., 295, 317; z. Diest.
TOBBINS, z. Sint-Kruis.

TOLLENAERE, Maria de –, pr. S. A., 223 v., 296 v., 314.
TOORIS, Joanna, k. S. A., 298.
TORRE, Gaspar de la –, proost O. L. Vrouw, Br., 205, 313.
TROCH, Joanna, k. S. A., 186, 191.
TROMPERS, Anna, k. S. A., 148, 151, 186.
TYLE, Catharina, k. S. A., 297.

UITKERKE (Hutkerk), Catharina v. –, k. S. A., 52, 183.
—, Margareta v. –, k. S. A., 184.
H. URSULA, relieken, 72, 107.
UYTTENHOVE, Agnes, k. S. A., 185.
—, Elisabeth, pr. S. A., 147 v., 150, 167, 183, 186, 191 v.

VAERS, Catharina, k. S. A., 184.
VAGHEVIERE, Anna v. d. –, k. S. A., 75, 184.
—, Barbara, z. de Brouckere.
—, Jakob, x Catharina, f. Gilles v. d. Walle, 75.
VALADOLYT, Jacqueline, 148.
VALENTIJN, Maria, k. S. A., 298.
VARSENARE, Agnes, k. S. A., 184.
—, Margareta, k. S. A., 184.
—, Maurice, 48.
z. Meetkerke.
VASTAERT, Arnoldus – v. Helmond, vic. S. A., 128, 182.
VELDE, v. d. –, notaris, 139.
—, Georges v. d. –, x Maria Barbe, 134.
—, Margareta v. d. –, k. S. A., 185.
VELTGAENS, Catharina, k. S. A., 186.
VERBEKE, Scholastika, k. S. A., 251, 297.
VERBURGH(T), Agnes, k. S. A., 299.
—, Anthelma, k. S. A., 298.
—, Catharina, k. S. A., 222, 297.
VERCAMER, Constantia (Theresia), k. S. A., 286, 298.
VERCAMERE, Barbara, k. S. A., 278, 280.
VERHAEGHE, Elisabeth, k. S. A., 187.
VERHEGGE, Catharina, k. S. A., 274, 278, 280.
VERLINDEN, koopman, 289.
—, Clara, k. S. A., 298.
VERMOERE, Elisabeth, k. S. A., 298.
VERPLANCKE, Maria, k. S. A., 151, 187.
VERRE, Paulus v. d. –, vic. S. A., 143, 147, 182.
VERTELLE, Josine, k. S. A., 298.
VESTEYN, Jeromine, k. S. A., 186.
VEYS, Elisabeth, 148.
—, Jan, kapelaan S. A., 150.
VIELS, Anna, k. S. A., 185.
VILLA HERMOSA, hertog v. –, 233 v.
VILLEGAS, Maria de –, k. S. A., 243 v., 297.
VINS, Agnes, k. S. A., 185.
VLAMINCK, Pieter, k. S. A., 143.
VLAMINCPOORTE, Joris v. d. –, 74.
VLAMYNCK, Jakob, 321.
VLEMINC, Nikolaas, 110.
VLIEDERBEKE, H., 305.
VLIEGER, Benedicta, k. S. A., 297.
VOECHS, Margareta, k. S. A., 185.
VOENS, Agnes, pr. S. A., 77 v., 85, 183 v.
VOGHELAERE, Anna, k. S. A., 298.
VOLCKAERTS, Catharina, k. S. A., 184.
VOLDEN, Gerard, 202 v.
VOOGHT, Agnes de –, k. S. A., 113.
—, Bartholomeus, burgemeester v. Br., 113.
—, Jakob, burgemeester v. Br., 113.
—, Margareta, k. S. A., 113.
VOORDE, Hendrik v. d. –, k. S. A., 96.
VOS, de –, familie van de stichters, 53 v., 63, 66, 71, 78 v., 85 v., 91 v., 95, 97, 123, 131, 172 v., 178 v., 183 v., 309, 314.
—, Louis de –, kerkmeester v. Westkapelle, 133.
VRIENDT, Jan de –, 130.
VROMANT, Maria, k. S. A., 278, 293.
VROMBOUT, Catharina, pr. S. A., 215, 296.
VYNCKE, Antoon, 139.
VYVERE, Petronella de –, k. S. A., 298.

WAELE, Maria, k. S. A., 184.
WALE, Jan Jakobszone de –, 139.
WALEN, Jan, 59.
WALLE, Agnes v. d. –, k. S. A., 135, 184.
—, Catharina v. d. –, k. S. A., 187.
—, Clara v. d. –, k. S. A., 183.
—, Joanna v. d. –, k. S. A., 186, 191.
—, Maria v. d. –, k. S. A., 151, 186.
—, Paul v. d. –, schepen v. Br., 285.
—, Petronella v. d. –, k. S. A., 207. 223, 297.
—, Zegher v. d. –, 86.
z. v. d. Vagheviere.
WALTER, f. Riquard, 111.

WAPEN, Agnes v. –, k. S. A., 187.
WAUTERMANS, Catharina, k. S. A., 298.
WEERDE, Cornelia v. d. –, k. S. A., 151, 187.
—, Genoveva v. d. –, k. S. A., 187.
—, Jacqueline v. d. –, k. S. A., 187.
WEERDT (Weert), Michiel v. d. –, k. S. A., 166.
WEGHE, Anna v. d. –, k. S. A., 106, 184.
WEINS, Anthelma, k. S. A., 251, 265, 297.
WICKART, Benedictus, k. S. A., 206, 255.
WILDE, Joanna de –, k. S. A., 298.
WILLAERT, Cecilia, k. S. A., 251, 297.
WILLEBAERS, Margareta, k. S. A., 151.
WILLEMS, Dorothea, pr. S. A., 243 v., 296 v., 315 v.
—, Elisabeth, k. S. A., 147.
WILLEWARE, Jan, 139.
WILLIBRORDUS, kanunnik Sint-Donatianus, Br., 40.
WINCKELMAN, Catharina, k. S. A., 298.
WITTE, Barbara, k. S. A., 148, 187.
—, Beatrijs, k. S. A., 253, 297.
WITTEBOLLE, Anna, k. S. A., 184.
WITTENBERGHE, Hugona, k. S. A., 222, 246 v., 297, 316.
WOESTINEN, Gilles v. d. –, 110.
WOUTERS, Maria, k. S. A., 297. z. de Brouckere.
WULF, Maria de –, k. S. A., 184, 207, 297.
—, Matthias, 139.
WULFEN, Zegher, x Margareta, 57.
WULFS, Margareta, k. S. A., 186.
WUYTS, Christina, k. S. A., 184.
WYCK, Catharina, k. S. A., 186.
WYE, Maria, k. S. A., 297.
WYENHORST, Sybert, notaris, 132.
WYHAERS, Adriana, k. S. A., 185.
WYNCKELMAN, z. Anchemant.

YSENBAERT, advokaat, 285.

ZALE, Willem, k. S. A., 132 v., 139.
ZANTDYCKE, Pieter v. –, 318.
ZAS, Jan, vic. S. A., 72, 182.
ZAURINC, Laurentius, 305.
ZEDELGEM, Danckaert v. –, 49.
ZEGER, k. S. A., 96.
ZITTER, de –, pastoor v. h. Begijnhof, Br., 277.
ZUYLEN, M. v. –, 324 v.
ZYPE, Hendrik v. d. –, O. S. B., abt v. Sint-Andries, 54.
ZWARTE, Frans de –, x Maroye, 59 v.

II. — PLAATSNAMEN

ABBEVILLE, Val-St.-Benoît, k. 124.
AMSTERDAM, St.-Andries ter zaliger haven, k. 85, 143.
ANTWERPEN, 284, 289 ; Kiel bij Antwerpen, St. Catharina, k., sedert 1554 te Lier, 69, 85, 95 v., 104 v., 128, 136 v., 227, 241, 244, 257 ; te Antwerpen verbleven ook sedert 1625 de kartuizers van 's Hertogenbosch (z. dit woord).
ARNHEM, Monnikhuizen, k. 72, 77, 85, 94 v., 143, 147.
ASSEBROEK, Engelendale (Inghelendaele, Jacopynessen), 115, 131, 149, 154, 163, 167, 271 ; St.-Catharina, 63, 162, 269, 319 v.
AVIGLIANA, San Francisco, sedert 1642 te Turijn, k., 30, 230.

BASTIDE-St.-PIERRE, SS. Cœurs, k. 30.
BEAUREGARD, Ste-Croix, k. 30, 228 v.
BEERNEM, 318, 320 ; Bakebeilc, 310 ; Braembeilc, 310 ; de Stove, 310 ; Eyerdam, 310 ; Gevaertsbrugghe, 310 ; Gevaertswegh, 134, 310 ; Groenebeke, 310 ; Houberch, 310 ; Jaghers wegh, 134, 310 ; Kerckackere, 310 ; Leempitten, 310 ; Meerberch, 310 ; Meswech, 310 ; Over de Lye, 134 ; Scellebrouck, 134 ; St. Jorisbusch, 310 ; Westbrake, 310 ; Willaertsbrouc, 310 ; Zuudveldstr., 310.
BEERST, 64, 319 ; Hoghen ackere, Nickerspit, Zinaerde stic, 72.
BERTAUD, Notre-Dame, k., 30.
BLANKENBERGE, 269.
BREEDENE, 319 ; Moenche Hove, Vicoengen, 49.
BRUGGE, Begijnhof, 277 v., 281 v., 293, 322 ; Bethanië, 271 v. ; Blockstr., 149 ; Boeveriepoort, 41 ; Burg, 131 v. ; Burgplaats, 321 ; Carmel,

127, 149 v., 153 v., 163, 271, 292; Cleene Eeckhout brugghe, 98; Commissie v. Openbaren Onderstand, 201, 284, 293; Conceptionisten, 293; Dampoort, 320; De Cisteerne, 40; De Gouden Valk, 321; De Sterre, 165; De Zomer, 167; De Wijngaard, 321; Dominikanen, 292; Engelendale, z. Assebroek; Dijver, 201; Eeckhoute, 66; Eeckhoutstr., 109; Elisabethlaan, 149 v.; Gilde der Ambachten, 284; Gasthuis der Magdalenen, 162; Gasthuis St.-Aubert, 40, 208; Godshuis der Magdalenen, 131; Godshuis St.-Jan, 131; Godshuis Strabant-v. d. Bogaerde, 199; Godshuis v. d. Meulen, 235; Greinschuurstr., 235; Groene Pidt straetkin, 165; Heer Gilles Dopstr. 87, 127, 195, 201; H. Bloed, 121; Het Gouden Spinnewiel, 321; Het heilig Huis, 321; Het klein Spinnewiel, 321; Hoedenmakerstr., 79; Hoochpoorte, 165; Hoochstr., 165; 't Huus ter Zee, 98; In drien Zweerdekins, 109; Jeruzalem, 120 v., 208; Kapucijnen, 292; Kapucinessen, 271, 293; Kartuizers, z. Sheen, St.-Andries, St.-Kruis; Kartuizerinnenstr., 131, 293; Koningsbrug, 98; Kyngoenstratken, 166 v.; Lange str., 40; Lippenhoedenaeystraetkin, 166 v.; Magdalenaveld, 41; Markt, 87; Militaire Kring, 201, 203, 284; Minderbroeders, 133; Nieuwstr., 86; O. L. Vrouw, 51, 53, 132, 203, 205 v., 269, 323; Oude Burg (Houdenburch, Oudenburght), 164, 166 v., 191, 200 v., 321; Potterie, 131, 293; Penitenten v. Aardenburg, 208; Penitenten v. Limburg, 271 v., 293; Recolletienen, 271 v.; Refugium v. St.-Anna, 54; Reye, 98, 166, 201; Roode Zusters (Annunciaden), 154, 157, 271 v.; Sarepta, z. Moerkerke; Schottendijk (St. Annarei), 79; Sheer Loys v. Casselestr., 79, 149 v.; St.-Barbara, 321; St.-Bruno, 321; St.-Christoffel, 87; St.-Clara (Arme Claren, Colletienen), 131, 271, 325; St.-Clarastr., 40; St.-Donatianus, 40, 45, 53, 109 v., 121, 131, 148, 283 v., 304, 321; St.-Godelieve, 154, 293; St.-Jakobs, 71, 91; St.-Michiel, 321; St.-Niklaas, 269, 321; St.-Pieters up den dyc, 56, 74, 86, 162, 319, 321; Ter Lelye, 56; St.-Salvator, 286, Confrerie St.-Barbara, 269; Kerkhof, 293; St.-Trudo, 115, 120 v., 158, 293; Smedenpoort, 41, 126; Spermalie, z. Syssele; Stoofstratkin, 195; Ten Koeyke, 87; Ten Scepelkine, 87; Ter Duinen, 292; Ter Ghibe, 98; Urbanisten (Rijke Claren), 271 v.; Westvleeschhuis, 200; Winckelbrugghe, 310; Winterstraetkin, 164 v.; Vlamynckdam, 149 v.; Wyngaertstraetkin 167; Zomerstr., 167; Zuidzandstr., 79; Zuidproosche, 98; Zusters van Liefde, 211, 293.

BRUGSCHE POLDER, 132.

BRUGSCHE VRIJE, 88, 110, 113, 132.

BRUSSEL, 228; Rood Klooster, 82. z. Scheut.

BURDINNE-bij-Luik, 30.

CADZAND, 88; O. L. Vrouw, k. 40.

DAMME, Den groenen dyc, 116; Houden dyc, 116; Ste-Cristoffel, 116; Westersche Perdstrate, 59.

DELFT, St.-Bartholomeusdal in Jeruzalem, k., 85, 143, 147.

DIKSMUIDE, 61, 281.

DUDZELE, 319, 321; Goed te Catteem, 133.

EDINGEN, La Chapelle, Hérinnes (Herne), k., 66, 69, 85, 96, 106, 115, 124, 143, 161, 210, 226 v., 244, 252.

EERNEGEM, 111, 319.

ETTELGEM, 73, 320; Die broex, 60; Druufhuus stic, 60; Ettelghemhouc, 319.

FREIBURG, St.-Jansberg, 258.

GEERAARDSBERGEN, St.-Maartensbosch, 69, 72, 85, 93, 104, 218, 227 v., 307.

GEERTRUIDENBERG, k., 85, 92, 96, 128, 137, 141, 143, 160.

GENT, Koningsdal, k., 40, 53, 66, 69, 85, 114 v., 124 v., 128, 135 v., 167, 222, 243, 250, 252, 307.

GENUA, S. Bartolomeo di Rivarolo, k., 120.

GISTEL, 49, 56, 60, 62, 269, 320; Abdij, 154; Die meet, 48; Templehove, 48.

GOSNAY, H. Geestesdal en Mont-Sainte-Marie, k., 29, 45, 47, 51, 56, 63, 287, 291, 307.
GROEDE, 87.

's HERTOGENBOSCH, Domus Sanctae Sophiae, k., 85, 136, 209 v. ; z. Antwerpen.
HERTSBERGE, 269.
HOUTAVE (Houthauwe), 125, 131, 133, 320.

ICHTEGEM, Coleveld, 58.
IEPER, 66.

JABBEKE, 58, 97 v., 126, 131 v., 269, 318, 320 v. ; Brouc, 98, 307 ; Doelaerd, 110 ; Monchstraete, 110 ; Riedolf, 110 ; Westmuelne, 110.

KAASKERKE (Casekinskerke), 61.
KAMPEN, Zonneberg, k., 85, 148.
KEIEM, 57, 320.
KLEMSKERKE, 62, 73, 167, 319 ; Coolpithouc, 131 ; Oosternieuweghe, 131.
KOEKELARE, 57.

LAPSCHEURE, 74, 112, 217, 267, 318 ; Ouden Polder, 64 ; Mashets Polder, 64, 73.
LEFFINGE, Kamerlinc Ambacht, 58.
LEKE, 64 ; Muelne, 139.
LEUVEN, O. L. Vrouw onder het Kruis, k., 85, 129, 143, 147 v., 159, 209 v., 252.
LIER, z. Antwerpen.
LISSEWEGE, 94, 133, 319 ; Noordt van de Kercke, 310 ; Paelmaet, 310 ; St.-Jorisgild, 73 ; Ter Doest, 115, 121 v., 131 ; Tiende Scuere, 73 ; Zwanchendamme, 310.
LOPPEM, 99, 202, 303.
LUIK, HH. Apostelen, k., 69, 85, 136.

MALDEGEM, 217, 255, 269, 314 ; Abdij Zoetendale, 115.
MECHELEN, Den Diamant, St.-Romboutskerk, 133.
MEETKERKE, 74, 86 v., 318.
MELAN (Savooie), k., 29.
MIDDELBURG, 132.
MOERE, 57, 62, 320 ; Moerland, 48 ; Nieuwland, 48 ; St.-Niklaas, 49, 56.
MOERKERKE, Sarepta, 132, 154, 271 v. ; Stoofwech, 132.
MONT-DIEU (Ardennes), k., 304.
MONTREUIL s. M. (Neuville), Notre-Dame-des-Prés, k., 307.
MOUGÈRES (Hérault), k., 7.
MONTRIEUX (Marseille), Notre-Dame, k., 29.

NIEUWKERKE, 132.
NIEUWMUNSTER (Niemonster), 59, 73 v., 269, 318.
NONNENQUES, Notre-Dame-du-Gard, k., 30.
NOYON, Mont-St.-Louis, k. 115.

OEDELEM, 116, 320 ; Beverhoutsveld, 70 ; Wulfsbeke, 104 ; Zeldonc onder Beke, 104.
OOSTBURG, 132.
OOSTKAMP, 134, 268, 310, 318, 320 v. ; Blauwen Casteelken, 139 ; Ghemeene Weede, 57 ; Harssenoot, 75 ; Kalverstr., 139 ; Mildermersch, 239 ; Pudenbrouc, 75 ; Vossenstaert, 139.
OOSTKERKE, 64, 73 v., 116, 133, 310, 318.
OUDENBURG, 86, 318 v. ; Belexin, 56 ; Bernhoutshofstede, 56 ; Breedewech, 57 ; Hofwech, 115 ; Noord-Ackerkin, 56 ; Oostquaetweghe, 57 ; Oudenburgh-houc Ambacht, 60, 73 ; Wokeraislie, 56.
OUDEKAPELLE (Odenkerke), 74 v.

PARMÉNIE, Mont-Ste-Marie, k. 212.
POLETEINS, Celle-Notre-Dame, k., 30.
PORTES, Les –, Notre-Dame, k., 212.
PRÉBAYON, Notre-Dame, k., 29, 35.
PRÉMOL-bij-Grenoble, Notre-Dame, k., 29 v.

RAMSKAPELLE, 59.
RUDDERVOORDE, 269, 318, 321 ; Ten hooghe weghelkin, 140 ; Walkin Busch, 139.
RUPELMONDE (Replemunda), 128 v.

SAAFTINGE, 131, 322, 310.
SALETTES (Lyon), Cour-Notre-Dame, k., 29 v.
SCHEUT (Brussel), O. L. Vrouw van Genade (sedert 1592 te Brussel), k., 85, 143, 167, 206 v., 238, 243 v., 246, 250, 255.
SEITZ, St.-Jansdal, k., 69, 72, 77, 82.
SHEEN, House of Jesus of Bethlehem (sedert 1626 te Brugge), 40, 162.

St.-ANDRIES (Straeten), 59, 87, 97, 109 v., 132 v., 160, 268, 304, 318 ; Abdij, 42 v., 45, 51, 54, 59, 66, 110, 115, 121 v., 126, 131, 154, 162, 170, 239, 269, 303 ; Beysbrouck, 44 v., 239 ; Bonnecourt (Boenecourt), 57 ; Bornestoppe, 110, 218 ; Clarissen, 41 ; Diksmuidsche Heirweg (Hoghestr), 43, 45, 74, 303 ; Doornstr., 43, 74, 303 ; ten Doorn, 217 ; 't Foreyst, 288 ; Godsche Stucken, 321 ; Kerk en parochie, 95, 132, 217 v. ; ter Lucht, 234 ; Noordveld, 126 ; O. L. Vrouw, v. 't Boompje, 234 ; St.-Baafs, 41, 122, 162, 320 ; St.-Eeuwoudskapel, 41 ; Stedekin, 110 ; de Torrekins, 166 ; Zeeweg, 43, 74, 170, 303.

St. ANDRIES, St.-Anna-ter-Woestyne, k. passim ; Boeken-bibliotheek-scriptorium, 52, 83, 87, 93, 102, 113, 127, 130 v., 157, 253, 275, 327 ; brouwerij, 84, 173, 223 ; grachten 169 v. ; hofstede, 239 ; infirmerie 175, 223 ; kerk, 51, 54, 173 v., 202, 215, 217, 250, 252, 283 v., 304 ; kerkwijdingen, 51, 54, 201 v., 306 ; glasramen, 54, 67, 120, 174 ; klokken, 157 ; toren, 174 ; kerksieraden en gewaden, 52, 54, 67, 81, 244 v., 270, 327 ; relieken, 52, 54, 72, 107, 144 v. ; aflaten, 137 v. ; boek der jaargetijden, 87 ; kerkhof, 51 ; 173, 209 ; begraafplaatsen en grafzerken in de kerk, 54 v., 66 v., 84 v., 91, 95, 97, 104, 110, 173 v., 177 v., 202, 218, 253, 274 ; knecht, 103, 253 ; kroniek, 221 v. ; ligging en oppervlakte, 169, 171 ; Madonna, 228 v. ; molen, 84, 173 ; naam, 43 v., 55, 303, 308 v. ; oprijlaan en poort, 47, 97, 157, 172, 306 ; oude gebruiken en feestelijkheden, 42, 137, 155 v., 166, 236, 241, 249 v., 260, 303 v., 314 v. ; professieformule, 246, 316 v. ; refter, 55, 84, 103 v., 156 v., 165 v. ; refterlezing, 157, 253 ; refugium te Brugge, 54 ; zegel, 108.

St.-KRUIS, 162 ; Genadedal (sedert 1578 te Brugge), k., 39 v., 45 v., 59 v., 66, 69, 72, 81, 85, 110, 120 v., 128, 136, 154, 162, 170, 208, 238, 244, 246, 271 v., 307.

St.-MICHIELS, 162.

St.-OMAARS, St.-Aldegondedal, k., 307.

St.-PIETERSKAPELLE, 58.

SLUIS, 99, 125 v., 129, 268 ; Bruchstr., 79 ; Hoochstr., 74, 86 v., 117 ; Jan Gheerlo huis, 90 ; Onser Vrouwenstr., 74, 117 ; Rebaudstr., 87 ; Rudderstr., 79 ; St.-Jakobstr., 79.

SNAASKERKE (Snellegherskerke), 115.

SNELLEGEM, 43, 98, 111, 116, 131, 303, 307.

STALHILLE, 97 v., 111, 131 v., 318 ; Cathille muelne, 58.

STEENE, 310.

STUIVEKENSKERKE (Schivinskerke), 61, 320.

SIJSSELE (Ziesselschen), St.-Baens, 58 ; Spermalie, 115, 154, 282, 292, 322.

TRIER, St.-Alban, k., 82.

TURIJN, Corroento-di-Motta-Grossa, k., 30.

UITKERKE (Uutkerke, Vutkerke), 74, 319 ; Coutermolen, 133 ; Evendyck, 310 ; Rossewale, 310.

UTRECHT, Bloemendaal-Nieuwlicht, k., 69, 85, 106, 114, 120, 137, 142 v., 147, 204.

VALENCIJN, O. L. Vrouw, k., 246.

VAL-St.-PIERRE (Aisne), k., 124.

VARSENARE, 140, 303, 310, 320 ; Bollaerdsloke, 58, 310 ; Dam, 58, 310 ; Hazaert, 139, 310 ; Heerwech, 133 ; Hof v. Prooven, 162, 310 ; Kasteel, 125 ; Nieuweghe, 310 ; Oosternieuweghe, 57, 310 ; Oosternieuweghe Brugghe, 133 ; Stryemaet, 133, 310 ; Te Buschouck, 133 ; Ter Straete 234, 310 ; Watergang, 133 ; Westernieuweghe, 310 ; Westernieuweghe Brugghe, 133 ; Yperleet, 133, 310.

VEURNE, 74.

VLADSELO (Vlaerdslo), 57 v., 64, 72, 74, 139.

VLISSEGEM, 73.

VOORMEZEELE, abdij, 269.

WARDAMME, 321.

WENDUINE, 319 ; Tarrendike, 73.

WESEL, Regina Caeli, k., 77.

WESTKAPELLE, 133, 319 ; Calvekeetdyck, 310.

WESTKERKE, 99, 320.

WINGENE, 321.

WITHAM, O. L. Vrouw v. Selwood, 212 v.
SHEER WOUTERMANS AMBACHT, 49, 56, 58, 86, 115, 310.

ZANDVOORDE, 318 v. ; Onzer Vrouwe Polder, 87.
ZEDELGEM, 320 v.
ZEELHEM bij Diest, St.-Jansberg, k., 69, 78, 85, 128 v., 143, 210, 246, 252.
ZERKEGEM, 74, 98, 111, 115 v., 307, 320 v. ; Hoghermaet, 60 ; Oostbeke, 48.
ZEVECOTE, 57, 60 v.
ZIERIKZEE, k., 85, 136, 143, 159.
ZONNEBEKE, abdij Nonnenbosch, 66.
ZUIDDORP (Scuttorp, Schutdorpe), 77 v.
ZUIENKERKE, 319 ; Carstikers crucen, 73.

III. — ZAKENREGISTER

Abdijbrood, 210, 251.
Absconse, 24.
Anniversarium, 67, 226.

Caneunicksche, 313.
Capoen, 59, 109.
Clericus redditus, clerica reddita, 83 v.
Coadjutor (subvicarius), 32.
Colloquium, 26, 31, 173, 210.
Coronatie (maagdenwijding), 35 v., 71, 209, 213, 250, 261.

Donaten, donatienen (oblaten), 32, 210, 286 ; kleedij, 238.

Infirmerie, 31, 175, 223.

Jointe, 285, 287 v.

Kapelrie, 53.

Misericordia, 252.
Monachaat, 226.

Non, 54.

Penninghkeerse, 42.
Pipe (pype), 82.
Prebendarius (provenier), 119.

Refectorium, 23.
Religiekasse, 272 v., 323.

Spacimentum, 23, 26.

Tricenarium, 67, 226.
Tweede professie, 82, 104.

Vicarius, 30, 32.

Ypicras, 84.

INHOUDSTAFEL

Sint Bruno, Stichter van de Kartuizerorde

Zijn afkomst. — Zijn jeugd. — Zijn studiën. — Het priesterschap. — Bedrijvigheid als onderwijzer aan de hoofdkerk van Reims. — De vorming van zijn leerlingen. — Twee doorluchtige leerlingen. — Zijn invloed op het bestuur van het bisdom Reims. — Zijn geschillen met den nieuwen aartsbisschop Manasses. — Zijn benoeming tot kanselier van Reims. — Manasses door den pauselijken Legaat vóór de Synode te Autun geroepen ter verantwoording van zijn schandelijk gedrag. — Bruno laakt Manasses op krachtdadige wijze. — Wraak van Manasses. — De candidatuur van Bruno voor den aartsbisschoppelijken zetel van Reims wordt voorgesteld door den pauselijken Legaat. — Bruno weigert. — Hij beoogt een leven van afzondering en gebed. — Met enkele medebroeders trekt hij zich terug in de adbij van Molesme, onder het bestuur van Sint Robertus. — Zijn droom is echter het eenzaam leven in de woestijn. — Met zijn zes medebroeders gaat hij zijn oud-leerling Hugo de Châteauneuf, bisschop van Grenoble, opzoeken om hem zijn plan kenbaar te maken. — Droom van den bisschop. — Deze laatste leidt Bruno en zijn gezellen naar de meest afgelegen plaats van zijn bisdom, « Chartreuse » genaamd. — Stichting van de kleine communiteit. — Na een vijfjarig verblijf in de woestijn, wordt Bruno door zijn oud-leerling, Paus Urbanus II, naar Rome geroepen. — Bruno offert zich op. — Hij verlaat zijn kluizenaarsleven en zijn communiteit. — De Paus wil hem den aartsbisschoppelijken zetel van Reggio toevertrouwen. — Bruno's weigering. — De Paus laat hem toe naar de woestijn terug te keeren, echter niet naar de Chartreuse, doch naar della Torre, in Italie, om hem te zijner beschikking te houden. — Sint Bruno's dood, 6 October 1101 15

De Kartuizer-regel

Sint Bruno heeft geen geschreven ordesregel nagelaten. — Onder de leiding van prior Landuinus volgden de monniken zijn voorbeeld na. — In 1127 werden deze directieven door Dom Guignes geordend en gecodificeerd in de *Consuetudines*, die voortaan als wet van de Orde zullen beschouwd worden. — De twee ascetische levenswijzen : het kluizenaarsleven en de kloosterlijke onderhouding naar den regel van Sint Benedictus. — De Orde heeft nooit een tijdperk van verflauwing gekend : *Nunquam reformata quia nunquam deformata*. — Leven van afzondering en eenzaamheid. — Kluis en cel van den Kartuizer. — Deze strenge afzondering is niet bedoeld als oefening van boetedoening, maar als hulpmiddel voor de beschouwing en voor een totaal opgaan in God. — De lange nachtwaken. — Dagorde van den Kartuizer. — Streng verbod van vleeschgebruik. — Het lange vasten. — Het reglement op Zon- en feestdagen. — Het *spacimentum*. — De heilige dood van den Kartuizer. — Zijn begrafenis. — Evenals Sint Bruno zelf

werden veel zijner zonen tot het bekleeden van hooge ambten geroepen. — De kartuize maakt heiligen, maar maakt ze niet openbaar. — Achting van het kerkelijk gezag voor de Orde van Sint Bruno 21

STICHTING VAN KARTUIZERINNENKLOOSTERS

De kloostergemeente van Prébayon vraagt om bij de Orde van Sint Bruno ingelijfd te worden en een vrouwelijke communiteit in deze Orde te vormen — De gelukzalige Jean d'Espagne, prior van Montrieux, stelt voor haar een regel op, steunende op de *Consuetudines* van Dom Guignes, doch met zekere aanpassingen. — Aantal vrouwenkloosters. — Beperking van hun getal. — Thans bestaan er nog vijf. 29

DE KARTUIZERINNEN-REGEL

De Kartuizerinnen volgen denzelfden regel als de Kartuizers. — Zij streven naar hetzelfde doel en gebruiken dezelfde middelen om ertoe te komen, mits enkele verzachtingen, inzonderheid betreffende het wonen in de cel, de gemeenschappelijke maaltijden, de infirmerie voor de zieken. — De strenge clausuur. — Hun kleedij. — De samenstelling van de communiteit. — De waardigheidsbekleedsters. — De monniken. — De pater Vicarius. — Zijne taak. — Splitsing van het convent in twee afzonderlijke deelen. — De paters Visitators. — Het heilig leven der Kartuizerinnen. — Hun heiligen 31

DE WIJDING DER MAAGDEN

De Maagdenwijding is een overblijfsel van de vroegere Diaconessenwijding tijdens de eerste eeuwen der Kerk. — Hun zending in de primitieve Kerk. — De huidige Maagdenwijding. — Vereischte voorwaarden. — Hare voorrechten : dragen van stola en manipel, zingen van epistel en evangelie. — Uiteenzetting der wijdingsplechtigheid door den bisschop voorgezeten. — Een werk over de Diaconessen verschenen in 1716 35

EERSTE DEEL

Geschiedenis van het klooster der Kartuizerinnen gezegd Sinte-Anna in de Woestijn te Sint-Andries

Stichting van het klooster in 1348

Ongemeene bloei van de Orde tijdens de xiv^{e} eeuw. — Stichting van twee kloosters in de omstreken van Brugge : Sinte-Kruis en Sint-Andries. — Vlaanderens sympathie (de graven van Vlaanderen en de hertogen van Bourgondië) voor de discipelen van Sint Bruno. — Stichting in 1318 van de kartuize « Genadedal » te Sinte-Kruis. — In 1559 komen de Engelsche kartuizers van Shene bij hun medebroeders van « Genadedal » schuilen en vestigen zich daarna in de « Cisterne », Sinte-Clarastraat, Brugge. — Kartuizen van « Koningsdal » te Gent en van O. L. Vrouw op het eiland Cadzand. — Stichting van het kartuizerinnenklooster te Sint-Andries. — Geschiedenis en plan van zijn opbouw in een woestenij. — Poging tot stichting op het « Magdalenaveld ». — Visioen van de H. Maagd. — Zij legt een zwaren steen neer op het terrein dat tot de abdij van Sint-Andries behoort. — Abt de Doncker staat 100 gemeten grond af, mits zekere voorwaarden, voor het bouwen van het nieuwe klooster. — De woestijn, het gepast oord voor een kartuize. — Willem Scote, de groote weldoener van de nieuwe stichting, schenkt zijn kasteel en wijd uitgestrekte gronden. — Schenkingen van abt de Doncker en van Willem Scote. — Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, geeft 50 pond tornoois ten geschenke voor den bouw van het klooster. — In ruil daarvoor maakt de akte melding van een jaargetijde tot zijn zielerust alsmede tot deze van zijn echtgenoote en van zijn vader. — Jacob van Ruddervoorde, monnik van « Genadedal », belast zich met de belangen van de nieuwe stichting. — Zes kloosterzusters uit de kartuize van Gosnay vormen de nieuwe communiteit. — Hun gunstig onthaal. — Verstandige leiding van de overste Elisabeth Bradenheits. — Opsomming der eerste weldoeners 39

Eerste Priorin : Elisabeth Braderickx (1350-1362)

Moeizaam begin. — De kloosterzusters leven in groote armoede. — Jan van Hertsberghe, proost van O. L. Vrouw te Brugge, laat op zijn kosten een kapel bouwen door den bisschop van Doornik aan Sinte Anna toegewijd. — Intrede der eerste novicen. — Inlijving van het nieuwe klooster bij de Kartuizerorde. — Edelmoedigheid vanwege de eerste weldoeners : Jan Robberecht, Jan van Ghistel, Christiaan van Lisseweghe, Michiel van Temsche, Lodewijk Metteneye, Jan van Hertsberghe en de familie de Vos, tot verschillende geslachten ver. — Gedurende drie opeenvolgende jaren schenkt het magistraat van Brugge vijf pond grooten. — Verschillende andere weldoeners. — Gedurende haar prioraat, aanvaardde zuster Elisabeth elf postulanten. — Met blindheid geslagen, verzoekt zij om ontslaging en

keert naar het huis harer professie te Gosnay terug. — Jan Robberecht, procurator, ontving veel giften ten voordeele van het klooster. — Veel andere dienen er nog aan toegevoegd 51

TWEEDE PRIORIN : CHRISTINA PAELDYNCK (1362-1364)

Na twee jaar, moet de nieuwe priorin, om gezondheidsredenen, haar bestuur neerleggen. — Dank zij de edelmoedigheid van Boudewijn de Vos, kende haar prioraat nochtans een bloeitijdperk. — Enkele transacties welke onder dit prioraat afgesloten werden 63

DERDE PRIORIN : MARIA VAN HUELEN (1365-1397)

Nieuwe milde giften van Boudewijn de Vos, den voornaamsten weldoener van zijn geslacht. — Twee andere weldoeners. — Jan van Hertsberghe in zijn erf en goed getroffen. — Dood van de eerste priorin Braderickx. — Het westersche schisma. — Zijn oorsprong. — De aanhangers van Urbanus VI en van Clemens VII. — De gevolgen van den slag van West-Roosebeke. — Verdeeldheid in de Kartuizerorde. — Het klooster van Sinte-Anna blijft den Paus van Rome trouw. — Strijd om het behoud der eenheid in de Orde beëindigd in 1410. — Uitwijking van onze zusters naar Brugge in 1380. — De onzekerheid in de streek, van 1379 tot 1382, is er oorzaak van. — Rivaliteit tusschen Gentenaren en Bruggelingen. — De slag van Beverhoutsveld. — Onze zusters nemen de wijk in Brugge gedurende drie jaar. — Kroning van twee kloosterzusters in de Sint-Jacobskerk. — Wondere gebeurtenissen gedurende hun ballingschap. — Dood van priorin van Huelen. — Aanwinsten tijdens dit prioraat 65

VIERDE PRIORIN : AGNES VOENS (1397-1403)

Zij is verplicht aan de Orde een toelage te vragen. — Zij bekomt dat haar Vicarius, Jan van Delden, niet verplaatst worde zonder haar toestemming. — De deugden en hoedanigheden van Vicarius Steenken. — Aanwinsten tijdens dit prioraat 77

VIJFDE PRIORIN : MARIA DE VOS (1403-1418)

Zij was dochter en zuster van de groote weldoeners van het klooster. — Haar geschenk ter gelegenheid harer professie. — Uit erkentelijkheid voor de gebeden der zusters tot welslagen van den hertog van Bourgondië in zijn kruistocht tegen de rebellen, sturen de schepenen van Brugge hun een « pipe » Spaanschen wijn. — Aangetrokken door de stille eenzaamheid der kartuizerkloosters, verzoekt vicarius Steenken het algemeen kapittel van Seitz om zijn ontslag, en bekomt dit tot diepe spijt van de zusters. — Hij wordt naar Trier gestuurd. — Verschijning van de H. Catharina van Siëna aan den Generaal van Seitz. — Terugkeer van Steenken naar Sinte-Anna. — Dood van Margareta Metteneye, als « clerica reddita ». — Haar dochter was als kloosterzuster in het convent getreden. — Edelmoedigheid van de familie Metteneye. — Anna Posthoofds, eveneens als « clerica reddita » binnengetreden, doet ook een schenking aan het klooster. — De kartuizen van België in provinciën ingedeeld. — Uitbreiding van de Orde in ons land, tijdens de xv^{e} eeuw. — Ongemeene stoffelijke welvaart 81

ZESDE PRIORIN : GEERTRUIDE VAN THEMSCHE (1418-1419)

Haar ouders. — Haar broeder Christophorus, monnik en procurator van Sinte-Anna. — Haar dood na tien maanden prioraat. — Twee nichten van haar waren later kloosterzusters van Sinte-Anna. — Zij was de achterkleindochter van den roemrijken Bruggeling, Jan Breydel. — Hare ouders belegden een rente ten voordeele van het klooster 89

ZEVENDE PRIORIN : JOHANNA DE VOS (1419-1434)

Zij werd in de Sint-Jacobskerk te Brugge gewijd. — Tijdens haar bestuur kende het klooster een ongemeenen bloei. — Vier-en-twintig koorzusters in de communiteit opgenomen. — Dood van Boudewijn de Vos en van zijn echtgenoote, Elisabeth van Massemine, beiden in het klooster begraven. — De theologische werken van vicarius Steenken. — Zijn dood. — Een zeldzaam gebeuren onder zijn vicariaat. — De communiteit verliest in hem een vader, een ongeëvenaard zielenleider, een heilige. — Dood van Boudewijn V de Vos en van zijn echtgenoote. — Aanwinsten tijdens dit prioraat 91

ACHTSTE PRIORIN : MARIA DE BROUCKERE (1434-1465)

In- en uitwendige bloei. — De familie van Maria de Brouckere. — Haar deugden. — De devotie tot het Bitter Lijden groeit aan. — Merkwaardige gebeurtenissen gedurende dit tijdperk. — Dood van zuster Catharina Bals, schrijfster van een boek over de Passie. — Verschijningen op haar doodsbed. — Christus met zijn kruis verschijnt aan een andere zuster. — Andere merkwaardige feiten. — Jan van Haarlem, subvicarius, schrijft een boek *Passio dominica*. — Geschenken van Michiel van Temsche, wiens dochter kloosterlinge was te Sinte-Anna. — Vicarius Arnold van Amsterdam. — Zijn heilig leven. — Zijn bezordheid voor de communiteit in alle opzichten. — Dood van Kristoffel van Themsche, procurator. — Jan de Pape. — Zijn devotie tot het H. Sacrament des Altaars ; zijn ijver voor de lafenis der zielen van het vagevuur. — Jacob de Heuter van Delft. — Vicarius Adriaan Storm. — Dood van Hendrik Maynards van Haarlem. — Dood van zuster Adriana, van zuster Elisabeth Bladeline, van zuster Elisabeth van den Rocke, van zuster Anna van de Casele. — Stichtende en merkwaardige gebeurtenissen rondom hun heengaan. — Het zegel van het Sinte-Annaconvent. — Dood van priorin Maria de Brouckere. — Bloei der communiteit onder haar prioraat, samengaand met den bloei van de Orde. — Aanwinsten tijdens dit prioraat 101

NEGENDE PRIORIN : COLETA RAETS (1465-1479)

Enkele kloosterzusters uit aanzienlijke families van Brugge. — Een handschrift voortkomende van de zusters van Sinte-Anna wordt thans nog bewaard. — De noodlottige fiscale politiek van Karel den Stoute. — Nieuwe belastingen op de kloosters. — Om aan deze belasting te kunnen voldoen verkoopen onze zusters een deel hunner goederen. — Zij roepen de tusschenkomst in van den burgemeester en de schepenen van Brugge om vermindering te bekomen. — Zulks wordt hun toegestaan. — Vicarius Relfius. — Dood van Heuter van Delft, monnik van Sinte-Anna. — Hij wordt vervangen door Martinus de Pierpont. — Gebeden voor den vrede. — Bizondere schenkingen aan het klooster gedaan 114

TIENDE PRIORIN : JOANNA VAN DEN RHYNE (1479-1484)

Haar ouders. — Haar deugden en gaven. — Intrede van Arnold Ardornes, weduwnaar van Agnes van Nieuwenhove, als prebendarius, in het kartuizerinnenklooster. — Zijn familie en de kartuizerorde. — Hij schenkt aan het klooster een schilderij (*Sint Franciscus*) door van Eyck. — De strenge winter van 1480 doet burgemeester en schepenen van Brugge de Kartuizerinnen om gebeden vragen voor gunstiger weer. — Idem voor de genezing van Maria van Bourgondië, slachtoffer van een jachtongeluk . . . 119

ELFDE PRIORIN : MARIA BALMELS (1484-1514)

Dood van zuster van Langhemeersch. — Hare loopbaan. — Hare deugden. — Dood van de zusters Coleta Raets, Cornelia de Vos, Margareta van Gruythuyze en Margareta Adornes. — Dood van de monniken Jan de Pape en Jacobus van Borselen. — Willem van Halewyn, als procurator, verder als vicarius. — Dood van Dom Ludovicus Pottier en Simon Relfius. — Vicarius Jan Dorlo. — De burgeroorlog breekt uit in het land. — Gewelddaden van de bewoners van Sluis, van de Gentenaren en de Duitschers. — Vernieling aangericht door de aanhangers van den hertog van Cleef. — Vrede van Damme. — Brand van de kerk van Houtave. — Belegering van het kasteel van Varssenare. — Brandstichtingen en plunderingen te Jabbeke. — Het dorp Sint-Andries door het leger van den hertog van Saksen bezet. — Plundering van de abdij en van het kasteel van Noordveld. — Verwoesting van het dorp Sint-Andries door de Sluizenaren. — Monniken van Sint-Andriesabdij gedood, anderen gevangen genomen. — Het Sinte-Annaklooster op zijne beurt geplunderd en gedeeltelijk verbrand. — De Kartuizerinnen tot vluchten gedwongen. — Vicarius Arnold Vastaert van Helmond. — Vicarius Nicasius van Lichtervelde. — Zijn familie. — Vicarius Adriaan van den Cruyce. — Vicarius Willem van Mechelen. — De storm is uitgewoed en priorin Balmels slaat de hand aan het wederopbouwen van haar klooster. — Van aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk en van Philips den Schoone bekomt zij verlof om de Sluizenaren tot betaling van 53 pond 12 stuivers te doen veroordeelen. — In ruil voor haar beproevingen, geniet de priorin een vreedzaam einde van haar loopbaan. — Enkele bijzonderheden van economischen aard 123

TWAALFDE PRIORIN MARIA VAN DE CASTEELE (1514-1533)

Deugden en gaven van de nieuwe priorin. — Dood van monnik Laurentius Bybau, bloedverwant van Willem Bybau, prior van de Grande Chartreuse en Generaal van de Orde. — Vicariussen Pieter Bernards en Franciscus Taleman, kanselredenaar en schrijver van het werk *Commentaria Dionysii Richelii*. — Jan van Haarlem, subvicarius, schrijver van een tractaat, getiteld *Passio Dominica*. — Vicarius Jan van Arendsberge. — Nicolas Bureau, bisschop van Sarepta, suffragaan van den bisschop van Doornik, komt het klooster bezoeken en verleent een aflaat. — Onze monialen moeten hun aandeel betalen in de vrijwillige belasting, welke door de geestelijkheid gestemd wordt ten voordeele van aartshertog Karel die zware schulden gemaakt had. — Dit aandeel beliep tot 600 lb. — De opsomming hunner goederen. — Aanwinsten tijdens dit prioraat 135

DERTIENDE PRIORIN : ANNA SMEYERS (1533-1552)

Haar deugden en gaven. — Dood en hooge ouderdom van enkele monialen. — Vicarius Jan van Arentsberghe wordt benoemd tot prior te Utrecht. — De zusters sturen een bode naar de Grande Chartreuse ten einde hem te mogen behouden. — Die gunst wordt hun verleend. — Vicarius Henricus van Heusden. — Vicarius Jan van Assche. — Vicarius Paulus van de Veere. — Jan van der Essche, procurator. — Pieter Vlaminck, donaatbroeder, uit de Orde verjaagd. — Opsomming der relikwieën behoorende tot het Sinte-Annaconvent. — De bizonderste officieele akten die onder dit prioraat verleden werden 141

VEERTIENDE PRIORIN : ELISABETH UYTTENHOVE (1552-1569)

Vicarius Paulus van Diest. — Vicarius Ghislenus Huygens van Borselen. — Vicarius Dirk Glabeyne. — Vicarius Hendrik Cool. — Moeilijkheden van stoffelijken aard. — De kapittelvaders verzoeken de visitators der Teutoonsche provincie om tusschenkomst vanwege de bemiddelde kloosters ten voordeele van het Sinte-Annaklooster. — Een mooi gebaar vol eenvoud en hartelijkheid : bij de kleeding zijner dochter alsook op den dag van haar professie, ontvangt Jan van Rie, schepen van het Vrije, vanwege zijn collegas, kannen wijn ten geschenke. — Een ongemeen hevige godsdienstoorlog breekt uit in de Nederlanden. — Razernij der herdoopers en beeldstormers. — Bevel van het magistraat van Brugge alle beelden, schilderijen en andere kostbaarheden weg te bergen. — Plundering der kerken. — De alleenstaande kloosters op het platteland het meest blootgesteld. — Het Sinte-Annaconvent gedwongen de « woestijn » te verlaten en in Brugge te gaan schuilen. — Het vindt onderkomen in den Carmel van Sion. — Samenstelling van de toenmalige communiteit. — Beschrijving van het verhuizen der communiteit naar Brugge. — Akkoord gesloten tusschen de kartuizerinnen en de carmelitessen. — Beknopte inhoud van een preek door pater Cool, op nieuwjaarsdag van 1567, aan de kartuizerinnen en carmelitessen in de kapittelzaal van Sion vergaderd. — Een verlichting in den politieken toestand. — Terugkeer der zusters naar hun geliefd Sinte-Annaconvent. — Den avond voordien afscheidsvergadering en bedankingen. — 's Anderendaags morgens, laatste en indrukwekkende afscheidsgroeten. — Bezoek aan het klooster der Roode Zusters alvorens naar de Sinte-Annawoestenij terug te keeren. — Hun aankomst in het vroegere klooster. — Hun ontvanst. — Een *Te Deum* in de kerk. — Hun eerste maaltijd. — Enkele dagen nadien bezoek van de zusters van Sint-Trudo. — De tijd blijft evenwel nog hachelijk 147

VIJFTIENDE PRIORIN : MARIA VAN RYE (1569-1589)

Haar deugden en gaven. — Nieuwe geldelijke tusschenkomst van de Orde ten voordeele van ons klooster. — De devotie van onze kartuizerzusters tot hun patrones Sinte Anna. — Wonderbare genezing van zuster Maria Gysseels. — Vereering van Sinte Anna door de Kartuizerorde. — Kaart van het Brugsche Vrye door Pieter Pourbus. — Vicarius Jansonius van Schoonhoven. — Dood van subvicarius Lambert Rotselaere. — Onze zusters hadden te Sinte-Anna de stille rust van voorheen niet teruggevonden. — Het eenzaam plekje « in de woestijn » ontsnapte niet aan den storm die overal in het land opstak. — De Geuzen vóór de poorten van Brugge. — Alarmklok. — Vlucht van alle kloosters uit den omtrek van Brugge naar

de stad. — Angstvol vertrek. — Al wat niet van dagelijksch gebruik is, wordt in veiligheid gebracht. — Bevel van het Brugsche magistraat alle gebouwen binnen de palen gelegen te vernielen. — De Kartuizers van « Genadedal » en van de abdij Sint-Andries vluchten naar Brugge. — De torenklokken van Varssenare worden onder den grond geborgen. — Uitdrijving en verwoesting te allen kant. — Moed en weerstand onzer zusters zoolang dit mogelijk was. — Zij moesten het lot van alle andere kloosters van buiten de stad ondergaan. — Hun vlucht naar Brugge. — De verwoesting van hun geliefd convent. — Het heerlijk leven der kartuizerinnen. — Feiten van economischen aard 159

HET KLOOSTER EN ZIJN OMGEVING

Beschrijving van het terrein dienend tot omheining. — Twee schrijvers gewagen van breede grachten die het omringen. — Uitgestrektheid van den grond. — De oorsprong dezer grachten. — Bijzonderheden door verschillende schrijvers verstrekt. — Verhevenheid van den bodem, aard van den grond. — Geen oude voorstelling van de gebouwen. — Verschil in bouw tusschen de kartuizerkloosters en deze der kartuizerinnen. — Schilderachtige aanblik van het klooster in zijn mooie natuuromgeving. — Oord dat zwijgend spreekt van het eeuwige. — Deze plaats is heilig 169

GRAFSCHRIFTEN EN ZERKEN IN DE SINTE-ANNAKERK 177

LIJST DER VICARII VAN HET SINTE-ANNACONVENT TE SINT-ANDRIES . . . 182

LIJST DER PRIORINNEN VAN HET SINTE-ANNACONVENT TE SINT-ANDRIES. 183

LIJST DER KLOOSTERZUSTERS DIE TE SINT-ANDRIES VERBLEVEN, VAN 1350 TOT 1580 183

TWEEDE DEEL

VIJFTIENDE PRIORIN (vervolg) : MARIA VAN RYE (1580-1589)

Onze kloosterzusters gaan een onderkomen zoeken in een hunner woonhuizen binnen de stad Brugge. — Zij ontkomen aan de vervolging en leven voort in communiteit zonder afvalligen te tellen. — Door ziekte ondermijnd, verzoekt de priorin om ontslaging (*misericordiam petere*) ; toen verscheen Christus en gaf haar de keuze tusschen een zaligen dood en nog een jaar beproeving. — Haar keuze 191

ZESTIENDE PRIORIN : GODELIEVE DE BOODT (1589-1603)

Deugden en hoedanigheden van de nieuwe priorin. — Philips II beveelt de kartuizerinnen aan in de welwillendheid van Alexander Farnese, prins van Parma. — Roeping van zuster Margareta ten Hove, haar deugden en haar wonderbare dood. — Coronatieplechtigheid van drie zusters. — Uit dankbaarheid voor bewezen diensten wordt Jan Berblocq en zijn gezin in de gebeden en verdiensten van de Orde deelachtig gemaakt. — Met het doel er nieuwe gebouwen te laten oprichten breidt de priorin de kloostergronden aanzienlijk uit. — Catharina Anchemant treedt in het klooster. — Hare familie voorziet haar met eene lijfrente 193

ZEVENTIENDE PRIORIN : CORNELIA VAN DEN BOGAERDE (1603-1606)

Haar deugden en hoedanigheden. — Haar dood in 1606 197

ACHTTIENDE PRIORIN : CATHARINA ANCHEMANT (1607-1615)

Haar ondernemingsgeest. — Haar familie. — Stichting van een jaargetijde. — Enkele hervormingen. — Beslist ziet men er van af de gemeenschap opnieuw te Sint-Andries te vestigen ; derhalve worden verscheidene huizen in Brugge aangeschaft. — Door het magistraat van Brugge wordt het aanwerven van enkele woonhuizen in den Ouden Burg toegelaten. — De werken werden voltooid in 1612, klooster en kapel gewijd in 1613. — Ligging van het klooster volgens de kaart van Marc Gheeraert. — Belasting ten voordeele van het Seminarie. — De priorin bekomt veel hulp en steun voor het bouwen van haar convent. — Stichting van een jaargetijde voor Nicolaas Anchemant en zijn echtgenoote Elisabeth Spronck in 1572. — Oprichten van een grafzerk tot nagedachtenis der echtgenooten Anchemant. — In 1680 wordt zij verwoest. — Tijdens de XVIIe eeuw wordt ze hersteld. — Thans nog te zien in de parochiekerk te Lophem 199

NEGENTIENDE PRIORIN : CATHARINA DE CLERCK (1615-1632)

Volledige voltooiïng der gebouwen. — Akkoord gesloten tusschen het kartuizerinnenklooster en het kapittel van Onze Lieve Vrouwkerk, tot het regelen van enkele betwistbare punten. — Coronatieplechtigheid. — Jansonius van Schoonhoven, Gysbert Bauhuyzen en Joseph van Schyndel volgen elkander

op als vicarius. — Coronatieplechtigheid. — Wijding van het kerkhof. — De pest die te Brugge heerscht, spaart Sinte-Anna niet. — De infante van Spanje ontslaat het klooster van de verplichting tot leveren van het abdijbrood. — Stichting eener rente tot het inrichten van een recreatie op den feestdag van Sint Cornelius. — Beschrijving van een schilderij, eigendom van het klooster, voorstellende Sint Bruno omringd van de heiligen zijner Orde 205

TWINTIGSTE PRIORIN : CATHARINA VAN VROMBOUT (1632-1638)

In de kapel worden drie altaren door den bisschop van Brugge gewijd . . 215

EEN-EN-TWINTIGSTE PRIORIN : CATHARINA MARQUER (1638-1657)

In de kerk worden de gestoelten voor de paters geplaatst ; een dormitorium, een refter en een keuken worden gebouwd. — Door den « Brief van Maldeghem » worden aan het klooster de achterstallige gelden voor een zijner in Lapscheure gelegen eigendommen geëischt. — Simon van Roye wordt als vicarius door Emmanuel George vervangen. — De stoffelijke overblijfselen van de stichters, de weldoeners en de kloosterzusters die te Sint-Andries berustten worden naar het klooster van Brugge overgebracht. — Om de ellende te lenigen en de verwoestingen in de streek te verhelpen, wordt op een vrijwillige belasting beroep gedaan. — Spijts den hachelijken toestand van het klooster stemt de priorin erin toe voor 25 pond vlaamsche munt in te schrijven. — Verschillende coronatieplechtigheden hebben plaats. 217

TWEE-EN-TWINTIGSTE PRIORIN : MARIA SUYS (1657-1667)

Ambrosius Aynscon wordt aan de verdiensten van de Orde deelachtig gemaakt. — Zuster Petronella de Grutere verzamelt oude documenten en schrijft de Kroniek van de communiteit. — Dom Cattel word tot vicarius benoemd. — Coronatieplechtigheid. — Jubileum van drie kloosterzusters 221

DRIE-EN-TWINTIGSTE PRIORIN : MARIA DE TOLLENARE (1667-1674)

Overlijden van enkele kloosterzusters en van broeder Van Heleghem. — Coronatie van vijf monialen. — Verbeteringswerken aan de gebouwen. — Lodewijk van Bourbon, koning van Frankrijk, verbiedt zijn troepen iets van de kartuizer- en kartuizerinnenkloosters op te eischen 223

VIER-EN-TWINTIGSTE PRIORIN : JACQUELINE DE GRUTERE (1674-1693)

Dood van pater Gregorius Macquet. — Pater Melchior Pletinckx tot vicarius benoemd. — Prior-generaal Le Masson schrijft nieuwe verordeningen voor betreffende de regeling van zekere onderhoudingen en vervangt het monachaat door andere oefeningen. — Pater Hendrik Petit als vicarius aangesteld. — Vrijstelling van nieuwe belastingen, door den Franschen koning geheven. — Dood van zuster Anna Haerblock. — Paus Innocentius XI verleent een vollen aflaat voor het bezoek van de kartuizerinnenkerk op het feest van Sinte Anna. — Constantinus Magnus tot vicarius benoemd. — De generaal van de Orde, pater Le Masson, geeft aan de kartuizerinnen van Brugge een mooi beeld der H. Maagd, uit de XVe eeuw, ten geschenke. — Het wordt als mirakuleus beschouwd en te Sinte-Anna zeer vereerd. — Na het edict van Jozef II verlaat het de Orde. — Betwistingen en terugkeer

van het beeld naar de Orde in de kartuize van Beauregard. — Nieuwe gift van een beeld der H. Maagd. — De professie van zuster Maria Bertels gaat met allerhande moeilijkheden gepaard. — Tusschenkomst van de Staten-Generaal en van den Gouverneur-generaal der Nederlanden, van den Nuntius en van den bisschop van Brugge. — Paus Innocentius XI verleent een aflaat aan ieder priester die, den 2den November en gedurende de octaaf aan het hoogaltaar van de kapel mis zal lezen. — Stichting van gebeden voor overledenen. — Dood van de onder-priorin Petronella de Grutere, schrijfster van de Kroniek van het klooster. — Als kroniekschrijfster wordt zij vervangen door zuster Angela Hoose. — Haar hoedanigheden en deugden. — Viering van de zevenhonderdste verjaring van Sint Bruno's afsterven. — Pater Hiëronymus van Nyverseele wordt tot vicarius benoemd. — Bezoek van Willem Bassery, bisschop van Brugge. — Tot belooning van de strenge toepassing der nieuwe regelingen, verleent de Prior-generaal Le Masson aan onze zusters een mis van de H. Maagd, die te Brugge door alle priesters van de Orde moet gelezen worden. — Coronatieplechtigheid. — Gehechtheid der kloosterzusters aan hun eerste residentie te Sint-Andries. Naar een kaart van 1678, werd een hoeve gebouwd daar waar vroeger het klooster stond ; zoo werd de woestijn in akkerland omgezet 225

VIJF-EN-TWINTIGSTE PRIORIN : GODELIEVE DE MEYER (1693-1697)

Vijftigjarig jubileum van de professie der priorin en van zuster Jacqueline de Grutere. — Bruno Simons wordt tot vicarius benoemd. — Om gezondheidsredenen verzoekt de priorin om ontslaging 241

ZES-EN-TWINTIGSTE PRIORIN : DOROTHEA WILLEMS (1697-1713)

Dood van twee gewezen priorinnen, zusters de Meyer en de Grutere. — Franciscus Tau wordt tot vicarius aangesteld. — Verscheidene personen worden aan de gebeden en goede werken van de Orde deelachtig gemaakt. — Joseph Spies wordt tot vicarius benoemd. — De priorin ontvangt mooie geschenken voor haar kerk. — Een groote brand in het klooster. — Ananias van Solten, Godfried Smeyers en Joseph van Thienen volgen elkander op als vicarius 243

ZEVEN-EN-TWINTIGSTE PRIORIN : JOSEPHA LAFRANCHY (1713-1742)

Viering van het tweehonderdjarig jubileum van Sint Bruno's heiligverklaring. — Verbeteringswerken aan de kerk. — Pater Willem Jacobsen tot vicarius benoemd. — Dood van zuster Gertrude 't Sas. — Verscheidene coronatieplechtigheden. — Koning Karel VI bevestigt de ontslaging van het « Abdijbrood » door aartshertogin Isabella van Spanje aan de kartuizers- en kartuizerinnenkloosters verleend, ingevolge het protest der kartuizers van Brussel. — Dom Hugo Hoebens, Dom Bosmans, Franciscus van Eindhoven en Pieter Orlemans volgen elkander op als vicarius. — De priorin laat in de kerk een marmeren vloer leggen. — Stichting van een jaargetijde in de kerk. — Dood van Joseph Galle, prebendaris en van Adriaan Linssens, vertrouwd dienaar ; beiden worden in het klooster begraven, mits vergoeding aan de O. L. Vrouwkerk. — Dood van de priorin. 249

ACHT-EN-TWINTIGSTE PRIORIN : BRUNONE MAECKAERT (1742-1751)

Dood van den procurator Dom Benedictus de Wickart, na een-en-twintig jaar ambtsbediening. — Coronatieplechtigheid van zuster Benezet. — Dood van broeder Josse de Groeve. — Dood van de priorin. 255

Negen-en-twintigste Priorin : Maria Josepha Francke (1751-1776)

De paters Bruno Leidts, Benedictus Vanden Brule en Franciscus Cuylits volgen elkander op als vicarius. — Herhaald bezoek van Mgr Caimo aan het klooster. — Dood van de onder-priorin Maria Baert. — Haar hoedanigheden. — De coronatie van Athanasia Schauroth geschiedt met bizondere plechtigheid. — Zij was in betrekking met keizerin Maria-Theresia. — Tot aandenken aan deze wijdingsceremonie werden een gedicht opgesteld en een schilderij gemaald. — Later smeekt zuster von Schauroth de keizerin om een aalmoes. — Deze laatste wendt zich tot den bisschop van Brugge. — Vijf-en-twintig dukaten worden geschonken. — Dood van de priorin. — Haar doodsbericht 257

Dertigste Priorin : Seraphine de Buigne (1776-1783)

Plechtigheid van de wijding der maagden. — Dood van de onder-priorin Anthelma Weins. — Wondere visioenen. — In de Nederlanden broedde een beweging tegen de kloosters. — Keizerin Maria-Theresia vaardigt een edict uit, voorlooper van dit van Jozef II 265

De eerste Suppressie

Het edict van Jozef II van 28 November 1781, gevolgd door een « bericht », beval de volledige lijst op te maken van al de contemplatieve kloosters. — Verzet. — De gouverneurs der Nederlanden gelasten hun ondergeschikten hun de goederen der bedoelde kloosters te laten kennen. — Staat van goederen en inkomsten van het kartuizerinnenconvent. — Inventaris van het zilverwerk, van de meubelen en goederen. — De politiek van Jozef II. — Aanstelling van een beheerder om de goederen der afgeschafte kloosterinrichtingen te Brugge te besturen. — Ons klooster hangt af van het beheer van maréchal de Bompré. — Stichting van de « Religie-kasse ». — Haar werking. — De procureur-generaal voor Vlaanderen, de Maroulx d'Opbracque, heeft, als commissaris, volmacht om de inzichten van Zijne Majesteit met betrekking tot de afschaffing der kloosters ten uitvoer te brengen. — Aanstelling van een econoom of rentmeester voor het kartuizerinnenconvent. — Aandoenlijk bezoek van commissaris de Maroulx d'Opbracke en van den beheerder maréchal de Bompré aan het kartuizerinnenklooster. — Inhoud van het verslag gestuurd aan de gouverneurs-generaal der Nederlanden, Albert-Casimir en Maria-Christina. — Luidens de opheffingsverordeningen moeten de kloostervrouwen hun keuze vaststellen. — Zij krijgen acht dagen om zich te bedenken. — Een som van 120 florijnen om zich een behoorlijke kleedij aan te schaffen, evenals een pensioen in verhouding tot hun rang en ouderdom, worden hun toegekend. — De procureur-generaal neemt met zich de sleutels der bizonderste meubelen. — De econoom wordt belast met het onderhouden der zusters tot den dag van hun vertrek. — De procureur stelt een borderel op van alle in het klooster voorhanden zijnde muntstukken. — Hij wordt ertoe verplicht de klachten van de kloosterlingen aan te teekenen. — Pater vicarius laat zijn klacht gelden. — Opheffing van den eeredienst in de kerk. — Het heengaan wordt op 1 Juli vastgesteld. — Onderteekenen van het procesverbaal der vergadering. — De commissarissen maken een staat op van het personeel. — Ieder kloosterling moet eigenhandig zijn vragenlijst invullen. — Klachten vanwege zekere klooster-

lingen en kloosterzusters. — Zuster Jordaens berokkent veel moeilijkheden. — Den 4n Juli 1783 verlieten de zusters hun klooster en den 11n Juli werden hun meubelen openbaar verkocht. — Maréchal de Bompré liet een plan opstellen van de kloostergebouwen die kort nadien door het Gouvernement ten voordeele van de « Religie-kas » moesten verkocht worden om tot militaire bakkerij te dienen. — Kanunnik Gillis doet aankoop van twee houten altaren. — Bisschop Brénard verbiedt ze te plaatsen. — Plan van het klooster. — Enkele bijzonderheden nopens diens inrichting en aanhoorigheden. — Wat er heden van overblijft 267

HERSTELLING (1790) EN DEFINITIEVE SUPPRESSIE (1796)

De « hervormingsdecreten » van Jozef II volgen elkander op in versneld tempo en verwekken reactie. — De Brabantsche revolutie. — De nationale regeering vraagt aan de bisschopen van Gent en Brugge de opgeheven kloosters te herstellen. — Te dien einde wordt een comité of « jointe » gesticht. — Deze besluit tot het herstel van enkele kloosters, onder meer dit der kartuizerinnen. — Kanunnik Beerenbrouck wordt daartoe aangesteld. — Bouwvallige toestand van het klooster. — De zusters sturen aan den bisschop een smeekschrift om enkele wijzigingen aan den regel te vragen. — De bisschop antwoordt dat hij daartoe onbevoegd is. — 30 November 1790 worden ze door den bisschop aangespoord om naar hun klooster terug te keeren. — De pastoor van Sint-Salvators wordt hun geestelijk leider. — Na een ballingschap van zeven jaar hernemen de zusters hun kloosterleven. — Toestand vol moeilijkheden. — Het herstel van het kartuizerinnenklooster als een staatsgreep beschouwend, vraagt het hoofdbestuur van Brussel aan maréchal de Bompré een relaas over het gebeurde. — Zijn verslag. — Maréchal de Bompré een zorgvuldig beheerder. — Afschaffing der pensioenen. — Klachten van de zusters Schauroth, Brynaert en Jordaens. — De zusters waren terug in 't bezit gekomen van hun klooster en van de vijf daaraan palende huizen, doch de « Religie-kas » ontving de inkomsten van al hun andere goederen. — Zij leefden in groote armoede. — Edelmoedigheid van kanunnik Beerenbrouck. — Zij hebben een schuld van 400 pond grooten. — Met het oog op dezen benarden toestand gelast de overste de Sadeleer den advocaat Dotrenge een verzoekschrift aan den keizer te richten om de communiteit als wettelijk te erkennen en in al hare vroegere bezittingen te herstellen. — Het bezit, als te voren, van hare goederen bekomt zij niet doch wel de uitbetaling der achterstallige pensioenen. — Voorwaarden tot de uitbetaling dezer pensioenen gesteld. — De generaal der kartuizers schrijft aan den bisschop van Brugge om hem de communiteit van Brugge aan te bevelen en vraagt hem de geestelijke leiding ervan aan een pater-kartuizer toe te vertrouwen. — De bisschop verkiest de tijdelijke leiding van een seculier. — Vier zusters uit Gosnay komen deze van Brugge vervoegen. — Herhaald aandringen van pater generaal. — Hoe moeilijk het onze zusters valt, om in dien tijd van algemeene ontreddering en van steeds toenemend antigodsdienstgestook hun gemeenschaplijk leven opnieuw in te richten. — De vaderlandsche bodem dreunt onder het oorlogsgeweld. — Opheffing van alle kloosters door de wet van 18 Fructidor van het jaar V. — Onze kartuizerinnen worden de straat opgejaagd. — Tot den commissaris met deze hatelijke missie gelast, richten zij een waardig protest. — Zonder middelen en zonder onderdak gaan zij schuilen waar het mogelijk is. — Hun communiteit wordt definitief ontbonden. Maar de kartuizerorde blijft bestaan en zal blijven bestaan tot het einde der wereld. — *Stat crux dum volvitur orbis* 285

Lijst der Vicarii van het Sinte-Annaconvent te Brugge 295

Lijst der Priorinnen van het Sinte-Annaconvent te Brugge . . . 296

Lijst der Kloosterzusters sedert hun vestiging te Brugge . . . 296

Bijvoegsels : Ie deel 303

IIe deel 313

Lijst der Afbeeldingen 329

Registers : I Persoonsnamen 331

II Plaatsnamen 344

III Zakenregister 348

Drukk. St-AUGUSTINUS Mij, Desclée De Brouwer & Cie, Brugge (België) — 16542/01.